August Strindberg.

SAMLADE SKRIFTER

AV

AUGUST STRINDBERG

FYRTIOSJUNDE DELEN

EN BLÅ BOK

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

EN BLÅ BOK

AVDELNING II

AVLÄMNAD TILL

VEDERBÖRANDE

OCH UTGÖRANDE KOMMENTAR TILL

»SVARTA FANOR»

AV

AUGUST STRINDBERG

»Den som viker ifrån det onda
han måste vars mans rov vara.»
Esaias 59 : 15.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1918

GOETHE

OM

KRISTENDOMEN ÖVER VETENSKAPEN.

Under rotandet i professor Delitzsch' dynghögar arbetade jag mig slutligen fram till tredje föredraget, och hittade på sista sidans sista rader en pärla som jag ville infatta och visa dem som missbrukat den arme Goethes namn till hednisk propaganda.

I samtal med Eckermann den 11 mars 1832, alltså 11 dagar innan Goethe dog, framsade han dessa evigt minnesvärda ord:

»Må den andliga kulturen alltjämt fortskrida, må naturvetenskaperna växa i allt bredare utsträckning och djup, och människoanden vidga sig huru han vill, *utöver kristendomens höghet och sedliga kultur, sådan den glänser i evangelierna, skall han icke komma.*»

Det var frukten av ett nittioårigt liv i sökande efter Gud och Hans son! vilka han efter långa onyttiga krokvägar återfann vid livets slut, såsom även framgår av slutet på Faust, 2:a delen nämligen, icke 1:a. Jag vill endast tillägga ett par ord av Goethe om vidskepelsen, såsom den icke uppfattas av äfflingarna.

»Vidskepelsen (Aberglaube, övertron) är ett arv till kraftiga, stortverkande, fortskridande naturer; otron

är svaga, småsinnade, bakskridande, i sig själva inskränkta människors egendom.»

Detta är otron, enligt Goethe (1808).

PEKORAL-ASTRONOMI.

Den nu vid universiteten kolporterade astronomien är en enda stor pekoral-symfoni.

När nämligen det Kopernikanska systemet krånglade sig igenom, och Keplers lagar skulle promulgeras, så kvarstod ett hak, nämligen stjärnparallaxen. Då jorden efter nya regimen skulle rusa fram i rymden med en hastighet av 3 mil i sekunden, eller 250,600 mil på dygnet, så måste ju en förskjutning av stjärnornas läge kunna iakttagas från två skilda platser på jorden.

Tycho Brahe började nu mätningar, och fann att polstjärnan ingen parallax ägde.

Kepler svarade att inga instrument kunde angiva mer än $^1/_5$ av en bågminut eller 12 sekunder. Galilei prövade sina metoder på en stjärna i Stora Björnen, men fick ingen parallax; försökte på avståndet mellan två stjärnor, men kunde icke se att jorden rörde sig. (Eppur si muove!) »Sedan dess ha alla försök att finna dagliga parallaxen strandat» (Arago). Då uppfann ett ljushuvud, att man borde söka den årliga. Och så börjar ett mätande, som än i dag pågår; men den första astronomen och mekanikern dr Hook trodde sig ha funnit γ Draconis lika med 20″.

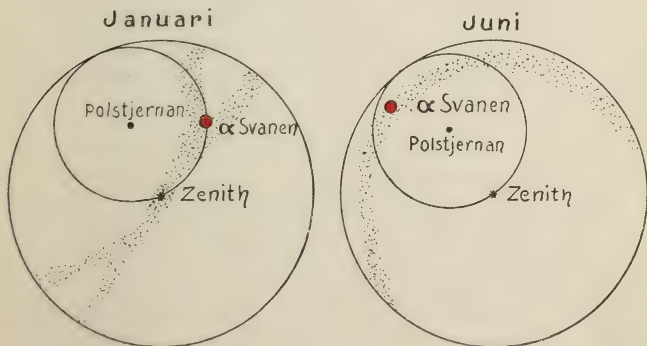
Om man nu ber en skolgosse betrakta sin gradskiva, så ser han att en grad är ungefär en millimeter eller tjockleken av lillfingernageln. Delas denna milli-

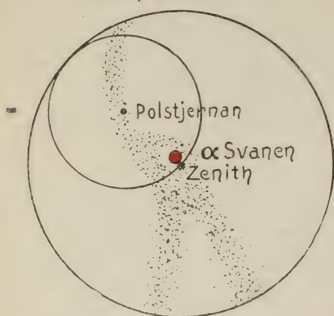
meter i 60 delar så är detta en minut. Delas denna 60-dels millimeter i 60 delar så har man en sekund, som nu är osynlig, och 20 sådana 60-dels millimetrar äro mikroskopiska. Med dessa orimliga tal höll man på ända tills våra dagar, då en kompromiss kom till stånd och följande register upplades.

En stjärna av 1:sta storleken äger i medelparallax 0,084″, säger 84 tusendels bågsekunder, och en stjärna av 8:e storleken en parallax av 0,004″ eller 4 tusendels bågsekund (K. Bohlin).

Åter-erinrom: en grad = en millimeter, en 60-dels millimeter = en minut, en 60-del av en 60-dels millimeter = en sekund, och denna delad i tusen delar varav 4 togos. Detta är visserligen nonsens, och de därav beräknade ljus-åren ett bedrägeri, ty man begagnade en obevisad förutsättning: att stjärnor av samma storlek ägde samma avstånd från oss.

För övrigt vartill tjänade detta långa 200-åriga knåp, då blotta ögat ser huru vintergatan på ett år ändrar läge, så att (för Paris' horisont) den i klykan sittande α i Svanen uppritar en stor årscirkel som synes.

På detta $\frac{3}{4}$-dels år har Vintergatan ställt sig på huvudet och *α* Svanen gått omkring 3 kvadranter samt kommit i zenith. Men denna förskjutning passade icke, ty den var för stor, och kunde ha bevisat motsatsen eller att stjärnvalvet vänt på sig, och det fick inte ske.

Då nu alla parallaktiska beräkningar visade sig vara nonsens, och då stjärnorna trotsade till och med Herschels teleskop och gingo emot fysikens lagar, emedan de blevo mindre vid starkare förstoring, borde ju människorna ha förstått att himmelens ljus voro inkommensurabla, och att de icke kunde mätas eller vägas, att de tillhörde andra regioner som icke nåddes av våra skröpliga sinnen och icke rymdes i våra tankeformer (kategorier); men ursynden högfärden var så stor att man icke kunde släppa bettet i äpplet man bitit.

I min tyska skolbok i geografi läser jag att jordens lopp omkring solen är en hypotes, emedan den icke kan bevisas, men man har nödgats antaga den, emedan det eljes är omöjligt förklara rörelserna på himlavalvet. Detta är åtminstone en naiv bekännelse, som väcker deltagande!

Men än i dag står följande farliga meddelande i astronomiska läroböcker. När månen går upp, synes han för blotta ögat dubbelt så stor som när han står högst på himlen; men om jag mäter den uppgående månens diameter med teodoliten, så blir han icke större

än månen i sin högsta elevation. Antingen sviker då ögat eller instrumentet, eller äro båda lika opålitliga.

Vi sågo och se när som hälst att solen och månen förefalla lika stora och ses under en vinkel av 32 minuter. Jag ägde en lins som gav en ljuslågas bild på 60 centimeters avstånd. På halva avståndet eller 30 centimeter gav samma lins en liten brännande bild av solen, men även på 30 centimeter en liten bild av månen. Enligt fysikens lagar skulle 1:o, sol och måne befinna sig på »oändligt» avstånd, emedan de slogo ut på halva radien. Men nu äro de icke på oändligt avstånd, eftersom deras ljusstrålar nå ögat. 2:o skulle sol och måne vara lika stora.

Sol och måne synas härav sakna vad vi kalla »avstånd», och det måste vara något annat, som vi icke känna, icke kunna fatta, men inför vilket okändas majestät vi endast måste i stoftet böja oss, i tillbedjan och beundran, såsom alla ofördärvade sinnen ha gjort och ännu göra?

Med Kopernikanska systemets införande följde även de gamla cirkelbanornas slopande. Numera skulle enligt Kepler alla himlakroppar röra sig i ellipser. Trots detta beräknar man jordens bana, och avbildar alltid densamma som en cirkel; och när man kommer till Venus, så uppges banan vara nästan cirkelrund. Detta är den exakta vetenskapen! Principiellt ellipser, men faktiskt cirklar! Venusbanans excentricitet är lika med 0,006, alltså ingen alls, och därmed kan Keplers första lag anses slopad.

•

Månen, vår närmaste granne brukar avbildas som ett klot, men i tuber ser han ut som en diskus eller

linsformig skiva, vilket även synes på Lick-observatoriets bästa fotografi.

Att han bara vänder en sida till jorden, det är ett faktum, men att orsaken skulle bero av rotationen, det är lögn! ty under ett månadslopp måste den vända andra sidan till åt någon punkt på jorden.

Månbanan har hittills trotsat alla matematiska attentat, ty dess 19-åriga rörelse står i sammanhang med det olösliga tre-kropparproblemet. Detta problem uppgavs 1890 vara löst av fru Kowalewski, men det var bara lögn.

Jag har frågat en docent i astronomi om månen vandrade i djurkretsen liksom solen och de större planeterna. Han visste det icke, utan svarade med $\sqrt{\text{hokus pokus}}$. Jag har sökt i 20 böcker efter svaret, men det står där icke. Emellertid tror jag mig veta hur det förhåller sig, men säker är jag icke.

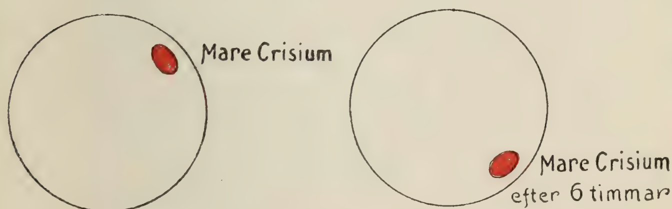
Ett månomlopp på 28 dagar beskrives på olika sätt i olika böcker, varav framgår att ingen observerat det själv, utan skrivit av eller räknat ut det. Jag har i aderton år följt månen, med kikare och utan. De sista sju åren har jag haft samma fönster till observatorium och kan därför yttra mig om saken.

Nytändning börjar efter solens nedgång då skäran synes väster om solen. Följande dag går månen upp 50(?) minuter senare och 13° västligare. Efter 14 dagar är månen full, går upp i solnedgången mitt emot solen. Därpå tågar han ostligt, men avtagande; går åt norr över ost, men i N. N. O. förlorar jag spåret. Jag har på sju år aldrig sett honom gå upp i norr om N. N. O. och icke heller i N. N. V.

Men märkas bör att fullmåne icke sker i söder, som vissa böcker säga, ty om vintern då solen går

ned i syd om väst måste ju fullmåne ske i nord om ost. I några böcker står att månen vandrar tillbaka efter fyllet, men han skall ju trava på och gå över norr till nyet igen. Så slarvig är den exakta vetenskapen.

Däremot äger månen en rörelse som kan observeras med blotta ögat. I aderton år har jag observerat Mare Crisium, och den går 90° ostligt på 6 timmar.

Men jag har aldrig sett M. Crisium gå väst om syd. Likafullt: en kvadrant på 6 timmar gör en rotation på 24. En yrkesastronom, som icke observerat fenomenet, »förklarade» det för mig med hokus pokus filiokus. Förklaringen var nämligen så dum, att jag trodde mannen drev med mig.

Newtons gravitationslag mötte genast många invändningar. Den viktigaste var denna: om jorden drages till solen av centripetalkraften, varför går han icke in på solen? Svar: centrifugalkraften motverkar, och på ett så bakslugt sätt, att krafterna kompensera varandra. — Men då skulle jorden stå still! — [Hel takts paus.]

Läroböckerna lösa frågan på ett enklare sätt. Man tager en medelstor skolgosse och sätter en slunga i hans hand. (Camille Flammarion.) Stenen föreställer

jorden, som av handens roterande rörelser söker fly ut, men fasthålles av segelgarnet som är centripetalkraften.

Men här föreligga flera fel: gossens hand är en motor, som saknas i solsystemet; jorden är icke fästad med något segelgarn vid solen o. s. v.

Kostligt är i alla fall, att i almanackan vid jultiden synes »solen gå ner» vid samma tid sju dagar i rad. Rättvänt (efter almanackan är bakvänd!) blir ju detta, att jorden på sju dagar icke ändrar plats, alltså står stilla som Josuasolen i Ajalons dal. Men då måste han ju falla, såsom snurran, när den saktar sitt lopp! Icke sant? Detta kan man icke ta uti, med en tång, ens!

Den som vill riktigt ha reda på planeten Mars, skall ovillkorligen läsa den glättige Flammarions monografi över vår granne.

Det börjar på 1600-talet med en figur som liknar Amerika. På 1700-talet är det en tvärbalk mitt igenom centrum, från N. V. till S. O. I oktober samma år, 1719, syns en vinkelhake, och lite senare en perfekt triangel. Så kommer William Herschel med sitt jätteteleskop 1777 och 1779. Ginbalken synes nu i N. O. tlil S. V., men utbytes strax efter av några krumelurer. Herschel fortsätter 1781. Balken är borta, och det syns bara kråkfötter. Forskningarna pågå, men med variabler, och inga kanaler synas ännu, fastän instrumenten utvecklats. 1813 har dock ginbalken kommit igen.

Efter 1830 uppträder en ny figur en »pedoncule», som fortfor långt framåt, men icke är konstant. 1837 har man södra ispolen klar. 1867 är Mars kartlagd

av Proctor, men kanaler finnas icke. 1873 är »pedonculen» framme igen, men liknar nu en elefantsnabel eller ett skydrag. Men M. Trouvelot avbildar samma år planeten Mars ännu som ett kaos, och M. Niesten har icke sett mera 1877, fastän den raske Flammarion kartlagt och döpt kontinenter och vattendrag.

Mellan 1877—88 har sedan Schiaparelli uppdragit alla kanalerna, och Flammarion givit ut teorierna, konsekvenserna, den nationalekonomiska vinsten av ett sådant dräneringssystem avsett för ängsvattning eller precessionens motverkande.

Men 1892 börja kanalerna (i Juvisy, Flammarions observatorium) att förenklas och dunsta bort, så att man den 27:e juni inte såg ett spår av dem. Och sen har det tystnat.

Mars har visat en föränderlighet, som är alldeles obegriplig, och detta oberoende av de astronomiska instrumentens utveckling.

Sista åren har en tysk professor förklarat att Marskanalerna icke existera. Flammarion har också varnat för stark förstoring när det gäller Mars, alldeles som för stjärnorna. Alltså: ju starkare förstoring dess mindre bild, vilket är rakt emot fysikens lagar.

Denna smörja om Marskanalerna har man emellertid under 20 år trumfat i ungdomen. Det blir inte lätt att ta bort det igen!

Vad vet man då egentligen om himmelen och dess företeelser?

Icke mycket! Och hela systemet är en sådan absurditet, att man måste trycka almanackan bakvänd. Så förståendes att solens uppgång angives, ehuru den

icke går upp; att solen vandrar i djurkretsen, ehuru det är jorden som lär vandra!

Frågar man: Hur förhåller det sig då? Så kan endast svaret bli: Det veta vi icke, kanske aldrig få veta det, och om vi fingo, skulle vi icke fatta det, på detta planet.

Likvisst finnas en hop omständigheter, som kunde ge spåren att uppleta orsaken till felräkningarna, och med dessas upptäckande komme man åtminstone så långt att man insåge detta systems orimlighet.

Man tycker till exempel med rätta att i talförhållandet: solens diameter lika med månens avstånd från jorden, bör ligga antingen ett räknefel (Fallax propositi) eller en vink om tillvaron av en annan lag.

Likaså i dessa siffror: Jupiter är 1,279 gånger större än jorden; och solen är 1,279 tusen gånger jordens rymd (massa?).

Jorden = 1 löper runt solen på 1 år. Jupiter som är 1,200 gånger större än jorden, behöver 12 år. Alltså omloppstiden i detta fall beroende av storleken (massan?) och icke som efter Keplers tredje lag där kvadraterna på omloppstiden förhålla sig som kuberna på avstånden från solen.

Likaså detta: Jupiters innersta måne har ungefär vår månes storlek och avstånd! Vad kan det innebära?

Solfläckarna äga ett visst samband med fläckarna på Jupiter. Varför?

»Man har ock trott sig finna, att Jupiter äger en annan, än märkligare likhet med solen därutinnan, att han delvis skulle lysa med eget ljus, ty Jupitersytan tyckes mera lysande, än vad den skulle, vara, om den enbart reflekterade solljus.» (Flammarion).

Om så är, kan Jupiter icke vara en planet, då definitionen på planet just innebär »icke självlysande».

Arago fäster uppmärksamheten på ett egendomligt talförhållande vid Jupiters tre första månar. »Adderar man nämligen den förstes medelrörelse med dubbla den tredjes, så är summan alltid tre gånger så stor som den andra månens medelrörelse. Och om man från den första månens medellängd avdrager tredubbla medellängden för den andra, och till resten lägger dubbla medellängden för den tredje, så är summan alltid lika med 180° eller två räta vinklar.»

Jag erkänner att förhållandena äro något komplicerade, men det visar att det finns kosmiska talförhållanden mera sammansatta än Titius-Bodes, och om man prövade dessa angivna tal kanske man funne nya »lagar» för planeternas rörelser och komme till andra resultat.

Jag har ju i ett föregående kapitel påvisat att andra talförhållanden existera än den aritmetiska serien i planeternas avstånd från solen, då jag påpekade att de voro kvadrater på varandra och stundom befinnande sig i harmonisk delning. Och har jag därmed antytt att samma verkan kan ha flera orsaker, men även att en sak kan vara på flera sätt.

Det finns ju i fysiken en kraftlag som är ganska sammansatt och som behövde prövas på vårt kosmiska system. Denna lag gäller den magnetiska kraften, vilken i en naturlig magnet är *proportionell med kubikroten ur kvadraten på massan.*

Om man betraktar den upp- eller nergående solen med blotta ögat eller teaterkikare, så synes hon icke klotformig utan platt eller på sin höjd linsformig.

Skivan själv är liksom en cirkelrund skärm, tämligen dunkel, så att ögat kan betrakta den utan fara; men runt om skivan rör sig liksom en excenterskiva av olidligt starkt ljus. Betraktar man emellertid solen en stund och sedan vänder sig inåt en dunkel vrå i rummet, så projicieras i luften en rundel, stor som en femöring, och vassgrön, men med purpurröd kant. Denna skiva svävar i gungande rörelse och nalkas åskådaren på ett par meters avstånd, där hon upplöser sig. Hur mycket av denna skenbild härrör av ögat, kan jag icke säga. Intresset ligger ju vid de två färgerna, vilka måste framkallas av solljusets tveggehanda art.

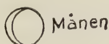
En fransk astronom Delestre har i en heterodox bok skrivit om den ultrastellära solen, vilken himlakropp han betraktar som tvåfaldig, så att protuberanserna vid solförmörkelser skulle tillhöra den »andra» solen, den inre avlägsnare, vilket kunde motsvara min excenterskiva i vardagslag.

Det har förr uttalats meningar att månen lyste med eget ljus, motsvarande något fosforescerande. Att det icke är så tvärsäkert det månen hämtar sitt ljus från solen, kan verkligen bli frågan om, när man beaktar följande två omständigheter.

När solen går ner i västra horisonten, stiger ur östra ett blygrått segment som alltid ansetts vara jordskuggan. Särskilt vid eftersommarens fullmåne stiger denna skugga upp i samma ögonblick solen gått ner, och i jordskuggan tågar nu månen i all glans uppåt. Då man ser förloppet för ögat, har man icke rätt att förneka faktum eller prata bort det med några matematiska formler fotade på hypoteser.

Den andra misstänkta omständigheten rörande månens solljus är denna.

Under de 18 år jag följt månens konstiga bana, har jag ofta förvånats att månen på dagen icke ger den skära som den skulle ge. I denna dags morgon, den 29:e december 1907, gick solen upp kl. 8,49. Månen stod ungefär 35° över horisonten, så här:

Detta stämmer ju icke, då ju månen, belyst underifrån av solen, skulle sett ut så här:

Där finns mycket att tänka på, och observera. Men lite makroskopi eller observation med blotta ögat vore mera värd än alla parallaxmätningar på en kanonkula med 3 mils hastighet i sekunden och roterande samtidigt kring sin axel, vilket man åtminstone icke kan kalla en konstant. Och för den variabeln finns inga funktioner! Så mycket är säkert!

SPEKTRAL-ANALYSEN.

Om man håller två tjocka visitkort kant om kant mot lampan, så ser man i springan en mängd små mörka linjer av olika kaliber och på olika avstånd från varandra. Detta fenomen benämnes, som bekant, interferens och beror på, säges det, att ljusstrålar kunna råkas så att de släcka varandra.

»Insläpper man vitt ljus genom en smal springa... och låter ljusstrålarna gå genom ett prisma, bildar varje färgsort en *bild av springan.*»

Dessa mörka linjer kallades ju Frauenhoferska linjerna i början. Men så kom ett ljushuvud och upptäckte dem vara sol-linjer, vilka skulle angiva vad solen bestod av för ämnen. Och nu lyckliggjordes mänskligheten med en ny dumhet, så kolossal att motstycke saknas.

Den först uppträdande linjen i gula fältet eller D-linjen påstås betyda natrium.

Motbevis: Jag skruvar upp kollimatorns springa och riktar spektroskopet mot min nytända kakelugnsbrasa. Nu ser jag i gult den fladdrande brasans gula eld med lågor och vedträn. Jag skruvar sakta till springan, och nu formar sig ett solspektrum med en, naturligtvis gul linje i gult. Detta skall betyda att natrium befinner sig i glödande tillstånd i brasan, och utgör reaktion på natrium. Men nu innehåller brasan icke natrium, utan huvudsakligen kalium såsom alla landväxter, av vilka man bereder pottaska (kolsyrat kali) och kalium färgar lågan violett. Vidare natrium som enkelt ämne finns icke heller i brasan, om ock natronsalter existera där, ty att reducera natrium är en svår

och invecklad procedyr och sker icke i öppen eld. För övrigt är natriumgasen färglös (Cleve). Vi återgå till auktoritetens definition: »vitt ljus genom en smal springa bildar genom ett prisma en bild av springan i varje färgsort.»

Den gula linjen i gult från min kaliumbrasa, var således en bild av springan, troligen i gult, emedan brasans sken var gult.

Tar jag nu i stället för brasan min spritlampa, så får jag intet spektrum, emedan lågan är för svag, och jag endast ser springan i gult fladdrande naturligtvis; men håller jag nu en platinatråd i lågan, så visar sig hela spektrum med gul linje. Detta är natrium, sade Kirchkoff, fastän det var platina, och han påstår att det satt natrium på platinatråden, emedan natrium finnes över allt, vilket är lögn. Ty i varje inledning till mikroskopien står angivet att stärkelse och kisel uppträda opåkallade vid alla tillfällen, men om (klor-) natrium talas inte ett ord.

Nu har jag vid spritlampsförsöket fått en gul linje av springan i gult; sätter jag nu bakom lamplågan en starkare ljuskälla med vitt ljus (kalk) så blir den gula linjen (D) mörk, genom interferens, och denna mörka linje i D som alltid uppträder jämte flera andra i solens spektrum, skall ange natrium, då den icke angav natrium i lamplågan med platinatråden. Det är ofattligt i sin orimlighet. Jag återgår till spritlampan och sätter en koppartråd i lågan; alldenstund koppar färgar lågan grön, så visar sig nu en grön linje i grönt. Detta kallade vi på Teknologiska Institutet 1869 en flammreaktion.

Men sätter jag nu bakom min grönfärgade lamplåga en starkare ljuskälla så blir den gröna koppar-

linjen mörk, kallas nu sollinje och anger att det finns koppar i solen.

Håller jag nu kalium i lågan får jag en violett linje i violett (jämte två i rött).

Emellertid vad är nu spektroskopet och dess hemligheter?

Det är 1:o ett interferensfenomen genom kollimatorns springa, som 2:o genom prismat blir ett dispersionsfenomen. Men där finns en tredje faktor, kanske fjärde.

Prismats tre sidor bilda ju inunder den skyddande kupan, ini mörkret, tre speglar, som återgiva springans bild, färgad eller mörk, ett oändligt antal gånger. I kaleidoskopet får jag sju bilder, då de två speglarna stå i 45°; hur många bilder tre speglar i 45° giva, står icke i Fysiken. I början av spektralanalysen räknade man bara 8 linjer A—H liksom färgerna (Indigo medräknad), sedan ökades de, och vid starkaste förstoring upplöstes de i 100,000, slutligen oräkneliga. Därpå byggdes likafullt vidare och man analyserade helt enkelt solen, som befanns äga 9 natriumlinjer, 450 järn-, 75 kalcium, 11 barium, 4 magnesium, 33 kobolt o. s. v.

Men så uppstego några moln på den klara solskivan. Solen i nedgången befanns äga flera mörka linjer än solen på fästet, och man vågade icke förneka atmosfärens eller vattengasens störande inflytande, utan började tala om terresterlinjer och regnlinjen.

Alltsedan 1890, då jag erhöll mitt första spektroskop, har jag i tre omgångar grundligt prövat spektroskopets förmåga att ge kemisk reaktion, och därvid gjort följande kontrollerade iakttagelser, som dock icke äro konstanta, emedan det beständiga icke existerar i detta obeständiga.

Riktar jag spektroskopet mot full middagssol, så får jag inga mörka linjer, men halva spektrum blir gult, det röda drar i rosa och det gröna försvinner.

I svagt solljus synes det gula svagt. Om morgon och afton synes det gula knappast; en sommarnatt icke alls, utan endast rött, gulgrönt och violett.

I solsken under snöfall visade sig den mörka linjen i blått omkring G (cyan) skarpast. Den så kallade regnlinjen i rött endast svagt.

Snöljus från norr ger ett kontinuerligt spektrum med svarta linjer i oändlighet. I stark dimma synas de mörka linjerna bäst. Ingen vill väl påstå att man analyserar solen med att titta på en dimma genom spektroskopet.

Elektriska kolbågslampan utanför mitt fönster visade hela vintern ett kontinuerligt spektrum med en konstant mörk linje i violett som icke kan vara kalium, emedan lampans kolstav endast består av retortkol, reducerat ur gasverkets kolväten. Men det är icke kolets spektrum heller. Det är bosch således hela spektralanalysen, i synnerhet som kolet, vilket ju brinner härligt, icke ger något spektrum. Ångström »tror» emellertid att de linjer man får genom att slå elektriska gnistan igenom kolsyra, utgöra kolets linjer, nämligen 658, 657,$_7$, 564,$_6$, 514,$_4$, 426,$_6$, det vill säga linjer över hela spektrum.

Sommarnattens ljus gav endast rött och blått i spektroskopet, liksom stjärnorna för blotta ögat endast ge blått och rött. (Alldeles som elektricitetsmaskinens konduktörer ge blått och rött ljus i mörkret.)

Hur litet spektralanalysen är att stöda på som analys får man klart för sig av det lättsinniga sätt på

vilket man går tillväga. Om ett prov vägrar färga lågan, så fuktas provet ogenerat med klorväte, men man räknar icke på att få se klorens eller vätets spektrum. Likaså: kvävets spektrum i geisslerrör visar *vid svaga urladdningar* två bandspektra, men *vid starka:* ett linjespektrum på ett svagt kontinuerligt. Vilketdera är kvävet då?

Om man inför klorkalcium i Bunsens-brännarlågan så får man *ett* spektrum, men i elektriska gnistan får man ett helt annat, varav man ingenting kan sluta.

Hela denna röra kallad spektralanalys begagnas numera endast vid misstänkta tillfällen, det vill säga, då ingen reguliär analys kan påvisa ett ämnes närvaro. Den har således med fördel begagnats att konstatera humbugsgaserna argon och helium, och det icke-existerande radium, som är ett bariumsalt i sin nonexistens.

Vi sågo att natriumgasen var färglös, men att natrium färgade lågan gul. Kaliumgasen är grön (Cleve), men kalium brinner violett. Solens D-linje i gult kan då icke vara natriumgas.

Men prismat syns sönderdela färgerna i deras beståndsdelar, vilket kunde förklara uppkomsten av omotiverade linjer, vilka icke äro beroende av flamfärgning.

Sålunda färgar strontium lågan karminröd. Spektrum visar gulröd och blå linje, och gulrött med blått ger karmin.

Barium färgar lågan grön; spektrum har övervägande gröna men även blå och gula linjer; gult och blått blir grönt.

Kalcium gör lågan gulröd, men spektrum gulrött, grönt och blått. Gulrött = indigo och karmin; och karmin = gulrött och blått.

OPTISKA UNDERVERK.

I astronomiska tuben alstrar objektivets förstoringslins en förminskad bild av solen, i dess brännpunkt. Betraktas denna förminskade verkliga bild med en annan samlingslins, så blir den förstorad, men mera förstorad än den genom objektivet blev förminskad, vilket är orimligt. Det är orimligt att ett förstoringsglas förminskar, och det är orimligt att okularet kan förstora den förminskade bilden, men det sker lika fullt. Optikens linjer och formler upplysa ingenting, men det tro de som läsa dem. Fysikern »förklarar» underverket så här. »Tuben åstadkommer ingen förstoring av bilden, den gör endast synvinkeln större, varför föremålet synes klarare» (Dahlander). Den som tror sig förstå denna »förklaring» han sträcke upp handen!

Detta var tubens underverk. Nu kommer galileiska kikarens (operakikarens) dubbla underverk. Objektivets förstoringslins ger en förminskad bild av solen; denna betraktas genom okularets förminskningsglas och — ein, zwei, drei — föremålet synes större och klarare.

Optikens trollformel förklarar inte ett spår, utan förvärrar bara saken, ty bilden i operakikaren är endast virtuell eller overklig, och när denna betraktas genom okularets förminskningsglas, så förstoras den.

Formeln ser ut så här:

$$-\frac{1}{F_1-L}-\frac{1}{D}=\frac{1}{F_2}.$$

Det var inte underligt att Stiernhielm betraktades som trollkarl när han visade bonden ett mikroskop. Men det är icke så enkelt med linserna ändock.

Om jag med en bikonvex lins (förstoringsglas) betraktar en fin skrift som jag eljes icke ser läsa, så kan jag nu verkligen läsa den, den må nu vara förstorad eller ses under en större synvinkel. Betraktar jag solen genom samma förstoringsglas, så får jag först i brännpunkten en tydlig men mycket liten bild av solen, och den får jag aldrig se, ty den skulle bränna upp ögat. Men håller jag linsen på längre håll, mellan ögat och solen, får jag en förstorad bild av solen, så stor att den fyller hela glasets skiva, men denna bild är otydlig och kan icke begagnas.

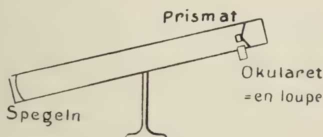
Sätter jag mitt förstoringsglas i en kamera, så får jag en omvänd och mycket förminskad bild av det siktade föremålet. Detta märkes bäst vid försök att fotografera månen, då jag ser dennes bild mycket förminskad på visirskivan. Att förstoringsglaset förminskar i detta fall är ju underligt.

I laterna magikan åter inträffar ett annat förhållande, ty där sitter bilden mellan ljuskällan och linsen. Här kan en bild på 5 centimeter förstoras på skärmen 50 gånger och bli tydlig ändå. Orsakerna kan man icke angiva fullt klart.

I operakikarens underverk, där ett förminskningsglas förstorar en förminskad bild, kunde man tänka sig att okularets)(mot objektivet vända sida blev en konkavspegel som reflekterade och förstorade objektivets bild, vilken förstorade bild samtidigt be-

traktas genom okularet, vars mot ögat vända sida nu bildar en positiv lins. I den modärna medialtuben begagnas verkligen den bikonkava linsen såsom reflektor eller till annat okänt, av uppfinnaren Schupmann.

År 1896 såg jag ett optiskt underverk hos en astronom. Där fanns ett spegelteleskop där spegeln ägde två meters brännvidd, vilket är ganska mycket, och instrumentet kostade också några tusen. Det var av Newtons konstruktion, som vi kanske böra erinra.

I botten av röret sitter ju spegeln som på två meter ger en förstorad bild, vilken reflekteras i prismat och betraktas genom lupen.

Nåväl: prismat hölls fast av tre skänklar som tillsammans med prismat skymde för månen, vilken vi betraktade. Det gjorde ingenting alls! Månen syntes verkligen härligt.

Efter observationen uttog astronomen spegeln, vilken var matt och fläckig som en smutsig tenntallrik. Jag frågade hur det var möjligt att 1:o en yta som var ojämn och smutsig kunde spegla. Astronomen svarade hokus pokus — $\sqrt{\alpha}$. 2:o frågade jag om icke skänklarna och prismat mitt i röret möjligen skymde för spegeln. Mannen svarade: nej, de skymma icke.

Men ogenomskinliga kroppar såsom tre järnskänklar måste skymma, såvida icke månen äger röntgen-

strålar eller är gjuten av svavelsyrad baryt ur 6 lastvagnar pechblende. Intet svar!

Men jag undrade om spegeln icke var överflödig, och om det icke var lupen ensam som verkade.

Jag frågade sedan en annan astronom av facket, men han ville inte svara på närgångna frågor!

HIMMELENS SKÖNHET.

Herschel, far och son, voro fromma män, som fingo skåda djupare in i stjärnhimmeln än andra dödliga; och fastän instrumenten utvecklades otroligt, har ingen sedan pejlat Vintergatan eller observerat himmelens skönhet som de. Jag började slutligen tro att Herschels berättat sagor, då en liten bok föll i min hand: »Stjärnhimmeln sedd genom en teaterkikare» av Garret P. Serviss. Ofattligt, men sant, en svensk professor i astronomi har skrivit förordet; den duger således att citera.

Stjärnbilderna hava ju setts av alla folk och synas icke vara godtyckligt hopkomna ur olika fantasier. En skematisk stjärnkarta ser ut som en triangelmätning och vi äga ju pejlingar efter vissa stjärnbilder, som vi veta.

Castor och Pollux äro, enligt författaren, omgivna av uppvaktande små stjärnor. Dessa äro ordnade »i symmetriska grupper, såsom par, trianglar och andra figurer, vilket man har svårt att tro vara beroende av någon tillfällighet, ehuru det skulle vara ännu svårare att förklara, varför de blivit ordnade på detta sätt». Det vore icke alls svårt, men då ramlade den ateistiska himmeln, det är sjukan! Vid tvillingarnes fötter

såg amiral Smyth ett glänsande fält av stjärnor från 9:e till 10:e storleken. »Då de små stjärnorna hava en benägenhet att bilda kroklinjer med tre eller fyra grenar, ofta med en stor stjärna vid kroklinjens början, påminner det hela ofta om en exploderande signalraket.» Och Webb tillägger, att det finns i närheten av medelpunkten ett smakfullt blomsterband, som börjar med en röd stjärna. Författaren erinrar oss att sommarsolståndet ligger i Tvillingarna, och han finner det egendomligt att även i vintersolståndets bild, Skytten, ligger en vacker stjärnhop. Med egendomligt menar han väl en antydan om den ordnande, skaparehanden, som aldrig förgäter det sköna, men som han är rädd att nämna om. I Sobieskis sköld fann Pater Secchi en stjärnfläck med geometriska anordningar. »De äro till största delen ordnade i spiralformiga bågar, vari man kan räkna så många som tio eller tolv stjärnor av 9:e och 10:e storleken, som följa varandra i en kroklinje, likt pärlorna på ett snöre. Ibland bildas strålar som synas divergera från ett gemensamt fokus, och, vad som är särdeles egendomligt är, att man antingen vid strålarnas mitt eller vid kurvans början finner en stjärna av röd färg, som synes leda tåget. *Det är omöjligt att tro det en sådan anordning kan vara tillfällig.*»

Varför tron I det, då? Fega människor, och usla, som skämmas för Gud!

FEM-KROPPARS-PROBLEMET.

Himmelen har fyra eller fem poler, vilket man bör noga ihågkomma när man tror sig beräkna stjärnparallaxer och planetbanor.

Den *första* är ju himmelspolen som ligger i jordaxelns förlängning, polstjärnan i Lilla Björnen, kring vilken valvet synes röra sig fastän det lär vara jorden. I parentes Descartes (Cartesius) trodde ännu att jorden höll sig stilla, svävande i rymden, men han bekände aldrig denna sin tro, emedan den var farlig oaktat han var stor matematiker.

Den *andra* polen är ju ekliptikans pol, som ligger i Draken. Den befinner sig 23° nedanför polen, alltså motsvarande vår polcirkels.

Den är mycket viktig, ty kring dess axel röra sig sol, måne och planeter. Denna pol är således liksom medelpunkt i Djurkretsen. Det är sannolikt att vår magnetiska pol på 70° (sägom 67°) står i beroende av denna ekliptikans pol efter han har samma läge motsvarande på vår jord.

Den *tredje* polen är Vintergatans. Vintergatan synes på en himmelsglob göra en storcirkel liknande Djurkretsens, men skära denna (ekliptikan) under en vinkel av 45°, på en höft och detta på två ställen: i Tvillingarne — Oxen och i Skytten — Skorpionen. Denna pol ligger i Berenices hår, som står ovanför Jungfruns huvud. I Jungfrun synes Solen stå vid höstdagjämningen, men det är jorden som skall »stå» där. Vintergatans pol ligger 190° R A och 27° n. Deklination. Vintergatan skär himlaekvatorn under en vinkel av 63°, ena gången mellan Procyon och Sirius, andra gången i Antinous' vänstra hand.

Den *fjärde* polen är världspolen, dit solen anses röra sig. Denna ligger i en punkt i Herkules på 260° R A och + 28° D.

Den *femte* kunde vara Kants centralsol. Filosofen ansåg nämligen solen tillhöra stjärnbilden Örnen,

och efter som Sirius befann sig mitt emot, så var Sirius centralsol. Argelander sökte den i Perseus. Sedan har man förlagt den till Formalhaut, Alcyone, m. fl.

I alla fall, den som med dessa fem faktorer kan beräkna en stjärnparallax eller en planetbana, den kan också lösa fem-kroppars-problemet, som icke kan uppställas, ännu mindre lösas, ty man har strandat på tre kroppar, en gång för alla.

När som vi minnas de Kopernikanska astronomerna svurit bort sig på systemet, så skulle de ju bevisa dess riktighet, men det föll sig lite svårt. Jordens framrusande i rymden skulle ju visa en förskjutning eller ortförändring av stjärnorna (parallax). Det gällde att mäta den vinkel under vilken jordradien skulle synas från stjärnan. Som man icke kunde komma till stjärnan och kika på jordradien, så vände man om problemet, och den ena astronomen for till Kap, den andra till Berlin, och så kikade de på samma stjärna. Men vinkeln blev så liten att det inte var något att tala om, dock det noterades några bågsekunder. Tänker man nu på de fem axlarne med motsvarande rörelser, och lägger därtill nutationen och precessionen, så blir ju hela kalkylen nonsens.

Man kände nog det i luften också, och letade efter annat bevis, och se man fann det, men på ett så kuriöst sätt, att en klok kan mista förståndet när han söker fatta felslutet.

Bradley observerade γ i Draken och fann att stjärnans iakttagna orter icke alls voro sådana som de borde vara om förändringarne förorsakats av dess parallax. »Medan stjärnans deklination (höjd) visser-

ligen tillväxte under april och maj, som parallaxteorien fordrade, blev i juni stjärnan alls ej stillastående i deklination (då jorden vänder om i absiden), än mindre vände den om, utan fortfor att gå norrut, ända till september, och vände först då om o. s. v. Med ett ord: den visade alla de företeelser, som parallaxen förorsakar, men med den viktiga skillnad, att de alltid inträdde ett fjärdedels år för sent» (Dunér: Astronomi).

Nu skulle ju enligt vanliga tankelagarne tillvaron av parallaxer vara bortbevisad, och jordens rörelse enligt systemet vara omöjlig, men det fick icke vara så. En filosof eller matematiker med tränad logik och medfött kurage skulle ur de nya fakta, eller att stjärnorna icke befunno sig på beräknade platser, dragit nya slutsatser rörande systemet, men det vågade man icke, ty då förlorade man anseende och bröd i det lumpna samfund, som kallas vetenskapens.

De små ellipser som varje stjärna beskrev under året, betydde *icke* jordens gång i en ellips (= cirkel); dessa ellipser härledes ur något som kallas aberrationen, eller ljusets avvikning under dess lopp till en i rörelse varande kropp.

För att bevisa detta fenomen, tog man förr en pråm, och lät den driva på Thamsen. En medhjälpare stod i stranden med ett gevär och sköt på pråmen. Kulan gick snett in i skrovet, icke rätt, ergo voro stjärnornas små ellipser beroende av aberrationen.

Om man skulle nöja sig med denna bevisföring och endast peka på Vintergatans årliga förskjutning och på stjärnan Denebs cirkel, som den i klykan uppritar varje år, så har man rätt att ställa två nya frågor: är Vintergatans årliga förskjutning (parallax) beroende av jordens rörelse i banan, då är den för

stor för att stämma med formlerna; men är Vintergatans förskjutning icke beroende av jordens lopp i banan, så är den beroende av något annat; vad?

Vidare: har Bradley bevisat att parallaxerna inga äro, varför sitta då avlönade tokar än i dag och räkna ut parallaxer?

Och om slutligen det finnes refraktion eller ljusbrytning, så att varken stjärna eller planet synes på den ort han är, hur kan man ge sig till att beräkna himlakropparnas rörelser, jorden inberäknad?

Hela astronomin är ett slags regula de tri för tokar, där man med fyra obekanta söker den fjärde:

$$x : x = x : x.$$

Ett slags sjätte gradens ekvation, där alla termerna äro obekanta, och där man hyfsar med att smuggla in en ny obekant, och som man löser med logmaritmen för en obekant och sinus för en annan obekant, där slutligen satisfieringen sker genom att insätta det obekanta värdet på alla obekanta.

MATEMATISK VISSHET.

På lägre gymnasieavdelningen fingo vi en ny lärare i matematik. Han var utexaminerad ingenjör, och bestod följaktligen bara av matematik. En dag skulle han repetera regula de tri med oss. Nu är regula de tri en härlig uppfinning, med vilken man kan lösa nästan alla problem, strängt logiskt, klart, där orsakerna förhålla sig till varandra som verkningarna. Han gav ut problemet. Det var frågan om (vill jag minnas) några tygsorter av olika bredd, där det smalare skulle vara längre för att ekvivalera det

bredare. Vi räknade efter lärarens uppställning; han godkände resultatet, men se: facitboken gav annat. Läraren stod förstenad, ty facitboken var ofelbar, icke ägande några tryckfel. Förstämningen varade en stund, och försteningen likaså. Slutligen gick det upp ett ljus. Orsakerna stodo i omvänt förhållande till verkningarna, då ju tyget av mindre bredd måste äga större längd för att ekvivalera det bredare.

Nu var saken den, att läraren studerat med Zweigbergks räknebok, där omvänd regula de tri icke fanns (annat än i en not på sammansatt, och vilken man hoppade över). Han hade således endast lärt sig formeln; och trodde sig fatta vad han bara mindes, vilket är det vanliga fallet med matematici. Empirien har nämligen givit vid handen, att detta följer på detta, utan att man får veta orsaken. Och när man bevisar med ett cirkelbevis, så har man »förklarat» saken.

REVIDERAD TYNGDLAG.

Om man tager en tegelsten, och slår ett lätt slag på den med en hammare, så springer stenen sönder. om man på en tegelsten lägger en tyngd av 1,000 kilo (en ton), så spricker stenen i »tusen bitar» som kastas åt sidorna genom över- och sedan sidotryck. Men om jag bygger ett torn och travar 1,000 tegel på det understa, och varje tegel väger 2 kilo, så trycker ju alla teglen på det understa med 2,000 kilo eller 2 tons tryck. Men nu håller den understa stenen och spricker icke, ehuru den nyss sprack för 1,000 kilo.

Frågar man en fysiker, så svarar han att orsaken i senare fallet är »sidotrycket». Det är ju ett svar,

men ett sådant som skulle ådraga skolgossen ett slag på örat.

Tänkom efter! Sidotrycket i första fallet, är väl lika stort som sidotrycket i senare fallet. Om tegelstenen vore av guttaperka skulle den tryckas åt sidorna av sidotrycket, och räddas från sprängning.

För övrigt: vad är sidotryck på en tegelsten som tryckes av övertryck uppifrån?... Varför den understa stenen i en stor byggnad icke spränges, synes bero av någon annan okänd lag. Kanske trycket avtager uppåt med kvadraten eller kuben på avståndet. Så är ju förhållandet med barometertrycket, som då väl icke beror på luftpelarens avtagande täthet uppåt.

Jolly i München har 1879 anställt försök, för att jämföra en kropps vikt vid olika höjd över havet. En höjdskillnad av 5,29 meter visade sig motsvara en skillnad av 1,5099 milligram.

En gramvikt trycker mer på vågskålen i Stockholm än i Paris. »Detta har dock ingen betydelse i praktiken, då man väger med vikter, ty dessa förändras i proportion lika mycket som det vägda.» (Huru förändras vikterna? Vore ytterst intressant att höra!)

»Men vid vägning med fjädervåg är skillnaden märkbar.»

OORGANISK JÄSNING.

När man i oorganiska kemien kommer till lerjordssilikaten, så råkar man lerorna, däribland porslinsleran (kaolin). Porslinsleran är vittrad fältspat och således intet organiskt ämne. Den består av:

kiselsyra	= 36,50	%
lerjord	= 34,50	»
vatten	= 13,00	»
kalifältspat	= 15,60	»

Om detta mineral, som alltså icke är organiskt, får stå, så råkar mineralet i jäsning »eller undergår ett slags förruttnelse» (Cleve), varvid vätesvavla utvecklas. Varifrån jäsningen av kiselsyrad lerjord uppkommer, vet man icke. Man har »gissat» på organiska ämnen, men kiselsyrad lerjord är icke organisk, och de möjliga oorganiska ämnena äro avlägsnade genom slamning och glödgning. Varifrån vätesvavlan kommer vet man icke heller, men har gissat på svaveljärn, ehuruväl kiselsyrad lerjord icke innehåller svaveljärn.

Varje porslinsarbetare vet detta, att kaolin jäser (och ruttnar), och för att underlätta jäsningen tillsätter han dyngvatten, men detta är icke nödvändigt.

Om porslinsmassan innehåller några jästsvampar eller enzymer, har däremot porslinsarbetaren icke kunnat utröna, och därför kan han icke få Nobelpris.

WAS IST RADIUM?

När Röntgen hade bemärkt att strålarna från Crookes geisslerrör (!!!) passerade vissa fasta kroppar, så trodde den lärda världen att ett nytt ljus hade kommit och de nya strålarna hälsades såsom några specialstrålar.

Så var Gustave Le Bon framme, och visade att man kunde göra samma trollkonst med en fotogénlampa, och ådagalade därmed att det inte var frågan

om några nya strålar, utan att opaka kroppar voro genomskinliga, fastän dåliga observatörer icke märkt det.

Det hjälpte inte, utan här var nytt ljus.

Sedan visade kapten Bergman att »das kann man auch machen» med självlysande färger som ju fosforescera. Nej, det var för enkelt, och som enkla saker skola kompliceras för att rentera, så stannade man vid röntgenapparaten, som kostar ett par tusen kronor.

Sedan följde en massa kvickhuven som lade salter på fotografiplåtar, vilka naturligtvis angrepos och gåvo bilder av paketet, som varje fotograf vet. En lade uransalt, en annan wismuth- o. s. v.

När detta spektakel gick av stapeln, satt ett äkta par uppe i Montparnasse i en enkel dublett och laborerade i ett uthus. Ty de voro mycket fattiga, och därför köpte de ett av de dyraste mineral pechblende, ett par ton (1 ton = 1,000 kilo), säger sagan; andra sagor säga att det var rester efter uranframställning av pechblende. Nu är pechblende som bekant en uranoxid eller oxid-oxidul, men består dessutom av allt möjligt: bly, wismuth, koppar, järn, mangan, kalk, natron, arsenik, svavel, kiselsyra m. m. men icke baryt. Ett riktigt generalrekvisitum.

Jag utgår ifrån att det icke var rester utan pechblende från Joachimsthal (såsom en trovärdig auktoritet uppger). Auktoriteten förklarar att makarna, som då hört omtalas att uranföreningarna utstrålade mer än Uran själv, råkade på den bizarra idén att i »Pechblende måste finnas ett obekant ämne som ägde radioaktivitet i ännu högre grad». Det förstår jag inte! Förstår någon annan det resonnemanget, så ger jag mig.

Emellertid: makarna upplöste uran-oxid-oxidulen

(förmodligen i kungsvatten). Nu fälldes med vätesvavla, då bly, wismuth, koppar, arsenik och antimon föllo. Uran och torium stannade i lösningen. (Varifrån kom torium i en hast?)

Uran fäller nämligen först för svavelammonium. Men i lösningen fanns utom $(UO)_2$ S och Uo samt torium (?) en aktiv substans. (Det var en konstig substans!) »Från denna substans avskildes alla föroreningar utom wismuth.» Men wismuth föll ju för vätesvavlan! »Och wismuth kunde endast delvis avskiljas från substansen.»

Vad är detta för analys? Lösningen höll ju uran och torium samt substansen! Makarnas analys är fullkomligt rotvälsk.

Efter åtskilliga operationer avskiljde makarna en substans (påminner om soppkokning) som de kallade polonium, och »som måste stå nära wismuth...»

Men polonium slopades; det gick inte, och analysen synes ha varit bra enkel då wismuth följde efter vätesvavlefällningen; kanske de glömt att syra lösningen eller syrat för mycket, då ju wismuth icke faller ut.

Men då började makarna »tro» att i pechblende fanns ett annat okänt ämne, som alltid beledsagade barium och »*även gav alla bariums reaktioner*».

Detta var radium! Fastän det gav alla bariums reaktioner! Vad säger en kemist om det?

Det som ger bariums reaktioner är väl barium, i all världens dar! Och substansen ägde bariumspektrum också! Då var det ju barium! Nej, det var radium!

Men barium finns icke i pechblende; varken Ber-

zelius, Erdmann eller de nyaste mineraloger känna barium såsom ledsagare av pechblende.

[Paus.]

Giesel i Braunschweig hade samtidigt isolerat en substans, som gav alla reaktioner av svavelsyrad baryt och ägde alla radiums egenskaper.

Vad betyder det? Äger svavelsyrad baryt radiums egenskaper, så måste väl radium äga svavelsyrad baryts; ergo radium = svavelsyrad baryt!

Landin, Stockholms handelskemist, säger att radium liknar i högsta grad barium genom sina reaktioner.

Utgående från svavelsyrad baryt såsom bevisad genom kemiska reaktioner, skola vi nu betrakta molekularvikten framställd såsom atomvikt av makarna, vilka synas ha varit mycket klena i kemien.

Genom fällning av klorbarium med silvernitrat, erhöll frun följande många olika tal, där en farmaceutelev endast skulle ha funnit ett enda, om han opererat rätt:

Ra = 140
141
145,8
173,8
223
225
232
258.

Detta är orimligt, ett svajande mellan 140 och 258. Barium är 137, och tvåvärdig vore 274, alltså synes icke barium här. Men av svavelsyrans föreningar med

baryt känner Berzelius 5 olika, däri räknade in, di-tri-tetra-thion-saure baryterde. Men ett hyposulfat (Cleve) äger molekularvikten 228 om Ba är 68 (Berzelius), och detta 228 närmar sig mest radiums ultimatum 225, så att radium närmast vore ett bariumhyposulfat, vilket står nära 145,8 i makarnas nota.

Att man ur detta barium-hyposulfat icke kunde isolera ett nytt ämne, radium, var ju klart och därför *har radium ännu icke blivit framställt.* Följaktligen existerar det icke, ty i kemien inregistreras endast framställda ämnen. En tysk kemist har därför nyligen tillkännagivit att radium icke existerar.

Nu kommer radioaktiviteten! Som helt enkelt betyder förmågan att lysa i mörkret såsom fosfor, eldfärg och alla fosforescerande ämnen. Det var alltså intet nytt, men saken skulle trasslas till, och radium uppgavs fosforescera utan insolation eller belysning förut, men det gör fosfor och eldfärg också. Och man vore skyldig uppge att radium tillverkas i kolmörker eller obelyst, innan man påstår att det fosforescerar utan att vara utsatt för ljus. Till råga på eländet uppger P. G. Laurin (för ungdomen) att radium fluorescerar. Alltså rotvälska!

Det andra underverket radium kunde göra var röntgenfotografier. Men Laurin påstår att det är så klent med den saken, att radium icke visar skillnad på kött och ben. Alltså bosch, utom det att fotogénlampan och lysfärgen göra bättre. Det största underverket bestod i frånvaron av energiförlust, så förstått, att radium kan lysa i evighet utan att förlora i vikt. Laurin påstår häremot: att lysandet avtager, och radium icke är någon outtömlig energikälla.

Men det finns andra ämnen, som synas vara outtömliga, och icke som radium uttömligt.

Ett gram eller 6 centigram mysk kan emanera eller parfymera flera millioner kubikfot luft utan att förlora i vikt, och därmed fortfara i åratal! Det är styvare än radium.

Klorkalcium på veken av spritlampan frambringar en hel afton röda och gröna linjer i spektrum utan att förlora i vikt.

Smält guld är grönt och färgar lågan grön hela tiden utan att minska i vikt o. s. v.

Slutligen: radium urladdar ett elektroskop. Det gör alla kroppar så småningom!

Men när jag läste tryckt, att radium låg i ett blyrör, då det urladdade ett elektroskop, på Nobeldagen, då ville jag riva mina kläder! Ett blyrör med elektriska motståndet mindre än nysilver urladdar ensam ett elektroskop. Trots blyröret, klickade trollkonsten, varvid maken utropade: Ce maudit Radium! — Och med skäl!

Men radium är en modärn andes skapelse, och måste rentera. Jag har från invigd kemist och mineralog fått skriftligt på, att radium kostade 20,000 francs gramet. Och skriver fackmannen: »Makarna Curie förarbetade 30—40 ton (1 ton = 1,000 kilo) pechblenderester för att erhålla 1 gram radium.»

Om värdelösa pechblenderester verkligen behöva 8 fraktionerade kristalliseringar, så är icke priset ändå rätt satt. Men skulle makarna ha upplöst i syror 5 godsvagnar (à 8 ton = 40 ton) pechblenderester, och sedan kristalliserat 8 gånger, då är priset för lågt! och då behövde Nobelfonden tillgripas för att betäcka utgifterna!

Wast ist Radium? fråga ännu alla kemister med heder och förstånd. Vi ha ju likafullt fått svaret: bariumsulfat! eller ett okänt bariumsulfat; kanske Roses gamla oxysulfuret (Berzelius), som i vatten sönderdelas och blir svavelbarium, vilket är intet annat än bologneserfosforn som självlyser, fosforescerar.

Svavelsyrad baryt finns i orsten och alunskiffer samt i hepatit, där det blivit funnet av makarna Curie och kallats radium.

Vad pechblende själv angår, så berättar min sista mineralogi (Klockmann 1903) att om uran-oxid-oxidulen (pechblende) får ligga och vittra, så bildas fosfater och sulfater.

Där kröp fosforn fram ur en oxid-oxidul!

Och nu slutar jag, hänvisande till sidan 373 av denna bok där talet 240 (urans atomvikt) demonstreras, och rimliga skäl angivas varför uranoxidoxidulen kallas pechblende; öppnande jag på samma gång väg till radiumsagans förklaring medelst ett citat från Ramsay (Nobel), då han fick höra att radium blev helium (apokryfen).

»Härigenom visar det sig, att läran om grundämnenas oföränderlighet är oriktig. Ett grundämne kan övergå till ett annat, och härigenom börja alkemisternas drömmar om elementernas förvandling att gå i uppfyllelse.» [Landin: De Radioaktiva ämnena 1903.]

DEN NATURLIGASTE SKAPELSEHISTORIEN.

När nu deras stamtavla skulle upprättas, så fattades här och där några anor, och ibland måste man göra barnet till fader eller till en bortbyting. Sålunda,

när Hæckel kom till musslorna, så svek systemet. Utvecklingskedjan brast, och i stället för framåt, gick maskinen baklänges. Musslan hade varit snäcka, men i brist på omtanke förlorat huvudet. Hon hade tröttnat i kampen och dragit sig inom sitt skal, som hon förvandlat till två, och sedan tappade hon sina två ögon och tänderna (rivskivan). Men, anmärker författaren, till »ersättning» ha dock många musseldjur förskaffat sig ett stort antal nya ögon, som sitta i en lång rad vid båda ränderna av deras vida mantel.

Detta kallas naturlig skapelsehistoria. Man »förskaffar sig» en hel rad vackra sjögröna ögon för de två man förlorat!

Men det fanns värre hak i kedjan, och det värsta var att förklara valdjurens uppkomst. Som bekant skulle i fostrets utveckling visa sig spår av förgångna stadier, varav man skulle kunna sluta fram till härledningen. Sålunda skulle människan först likna en humla, en snäcka, en sjöborre, en brax, en ödla, en bofink, en gris, en apa. Men hon liknar intet av allt detta, ty ett 6-veckors foster liknar ett litet vackert miniatyrbarn. Men det gör ingenting, människobarnet föds utan hår på kroppen, ehuru hon enligt systemet födes med hår, och med »händer på fötterna», som deras stamfader. Emellertid, när man märkte att valdjurens foster ägde hår på kroppen, så måste enligt systemet valarna härstamma från håriga djur, lantdjur, då fiskarna icke äga hår. Många darwinister voro nog hederliga att bekänna en kräftgång från lantdjuren, ehuru utvecklingen betyder framåtgång. Karl Vogt (Der Affenvogt) höll dock på systemet, och valarna måste härstamma från en ödla. Men

länkarna funnos icke i geologiska byråerna! Och då blev det gräl, ett gräl som pågår ännu.

Två zoologer (Böving-Petersen och Dreyer) förklara naivt och trovärdigt att »det är klent beställt med vårt vetande i detta hänseende», »och att det är en gåta» att man icke funnit länkarna bland fossilen.

Bevisningen brast i huvudpunkterna, men systemet höll! Det är icke naturlig skapelsehistoria! Det är onaturlig, oförnuftig, ovetenskaplig smörja!

En naturlig skapelsehistoria kunde ta sig ut så här.

En medveten vilja, roar sig att skapa i frihet, med mått och tal, i skönhet och ändamålsenlighet, som en mekaniker och konstnär, utan att fråga mänskobarn om råd.

Ur formlös materia börjar han med enkla skizzer; prövar och kastar bort (de utdöda arterna); uppfinner nya bättre, roar sig (icke oss) med improvisationer, anteciperar och repeterar; får en alldeles ny idé, obunden och allsmäktig; hämtar en form ur ett lägre och i det kosmiska sammanhanget förut existerande. Sätter en snäckform i örat och på växtens blad ett hjärta eller en njure; stämmer in blommor och fjärilar i färg och teckning; roar sig att måla ögon på påfågelns fjädrar, leker med figurerna på snäckans skal, så att den ena liknar pantern, den andra råttan; anbringar huggormens teckning på kattens svans; åt lejonet gav han öknens färg och åt tigern ljungelns; på zebran målade han ränder, men så skickligt och trollskt, att när djuret springer hastigt i det fria, ränderna bilda en grå yta (liksom på färgsnurran) så att det värnlösa djuret blir »osynligt»...

En guddomlig lek, i frihet, godhet, skönhet, ändamålsenlighet, fullkomlighet. Detta var skapelseverket, utan filosofi och zoologi, och sådan är en kristen människas barnsliga tro om sin Fader.

Men grymheten i naturen, kampen att få äta varandra, hur kom den med? Jo, svarar vår heliga bok, genom syndafallet, då hela naturen, livet och människan blev ond och därför förbannad. Detta stämmer med erfarenheten, nu, än i dag, i det dagliga livet, ty om man färdas i ett landskap, kan man se var hatfulla, snåla, lata, onda människor, bo. Man kan se det på skogen, på beteshagen, på ängen, men framför allt på åkern; det syns på stuga och ladugård, på kreaturen, tjänarna, barnen. Och ville man granska, så funne man inga sångfåglar i trädgården, inga blommor utanför stugan; men ogräs i täppan, ohyra på fruktträden. Detta är »naturens förbannelse eller syndens inflytande på den ofria världen».*

En zoolog frågar vad höken skulle med näbben och klor om icke till att klösa duvan. Jo, kan svaras, hökens näbb som liknar hummerns klo kan ha varit till skönhet, ty den står så vackert i sin kroklinje till det lilla huvudet, och klorna kunde haft samma oskyldiga ändamål eller varit lämpliga vid sittandet på en gren. Papegojan äger också rovfågelns näbb och klo, men äter frukt och klättrar med näbben. Några inre skillnader på den fruktätande och köttätande fågeln vet jag intet om, så att något hinder för hökens ursprungliga mildare vanor icke föreligga i hans »morfologi».

Alla folk äga minnen om ett bättre tillstånd, en

* Pontus Wikner.

gyllene ålder (paradiset) som farit. Och därför är det tungt att leva, grymt att åse. Men zoologerna hava satt det onda i system; de finna kampen berättigad, naturlig, härlig, tills de själva gå under för en starkare eller en lömskare. Kreaturens suckan efter förlossning från förbannelsen, ha vi hört talas om, och mänsklighetens minne av ett bättre, födde hoppet om befrielse. Detta tog sig uttryck i Messiasidén eller väntan på förlossning ifrån synden, löftet, som dock var villkorligt.

FÄLLNINGAR OCH ICKE SEDIMENT.

När en man nu för tiden läser geologi, så får han bara en uppgift om formationernas uppkomst, och den antager han kritiklöst. Men fick han läsa geologiens historia och såge att andra förklaringar gåvos, skulle han välja och inse möjligheten av att det gått till på annat sätt. Raspail har i sin storartade Nouveau système de Physiologie végétale framkastat tvivel om formationernas bildande ur avsättningar. Han finner mera sannolikt att bergarter och lagringar uppstått av precipitering (fällning) ur kemiska lösningar, och genom syntes visat hur flintorna bildats i kritan, Sålunda ger en kiselsyrad kalk och ett karbonat, en fällning av kolsyrad kalk (krita) och kiselkonkretioner (flintorna), om karbonatets bas var ammoniak; men ett agatliknande silikat, om basen var en metall. — Svavelsyrat natron och klorkalk i lösning skola precipitera gips och koksalt (vilket brukar följas av gips) och sedimentets tjocklek beror av lösningarnas mängd, icke av tiden. Därför är tokeri att vilja mäta jordens ålder av sedimenten.

Att bestämma en formation efter fossilerna är lika galet, ty många jordarter, isynnerhet kalken, förtära allt organiskt till och med skeletten.

(Om bergarters och minerals syntes kan läsas i Reinhard Brauns: Chemische Mineralogie, Lpzg, Tauchnitz 1896.)

TENDENS-GEOLOGI.

Förr erkände geologerna villigt att inga formationer funnos, om man frånsåge fossilen. Linné kände inga formationer, och därför såg han i Kinnekulle hela jordskapelsen i sammandrag: gneiss, sandsten, skiffer, kalksten, skiffrar och trapp. Och han hade rätt, ty i alla formationer, petrografiskt betraktade, finns sandsten, kalk och skiffrar, antingen alla tillsammans eller några. I Kinnekulle, som dock räknas till kambrisk siluriska serien, synas tydliga spår av alla formationer. Där finns flintor som tillhöra krittiden, och där finns stenkol av stenkolstiden som eljes ligger mellan devon och dyas. Själva alunskiffern är ingen exklusiv silur, ty den förekommer även i devon och kulm. Orstenen (Stinkkalk, nero antico eller svart marmor) är icke heller silurens uteslutande tillhörighet. Trappen icke heller, då den är vanlig i Juran (nedre Lias).

Linné fattade saken så: »Av havssand bliver sandsten; av havets sediment lera; av lera kalk; av kalk bleke (pulverformig kalktuff); av bleke krita; av krita silex (flinta); av dy ur kärrmylla blir skiffer; av skiffer åter mylla.»

Men sedan äfflingarne började leta sin fader i

jordens avskräden, så blev geologien zoologi eller djurlära. Men nu är hela veterinärgeologien avslöjad såsom ett premediterat bedrägeri, av professor Edward Hull i Geological history (refererad i Facklan 1906.) Och därmed faller den ortodoxa skolan, fader Darwins apa och Hæckels automobil-skapelse, som rör sig själv, utan motor.

Geologiens system har strandat på samma klippa som Linnés sexualsystem; indelningen i bestämda klasser visade sig ohållbar, då allt befanns flytande och endast bestod av övergångar. För trettio år sedan sattes graniten såsom den äldsta materien eller urberget, gneissen kom sedan. Men nu har man sett, att gneiss övergår till granit; att granit ibland är skiffrig och klyftar sig, alltså icke massformig. Svårast var att förklara den granit som i gångar genomträngde äldre lager. Man kallar den eruptiv, och »antager» den uppträngt ur jordens inre. Men att döma av vulkaner, så bryter aldrig granit upp, och de räta linjer som begränsa granitgångar tala om sprickfyllnad. De berg som nu stå lodrätt, kunna ha legat, då graniten göts in från sidan i sprickorna, eller ock kan man tänka sig att den omgivande bergarten alstrat graniten. Linné har en observation på ett liknande fall. Där bergen spruckit, säger han: »kunna vi se huru spat, kvarts och hornblende med glimmer växa och hopläka.»

Gneiss såsom bestående av kvarts, glimmer och fältspat är bara ett förenklat begrepp för folkskolan, ty gneiss utesluter ofta hornblende, eklogit, olivin, marmor, dolomiter, serpentiner, kvartsiter och granulit, vilka bildats av gneissen genom metamorfos (trans-

mutation). Granuliten, som förer våra järnmalmer, kan man studera i våra granitberg där sprängning ägt rum. Omkring det kvarsittande borrhålet har graniten av trycket blivit finkornig och liknande granulit (eurit).

Petrografien anmärker i förbigående att gneiss blir granit, syenit och diorit. Diorit är en grönsten som trappen, och Kinnekulles trapp kan därför ha uppstått ur gneissen eller på samma gång.

Men, då ingen av oss var med då Skaparen danade jordskorpan, så är det bara gissningar och projekt alltsammans, detta kram som man utger för sanningen (= verkliga förhållandet). Dessa gissningar avlösa varandra och borde aldrig få pluggas i skolorna, då de efter en mansålder slopas av en ny gissning.

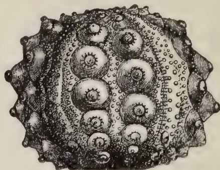
Alltså bättre att slopa alltihop på en gång och erkänna: vi veta ingenting, men gissa endels. Och det är väl med denna vetenskap som med alla andra, att den fotas på en obefogad nyfikenhet om förborgade ting, som vi icke kunna veta, icke få lov att veta. Livet har andra uppgifter än att snoka ut det som skall vara hemligt eller måste vara det, emedan vårt förstånd icke räcker att fatta det.

Härmed två gissgåtor dedicerade till geologer och arkeologer att gräla om.

1:o. Är detta ett bronsålderssvärd eller en Belemnitis canaliculatus?

2:o. Är detta ett skånskt allmogesmycke eller en Hemicidaris crenularis?

VÄXT-FYSIOLOGI.

När botaniken lämnade trädgårdskonsten, så förföll den till värdelös vetenskap, och så djupt, att en av våra dagars växtbiologer troligen aldrig sett en okulering eller ympning, och följaktligen ingenting vet om saftstigningen. Ur en trädgårdsbok från början av 1800-talet, utgiven av en tysk pastor, vill jag meddela ett par rön, som man sannolikt icke känner på växtlaboratoriet och icke heller kan förklara.

För att bevara avskurna blommor flera veckors tid, skall man sätta dem i fuktig sand till stängelns halva höjd i en källare, och vattna dem då och då.

Vill man bevara blommor friska ända in på vintern, så skär man av dem just när de skola till att blomma; men man får icke beröra dem med blotta handen utan med handskar. (Så känsliga äro växterna, och det kan icke bero på handens fettighet och värme, utan på något helt annat, som vi icke känna.)

Därpå innelycker man dem i en bleckdosa, som lödes ihop och hänges nere i en brunn. När man öppnar dosan om vintern äro blommorna friska och äga ännu sin doft. Eller avskär man friska blomknoppar

med 3 tums stjälkar och smetar snitten med vax eller lack, lägger i papper i ett skåp. Vill man senare att knopparna skola slå ut, så tager man fram dem en afton (varför en afton?) och avskär snittändarna, sätter dem i vatten med salt eller salpeter (varför?), så äro de utslagna följande morgon.

Vissnande blommor friskas upp i kokhett vatten som får svalna.

Gamla vissna buskväxter upplivas medelst kokhett vatten på tallriken, under 8—12 dagar.

UR-ALSTRING.

Den som sysslat med fotografi vet av erfarenhet att det växer mögel (alger snarare) i oxalat-framkallarens flaska, fastän korken icke varit ur. I flaskan finnes järnvitriol, som är dödligt gift för organismer, och desslikes oxalsyrat kali, som också förstör allt liv. Varifrån då växtligheten? Från sporer, säger man fortfarande, fastän dessas grokraft är dödad.

Ingenhouz instängde vatten i en flaska, och i ljuset fick han gröna, i mörkret vita alger (eller svampar). Han hade liksom Pasteur glödgat flaska och luft, kokat vattnet.

Spallanzani gjorde om experimentet, och fick motsatt resultat.

Nägeli har försökt en teoretisk kompromisslösning så: att de allra första organismerna äro så små att de ej nås av mikroskopet, och att de protister vi känna härstamma på långt håll från de osynliga. Medan härom grälas, så fortfar mögel att växa ini bröd som halvt förkolats i bakugnen, och sedan förvarats under

en kupa med glödgad luft. Och ini ostar, där ystan kokats så att äggvitan koagulerat, växer mögel lika friskt.

Naturens tillvägagång synes icke vilja uppenbara sig på laboratorierna.

BOTANISKA HÖRNSTENAR.

Den som vill studera botanikens förfall under dessa okunniga lathundar, som nu äro professorer, han bör läsa Raspail: Nouveau système, och De Candolle: Physiologie végétale. Allt vad dekadenterna trott sig ha upptäckt, var antingen upptäckt eller avslöjat förut. I andra vetenskaper brukas, innan man ger sig iväg med en undersökning, att samla material och läsa litteratur. Jag tror icke det finns en botanist nu, som vet att Raspail var botanist, och han har dock skrivit, efter egna (och andras) observationer omkring 1,200 stora oktavsidor, med atlas om 60 härliga planscher, däri han ger, synes det, så mycket man kan veta om växtens liv och utveckling. Problem som nu undras över, har han löst. Här väckas hälsosamma tvivel om mikroskopets makt, som ju är begränsad, så att man vid starkaste förstoring ser ingenting, eller luftblåsor, eller glansdagrar eller sina egna ögonhår.

Här får man veta att befruktningsfenomenet icke är avgjort. Att pollenslangen (som var bekant senast 1837) icke opererar på annat sätt än medelst kontakt och att den icke är tillfinnandes beständigt.

Insektsbefruktning är icke nödvändig hos orkidéerna, där den äger rum medelst transsudation genom kärlväggarna.

Att insekternas besök kunna hava en annan uppgift än att överföra frömjöl blir här sannolikt genom exemplet av fikonets caprifikation. Raspail förvildade även sädesslagen själv och fick se huru ursäden såg ut. Vetet blev triticum, triticum blev festuca, lolium, avena.

Hela växtens genesis uppbygges ur cellen (cellläran) och spiralkärlet. Men denna bok orkar troligen icke en modärn docent läsa, ty den är för grundlig, men den kan vara bra att snatta ur, då författarens namn icke får nämnas, tillhörande de bortkastade hörnstenarna, emedan han icke tillhörde någon lärd camorra. Dessa citera nämligen endast varandra, och de känna varandra i luften, över hela jorden.

DER BIENENKÖNIG.

Goethe talar ännu på 1820-talet om der Bienenkönig. Numera kallas den visen eller drottningen, troligen av artighet mot »könet». Det ligger i nutidens teori om bien något orimligt, som man kallar dysteleologi eller ändamålsvidrighet, men den skapade naturen är ett underverk av ändamålsenlighet. Dronningen skall vara en Messalina som mottager ett tusen friare på mindre än en timme. Det är orimligt! Arbetarna som anses könslösa äga d o c k äggstockar och k u n n a lägga ägg. Det är konstigt, eftersom de skola vara könslösa. Ingen har sett bröllopet uppe i luften! Det är bara gissningar alltså.

Arbetarna äga gaddar som avsöndra myrsyra. Detta skall vara ett försvarsvapen, som dock blir krigarens död. Det är galet, ty vapnet brukar mest bli den anfallnes död.

Det alltid färdiga »giftet», myrsyran, måste ju då och då utsöndras eller ock resorberas. Nu lära oss »böckerna», att honungen alltid i kakan är tillsatt med myrsyra. Vore icke då förnuftigare antaga gadden vara ett avsöndringskärl för myrsyran, som hindrar honungen att jäsa. Eller att gadden vore ett äggläggningsrör?

Och ledes icke tanken genom analogi, på ett haremsamhälle? Men gissningarna stranda på motsägelser. Konungens receptaculum seminis kunde vara en prostata, men det är bäst att sluta gissningarna, ty det uppstår nya orimligheter.

Virgilius, som var en väldig lantbrukare, har i Georgica givit en skildring av biens samhälle, som kan vara riktigare än vår modärna.

Visarne äro konungar, som strida uppe i luften.

Främst bland allt den sed hos bien förtjänar beundran,
att de av parningslust ej drivas, eller förtära
styrkan med älskog, och moderligt ej fortplanta sitt släkte...

(Vad göra de då? Här baxnas naturligtvis der Wissenschaftler!)

Utan på söta gräs och blad de hämta med munnen
Fostren!

(Det var annat det, och tyckes röja en stor hemlighet, när insekterna besöka blommorna som de kanske befrukta!?)

Flere av sådana prov och exempel dömt att hos bien
fanns en eterisk fläkt och spår av gudomligt väsen,
ty Guds kraft, så trodde de, spriddes till allt i naturen...

(Detta är en gudomlig panteism av annan art än Spinozas och Hegels!)

Och hur känsliga äro ej dessa små flygande blomster med guldhåren! De tåla ej idegranen i kupans närhet. (Sök orsaken!) Kräftans skal får icke brännas på härden av biodlaren, ty då vantrivas bien.

Detta vilar väl på en iakttagelse och har någon orsak, efter så är, då det orena djuret, kräftan, icke fick ätas av Israels barn.

Närma ej bistocken till träsket, där gyttjan sprider sin dunst o. s. v.

Plinius den yngre är nästan av samma mening som Virgilius och har aldrig sett bröllopet, och icke heller den romare som studerade bien i genomskinlig hornkupa, har sett det!

Réaumur skall vara den första som sett handlingen, men nere på marken, *där den aldrig sker!*

Kanske djuren äga rätt att få behålla sina hemligheter?

FÅGLALÅT.

Fåglarnas läten synas icke vara så konstanta, utan beroende kanske av landet där de bo. När jag första gången hörde gyllingen (oriolus galbula), det var i boulogneskogen, så uppfattade jag endast flyo-flio. Och när jag sedan invid boulogneskogen hade fågeln i närheten en hel sommar, blev det aldrig annat än flyo-flio, liknande målaregossens kända signal bakom ett träd. Men nere vid Donau läto gyllingarna på annat sätt: gidleo, gitadidlio, gidilio, gidliagidlio, gidleah. Det var som att ta tema på ett grekiskt verb. Nordtysken kallar gyllingen pirol, »efter hans läte», men

Alwin Voigt (Vogelstimmen) har även hört gidleo; och därjämte stridsropen gwäh-wäh kräeck, schrä-äk. Han tillägger att i gidleo (efter Naumann) högsta tonen sjunker genom en kvart ner till en sext.

Sedan har jag en dansk, som hört locktonen: giæk, jæk, jæk-kræck, schræck. Samt ångestropet: chrr kverrr. Hanens sång liknar mitt grekiska verbum; men danskens parningsrop var: hio-byhlo, som borde vara min fransmans flyo-flio. Romarna kallade honom bl. a. för vireo, kanske efter lätet.

I England är fågeln sällsynt, och ornitologerna finna hans skrik obehagligt, ehuruväl han äger vackra flöjttoner. Nu frågas om de olika uppteckningarna äro subjektiva eller beroende på hur var och en hör. I starens misslyckade försök att sjunga har man ju hört allt möjligt (Brehm): härmning av gyllingen, korpen, uven, hönsen, lärkan, vindflöjeln, kvarnens slamrande o. m. d.

Likafullt: näktergalens sång, som i Danmark liknar lövsångarens eller rödstjärtens, men föredragen av en trast, och som i Skåne är ofantligt enkel, några slag bara, skall dock i de slaviska länderna, Böhmen, Polen, Ryssland, vara mycket konstrik. Naumann har återgivit 15 strofer i stavelser, och eget är att dessa påminna om slaviska språk.

Till exempel 1:o ih, ih, ih, ih, wotiwatiwi. 2:o diwati quoi, quoi, quoi... 4:o ihih tita girrritz. 6:o twoi woi woi woi... 7:o ly, ly, ly, ly, dahidowitz. Den 11:e slutar med zirhading och den 15:e återigen med dahidowitz. Voigt anmärker också att näktergalarna kring Leipzig sjunga på ett annat sätt, och föredraga med ett kort förslag denna strof zezezezäzäzäzazazi.

Kan nu staren verkligen härma husets tama höns och väderflöjel, så kunde man ju tänka sig att näktergalen, som älskar människans närhet, också toge ett intryck av landets språk. Varför icke? Nilsson citerar en Bechsteins uppteckning efter Thüringens näktergal, och finner den identisk med vår nordliga:

Tjuu tjuu tjuu tjuu, spe tiu zqua.
Tjō tjō tjō tjō tjō tjō tjō tix:
Qutio qutio qutio qutio,
zquō zquō zquō zquō
tzy tzy tzy tzy tzy tzy tzy tzy, tzy, tzi,
quorror tiu zqua pipiquisi.

Nu är att märka det anförda strofer endast äro ett utdrag ur de fyra och tjugo, men i alla händelser likna de icke Naumanns.

Aristofanes återger i Fåglarna den grekiska näktergalens sång med följande ordbildningar:

Epopopopopopopopopopoi.
Ió ió, itó itó itó itó
triotó triotó totobrix
deuro deuro deuro deuro.
Torotorotorotorolililix
torotix torotix
popopopopopopu,
titititititititina.

O. s. v.

ÖLANDS SÖDRA.

Kolthoff, som av levande jägare synes veta mest om våra fåglar, erkänner dock villigt att han »om flyttningarna vet ganska ringa», och han kallar dem »hemlighetsfulla». Finnen Palmér hade uppfunnit en sträckväg från Vita havet åt sydväst till Atlanten, men Gätke satt på Helgoland observerande, och han jävade.

Jag har också suttit på Helgoland i fåglarnas vårflyttningstid och fick se ett hundratal men icke flera, och så voro de borta.

Emellertid: Gätke »anság» (men han såg det icke) att blåhaken på en natt flög från Egypten till Helgoland, vilket är omöjligt, då en dålig flygare i hast icke kan bli en utmärkt flygare, ty blåhaken är en dålig flygare, men utmärkt springare (Brehm), men över Medelhavet och Öresund springer han icke.

Kolthoff anser blåhakens flyttning »vila i dunkel». Samme kunnige författare finner stenskvättans flyttning vara hemlighetsfull, mest därför kanske att ingen sett stenskvättan flyga, ty att med vingarna flytta sig från sten till sten är ju icke att flyga i bästa mening.

Den lilla stackarn, som skämtsamt nog kallas kungsfågeln, är ändå mer hemlighetsfull på sina resor. Till havet drager han liksom de flesta flyttare. K. har sett honom vid våra södra kuster, och där omkomma kungsfåglarna i massor. År 1869 såg K. på Ölands södra udde tusentals döda kungsfåglar uppkastade på stranden. »De kungsfåglar, som återkomma om våren, synas vara ganska fåtaliga, och det

är sannolikt att de flesta som flytta bort från vårt land, aldrig komma igen.»

Brehm erkänner hur svårt det är få veta varest och huru fåglarna dö. De borde nämligen förekomma i oerhörda mängder då de föröka sig så ofantligt, och äga så få fiender, särskilt de starka flygarna såsom svalan, vilken ingen rovfågel kan fånga.

Emellertid tyckes Ölands södra udde utgöra en ättestupa, där fåglar samlas för att med den flyende sommaren göra slut på livet.

Flugsnapparna, som flyga kvickt men icke långt, samlas även i stort antal på Ölands södra udde. Första natt en lämplig vind (gissningsvis) inträffar, försvinna de alla. Men K. har aldrig sett dem försvinna, och om de verkligen begagna natten till att flyga över havet »är en fråga, som ännu återstår att lösa».

Men om dessa flugsnappare endast tillhöra Öland, är också en fråga, och varför de icke söka vägen över Kalmar och sedan Öresund blir en ny fråga.

K. har emellertid sett den grå flugsnapparen, vid Ölands södra udde, svinga sig runt i spiral upp i höjden, vilket är så olikt denna fågel.

Vid samma udde råkas även blåmesen, som verkligen ger sig ut över havet mot okända öden.

Även gärdessmygen synes utmed stenmurarna stryka ner till södra udden för att nå havsstranden. »Att han fortsätter sin färd ut över havet är säkert, efter som man aldrig ser honom återvända uppåt landet.»

Sparvarnas flyttning är ännu »i dunkel» och »hemlighetsfull» menar K.

Hackspettar har K. sett komma från havet till södra Öland, men österifrån, och de voro så utmattade

att de kunde tas med händerna. K. gissar att de försökt anträda färden, men vänt om.

Göktytans flyttning är dunkel.

Nattskäran träffas vid Ölands södra strand, och försvinner.

Hornugglan likaså, men den har K. sett ge sig ut över havet.

Vadarna ha ett särskilt tycke för Ölands södra, men de äro snälla flygare.

Jag kan sluta med fågelflyttningarna i allmänhet, citerande Kolthoffs ord om sumphönan. »Flyttningen är hemlighetsfull och dess hemligheter ännu ej på långt när avslöjade!»

ANATOMIENS PROBLEM.

»De hemliga vattenvägarna» utgjorde föremål för anatomernas forskningar i början av förra århundradet. Man menade nämligen att njurarna endast avsöndrade förbrukade beståndsdelar ur blodkärlen, och att den överflödiga drycken icke kunde hinna passera de 20 kilometer långa tuberna i njuren. Men huru överflödig dryck kunde komma ner i blåsan utan att gå igenom ureterna förblev som spörsmål. Några menade att hela kroppen var en svamp, och att blåsväggen var en dialysator; denna riktning kallades filtrationens. Andra menade, att då blåsväggens yttre hinna av de tre var bildad av peritoneum (bukhinnan), denna kunde dialysera vätskor in i den utspända blåsan, vilket synes rimligt. Den omåttlige drickaren (tyska bierfreunden) skulle således kunna sägas lida av permanent »bukvattusot» i blåsan, då ju bukhin-

nan kan i ascites avsöndra otroliga vattenmängder i bukhålan. En tredje gissning vore att blåsväggens arterer, vener eller lymfkärl avsilade överflödigt vatten.

Men den allmänna filtrationen synes äga mesta skäl för sig, ty vid stor sorg »gråter hela kroppen invärtes» och vattenavgången ökas orimligt. Njurarna anses numera icke utarbeta urinämnet, utan detta härledes ur levern.

Primitivnjuren anses vara en svettkörtel, men vilken stod nära genitalapparaten, och i kinesiska medicin räknas njurarna till sexualorganen. Om binjurarna vet man icke mycket. Men om man extirperar dem, så dör föremålet av förgiftning liknande den av stryknin. Organen anses därför bilda antitoxiner, motverkande de gifter som passera njurarna. Den Addisonska sjukdomen, som följer på binjurarnas borttagande, gör som bekant huden svart och ledsagas av nervösa symtom såsom av stryknin. Men koleran (som liknar en arsenikförgiftning för övrigt) åtföljes av en tetanus, erinrande om strykninens.

Binjurarna ha i nyare tider fått sig så många funktioner anvisade, att man kan tilltro dem vad som hälst. Man har satt dem i förbindelse med sexualsfären och med stora hjärnan. (Se Kaufmann: Pathol. Anatomie.)

Lymfkärlens förrättningar äro väl icke heller uppdagade. Det som ligger mest emot antagandet att de skulle föra chylus till blodomloppet är bröstgångens ringa kaliber. Denna uppgives i franska läroböcker endast hålla 2 millimeter i lumen. Detta är alldeles för litet för en uppsamlare, ty floden är alltid bredare än ån, och ån bredare än bäcken. Själva

Olof Rudbeck, som med Bartholini upptäckte lymfkärlen, kunde icke tro att de små rören skulle tillföra blodet ny näring från tarmarna. Han trodde att lymfkärlen återförde till blodomloppet det fördärvade materialet, och att de hindrade ansamling av vatten i kaviteterna.

Omloppet är icke klart, och blir väl icke förrän man gör strängare skillnad på lymf- och mjölkkärl, samt undersöker om lymfganglierna äro lymfhjärtan med systole och diastole, liksom förhållandet är hos batrachierna.

Vid vår medicinska högskola läres i denna dag att mjölkkärlen i tarmludden icke upptaga kolhydrater (stärkelse och socker), icke äggvita och endast delvis fetter. Absorptionen måste således ske direkt genom blodkärlen. Därmed förfaller ju mjölkkärlens roll såsom uppsamlare av näringsvätskan, och därav följer att hela blodomloppet måste revideras. Men därpå följer återigen att hjärtats funktioner bli tvivelaktiga, varom även glunkats i tryck, liksom man också sett skymta misstankar om att skillnaden mellan arteriellt och venöst blod icke är så deciderad.

Även i lungornas och andningens mekanism finnas hak. För att kunna fyllas av den uppgivna mängden luft, måste ju lungorna vara tomma på blod. Och vid hastig andning (kappspringning) kan icke lungan tömma sitt blod så fort, att plats lämnas för luften. Andningskontot är även oriktigt beräknat; man upptager visserligen utandad kolsyra, vatten och ammoniak, men den största posten 79 % kväve fuskar man undan.

Mjälten är ännu en gåta liksom för 40 år sen, då förf. studerade till läkare. Den tiden framställde

mjälten de vita blodkropparna och spelade första fiolen i bleksot och frossor. Sedan har han lämnats åt sitt öde, under det lymfganglierna fått i uppdrag att tillverka leukocyter (franska auktoriteter). Slutligen har mjälten blivit en assistent åt pancreas ehuru han saknar utförsgång. Det sista (Kaufmann 1907) är ett namn man givit den okända: lymph-blut-drüse; och samtidigt får han ett nytt ämbete: urinsyrebildning (Hammarsten).

De vita blodkropparna äro konstiga kroppar, ty de gå numera genom kärlväggarna, ut och in genom lykta dörrar och infinna sig som tjuven om natten var som hälst.

I min ungdom visste man var de röda blodkropparna tillverkades, men nu vet man det icke. Förr var det så här enkelt: lymfan tömdes av bröstgången i vänstra nyckelbensvenen, kom i lungan och blev bums rött blod. Numera nöjer man sig med att gissa. Den arma mjälten har åter fått ett nytt ämbete: han framställer de röda blodkropparna. Men en annan »skola», som icke är den kvickaste, har gissat på (det är otroligt men sant!) den märg som finnes i ihåliga ben (utom ryggraden och hjärnskålen förstås). Men märgen i benen kan ju icke äga annan uppgift än att tjäna till benets nutrition och förnyelse.

Så kommer sköldkörteln, med okänd funktion, men vilken man icke kan undvara, ty då blir man kretin. Den lär regelbundet hålla jod (Baumann-Hammarsten) och borde därför anlitas i skrofler och lues.

Och thymus, lika hemlighetsfull som alltid, men innehåller ett helt husapotek, dock äro jodotyrin och arsenik de starkaste preparaten.

Skall jag våga tala om stora hjärnan, materialister-

nas sjunde himmel, där deras högsta väsen bodde, uppenbarande sig genom knappar och strängar liknande en telefonstation?

Stora hjärnan är en gröt, innesluten i en hinna; när det blir vattenbrist, skrumpnar denna och visar som allt skrumpet vindlingar och fåror. Den som har på en spökdiner narrats äta eller åtminstone analysera en vol-au-vent, har nog bland tuppkammar och annat avskräde kunnat konstatera denna gråa gröt, som ser minst intelligent ut av alla inälvor. De hjärnor man finner avbildade i böckerna äro tagna efter i bichromat härdade hjärnor och likna föga de verkliga. Med denna gröt framställa äfflingarne s. k. tankar, falska slutledningar, tjuvkontrakt, börsspekulationer och filosofiska system. Därför har deras vetenskap blivit något grötig och kan gå i diskämbaret när som hälst. Den medicine studerande, som vill veta hur ointelligent stora hjärnan är, må läsa F. A. Longet: Anatomie et Physiologie du Système nerveux. Det är visserligen ett tusen sex hundra oktavsidor, och det har ingen examinand tid att läsa, ty han får icke betyg på det. Men om han för egen skull tar reda på den medicinska vetenskapens obeskrivliga dekadans alltifrån 1842, så får han reda på det här.

Bara två ord till svar i förskott! Äfflingen »bevisar» hjärnans intelligenta verksamhet med att plocka bort den bitvis och visa hur man blir idiot successivt. Gott! men man blev kretin, om man tog bort sköldkörteln, som icke räknas till de intelligenta körtlarna.

Och nerverna! Jag har i 1:a supplementet till denna bok visat identiteten mellan växters silrör och djurs nerver. Jag vänder nu om problemet och sätter så här: antingen äga växterna fullkomliga nerver,

eller också äro djurens nerfs à myeline silrör, som föra äggvita. Berzelius fann (i djurkemin) att sympatiska nervsystemets element starkt påminde om lymfkärlen (»sugådrorna») särskilt i ganglieknutarna; och det borde nog löna mödan undersöka om sympatiska nervsystemet förde »ström», det är uttytt: vore organ för innervation eller om det förde näringsvätskor.

Nog av: det är icke mycket man vet om kroppens funktioner och organ. Den som vill veta hur litet man egentligen vet om kroppen, sjukdomarna och läkemedlen, han må läsa Berzelii ena mästerverk: Djurkemien, ty Berzelius var läkare, kemist, farmaceut och botaniker på en gång, men han var annat också... Hans andra mästerverk heter Växtkemin. Jag är beredd att svara för detta påstående: att sedan Berzelius och hans lärjungar knappt ett förnuftigt ord är sagt i medicinen, utan mestadels gallimatias, men gallimatias med pretention!

MESOPOTAMISKA SPRÅKET.

När vi, år 1875 fingo första upplysningen om kilskrifterna av professor Tegnér (Ur Vår Tids Forskning) så lärde vi oss genast att tecknet föregick alla mansnamn, tecknet alla kvinnonamn, tecknet alla länders namn, men gudars betecknades med . Där hade man ju några hållhakar i determinativerna. Jag tog senare fatt en assyrisk grammatika, men slogs tillbaka av svårigheterna, ehuru jag i samma väva bekämpat kinesiska språket så tämligen, med dess deter-

minativa och fonetiska tecken. I kinesiskan fanns en konstant: de 214 nycklarna voro snart lärda, och de omkring 500 fonetiska erbjödo hållpunkter åtminstone. Men med assyriskan var det något annat. Där saknades allt fast ämne; allting behärskades av godtycke, oresonligt, nyckfullt, så att Tegnér själv frågar sig hur ett praktiskt folk kunnat utbilda ett så »förnuftsvidrigt» språk, vilket syntes kommit till för att dölja tankarna.

»Ett konunganamn som flera gånger återkommer i Assyriens historia och troligtvis uttalades Binnirar har växelvis av olika författare blivit läst såsom: Ivalusch, Vullusch, Hulikhkhus, Binlikhkhis, Vulnirar.»

Detta var icke uppmuntrande för nybörjaren. Således visade sig i ordet akhamanisu tecknet 𒌋𒌋 äga ljudet *man,* men strax därpå lyda som *nis.* Tecknet 𒌓 kunde äga värdena, ut, tain, par, lakh. Detta var ju nonsens. Att en lovlig nyfikenhet skulle driva de lärda att i orienten söka ljus över occidentens historiska favoriter var ju klart. Man sökte också först de gamla bekanta: Nebukadnezar och Sanherib, och se, man fann dem genast, bara man sökte. Den eljes osympatiske Nebukadnezar blev n:o 1. Men mannen var så hemlighetsfull, att han stavade sitt namn på obegripliga sätt, såvida man icke får antaga att han vid namnteckningens skrivande befann sig i det stadiet då han gick på alla fyra och åt gräs.

År 1875 (i Tegnér) tecknade han sitt namn så här:

n.,i *An — pa — sa — du — sis*

Med vår nyförvärvade kunskap i kilarna sågo vi strax att han var en man, av första tecknet , som eljes är räkneordet ett och heter då *istên,* men kan eljes efter behag uttalas d/tis, tis, das, gi, ana.

Det andra tecknet lärde vi oss nyss betyda Gud, med värdet *ilu.* Nu var den arme Nebukadnezar ju ingen gud, därför blir tecknet gud ett tomt ljud och uttalas helt enkelt an, i detta fall. I andra fall kan det i sammansättningar vara med och betyda: mångud, assyrien, en spannmålssort, bröd, opp, till och med bly. Men nu skulle det bli Nebukadnezar av och ingenting annat.

Vid första läsningen blir ordet endast Anpasadusis, så att man tror att kejsaren i stadiet har förfalskat sitt eget namn. Men det har han inte, trots sin kända frihet från fördomar.

Hur Anpasadusis blev Nebukadnezar år 1875, det kan jag icke förklara, men författaren (i Ur Vår Tids Forskning) finner det lika enkelt som att Babylon stavas Dintirki.

En persons namnteckning eller bomärke brukar ju åtnjuta en viss hälgd även av folk som ingenting hålla heligt. Men Nebukadnezar stavar sitt namn på flera sätt, såvida han icke begagnat pseudonymer.

Om vi först omskriva hans namn från 1875, så blir det:

Detta kan uttalas Anpasadusis, men skall här uttalas Nebo-kudurri-uçur eller Nebukadnezar. Och ordet betyder: »Nebo beskydde mitt land.»

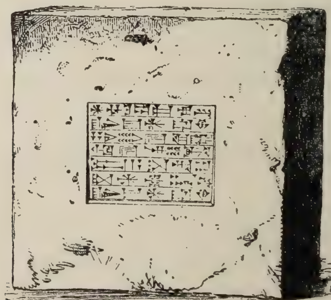
Här ha vi redan erövrat tre tecken: mannens, gudens, och landets. Men uttalas nebo.

Detta var 1875 års lärdom, jämte det att gud var en yngre form av , som fordom varit en 8-strålig stjärna. År 1882 fingo vi se Nebukadnezars

sigill (från Berlins museum) och nu stavar han icke med utan med den arkaistiska formen 8-stråliga stjärnan, ehuru han levde i nytid (600 f. Kr.), och hela namnteckningen tyckes förfalskad liksom porträttet, vilket också en författare anmärker äga grekisk profil. Men i 1875 års namnteckning (Tegnér) är andra bokstaven (stavelsen eller ordet) tecknad så: = pa; år 1882 (Hjärne i Wallis) är den tecknad så: vilket åtminstone icke är någon synonym.

Men på det bekanta Nebukadnezars tegel (Tegnér

sid. 91) stavas återigen namnet på ett alldeles obeskrivligt nytt sätt.

Och slutligen (1885) publicerade O'Conor: A Cylinder of Nebuchadnezzar, där i namnet icke återfinnes ett enda tecken från 1875, 1882 mer än 𒈨. Härtill komma biomständigheter som kunna vara huvudsaker: att Nebukadnezars lertavla, efter originalet hos d:r A. Jeremias i Leipzig, är nästan oläslig i Hilprecht Ausgrabungen, och O'Conors Cylinder absolut oläslig. Om den senare i original är lika otydlig som det vackra facsimilet, så är detta visserligen icke kilskrift.

Det är kråkfötter eller »fågeltramp». Alla hederliga assyriologer ha förvånats över kilarnas ofta mikroskopiska natur. »De måste läsas med förstoringsglas.» Då frågas om assyriske skrivaren eller huggaren begagnat loupe eller mikroskop, ty annars är saken oförklarlig. Alla hederliga assyriologer tycka sig ibland bara ha sett kråkfötter, men slutligen ha de böjt sig för auktoriteten, och deras ögon ha öppnats. (F. Hommel i Onckens Geschichte, C. de Faye: Bible et Monuments).

Den som vill lära, icke det mesopotamiska språket ty det kan icke läras, utan den som vill lära huru obegripligt mänskoförståndet hos den härsklystne, äregirige, lärde kan operera, den skall läsa Fr. Delitzsch' Assyrische Grammatik. Men han skall först befalla sin själ och sitt förstånd i Guds den allsmäktiges hand. Kan han verkligen behålla något av detta nonsens i minnet, så skall han därför icke tro att han förstått det, då ju de flesta tro sig förstå vad de enbart minnas. Men tvingas han av sin rättskänsla att slunga

boken i väggen, så kan han till tröst läsa Paulus brev till Korinterna:

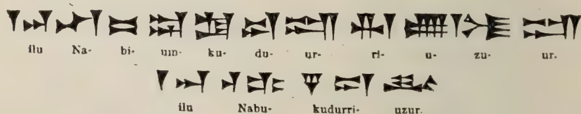
»Denna världens visdom är dårskap inför Gud, ty det är skrivet: Han fångar de vise i deras illfundighet!»

Emellertid medförde namnet Nebukadnezar (eller Anpasadusis) en viss olägenhet i det borgerliga livet. Sålunda brukade skriben sluta sin kopia eller sitt original med denna tvetydiga hälsning till läsaren: Guden Nebo beskydde Dig!

När nu Nabu-kudurriuçur betydde: Nebo beskydde mitt land! så kunde ju lätt en nybörjare läsa Nebukadnezar i stället för Nebo beskydde, då båda tecknas lika i huvudsak.

Detta endast som en detaljanmärkning för att varna nybörjaren vid textläsning. Jag plågas nämligen av en misstanke: att O'Conor även låtit narra sig av skribens hälsning, oavsett Cylinderns kråkfötter.

P. S. under korrekturläsningen av detta arbete, faller en ny Anpasadusis ner över mig. Jag skyndar att meddela upptäckten, men därmed lovar jag att icke ta i Nebukadnezar mer, ty eljes blir det aldrig slut.

SYNDAFLODS-SAGAN.

Som bekant levde Berosus, en kaldeisk präst i Babel på Alexander den Stores tid (300 f. K.) och efter assyriska källor författade han på grekiska 3

böcker historia. Dessa förkommo, men citeras av Josefus, Eusebius, Alexander Polyhistor m. fl. I Dessa Berosus' böcker läsas även historien om syndafloden, vilken i det hela stämde med bibelns, och floden ägde rum under den tionde konungen i Babylon, liksom under den tionde patriarken Noah.

Detta visste den lärda världen intill 1872 då George Smith påfann samma historia i Ninives ruiner. Smith hade varit gravör och som sådan ritat åt Rawlinson; ägde därför övat öga och säker hand, och sporrad av en nobel äregirighet att upptäcka syndafloden, fann han i British Museum 80 textfragment hörande till ett mytologiskt verk, varav en del voro dupletter. Mitt i verket stod syndafloden, och som karlen hade en alldeles ovanlig lycka, så var det fragmentet bäst bevarat av alla.

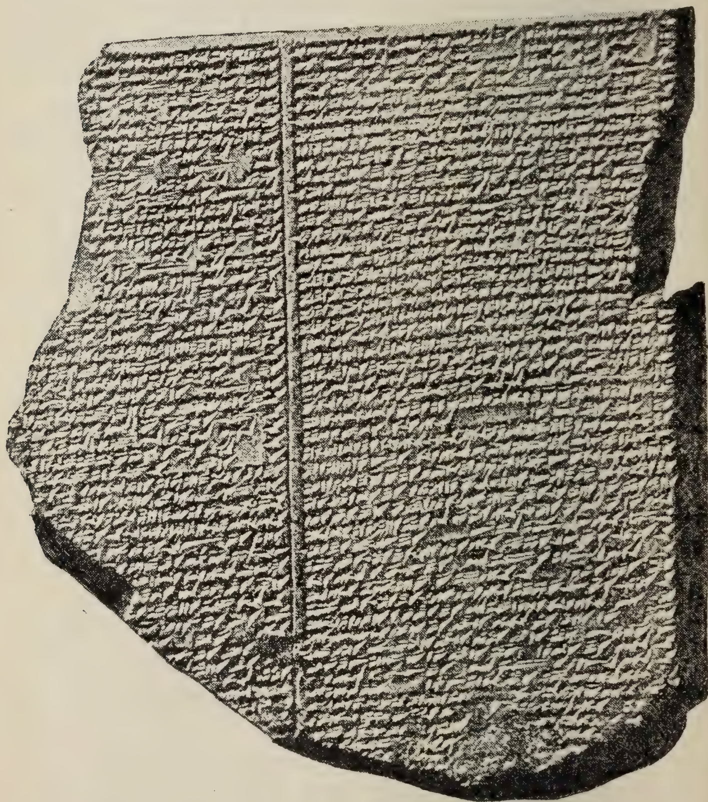
Detta syperba aktstycke av assyrisk diktkonst och av ninivitisk kalligrafi kunna vi här meddela icke blott till assyriologens granskning utan även till nybörjarens, som genast skall se hur mesopotamiska språket tar sig ut i lerskrift.

Jag för min del kan inte se ett spår av kilskrift, varken accadisk, arkaistisk, lineär, fornpersisk, medisk eller skytisk. Facsimilet är lika stort som originalet.

Emellertid, den bättre delen av mänskligheten gladde sig åt George Smiths upptäckt, som gav nytt stöd åt vår Heliga Boks trovärdighet, och när Smith icke kunde få sina lertavlor äldre än till 600 före Kristus, så steg vår Bibels anseende med 900 år. Men det smakade icke fienderna, utan det »antogs» (så står det verkligen!) att Smiths texter voro kopior av

mycket äldre original. Detta antagande har icke bekräftats, men det har förvandlats till ett påstående.

Den som vill se George Smiths kråkfötter i större format än här, må slå upp Onchens Gesch. Assyriens und Babyloniens (F. Hommel) sid. 696. Dessa kråkfötter av vilka en hel serie finnas borde bli föremål för en komparativ undersökning av en kommission.

Alla jordens folk äga traditioner om en flod som förstörde jorden för människornas ondskas skull.

Kepler bestämde världens skapelse till år 3984, då floden skulle ha ägt rum 2328 före Kristus. Det enda folk som ännu äger skrivna annaler läsbara av nutidens levande, äro kineserna, från 2637 f. Kr. Varken nu levande babylonier eller egypter kunna läsa sitt urspråk, detta är skillnaden.

I kinesiska annaler läses: att under kejsar Chao Hao 2597 f. Kr. förföll religionen, det är: gudlösheten överskred gränserna. Före år 2357 kom den stora floden vars skador reparerades av kejsar Yao 2356. Detta år stämmer närmast med Keplers 2328, då båda giva summariskt 2300. Den som vill veta mer, må forska, om han anser sig behöva det!

HAMMURABIS LAGAR.

Hammurabi hette, 1875, Khammurabi och levde 1500 före Kristus (Tegnér) samtida med Mose. År 1882 hette han verkligen Hammurabi och levde nu omkring 1700; var icke vidare märkvärdig, utan grävde kanaler och byggde torn höga som berg.

År 1885 kallade Sayce (Oxford) honom ännu Khammuragas av en cassitisk dynasti »called Arabian by Berosus» och med honom börjar semitiskt herravälde, så att Khammuragas antog ett semitiskt namn och »efter honom finns en semitisk inskription i Louvre».

Men samma år var dock Hommel (i Oncken), på det klara med Chammuragas-ch och sätter fram honom till 1923—1868 f. Kr., alltså till Abraham f. 1996 f. Kr.

och detta emot de lärda som givit honom till regeringsår 2291—2236.

Hommel vet mycket om Chammuragas, hur han skrev kontrakt, byggde kanaler och torn, men om några lagar vet han litet. Det var först 1903 som världen blev lyckliggjord med den äldsta lagkodex, vilken skulle förringa värdet av Mose lag.

För det första finns intet gemensamt med Mose lag eller ens Deuteronomion och denna lagkodex. Hammurabis börjar med ordalier eller vattenprov på trollkarlar, vilket var förbjudet i Mose lag, där hexare dödades helt enkelt genom att stenas. Om en gift kvinna i krigstid icke ser om sitt hus eller går i en annans, så skall man skuffa henne i sjön. Assyriska straff som Mose lag icke känner äro: att hugga händerna av; slå ut tänderna; sticka på påle; knuffa i sjön; skära av öronen. Om en läkare råkar med operationskniven döda en människa... så skall man hugga händerna av honom.

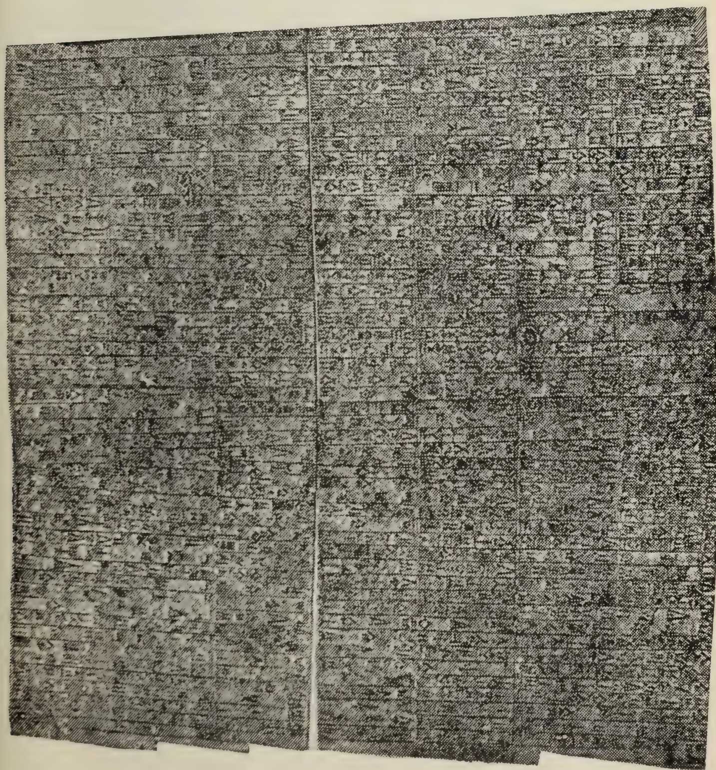
Om en slav säger till sin herre: Du är icke min slav, skall hans herre skära öronen av honom. Detta är ju endast en missgärningsbalk ur en lagbok, men var är dekalogen, de tio Guds bud? Var är 1:a budet: Du skall inga andra gudar hava för mig? Inte ett ord finns där om förhållandet mellan människan och skaparen; ordet Gud förekommer icke, ty detta är skrivet av hedningar som endast kände de rysliga monstren med tjurkroppar och gudinnan Belit, den stora babyloniska skökan och draken i Babel.

Och ur denna smörja skulle Guds folk ha lånat sin visdom?

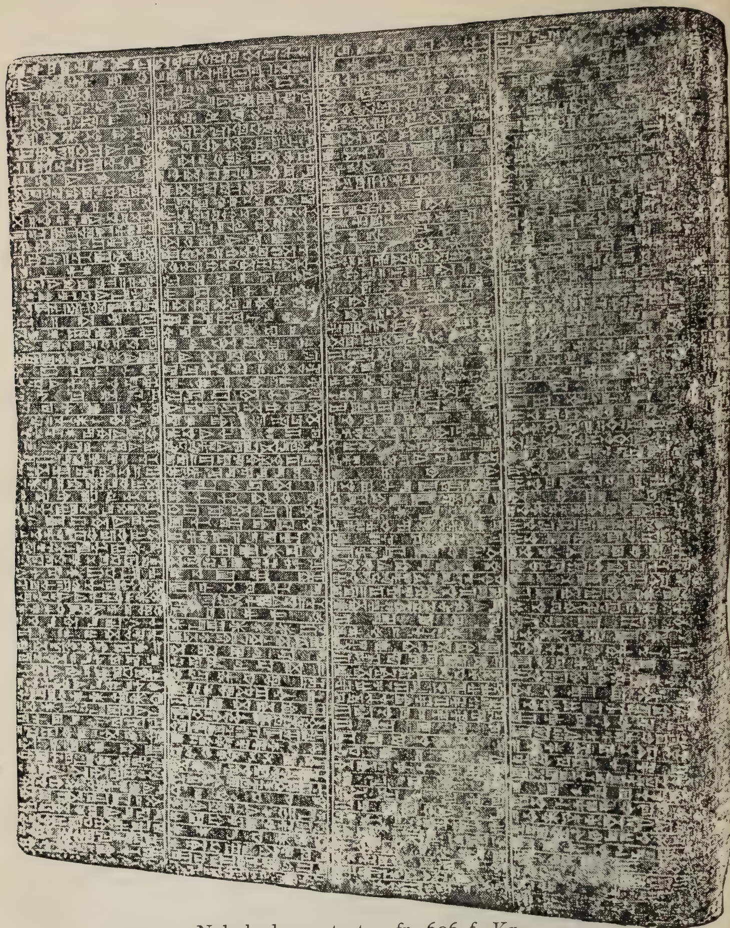
Men nu är även att märka, det Israel ägde lag

före Mose, och judarne stöda sig på 1:a Mose 9 och 4 där de noakidiska buden äro angivna: Förbud för Guds namns försmädelse, mot avgudatjänst o. s. v., själva kardinalpunkterna, vilka naturligtvis saknas i avgudadyrkaren Hammurabis rättegångsstadgar och markegångstaxor.

För textgranskningens skull meddelar jag i större skala en del av den äventyrliga kodex.

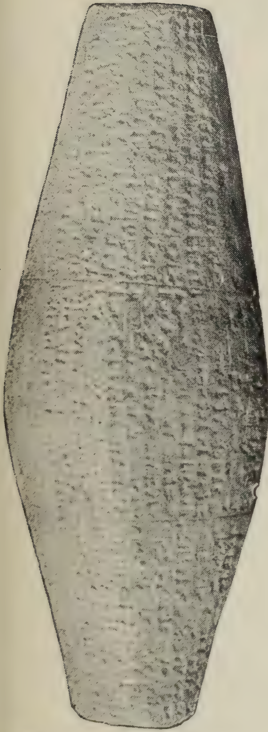

Hammurabi-texten fr. 2250 (?) f. Kr.

Nebukadnezar-texten fr. 606 f. Kr.

Man behöver icke vara assyriolog för att genast märka huruledes pikturen i Hammurabis smörja, skriven 2250(?) f. Kr. är ackurat den samma som i Nebukadnezar II:s inskription från 606 f. Kr. För jämförelse meddelas denna lika många gånger för-

O'Conor's Nebuschadnezzar-Cylinder (Baltimore 1885).

Assurbanapals annaler.

storad som smörjan av 2250 (ur Faye: Bible et Monuments Paris 1900). Det är nästan som om samma hand skrivit båda texterna, och eget är att i Hammurabis inte en enda arkaism förekommer. [I sista upplagorna av Delitzsch' broschyr är lagtexten utesluten! Varför?]

I förra supplementet meddelade jag en bild av Hammurabi mottagande lagarne av solguden. Bibliotekarien H. O. Lange (Köpenhamn) har i Världskulturen meddelat samma bild men med underskrift: Hammurabi mottagande insignierna av solguden. Detta gör ju en liten väsentlig differens.

Vad som gjorde ett obehagligt intryck när professor D. meddelade världen sina upptäckter, det var att han serverade gammalt kram såsom nytt. Och han hade varit skyldig säga orsaken varför Hammurabi numera icke levde på 1500-talet som Moses, utan flyttats tillbaka till Abraham, och transmuterats till Bibelns Amrafel. Det är möjligt jag misstager mig (ty ämnet är mig så vidrigt att jag icke vill intränga i det), därför säger jag så här: *Om* assyriska konungalängderna äro fotade på Assurbanapals (Sardanapals) annaler, och om detta facsimile av en cylinder är riktigt återgivet, så är grunden till konungalängderna svag, ty — — — *på denna cylinder står intet att läsa!*

Märk nu noga, ärlige läsare, vad jag sagt, och vad jag icke sagt!

Jag har redan i föregående påpekat solgudens obehagliga likhet med Sargon eller Sanherib eller Tiglat Pileser eller Nebukadnezar, mottagande tribut av en slagen fiende eller samtalande med fältmarskalken.

Solguden i Sippar själv är en gammal bekant från Oncken (Hommel) (sid. 596), där texten under bilden kallas: Urkunde Nebupalliddins vom Jahre 822 f. Kr. Och anbefalles densamma till granskning, i synnerhet kartuchen invid den groteska solgudens huvud, där redan Jahvenamnet börjar hägra i ve ilu. Hommels Urkunden på sockeln borde sättas i kausalsammanhang med solguden, Jahve och Nebupalliddin, jag förmår det icke.

Rörande historien om namnet Jahve och dess förekomst, så synes den enbart vara en rövarhistoria, och är så dumt hopkommen att mänskligheten som trott på den borde skämmas. Men så är det alltid, att gudlösa äro snabba att »tro» vad hälst man inbillar dem, fastän de förklara vetandet vara det högsta. Detta är åsnetro!

Ia- a'- ve- ilu

Ia- ve- ilu

Ia- ú- um- ilu

Det behövs endast vår lilla nyss förvärvade kunskap för att se det saken är sjuk. Och Nebukadnezarstudiet eller Anpasadusis kommer oss till hjälp.

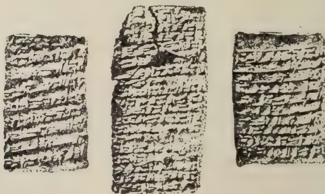
Emot vanan råkar gudens determinativ att stå i slutet. Därpå kommer ett tecken som icke återfinnes i Delitzsch' egen grammatika. Men det är intet annat än vår bekanta från Nebukadnezar

och heter med mesopotamiska språkets smidighet pa, be, bv o. s. v. i oändlighet. Här står således Nebo, guden Nebo, men det skulle bli Jahve (Jehova).

Tredje tecknet a finns icke heller i Delitzsch' grammatika. Och slår man upp a, så ser det ut så . Och därmed har Nebo övergivit oss, ty söka vi ia, i grammatikan, så råka vi som väl skall föreställa textens ia. Men till all olycka har tecknet ia, i Delitzsch' grammatika, ingen betydelse; är bara ett tomt ljud, en klingande bjällra.

I textens tredje rad råka vi ett nytt oväntat tecken ú, men enär ú i grammatikan tecknas så få vi anse dem identiska. Men detta ú beledsagas av följande oklara upplysning: ú = sam. — Längdmått *ammatu*. Determinativ för örtnamn. Frågar jag nu en klok människa om *ú = sam* skall betyda att ú uttalas som sam, så tror jag icke han kan svara på det. — — —

Pennan faller ur min hand men innan jag lämnar det vidriga ämnet vill jag publicera de tre cylindrarne med det heliga namnet som av Israel icke fick uttalas.

Om detta facsimile är ett facsimile och om någon kan se Jahvenamnet här, så kan han också se — — — kejsarens nya kläder! Ty, detta är ingen kilskrift, det är bara kråkfötter.

BLADET VÄNDER SIG.

Detta var Hammurabi och Solguden! Men man behöver bara bläddra i en världshistoria, så får man strax i början se figurer som äro komprometterande lika med denna solgud. Där sitter Sargon i solgudens kostym och mottager tribut av en stackare som nyss är besegrad; och där sitter Sanherib i samma mask och kostym också mottagande något av en skattskyldig. Allt detta skulle tåla en granskning, såvida det tål granskning.

Själva kärnan i detta skulle nu vara att Jehova, Jesu Kristi gudomlige Fader, till vilken kristendomen vänder sig i bönen Fader vår, vore en assyrisk solgud, och Kristus följaktligen... vad?

De rysliga lejonbilderna med skäggiga ansikten från portalen i Khorsabad (Lübke: Arkitekt. Hist.) ha blivit kerubim, himmelens budskap som knäböja över och med sina änglavingar skydda Förbundsarken, och med vilka vi lovsjunga i Te Deum laudamus.

Men så vänder sig bladet! Den gamla Draken i Babel, vilken av teologer till och med strukits ur Gamla Testamentet såsom apokryf, den stiger upp ur lerhögarna och vittnar emot bibelkritiken, *för* bibeln, tvärtemot kritikens mening!

Där föll den stora babyloniskan på sitt eget svärd!

MESOPOTAMISK HACKELSE.

Vi lärde ovan att mesopotamierna blandade hackelse i leran när de slogo tegel. Denna hackelse synes ha framkallat en vetenskap kallad assyriologi,

och en litteratur, vars värde kan bedömas av vidstående skripta.

Till denna litteratur, som erinrar om Runamo, kan även räknas (se Oncken, Hommel) klagosång till gudinnan Istar (sid. 88), de flesta syllabarerna och kontrakttavlorna.

Vad syllabarerna beträffar som på sin tid utgjorde assyriologiens triumf, så äro de lika hemlighetsfulla som förut. Låtom oss bara se på ett, innan vi för evig tid slunga alltsammans.

Vi upplysas först att det fatala tecknet kur uttalas rakasu och betyder binda, men i Delitzsch'

grammatika betyder det inhägnad men saknar ljud. I syllabaret, det triumferande, står så här (i fall det står något att läsa i kråkfötterna):

ch-ab		la-ga-bu
ki-ir	d:o	la-ga-bu
ri-im	d:o	la-ga-bu
la-ga-ab	d:o	la-ga-bu.

Förstån I än eller vad?

För yngre läsare nödgas jag upprepa den ledsamma historien om Runamo.

Finn Magnusen läste på en klippa i Blekinge, verser av Starkodder Skald över Bråvalla slag. Berzelius kom dit och fann endast sprickor i en gång av diabas (trapp).

Prof. Delitzsch meddelade även en femtio år gammal nyhet: Arkitekten med ritningen framför sig.

Denna huvudlösa staty kallas av Faye och Hommel: Konung Gudia; men Layard uppgrävde den på 40-talet och läste texten på ett eget sätt (meddelad av Hœfer 1852 i Assyrie etc.).

Om man nu frågar sig varifrån dessa kråkfötter kommit (jag talar nu icke om kilarna), så har man mycket att gissa på. Babylonierna blandade sitt tegel med hackad halm; med halm följer boss; boss består av mikroskopiska agnar, sådor, skärmfjäll, blomhölster, fröskal. Teglet slogs väl, kavlades, skars i formar, vilkas träramar lämnade intryck efter sig. Teglen torkades i solen, utsatta för sol och regn, besök av insekter, mottagliga för damm.

Vad kilskriften angår, så synes den icke vara beståndsdel av något språk, annat än i fornpersiskan,

där man tog 40 tecken och gjorde ett skriftspråk, liksom japanerna togo 48 (eller 73) tecken av kineserna och gjorde en stavelseskrift.

Staty av Gudia eller Gudea, eller Arkitekten eller o. s. v.

Dock, skulle kilarna vara ett språk, så är denna skrift icke läst ännu. Sannolikt skall den icke läsas, emedan den är från det förbannade landet, som slutligen efter många profeternas varningar lades i grus och jordades. Att röra i uselheten är bara att smeta ner sig, och de män, som från dyrkarne av tjuren och skökan velat hämta stenar att kasta på Herren Ze-

baoth, dessa hava mot sin vilja tjänat den Ende och Sanne, ty även villfarelsen måste tjäna.

Israel bodde emellan Egypten och Babel; varje gång de övergåvo sin Gud, så släpptes hedningarne lösa och förtryckte dem. Så går det till än i dag, och den lärdomen är mer värd än lovsången till Istar, Nebukadnezars självberöm och Sardanapals falska konungalängder.

ASSYRIOLOGI.

Jag hade slungat kilarne, då en förgäten boksändning kom mig i händerna. Textes religieux Assyriens et Babyloniens par Francois Martin.

Redan på andra raden såg jag det heliga namnet började med Ia och på adertonde desslikes; men kommentaren upplyste att det handlade om gudinnan Belit, som icke tillhör mina regioner, varför jag lämnade ämnet, dock med den dyra lärdomen att Ia kan skrivas både med [illegible] och [illegible].

Men samtidigt anlände en Assyrisk Grammatika, den 3:e jag rekvirerat, och den skulle vara populär, alltså begriplig (Rosenberg: Assyr. Sprachlehre für das Selbstudium).

Samtid! Eftervärld! Jag har läst kinesiska, som icke är precis så lätt, men assyriska, det är mycket svårt; nästan omöjligt att lära sig, grammatikan i synnerhet, ty det finns inga bokstäver, inga stavelser, intet uttal, inga genus, inga hjälpverber, ingenting finns där. Att en grammatika är galen det är förlåtligt eller naturligt när den gått igenom de lärdas konjekturalhypoteser, men det borde finnas system i galenskapen;

dock, även systemet saknas. Men likafullt är författaren klok, han är så klok att han aktar sig lära bort uttalet. Översättningar får man till skänks, och så vältaliga, riktigt blomsterspråk, att man förvånas över det magra språkets rika resurser.

Författaren är resonnabel tillika, ty han erkänner svårigheterna och han varnar för dem, uppräknar dem. 1:o säger han, kan en stavelse skrivas på flera sätt. Su skrives således (för att undvika konsekvens och enformighet?) eller . 2:o kan samma tecken betyda flera stavelser (otroligt!), eller ett ideogram eller en beståndsdel av ett ideogram (pars pro toto).

»En väsentlig lättnad erbjuda dock determinativerna.» Och så få vi igen våra gamla bekanta från Nebukadnezar eller Anpasadusis. = an, uttalas ilu; = matu, land, och så tecknet för mankön.

Så börja vi översätta en sats.

Den börjar med , som skulle antyda mansnamn eller vara räkneordet ett (det är inte så noga!), men här heter det *enuma* och betyder *när*. I Delitzsch' grammatika uttalas det: d/tis, tiz/s, (das, gf); ana, och icke ett spår av enuma. Talet om mansnamn förfaller således.

Andra ordet är , en gammal bekant från Sanherib, där det uttalas is. Här heter det *Sin* och betyder *Måne*. Detta ovärderliga och vanliga tecken saknas i Delitzsch' syllabar och även i Rosenbergs vokabular. Men vi ha gott minne, och erinra det från 1875 då Tegnér invigde oss i Sanheribs hemligheter. Men av analogi med Anpasadusis-Nebukadnezar, ut-

talades Sanherib Aniskurmissu, år 1875; om han sedan dess ändrat namn, vet jag ej.

Även Sanherib, som icke var någon gud, determinerar dock genast med gudstecknet 𒀭, oss så välbekant, men här skall det uttalas *an*.

Så komma de tre vinkelhakarna 𒌍 som i Aniskurmissu uttalades *is;* här uttalas det Sin och betyder Måne. Men i Rosenberg finns det på räkneorden och betyder 30, därför att månaden har 28 dagar.

Det är så underligt att varken Delitzsch eller Rosenberg utsätta hur räkneorden uttalas. Jag tror nu slutligen att de inte veta det! Rosenberg går dock mänskligare tillväga, ty han uppgiver de tre vinkelhakarnas uttal med [cuneiform signs]. Med litet besvär finner jag att 𒌍 eller 30 uttalas chilachi, eller chlch, vilket senare är enklare, men svårare att uttala. Emellertid lärde oss Tegnér, att *is* (de tre vinkelhakarna) betydde 30 (28?) och att därför månggudinnan Sin tecknades 𒀭𒌍. Tredje ordet tecknas helt enkelt 𒀸, heter *ima* och betyder *i* (När månen *i* månaden, Kislev etc.). Det må nu vara hänt, men om man vänder bladet, så står samma tecken 𒀸 med ljudet *ina* och betyder *med.* Detta är vad man kallar kitsligt, men för att vara samvetsgrann går jag till Delitzsch, och finner tecknet 𒀸 heta ásrum; d/til, ina, in. Detta är tråkigt, men man får ta sitt parti. Låt gå för *ina* då! Vi ha nu emellertid gjort framsteg (sedan 1875), med det hjälpte inte, ty i 4:e ordet stupa vi igen på vår okunnighet. Ty när 𒌍 betydde 30 och mångudinnan Sin och månad, så översättes, i 4:e ordet,

månad med *arhu,* och tecknas . Det är ju förtvivlat, och man vill slänga bok, glasögon och penna. Men dessförinnan och för att avskräcka kommande släkten från studiet av assyriska, vill jag bara anföra det 8:e ordet i den *enda lilla sats* i hela Rosenbergs grammatika där han vågat återge uttalet. Detta ord tecknas så här: och lär uttalas KAN, men, här sviker den triumferande syllabaren, och författaren sätter endast ett ? under.

Han frågar! Är det lärjungen han frågar? Varför frågar han inte professor Delitzsch? Och i en populär grammatika für Selbstunterricht! Heder emellertid åt den hederlige läraren som erkänner sin okunnighet och ära åt den ärlige!

En ny, en tredje grammatika, har i dag kommit mig i händerna, av herrar Scheil och Fossey. Det är kloka karlar, ty de ha icke upptagit en enda kil i sin broschyr, och röra sig därför mera ogenerat på det farliga området. Boken var mig fullkomligt värdelös, då där ingenting stod att läsa, och jag skulle just slunga den, då jag gjorde en upptäckt. De mystiska räkneorden, vilkas uttal den hederlige Rosenberg icke inlät sig på, utan omskrev med kilar och som Delitzsch förteg, dessa avslöjas nu av Scheil och Fossey.

De erkänna att man endast känner uttalet av några få räkneord. Dessa äro 1, 2, 3, 4 och 7. Det är ju bra litet, men man vet i alla fall vad man har att rätta sig efter.

Den söm vill lära sig assyriska bör icke köpa den boken på 100 sidor à 10 francs, ty där finns inte en assyrisk bokstav, men väl grekiska och hebreiska sådana.

Vad skall man säga om ett språk som bara består av defekter och vakanser, och där varje ord kan uttalas på alla möjliga sätt och betyda vad som hälst? Ett språk som icke kan översättas utan att man förut vet den godkända betydelsen.

Skarpsinniga män läste i assyriologiens barndom vad som hälst i kilarne, och det gick alltsammans lika bra. »Lichtenstein läste år 1800 kilskriften baklänges (från höger till vänster) och fann däri bibelns kaldeiska språk, Luzatto och Hitzig hava tytt de assyriska texterna såsom sanskrit, Gobineau såsom arabiska.»

Det måtte väl vara ett universalspråk, som existerat före den babelska förbistringen och som tjänat till tolk för det enda då levande språket. Och människorna måtte ha haft förstoringsglas i ögonen, efter som de kunde stå och gravera eller trycka i lera dessa mikroskopiska tecken.

Om teosofer eller ockultister skulle ge sig till att spekulera över detta okända språk, borde de lägga märke vid: att kilarna ofta äro graverade i diorit och därmed jämföra A. E. Nordenskölds hypotes om »grönstenarnas» kosmiska ursprung. Kanske man sedan började läsa de Widmanstettenska figurerna på meteorblocken, av vilka jag sett några som likna skrift (i Wien och Paris), men vilka icke bruka avbildas i geologierna.

Kilarna på dioritblocken äga en alldeles bestämd karaktär och likna icke kilarna på lercylindrar eller tavlor. Det bleve ju ett nytt uppslag, och kunde kanske göra telegraferingen till Mars överflödig eftersom brevväxling redan äger rum.

Jag har bitit i det assyriska kunskapsträdets äpple och jag tvingas svälja.

En ny broschyr har fallit i min hand: d:r I. Jeremias: Moses und Hammurabi. Först får man veta att Hammurabis lagar funnits i Susa; men som titelplansch återgives en stentavla från British Museum »med Hammurabis bild... innehållande» den Titel König des Westlandes (Mar-[tu] = Amurrû). Att bilden är identisk med Delitzsch', det synes; men huru solguden kommit undan och i dess ställe två kilskrifter blivit blottade, det kan jag icke förklara, men assyriologerna kunna förklara allt, och förföljas av en alldeles obeskrivlig tur. De hitta genast dubbletter; och när Genesis-historien påfanns, men texten endast kunde fås upp till 660 f. Kr., så påträffades ögonblickligen ett certifikat, som bedyrade att detta endast var en kopia av ett mycket äldre original.

Och det är den arme Sardanapalus, som satt vid vid spinnrocken när han icke festade, vilken ombesörjt alla dessa kopior. Han skall, numera, ha varit en stor bibliofil, vilket är otroligt.

Men rörande Amurrû eller Hammurabi, som 1875 existerade på 1500-talet, men nu flyttat till 2300! I Faye (Bible et monuments) står nu en sällsam historia om Sargon I som regerat 3800 f. Kr. Han förde krig mot Amurris land. Frågas: är Amurri och Amurrû samma person, eller Hammurabi? Därpå svaras med defekter, vakanter, varianter, dubbletter och kopior. Men d:r Jeremias Hammurabi-porträtt meddelas här för jämförelse med Delitzsch'!

Vidare: år 1852 berättar Hœfer (Assyrie) att inskriptionerna på babyloniska teglen äro av två slag: det ena består av 7 rader och det andra av 6. På

ett trettiotal tegel fann M. Raimond ett flertal som hade samma skrivtecken på alla rader. Han trodde det vara amuletter. Andra menade att de ofta återkommande tecknen tydde på bruket av rörliga typer.

Jag vill icke dölja att texten i Hammurabis lagar utmärka sig genom en odräglig enformighet, så att man snart känner de flesta kilarne. De återkomma så ofta, som endast i bokstavsskrift, att jag undrat om det var bokstäver. De oftast upprepade tecknen från Hammurabi och som nästan stå på varje

rad äro , eller . Fem på var-andra följande rader börja med kanske räkne-ordet 5.

Evinnerligt återkommande äro dock och och vilka icke finnas i Delitzsch' eller Rosenbergs grammatikor, så vida icke det senare heter Sâr eller betyder 3,600 eller sol = . Sannolikt äro de varianter. Men texten själv är så korrekt som vore den tryckt, eller intryckt med schablon, men den lär vara graverad i diorit.

Nebukadnezar II:s inskription från 606 f. Kr. har samma »typografi» och även här upprepas tecknen ända till leda: samt eller ; men här översvämmar även den 8-stråliga stjärnan som vi känna från Tegnér i dess äldre form för eller determinativ för Gud.

Emellertid är Hammurabis text för en så stor stilist mycket fattig; där förekommer på 7 spalter à 100 rader varje, kanske 20 tecken, vilket är bra litet, och många äro oläsliga.

Även den huvudlösa statyn av arkitekten eller profeten eller kungen Gudia överflödar på tecknen och samt 8-stråliga stjärnan men på denna figur visar sig också den hieroglyfliknande (Egyptiska B), vilken Delitzsch identifierar med som uttalas *du* och betyder fot eller gå.

Huruledes Hammurabi stavar sitt namn har jag icke i hela denna dravlitteratur kunnat utröna, ty det förtiger man visligen. Ett hermetiskt språk skall be-

hålla hemligheterna för att undgå missförstånd och kontroll, det är försiktigt!

Jag skaffade hem George Smiths Discoveries för att finna syndaflodssagans urtext. Den fanns där icke, och inga andra texter heller. Jag fick hem George Smiths Chaldean Genesis; där fanns ett oläsligt fragment av flodsagan, som än i dag återgives klichérat oläsligt, det vill säga endast med Smiths avsiktliga krumelurer. Men i den boken hittade jag dock 2 korn ibland halmen. Smith, som är en stor auktoritet, sätter Hammurabi till 1600 f. Kr., alltså 100 år före Moses. Och Smith identifierar Hammurabi med Nimrod efter han var en väldig jägare. Smith trodde alltså på Nimrod, som de nyare strukit utan känd anledning, men väl anad. Men senare fick Smith för sig att Nimrod var Isdubar, och slutligen blev Isdubar Zisuthros eller Noak.

Därmed skildes jag från George Smith, och gjorde bekantskap med Rawlinson, vilken samlat det största antal texter, graverade dock av George Smith.

Redan på första sidan fann jag Khammurabis namnteckning:

och strax därpå en inscription av honom (?). Men på första planschen hittade jag även mina okända bekantskaper från Hammurabis lagtext, nämligen och samt stiliserat .

Nästan varje inskription av de äldsta arkaistiska är undertecknad

Detta är konungatiteln men sammandragen till »Sarr (Shar) av de fyra länderna = Babylonien. (Se: Hommel sid. 41.) Om nu en assyriolog granskar den förstorade texten till Hammurabis lagbok som här följer, skall han finna att med de evinnerliga Sâr-titlarne ingen plats finnes för lagtexterna.

Vad de återkommande 𒐊 beträffar, som stående betyda fem, men liggande äro mig obekanta, så äro de lika vanliga i Nebukadnezars tavlor. Stående med månens tecken 𒌋𒐊 betyda de Istar. Mera vet jag icke.

Men vid förnyat studium av Hommel finner jag, redan 1885, att Khammurabis lagar voro kända. Sidan 382 citerar Hommel samma paragraf 192 som Winckler översatt.

Hommel skriver: Om en son säger till sin fader: Du är icke min fader, skär han honom, slår honom i band, och säljer honom för silver.

Winckler (Delitzsch):

192. Wenn ein Sohn eines Buhlen oder einer Buhldirne zu Ziehvater oder Ziehmutter sagt: Du bist nicht mein Vater, so soll man ihm die Zunge abschneiden.

O. s. v.

Hammurabis lagar voro sålunda ingen nyhet 1903, de voro 20 år gamla; och att ingen assyriolog avslöjade nyheten, visar hur lågt den usla vetenskapen nu står. Mänskligheten vill icke bedragas, men när den icke vill tro de gudomliga sanningarna, så får den till straff kraftig villfarelse, det vill säga den blir benägen att tro lögnen och dumheterna. En gudlös människa kan man inbilla vad smörja som hälst. Swe-

denborg säger »att det goda vanhelgas genom att bli föremål för de lärdas undersökningar.» »Att resonera över tron är att tvivla och förneka... Filosofer äro därför huggormar, basilisker, espingar, hemorroider och flygande ormar; lärde män äro häxmästare och charlataner.» (Emerson.) I Apocalypsis skriver Swedenborg: »Med Egypten betecknas vetenskap hos den naturliga (onda) människan, med Kaldéen ohelgelse av det sanna, med Assur, resonering därav, och med Babel det godas ohelgelse.» Jeremias, profeten, skriver: »Babel skall varda till en stenhop, en boning för schakaler, ett mål för häpnad, och ingen skall bo där.»

Det har slagit in liksom alla profetiorna: Babel har fallit men Bibel står sig!

HAMMURABIS SUMMA SUMMARUM.

År 1875 levde Hammurabi omkring 1500 f. Kr. (Tegnér), alltså lite efter Moses.

George Smith satte honom till 1600.

Professor Hjärne (efter Duncker, Schrader, Rawlinson) år 1882 säger 1700.

Hommel (1885) säger 1900. Nu säger Delitzsch 2250, men gör Hammurabi till Bibelns Amrafel, vilken var Abrahams samtida. Men enligt Keplers kronologi var Abraham född 1996, och kan således icke vara Delitzsch' Amrafel.

En stor del av de assyriska texterna synas vara hackelse och äro olösta. En annan del synes vara skrift, men denna kan ha varit använd såsom arabers,

egypters och kinesers till rent dekorativa ändamål, alltså utan mening. När man bevisligen funnit kopior (duplikater), och originalets ålder icke uppgives, så har man icke rätt att citera obefintliga original.

Hammurabis-texten är skriven av modärn hand, icke äldre än Nebukadnezars Inskription 600 f. Kr. och såsom denna arkaiserande, men icke arkaistisk. De i oändlighet återkommande tecknen (Sâr-titeln) antyder att texten icke är en lagbok. Huru Hommel kunnat känna den år 1885 är oförklarligt.

Vidare: Professor Schrader, stor auktoritet i Kilarne och tillbehör, hade på 1870-talet en helt annan kronologi för Assyrien (Babylonien). Och den var blygsammare.

Assur's grundläggning var då 1450—1300 f. Kr., alltså från Moses död (1451). Och omkring år 1300 f. Kr. underlade sig Tiglat Adar I Babylonien. Det blir annat än Delitzsch och Hammurabi! och fordrar en grundlig undersökning, liksom även borde utrönas varför Assyriens-Babyloniens historia kunde vara så obekant för de gamle författarne: Herodotus, Ktesias, Diodorus, Berosus, Velleius Paterculus, Agathias, Orosus, Josephus, vilka levde närmare inpå och voro intima med »Perserkonungen», och Berosus till och med var »Kaldé» och kände språket.

Dessa lärde män skulle icke ha känt Hammurabi och hans lagar! Om han existerat! Det är otroligt! Och Delitzsch' drank, för det är sista avkoket på alla föregångares drav, skulle utplåna och vända upp och ner på världshistorien och Bibeln!!!

JEHOVAH-CYLINDERN AVSLÖJAD.

Man behöver icke vara assyriolog för att förstå det ordet Jahvé, även transskriberade med kilar, måste förekomma på var tionde rad, då det endast är en böjningsform av hjälpverbet *vara*. Och den fabelaktiga upptäckten av ordet ia-ve med tillägget ilu = gud väckte själva upptäckaren Delitzsch' tvivel i 2:a upplagan av broschyren, ehuruväl han sedan i 2:a föredraget ramlade på igen med sin Jehova-kritik.

Nu har emellertid d:r Hermann Algyogi-Hirsch i Wien, i en broschyr: Über das angebliche Vorkommen des biblischen Gottesnamens Jahve in altbabylonischen Inschriften * totalt förintat sekularupptäckten.

Delitzsch har läst orätt, och die Lesungen Delitzsch's sind arg erschüttert worden, da er keine einzige Variante beibringen kann, und die zweifellose Identitet von Jave-ilu mit einem supponierten Jahve-el vorliegt, indem der Name in biblischen Eigennamen nur in der abgekürzten Form Jehô, Jô etc., niemals aber in voller Form erscheint.»

Hirsch har en helt annan tydning.

»Als ich zum erstenmal den Namen Jave-ilu bei Delitzsch las, da fiel nur so fort der Name des in den Briefen Rib-Addis von Gübli so häufig genannten kana'anäischen Stadsobersten Ia-pa-ilu Addi ein.»

Denne var en bundsförvant till Amoriterförsten Abdasirta och detta namnet Iapailu förefinnes på 16 ställen o. s. v. Den som vill studera anti-Hammurabilitteratur kan börja med S. Meyer: Contra Delitzsch!

* Giessen, 1903. Mk 1,20.

die Babelhypothesen widerlegt. Frkfrt a. M. 1903. Br. 8.

Jag säger härmed ämnet farväl och litar hädanefter mer på Bibeln och Swedenborgs tolkning än på svaga lercylindrar och tegelstenar, med eller utan hackelse och snäck-kalk!

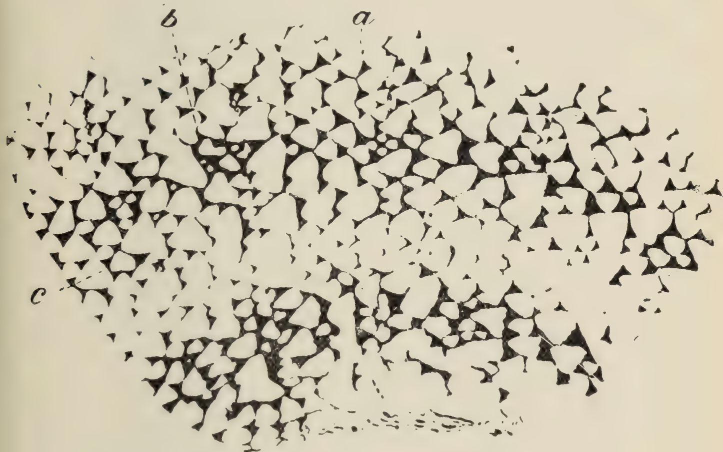
LUSUS NATURÆ.

Voltaire och många hans samtida ansågo alla fossilier vara Lusus naturæ eller lekar av naturen, och icke alls några djur. Jag har nyss fått en ortoceratit från Kinnekulle, och... jag vet inte vad jag skall tro. Den liknar litografisk skiffer, och om icke »urglasen» vore, kunde man icke gissa på ett djur. Det intressanta är dock alla dessa figurer i svart på grågrön botten, där hela skapelsen är tecknad, ifrån de lägsta växter och djur ända till människans anlete.

Swedenborg har antytt att vår nuvarande skapelse är en svag avbild av den första skapelsen. »Så t. ex. blommor, på vilka himlakretsarne sågos avbildade, med sina sfärer i olika färger, och över dem en krona; fåglar, som på vingarna buro miniatyrtavlor av paradiset... De förnämsta av sådana arter finnas icke mer; endast avlägsna släktingar.» (Atterbom.)

Teckningen på fjärilsvingar och dess färger äro stundom sådana mästerverk att man försjunker i stum beundran, när man ser dem, och börjar minnas dunkelt något förlorat paradis. Vissa nattfjärilars vingar, som tyckas vara anamorfer borde betraktas i en cylinderspegel (Quinckes).

Figurerna på sköldpaddans skal skola ha tjänat de gamla kineserna till förebild för äldsta skrivtecknen. En bland de märkvärdigaste Lusus naturæ är teckningarna på snäckan Conus marmoratus från Indiska Oceanen. Bifogade figur visar en tydlig likhet med

kilskriften, så att man kunde tro det assyrerna fått idén till sina bokstäver ifrån dessa tecken. Den som i föregående supplement följt mina assyriska forskningar skall strax känna igen gamla bekanta.

Vid *a* synes strax polyfonen sat eller lat (från Tegnér 1875) med betydelsen berg. Vid *b* och flerstädes påträffas tecknet med variant = egendom. Vid *c* visar sig tecknet som betyder sol och allt möjligt, mest inhägnad. Tecknet , su, kan sökas flerestädes liksom även .

Själva Sar-tecknet finnes här och hela grupper

av svårare tecken. Kanske man med något letande skulle finna själva Nebukadnezar.

Vad innebär nu detta? Kanske intet, kanske allt.

Snäckan Conus marmoratus från Indiska Oceanen har alltid varit bemärkt. Dess innanmäte har alltid varit födoämne, dess skal har begagnats som prydnader, men även varit bränt till kalk.

Någon har därför skämtsamt föreslagit att ruinerna varit kökkenmöddingar, eller att snäckkalken bundit teglen som murbruk; och eget är att somliga assyriska tegelmurar utgjort hela bibliotek, där mellan varje tegelsten legat en inmurad skrift. För att läsa boken har man måst bryta sten från sten och läsa i murbruket.

Det kunde alltså vara en Runamohistoria!

Men den som vill se likheten mellan snäcktecknen och kilarna fullständigt, han må skåda Rawlinsons Cuneiform Inscriptions.

Härmed en snäcktext för fackmän att studera. Jag hade först ämnat skicka den till professor Delitzsch att tolkas, men ville först avvakta ...*

HAMMURABIS PHALLUS-LAGAR.

Sedan sist har en ny bok råkat i mina händer: D:r Alfred Jeremias' (icke Johannes för all del) Alte Testament im Lichte des alten Orients. Där råkar Hammurabi förlora sin popularitet, och på sidan 424 avbildas lagblocket i form av en Phallus, vilket angives i texten, men icke kan förklaras. Denne Alfred Jeremias, som är av en annan ull än Johannes Jere-

* Den som önskar göra komparativ filologi kan köpa snäckan för 1 och 50 i Birger Jarls passage.

mias, han äger öppet öga för den väsentliga skillnaden mellan Assurs Phalluslagar (emedan de mest handla om horsbrott) och Pentateukens gudomliga lagar. Och han angiver skillnaden ungefär så.

I Hammurabis lagar: bekämpas aldrig de olovliga begären;

aldrig inskränkes den råa egennyttan genom en tanke på andras väl;

aldrig framhålles ett religiöst motiv, vilket erkänner synden såsom människornas fördärvare;

varje religiös tanke saknas i denna lagbroschyr, under det i Israels lag bakom varje ord står den bjudande viljan av en Helig Gud.

Dessa grundskillnader äro så avgörande, att varje försök att jämföra blir orimligt, såsom att jämföra inkommensurabla storheter!

LÄS ICKE ASSYRISKA.

Ungdom! Läs icke assyriska, ty det är intet språk, det är hackelse! Se bara på detta lilla tecken! Det liknar fingret som pekar på svag is, eller på hemlighuset, eller på stället voi ch'entrate. ➤— Detta lilla tecken ljuder först såsom: as, dil, til, dili, ina, ru, rum, salugub, simed, tal.

Tron I på det?

Men det har även andra ljud och betydelser (ideografiska). Se här! Aplu = son; Assur = assur; êdu = en; nadänu = giva.

Tron I på det?

Eller detta: ▼ som ljuder: dab, di, ti, du, dub, dug, dugn, ha, hi, sar, sur.

Och betyder 4 eller I (pronomen) eller vilken, eller stå nära, eller assur (allting betyder assur) eller sar tabu = vara god, eller tubbu = gott, eller kusbu = stor lyx.

Är det möjligt?

Detta går i en yngling! Där finnes inga tvivel, ingen motsägelse, inga orimligheter, ty professorn har sagt det!

Men om pastorn säger att Gud har skapat denna jorden skön och fullkomlig, och att människan förfulat och fördummat den med sin uselhet, då tvivlar lärjungen. Det är för enkelt och vackert att gå in i ett fördärvat förstånd!

»Ve eder I skriftlärde och fariséer!»

HIEROGLYFER.

När jag lämnat assyrierna, med en förkrosselse som efter intimt umgänge med patologiska lögnare, och därpå vänder mig till egypterna, så är det med en viss lättnad, men icke en fullständig. Anblicken av de sköna färgerna utgör ögontröst, den fulländade teckningen i hieroglyferna är en fägnad; men likafullt råder här det egyptiska mörkret. I Swedenborgs korrespondenslära betyder Egypten Sodom, eller den naturliga människan skild från den andliga, och därför galenskap i andliga saker.

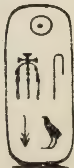
»Egyptierna odlade vetenskapen om motsvarigheterna, varifrån deras hieroglyfer voro, men vände den sedan till svartkonst och avguderi.»

När jag första gången läste Masperos översätt-

ning av egyptiska noveller tyckte jag det osade sinnessjukdom, otillåtligt utövande av hypnotism (häxeri), som gjorde mig krank. Slutligen trodde jag att översättningen icke var någon översättning, så galet föreföll det.

Vad nu tolkningen av hieroglyferna beträffar, så är Herodotos den äldsta och förnämsta auktoriteten, både därför att han studerade i Egypten (på 400-talet f. Kr.) och därför att han var trovärdig historieskrivare. Han kände bara två skrivarter, den demotiska och hieratiska. Hieroglyferna nämner han icke och måtte därför ha betraktat dem som målningar och teckningar. Diodorus är av samma mening. Clemens Alexandrinus som levde i Alexandria omkring 200 efter Kristus, känner tre slag, och angiver den hieroglyfiska såsom bestående dels av bokstäver, dels av symboliska tecken. Därmed måste vi genast kasta oss in på den fatala Rosettestenen, vars text ju är avfattad på hieroglyfskrift, demotiska och grekiska, men så sent som år 196 f. Kr. och under Ptolemeus Epiphanes. Det är en kungörelse om hans kröning. Nu är dock frågan om icke Ptoleméerna för att öka prestigen tagit några »heliga bokstäver» för tillfället och apterat dem efter grekisk fason, ty genom Rosettestenens grekiska var man icke strax färdig med läsningen, emedan demotiskan kunde ingen läsa, och den var icke någon verbal-översättning. Clemens kan således ha rätt, då han talar om de »heliga bokstävernas» användande *även* som ljudbeteckningar.

Men vid tolkandet eller läsandet av de äldsta konunganamnen möta oss samma orimligheter som i assyriskan. Om nu Ramses I *stavade* sitt namn så här:

så tycker man ju att Ramses II skulle stava lika, och alla 13 följande Ramses också. Men nu är fallet, att ingen av Ramses stavar lika, vilket är kuriöst, och ingen utsätter ordningstalet. Försöka vi nu läsa Ramses I:s namnskiffer, så börja vi med . Detta är solen och heter Ra. Nästa tecken heter s, säger Ras. Tredje tecknet m, blir Rasm. Den unga vakteln, ljudande u (Brugsch) eller som w (Ermann). Vi välja u och ha kommit till Rasmu men med litet fusk dock. Det sista tecknet ljuder su eller s enligt Brugsch, men übtr. stn är det konung enligt Ermann. Här i nomen proprium måste det bli su eller s. Konung Ramses I stavade alltså sitt namn Rasmus, vilket är konstigt. Den som vill veta hur de 12 andra Ramses stavade sitt namn må roa sig med det, jag gör det icke. Vill bara tillägga att de icke hette Rachusu.

Som ni redan märkt är hieroglyfiskan ett kitsligt språk; rent avskräckande blir det, när man fördjupar sig, och upplyses att samma fonetiska tecken kan ha 10 olika ljud.

»Kan», är orätt sagt, »måste» är bättre, ty utan de pådyvlade 10 ljuden, kunde man icke läsa en enda text.

Emellertid hette Rasmus i verkligheten Ramesses eller Ramses, vilket lär betyda »den av solen födda». Och skall han vara densamme som de gamles Sesostris.

De 4 sista tecknen betyda tillsammans född och betyder av solen. Men nu finnes en konung av 17:e dynastien som heter Amosis, och tecknas så:

Detta skulle av analogi betyda född av månen. Men måne heter ibd (Ermann) eller ab (Brugsch); och född heter msju (Ermann). Karlen borde således heta Ibdmsju, såvida icke Ramses bara »vitzat» på sitt namn eller gjort en rebus av det.

Om vi så övergå till Rosettestenen och Ptolemeus, så måste vi först granska urtexten. Till det ändamålet offrar jag min Champollion och insätter här hans original (1824.)

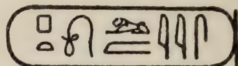

Här står, från höger till vänster Ptoulmis; □ = P; ⌓ = T; 𓏲 = ou; Lejonet = L; 𓐝 = M; Fjädrarne (Knivarne, Träden?) = I; 𓋴 = S. Nu är det att märka, det denna tydning är obevisad och endast en tvångsåtgärd, men på denna supposition byggdes sedan hela grammatikan.

Tolkningen var enkel, för enkel. Champollion fann att Hieroglyferna voro bokstäver rätt och slätt, men han frågade sig icke varför det behövdes 5,000 bokstäver till att uttrycka 20 ljud. Det orimliga synes mig, som ovan framkastades, bortfalla, om man antager att de främmande erövrarne togo några hieroglyfer till namnbeteckningar, för tillfället och för att ge hälgd åt manifestet. Men saken själv blir icke klar, och här synes en tumning ha ägt rum.

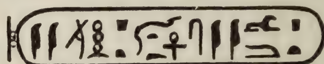
Nyare forskare återgiva hieroglyftexter endast med konsonanter, bedyrande att vokaler saknades liksom i hebreiskan (Steindorff). Men där fanns två vokaler 𓏲 = ou, och 𓇋𓇋 = I. Detta tyder antingen på främmande inflytande, eller på missläsning.

År 1877 återger Lieblein på god tro Ptolemeus-cartouchen avslutad men bakvänd,

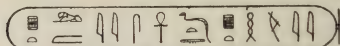

ty i originalet, påstår Dümichen (i Oncken 1886), läses texten från höger till vänster. Men Champollion hade vänt om cartouchen och läste från höger. Lieblein skulle således vara skyldig läsa baklänges Silmoupt.

Emellertid, år 1886 ger Dümichen originalet i 1/4 efter Lepzius tecknat av Weidenbach.

Här synes Champollions Ptoulmis från höger; men så kommer Dümichen och återger Rosette-stenen i tryck.

Ptlmis änch t'et Ptah mi
Ptolemäus, des lebenden ewiglich, von Ptah geliebt
αἰωνοβίου

Och därvid tolkar han den senare delen som Champollion utelämnat. Des lebenden ewiglich von Ptah geliebt. Varför skulle tillnamnet Epifanes, den *lysande,* som tecknas återgivas med »den av den Ptah älskade», och varför skulle guden Ptah, som har sitt bestämda determinativ, den lilla sittande välkända bilden, här omskrivas med Pt, början på Ptolemeus?

Som bekant kontrollerades Ptolemeus-cartouchen med Kleopatras och andras, det vill säga man krystade med hypoteserna och lirkade ihop. Där ljuden icke stämde, redde man sig med ordet Polyfoni, som kunde översättas med blå dunster eller vita plåst-

ret. Se bara på tecknet) som en stav(?) och kan uttalas: *ām*, *ā*, t'á, nch, qrm, kem, qa, ka. När det skall uttalas si eller så, det vet man inte; men det är polyfoni! Emellertid ha vi ännu en gås oplockad med Champollion, som ändrade Ptolemeus' namnteckning. I urtexten saknas slingan = ou, men Champollion har den framför lejonet (Labo). Finns det två Rosette-stenar eller vågade man ändra originalet? Om tecknet grälade redan Champollion och Young, då den senare funnit, att det var överflödigt och kunde utelämnas, men det hör inte hit...

Varför guden Ptah's bild omskrevs ini namnet Epifanes, »förklarar» man så, att det skedde av särskilt hänsyn för guden, vilket ju är litet skruvat, då respekten mindre uppehålles av en kvadrat, en jordtorva och en repslinga.

Detta kloka egyptiska folk, hos vilket forntidens lärde och filosofer hämtade visdom, har man gjort till sådana idioter när det gäller skrift, att man baxnas vid tolkningen.

Ett exempel ur Piehls Hieroglyfer. En trappa heter Cheti och tecknas . Det är kort och kvickt. Men långt och dumt tecknas en trappa så här.

Cheti:

En trädkvist, ett såll, en jordhög, en fågel och slutligen en trappa. Och detta inbillar man sig! Och på detta har man byggt en hel grammatika!

Man kan icke heller läsa hieroglyfer med grammatika och lexikon, som andra språk, utan man får

fråga professorn hur det får lov att översättas. Men ibland råka augurerna vara oense, och då får man översätta öster med väster. Hela egyptologien synes vara samma värdelösa smörja som assyriologien, och när konungalängderna en dag bli avslöjade, så få vi igen Nimrod och Semiramis, Sesostris och Menes, och världshistorien som nu är förfalskad blir åter på rätt köl.

Det har alltid funnits kloka och blygsamma lärde, som menat hieroglyferna vara hierofanters hemliga skrift, som blivit förgäten och icke kan tolkas. Att senare främmande erövrare, greker, macedonier och romare begagnat några heliga bokstäver för att stava sina namn orätt, bör först bevisas och sedan tagas för vad det är.

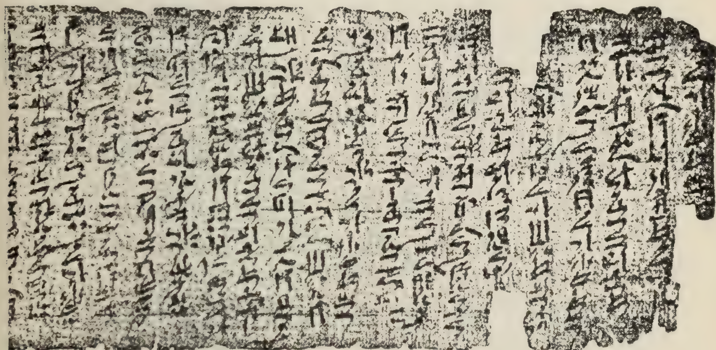
En Kircher, en Klaproth ha sökt tolka hieroglyferna från ett högre plan, men den metoden måste ju med naturnödvändighet anses som galenskap av lärdomens brackor!

Nu, då specialisering råder i vetenskaperna, finns knappast hopp om framsteg i egyptologien, ty med *ett* språk kommer man ingen väg. Hade de första egyptologerna kunnat kinesiska, som Kircher, skulle de icke behövt undra så länge vad Cartouchen betydde. Troligen var det en sinolog som från kinesiskan lärde dem att ramen antydde nomen proprium.

En Rask, som kunde 50 språk, hade varit mannen till att med analogier leta ut hieroglyfernas betydelse (om de äga någon), men i nödfall kunde en lärd kines ta fatt saken. Ty båda språkens ljudtecken äro direkt härledda ur naturföremålens avbildningar och troligen efter samma principer. Men

i kinesiskan finnes ett system, enkelt och bestämt. Således, enär cypress heter Pe på kinesiska så betecknas det med determinativet träd och fonetiska Pe, 柏 alltså, det är trädet Pe eller Pe-trädet.

År 1812 vågade Palin skriva denna sats: »man behöver endast översätta Davids Psalmer till kinesiska och nedskriva dem med de arkaistiska tecknen för att hava de Egyptiska Papyri.» Detta låter mot-

Egyptisk papyrus eller kinesisk kursiv.

bjudande, men med en liten ändring finnes dock reson i saken. Papyrusstilen, den hieratiska eller kurrenta hieroglyfstilen liknar mycket den kinesiska kurrentskriften. Och till den grad att denna vidfogade Berlinpapyrus återgiven av H. O. Lange i Världskulturen, föranledde mig till försök att transskribera och läsa den.

Se här några tecken, som jag är säker på:

men icke kan skriva, emedan endast infödingen kan åstadkomma med pensel denna kurrentskrift. Karak-

tären, handen är så avgjort kinesisk, och likafullt finnes där på samma gång spår av de hieratiska lämningarne från hieroglyfer, såsom den karaktäristiska fjädern ⟨hieroglyph⟩.

Granskas borde alla heterodoxa författarne, från Horapollon till Klaproth; den förre lär ha givit ett antagligt system till tolkning av hieroglyferna men enigmatiskt, alltså obrukbart till akademiska avhandlingar och docenturer. »Ein tiefer Kenner der spätern Hieroglyphenschrift findet viele von Horapollons Deutungen bestätigt; für die Entziffering und Erklärung sind sie aber fast ganz unfruchtbar.»

Emellertid och till slut: Vad äro hieroglyferna? Det är 3,000 avbildningar av hela skapelseverket, indelade i 25 klasser, men av dessa begagnas endast 500 i skrift (?). De övriga 2,500 eller största antalet har haft ett annat ändamål, okänt, stort.

Numera utelämnar man vanligen tecknens betydelse, emedan de lärde äro oense. Sålunda vet jag icke än i dag vad den ytterst vanliga ⟨hieroglyph⟩ bokstaven F föreställer, men jag vill minnas mig en enda gång ha sett den kallas snoken.

Det är kanske som Swedenborg säger: en korrespondenslära, en tolkning av Arcana cœlestia, som är glömd eller bortryckt ur gudlösa människors minne, då de missbrukade dem till svartkonst.

Sanningen (verkliga förhållandet) brukar ligga oss nära, öppen men föraktad, under det lögnen letas i råtthål med ljus och lykta.

Professor Piehl skriver om ett slags hieroglyfer, som äro verkliga *rebus*. »Verkliga *rebusar* uppkomma genom ytterlig utbildning av grundsatsen att gärna

framställa människogestalten, såsom visar sig t. ex. i hieroglyfen 'sittande gosse med kniv i handen' och värde *mestem* 'ögonsmink'. 'Gossen' har nämligen bland andra värden det av *mes* och kniven läses *tem.* I äldre tider skrevs hela gruppen [determinerat med 'tre kulor', som hänvisar på färgämnen, mineral, o. d.]. Ett annat lika kostligt exempel, som det nu nämnda, möta vi i 'en man, som drager ett svin i svansen', med värdet *chesteb* 'lasursten, lapis, lazuli'. (Verbet 'följa' heter på egyptiska *ches* och svin heter *teb.*)» Då återstår ju alltid frågan när en hieroglyf är rebus och inte. Och om slutligen icke Ramses är också en rebus.

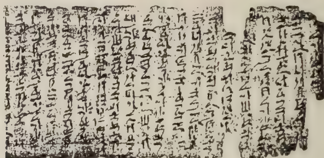
Och den enigmatiska skriften ligger också efter, »vilken skulle kunna kallas chifferskrift», där flertalet tecken ha fått nytt värde, och där en stavelse blivit en bokstav; detta var särskilt fallet under *ptoleméernas* och *romerska kejsarnes tid,* säger samme författare.

EN KOREANSK PAPYRUS.

Av danska propagandan utgives ett rövar-arbete mot kristendomen, kallat Världskulturen, som naturligtvis är kulturfientligt och i Edmond Abouts lätta operettstil, sådan den tillämpas på religion och filosofi av lärjungen Anatole France.

I detta sekularverk återgives naturligtvis Hammurabi, men mottagande insignierna i stället för lagarna, men här är man icke småaktig.

Ur samma varieté-kultur återges av överbibliotekarien i Köpenhamn H. O. Lange en egyptisk papyrus från Berlin och tryckt i Lepzius Denkmäler. Jag har facsimilerat den sid. 523 och gör det ännu en gång.

Jag har nämligen skickat den till Orientaliska Seminariet i Berlin för att höra om det var kinesiska, som jag förmodade på sidan 523. Man har nu svarat: det är koreanska! Men jag är icke säker, ty ingenting är säkert! Dock vore önskvärt att den granskades, och för att prövas, sänder jag ut den i världen.

Koreanerna begagna kinesisk skrift, och det kan alltså även vara kinesiska. Vore det på *samma gång* egyptisk (hieratisk eller demotisk) stil, så finge vi det gamla uppslaget: Palin, Klaproth på tapeten igen!

UR SWEDENBORGS KORRESPONDENSLÄRA.

För dem som råkat i förbindelse med astralplanet och vilja söka tolkning av de sällsamma upplevelser som därmed följa, antingen det sker i drömmen eller i vakna tillståndet, har jag ur Swedenborgs skrifter gjort följande lilla samling. Kanske den en gång kan leda till en förnuftig tydning av hieroglyferna, i fall dessa verkligen löna mödan att översätta.

Hälen = det lägsta naturliga.
Furier = barn med en dolk, ett kärl i handen (= gift).
Ormar = själamördare.
Hugga ved = rättfärdighet i goda gärningar.
Ben = ondska.
Benrangel = det onda.
Fisk = vetenskapligt.
Fågel = förstånd.
Frukt = vishet (spis).
Blad = förståndighet (läkemedel).
Ormen = sinnligt.
Man = förnuftigt.
Kvinna = självkärlek.
Vinträd = andligt gott.
Fikonträd = naturligt gott.
Törne = förbannelse.
Tistel = ödeläggelse.
Bröd = andlig spis.
Tupp, Vildkatt, Mörk tiger = otrogna hustrur.
Horn = makten hos det sanna.
Häst = det förståndiga, resonneringar.
Hjärta = böjelse för det goda.
Ögon = förstånd.
Öron = lydnad.
Hand = makt.
Hav = vetenskaper = härsklystnad.
Solen = kärlek.
Oxe = det naturliga i anseende till det goda.
Åsna = det naturliga i anseende till det sanna.
Råttor = giriga.

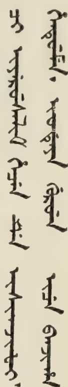
Gyllene beläten = falskheter om gudomliga ting.
Silver = andligt.
Guld = kärlekens goda.
Koppar = kärleken till nästan.
Järn = naturligt sant.
Sten = tron.
Trä = goda verk.
Skepp = kunskapen om gott och sant.
Ljungeldar = upplysning från himmelen eller bevisning av falskheter.

Fruktträd (Oliver) = kärlek till det goda.
Lager- och vinträd = kärlek till det sanna.
Örn = kunskaper.
Lejon = Herren, det sannas makt.
Djur = viventia.
Lamm = Herren.
Keruber = ordet.
Häst = ordets förstånd.
Vita kläder = ordets sanningar.
Dörr (öppen) = inlåtande.
Vit = andliga ljuset.
Rött = kärlekens ljus.
Svart = falskhet.
Rubin = himmelsk.
Safir = andlig.
Smaragd = naturliga.
Säng = läran.
Egypten = vetenskap hos naturliga; galenskap i andliga saker.
Assur = resonnering.
Kaldeen = vanhelgande av det sanna.

Babel = vanhelgande av det goda.
Stav = makt.
Spira = konungamakt.
Rör (vass-) = svag makt.
Gård, förgård = församlingen.
42 dagar = 6 veckor (heligt tillstånd).
Kläder = sanningar.
Säck = djup sorg.
Olivträd = kärlek.
Ljusstake = upplysning.
Eld = helvetisk kärlek.
Regn = församlingens sanna.
Vatten = sanningar.
Blod = falskheter.
Egypten = Sodom.
Draken = trons falskheter.
Kärl = vetskapssaker.
Vin = det sanna av kärlekens goda.
Rök = fördömelse.
Lie = sanning, hålla dom.
Ansikte = vrede, illistighet.
Berg = himmelsk kärlek.
Berg och kullar = inv. kärlek till det onda.
Herde = lärare.
Bock = de som äro i blotta tron.
Bok = andesinne.
Bröst = kärlek.
Båge = läran som strider . . .
Pilar och spjut = sanningar eller falskheter.
Gadd = skadande falskheter.
Gräshoppor = falskheter, sinnlighet, dvärgar.

Grönt = levande.
Grodor = resonnering av begärelser.
Njurar = vishetens och trons sanningar.
Huvud = vishet av kärlek.
Hundar = lystnad (fråsseri).
Järn och yxa = falskhet av egen förståndighet.
Kalv = { a) lusttycke att veta sanningar.
b) lusttycke att veta falskheter (i Egypten).
Kors = frestelser.
Krona = vishet, segertecken.
Löv = sinnliga sanningar.
Måne = trons sanna av kärlekens goda.
Nyckel = öppna och sluta.
Palm = gudomlig sanning.
Leopard = förfalskade sanningen.
Kvarn = granskning.
Regnbåge = ny födelse.
Skepp = kunskap om gott och sant.
Sköldpadda = självkloka.
Skorpion = dödande intalningsgåva.
Stad = församlingsläran.
Stjärnor = kunskap om gott och sant.
Tand = sinnligheter.
Trä = naturligt gott.
Träd = mänskor i ans. t. lusttycken.
Vinge = makt, beskydd.
Öga = förstånd.

OM URSPRÅKET OCH BABELS FÖRBISTRING.

Det börjar så här! Vid studerandet av kinesiska språket fann jag mig en dag nödsakad att läppja på de mandschuriska och mongoliska språken, deras skrifttecken nämligen. Denna skrift tilltalade mig genast på ett otroligt fängslande sätt, och jag höll på att fastna i den. Skrives från höger till vänster uppifrån nedåt som kinesiska. Men en dag lade jag ikull skriften, och tyckte då att den liknade arabiska, särskilt den gamla som brukas på Kufiska mynt, vilka jag då försökte läsa, utan att lyckas.

Vid anställd forskning fann jag: att mongoler och mandschuer lånat sina tecken från uigurerna (Vambéry), ett turkiskt folk kring Kaschgar, vilka återigen lånat dem från syriska, eller äldsta arabiska. Dessa skulle i sin tur ha lånat av fenicierna som stulit sina från Egypten. Att fenicierna uppfunnit alfabetet anses numera vara osant, ty skeppare och köpmän ha icke tid att uppfinna skrift. Från Mongoliet till Egypten var språnget för stort och jag vågade icke taga det. Men senare i tiden, då jag i Lieblein fick läsa att de Rougé tydligen visat hur fenicierna lånat ur egypternas hieratiska stilar, så började jag reflektera.

Jag fann vid hieroglyfläsning i grupper av väl utförda teckningar av naturföremål och annat, ett slags

lineära tecken som icke hörde till stilen, men erinrade om syrisk skrift. Så samlade jag några, och fick ihop dessa, som tyckas bilda övergång mellan hieroglyf och hieratisk, kanske även demotisk stil.

Men om man reser upp syrisk (Estrangelo) och binder, så blir den uigurisk eller mongolisk och jag vill nu göra så med de lineära hieroglyferna, vilka sannolikt alla äro fonetiska.

= tes = Chet = ses
= tes = pch
= ab = nes = ab.

Detta liknar syriska, om man lägger ikull, men upprätt blir det mongoliska.

Nu förutskickar jag den anmärkningen, att olika folk begagna andras skrifttecken utan att ljuden stå kvar eller språken äga någon likhet. Sålunda heter P på latin Pe, men på grekiska Ro, o. s. v.

Tager man de demotiska tecknen och radar upp dem på en stav så får man ändå större likhet med mongoliska.

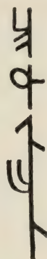
Lägger jag dessa, får jag syriska.

Detta sätt att rada upp och binda kallas i runskriften samstava, och där var tillåtet vända om runorna (vänderunor) eller stupa dem (Stuprunor) eller dubbla dem.

Samstava runor, på runstavar, se ut så här,

men omvända så här: vilket mera liknar demotiska och mongoliska.

Detta endast som parentes, ehuruväl, sedan Wimmer med sitt ultimatum 1874 förstörde runkunskapen, det kan vara gott att återgå till Liljegrens Runlära ibland.

Om Wimmer erkänner att runorna härledes ur romerska alfabetet, och detta ur grekiska-feniciska, och feniciska ännu bibehåller spår av ideografiska avbildningar av ting, så måste ju, enligt Euclides, runorna ju också bibehålla spår av desamma. Och om runorna således härledas indirekt ur feniciska, och feniciska ur egyptisk-demotiska (hieroglyfiska) så måste ju runorna även härledas ur demotiska (hieroglyfer.)

Men Liljegren går icke så långt; han påpekar endast några likhet med hebreiska, som ju var feniciska.

Obegripligt är att japanernas hirakana, lånad och stiliserad från kinesernas kurrent, kan likna egypternas demotiska. Jämför:

Hirakana. *Demotisk.*

の = no
ら = ra
ま = ma
に = ni
お = o
る = ru
ぶ = bu
き = ki

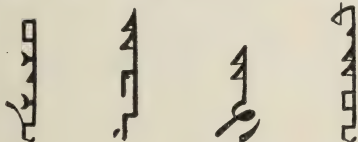
Kanske det endast beror på att mänskliga handen är en och samma, följande sinnets bilddrift, när den utgått från naturimitation. Vi sågo ju ovan hur hieratisk egyptisk var förvillande lik kinesisk kurrent, utan att något sammanhang kan påvisas.

Den som vill roa sig med att stilisera sanskrit, bortputsande de tråkiga vinkelhakarne, skall se huru lätt det blir syriska (Estrangelo, uiguriska). Detta är så mycket intressantare, som de nutida lärda verkligen erkänna att de icke veta varifrån sanskrit tagit sina bokstäver (syllaber).

Därmed har man fått spåren på tamuliska och tibetanska.

Detta är en handskrift av Mahabaratha ur Stuttgarts kungliga bibliotek. Det tyckes icke vara sanskrit, men så här uppradade, och om man vänder bokstäverna åt vänster, så liknar det mera mongoliska, att jag börjar undra var mongoler (och hinduer) tagit sin skrift, icke språk!

I Athanasius Kircher's China finnes, sidan 42, en gammal syrisk inskription, vars stilar äga hela karaktären av de fonetiska tecken jag trodde mig finna inom hieroglyfgrupperna. Särskilt äro trianglar och fyrsidingar att identifiera med de ovan givna egyptiska, och har

väl denna inskription, funnen i Kina, givit Kircher anledning till *Lingua Ægyptiaca,* som av lärda tokar naturligtvis ansetts värdelös för »vetenskapen».

Emellertid, då nu forskningen återgivit oss syndafloden, så synes även språkförbistringen i Babel vara i antågande.

Tvenne arbeten äro redan ute.

1:a *Reinisch* (universitetsprofessor i Wien): Einheitlicher Ursprung der Sprachen der Alten Welt.

2:a *Trombetti.* Unitá d'origine del linguaggio.

DERAS STAMFADER.

När Darwin 1859 förkunnade för världen att han ansåg sig härstamma från ett apliknande däggdjur, så mottogs underrättelsen något skeptiskt. Men tre år efter upptäcktes och visades den nyss funna gorillan i ett London-menageri, och då fanns inga tvivel mer: Darwin härstammade från en gorilla! Hans vän Huxley erkände också släktskapen, skrev en avhandling, som visade att gorillan stod närmare till människan än till de övriga aporna, och nu blevo äfflingarne übermenschen, intellektuell överklass. Lanz Liebenfelz tror däremot att Gorillisterna äro tidelagsprodukter, ehuru Vogt (Der Affenvogt) upprättade stamtavlan, som sedan kompletterades av Hæckel.

Så här såg Darwins stamfader ut när han förlovade sig.

Påminner om japanska ordspråket: Tala vackert vid hunden tills du får stenen i handen!

Men så här trodde Adam Krafft att människosonens moder såg ut!

Och så här ser människobarnet ut, när det utvecklat sig från blastodermen och ännu sover i sin moders sköte.

Se så vackert det är, fastän bilden bara är hämtad ur en anatomi!

Forskningarne pågå dock ännu efter den felande

länken i syskonkedjan. Och en herr Garner har nyss upptäckt att aporna kunna tala. Han har till och med upprättat en liten parlör för afrikaresande.

När apan vill ha mjölk, så säger hon: cheu! Vill hon ha mer, säger hon återigen cheu, som icke betyder tack! Alarm heter i-tsch-g-k. Man väntar nu bara på upptäckten av en litteratur, på palmblad; på en vetenskap behöver man inte vänta, ty den finns redan. (Se: Bibliographia Darwiniana.)

Märkvärdigt är dock att apspråket icke liknar kilskriftspråket eller sanskrit.

Eljes bruka de viktigaste orden i alla språk likna varandra eller äro onomatopoietiska. I kinesiskan heter redan fader = pa (= papa) och moder mu (mutter); jag = ngo (= ego). Interjektionerna, som äro de renaste och enklaste uttryck av primitiva sinnesrörelser, hänvisa också på ett mänskligt gemensamt ursprung. I kinesiskan heter ach! ei! = ho-ya! Hm? heter ngu? Hi-hi-hi (glädje) heter hi-hi? Hi! (smärta) är i! Tuppen i Kina galar Kiao-kiao! Regnet smattrar tap-tap! Och det lilla barnet klagar mē (= mä-mä).

Kisse-katten heter miāo! Korpen heter Kwa (emedan r icke kan uttalas i Kina utan blir w liksom i Paris (= Pawis).

O. s. v.

Men intet av dessa naturljud har återfunnits i apspråket, vilket strider både mot ljudlagarne och arternas härledning. (Jfr: Kipling: Blastodermens omvändelse.)

HISTORIESKRIVNINGENS OMÖJLIGHET.

På 1860-talet lärde vi i skolorna en världshistoria, som för en nutids student skulle befinnas vara en enda lögnhistoria ehuruväl det icke är bevisat att så var. Vi började sålunda Egyptens historia med en Sesostris, som numera kallas Ramses II, eller Useretsen II eller Seseretsen eller Seti Ramses av 19:e dynastien. Sesostris finns inte!

Babylonien—Assyrien tog sin början med Nimrod, Ninus och Semiramis, vilkas regeringsår vi lärde oss. Nimrod skulle ha levat 2221, ehuruväl nu den välsignade Hammurabi regerat 2235. Nimrod är struken, Ninus och Semiramis med, därför att man icke funnit dem i kilskrifterna. Det är ett skönt bevis. Ty 1876 var Ismi-Dagan det äldsta konunganamn man funnit i kilskrifterna, och regerade bara 1800 före Kristus. Hittar man nu Nimrod, Nimus och Semiramis i tegelstenarna, så stryker Ismi-Dagan, Hammurabi och hela det sällskapet, och så blir det en ny lärobok. Semiramis är numera en liderlighetens gudinna (Istar) och hör till Hammurabis Phallus-kodex. Men det är icke underligt, då patriarken Abraham blivit en meteorologisk-anstaltsgud, och hans 12 sonsöner förvandlats till de 12 planeterna (?), faraonerna några kometer, och de sju magra nöten några solparallaxer.

Därpå fingo vi veta, att Trojanska kriget var en saga, varför vi blevo gruvligt förvånade när makarna Schliemann grävde upp Priamos-skatten. Deukalion och Floden var ett påhitt; Cadmus som förde bokstäverna från fenicierna var en skepparlögn, ty egyptiern Memnon uppfann bokstäverna 1822 f. Kr. Ce-

krops hade aldrig grundat Atén med en koloni saiter från Egypten. Minos på Kreta var en sockentjur och icke någon konung.

Rom grundlades icke den 12:e april 753 (Varro), och Äneas hade aldrig varit med sin fot där, ty han hade aldrig levat. »Någon som hette Niebuhr» över vilken redan Goethe klagar till Eckermann, hade hittat en romersk handelstraktat med Kartago, som bevisade att hela Titus Livius' romerska historia var lögn. Icke en gång Lucretia hade existerat! o. s. v.

I sådan visdom uppföddes jag. Och när jag vid 8 års ålder tänkte skjuta mig, emedan jag tyckte världen var galen, måste jag med tårar lära mig utantill ynglingaätten. Mina barn veta icke vad ynglingaätten var. Jag skall tala om det, efter Jakob Ekelund.

Det var: Oden eller Tirkiakung, emedan han var från Turkiet, Njord, Yngve Frey, Fjolner, Svegder, Vanland, Visbur, Domalder, Domar, Dyggve, Dag, Agne, Alrik och Erik och ett dussin till. Alla äro nu slopade, på grunder jag icke kan berätta, men som icke äro överbevisande. Men följden blev den att den olycklige Erik XIV icke kunde bli mer än Erik VIII som var Väderhatt, och sålunda gick med falskt alibi hela sitt liv och därför var något bortkommen. Ingen svensk konung har sedan haft kurage att kalla sig Erik, ty då bleve han identisk med den IX, som var Erik den Helige.

I stället för att börja med Ynglingaätten, börjar nu svenska historien med flintsakerna, vilka likna trilobiter elelr stink-kalk eller sandslipade dioriter, eller lercylindrar från Babylon. Nu skulle järnskrotet efterträda, men nej, bronsen går före, och tenn finns verkligen i Utö gruvor, men mikroskopiskt. Men brons

eller mässing är svårare att åstadkomma än järn, ty de förra fordra flussmedel och kolpulver att icke förbrännas, under det myrmalmen flussar sig själv och kan smältas i en grop. Men det må vara! Ynglingaätten ströks, och kanske förhastat, ty många ynglingars namn förekomma i utländska källor. Dock, att ersätta urhistorien eller sagan om folksjälen med bric à brac och lumpor, det är dekadens. Svenska fornhistorien har 5 hörnstenar, som naturligtvis äro bortkastade och bespottade. Dessa äro: Sven Nilsson: Skandinaviska Nordens Urinnevånare; Hyltén-Cavallius: Wärend och Wirdarne; Axel Emanuel Holmberg: Nordbon under Hednatiden; Arvid August Afzelius: Sagohäfder plus Folkvisorna; Dybeck: Runa.

Från äldre tider har man Olaus Magni, Buræus, Rudbeck, Stiernhielm, Sjöborg och Liljegren.

Den som vill känna vårt lands fornhistoria kan börja med Eddorna och Snorre, samt Isländska Sagorna: men han bör icke läsa »Hjalmar Linnströms» Bolagshistoria, som börjar med antikviteter, fortsätter med docentkrior, kannstöperier, äreminnen och dödsrunor.

Emellertid för att belysa huru litet man vet om svenska historien, så här några exempel.

Man vet icke varifrån Folkungaätten kommit. Om från England, Brabant eller hemlandet, vet man icke.

Magnus Eriksson, som vi fingo lära oss kalla Smek, nämnes numera Magnus den Gode, såsom han på sin tid redan kallades i Norge. Den rysliga Brigitta och tidens krönikeskrivare hade förstört hans historia, men eftervärlden har upprättat hans minne. I Hildebrands Sveriges Historia är Magnus Eriksson

friad från 9 av de värsta beskyllningarna. Karl Knutsson däremot, som blivit föremål för panegyrik i Karlskrönikan, har nu avslöjats som en stackare. Kalmarunionen som vi lärde årtalet på, 1389, har aldrig existerat, och drottning Margareta behöver således icke firas som unionstankens upphovskvinna.

Man vet icke om Engelbrekt var från Sachsiska Erzgebirge eller Sala eller Dalarne, eller från Danmark eller Norge, eller om han var i släkt med kurfursten av Köln, Engelbert I (f. 1185). Denne sistnämnde hade ett liknande öde med vår Engelbrekt. Han förföljde nämligen rovadeln. Blev riksföreståndare medan kejsaren var i Rom. Slutligen blev han ihjälslagen av en fogde, von Isenburg, i en hålväg och ligger begraven i Kölnerdomen, där hans vapen borde undersökas, om det liknar Engelbrekts (Ficker: Engelbert von Köln, 1853). Men det vill man inte!

Man vet icke när Engelbrekt var född, icke heller vart hans hustru och barn togo vägen. Man vet icke om Sturarne de folkkäre, voro danskar, men man tror det. Och att de två första Sturarne icke voro släkt föreföll oss otympligt, men man är icke angelägen påpeka att Svante och hans son Sten Sture d. y. härstammade från Engelbrekts mördare.

Om Olaus Petris brottsmålsprocess rörande delaktighet i mordanslaget mot Gustav I vet man icke mycket, ty Carl IX lät ur Tegels historia borttaga berättelsen härom, emedan den var obehaglig för Gustav I. I riksarkivet finnes processen dock kvar i handskrift. Olaus Petri synes att döma av hans krönika, ha blivit ångerköpt på reformationen, ty han skildrar de katolska biskoparna mera sympatiskt än Gustav Vasa önskade, och konungen förebrår Olof

att han ägt på slutet ett »papistiskt consciens». Därför, och även emedan Olof framställt de äldsta Vasarne såsom danskvänner ville Gustav I konfiskera och bränna Olofs svenska krönika, som dock gått i tryck till eftervärlden och befunnits god.

Man vet icke om Hemming Gad var en förrädare eller icke. Man vet icke när Gustav Vasa var född. Det finns fyra eller sex år att välja på! Om daljunkaren var Kristina Gyllenstjernas son vet man icke heller.

Om Erik XIV blev mördad vet man icke. Icke heller om Karin var oförvitlig; att hon var ett elakt stycke framgår av brev (se Ahlqvist). Sedan vet man icke mycket i svenska historien. Ty konungarne höllo rikshistoriegrafer, och de dikterade själva till protokollet, censurerade, sekvestrerade och brände obehagliga handlingar; svenska konungarne gjorde som Assyriens och Babyloniens: De förgudade sig! Då frågar man sig: Vad tjänar då till att skriva historia, och att läsa den?

Urkunderna äro gallrade och förfalskade.

Fryxell försökte rekonstruera svenska historien med forskningar i utländska arkiv, där ambassadörernas berättelser från hovet i Stockholm lågo förvarade. Något fann han, men vi kunna icke döma om trovärdigheten, då ju utländningarna så illa förstodo vårt språk. Men att Carl XII var galen, och Kristina en — — — det är nog säkert. Att Gustav II Adolf tog 400,000 riksdaler om året av *Kardinal* Richeliu som bekrigade sina protestanter, det är fullt bevisat och känt. (Bärwalde 1631.)

Från och med Gustav III tror man sig veta allt, ty man äger memoarer i oändlighet. Men de motsäga

varandra, och man väljer efter intresse och passioner, antingen man vill ha honom till en gud eller djävul. Misshagar till exempel den enas memoarer, så säger motståndaren: det var kungens fiende, (och alla fiender äro ju lögnare); misshagar den andres, så säger motståndaren: det var hans vän (och alla vänner äro lögnare).

Huru svenska historien hanteras av överklassen kan man tydligast varsna när man kommer till den rysliga Kristina...

Att man icke i läroboken inför regenternas amuretter, det är ju riktigt; att man människors svagheter överskyler, det är passande. Men att man förvandlar fel till förtjänster, eller raderar laster, och interpolerar med saknade dygder, det är absolut ohederligt, nästan skurkaktigt, i synnerhet om man vill påtvinga andra sina lögnhistorier.

Till Uppsala bibliotek inköptes år 1814 av kronprinsen Karl Johan de berömda Nordinska samlingarna, »den rikaste källan för forskare i svenska historien» (jämte Palmsköldska). Biskopen Karl Gustav Nordin var en mycket lärd, mycket samvetsgrann, och så betrodd man, att han i Svenska Akademien alltifrån dess stiftelse 1786 intill 1811 fick författa de minnesteckningar—över—berömda—män, som årligen upplästes på högtidsdagen. Denne högtbetrodde forskare hade i sina samlingar införlivat Anecdota Benzeliana. Anecdota betydde den tiden icke anekdoter eller slipprigt lustiga historier, utan helt enkelt »outgivna handskrifter». Anecdota Benzeliana äro samlingar gjorda av ärkebiskop Erik Benzelius den yngre, en av Sveriges lärdaste och mest aktade ärkebiskopar. Han var en tid bibliotekarie

vid Uppsala universitetsbibliotek, och stiftade även Vetenskapssocieteten i Uppsala.

Nåväl, då en Nordin granskat samvetsgrant, och Benzelius väl samlat samvetsgrant, så får man dock tro att de skulle ha ratat och tillintetgjort lögnhistorier om en svensk regent.

Nu citerar Fryxell följande, ur Benzelii Anecdota, rörande Magnus Gabrel De la Gardies förhållande till Kristina; men jag måste bekänna att Fryxell, utan några grunder,* vågar betvivla uppgifterna. »E. Benzelstjerna (Benzelius) berättar den sägen, att Kristina haft med M. G. De la Gardie tvenne döttrar, den äldre Maria, död gammal och ogift, den yngre Kristina, gift med en kapten och mor till en jungfru Stina, som 1710 var hos grevinnan Lisa Oxenstjerna.»

Nu frågar man sig först: kan man hitta på sådana biografiska detaljer? Skulle icke månne en smädeskrivare ha nöjt sig med att helt enkelt slunga ut, det Kristina haft barn med M. G. De la G.

Här står: gammal och ogift, här står gift med en kapten. Den eljes orädde Fryxell blev rädd, när det stora ögonblicket nalkades. Han invaldes nämligen i Akademien 1840 mitt i delarna om Kristina (1838—1842). Och man märker halsbandet i sista delen, där en fullkomlig stortvätt företages med den tvetydiga drottningen, och där alla notiser författaren förut släppt ut nu infångas och brännas såsom skvaller och lögn. Rörande Holm-Leijoncrona, har författaren i Biografiskt Lexikon återgivit ett epigram av

* Jo, han skulle in i Akademien, dit Afzelius icke kom, emedan han i Sagohävderna antytt att Magnus Gabriel De la Gardie var Gustav Adolfs son med Ebba Brahe.

Stiernhielm, svenska skaldekonstens fader, vilket ehuru på latin är så genomskinligt att jag icke vill återge det en gång till. (Jfr: Nya Svenska Öden.) Alla utländska källor angiva Pimentelli som älskare, och det döljes icke att Monaldeschi mördades i Fontainebleau, därför att han varit »indiskret» och otrogen. Bevisen på hans brottslighet funnos i brev till hans älskarinna, däri han beklagar sig såsom den unge Essex beklagade sig över den gamla »jungfrudronningen» Elisabeth av England,* eller den apokryfiske tyrannen Mecertius' fångar över den originella men grymma behandlingen.

Jag vidhåller att allt detta icke bör införas i historien. Men i en roman eller i ett drama, där endast det mänskliga intresserar, där har man icke rätt att utesluta kärleken, som i kvinnans liv och karaktärsutveckling spelar den största rollen. Själva Schiller fann Jungfrun av Orléans sakna det stora intresset, och därför vågade han mot bättre vetande pådyvla henne en övergående kärlek till Dunois, bastarden av Orléans.

Men Kristina var ingen jungfru av Orléans. Dock, att hon älskade, är ju intet att beskärma sig över och behöver icke kacheras. Som amazon och Précieuse ridicule, skrivande sig Makelos med grekiska bokstäver, äger hon intet intresse; men som kvinnan, kämpande för sin förmenta oavhängighet, även i kärleken, och dukande under såsom madame Staëls Corinne, är hon ett stort och tragiskt, ytterst dramatiskt motiv.

En uppsåtlig och ödesdiger förfalskning är även Helgeandsholms beslut, som vi fingo i oss i ung-

* Se: David Hume: History of England (dock i noterna).

domen. Det lär vara uppdiktat av en Palne Eriksson till Ravenäs, och tillerkände kronan grundregalen och rätt till dagsverken av bönderna, vilkas jord även skattlades. Det vill säga konungen blev godsägare av Sveriges rike.

Det finns något som kallas pragmatisk historia. I denna sorten ställas händelserna i sammanhang av orsak och verkan. Och därmed börjar det stora kannstöperiet; där förväxlas orsak och verkan, där pådyvlas personer motiv och tänkesätt, som de aldrig ägt, där undras om det icke varit bättre om Napoleon handlat så, där gissas att det fanns ett hemligt motiv till freden i Aachen som vi icke känna.

Sökas orsakerna till franska revolutionen, så finner överklassen dem i folkets förvildning, och underklassen finner dem i konungens och hovets uselhet.

De mänskliga intressena och passionerna diktera omdömena; en protestant skall alltid skildra trettioåriga kriget som en härlig seger, och Lützen som en triumf; katolikerna anse det kriget som ett straff för avfällingarne, då Tyskland i hundraårigt krig förvandlades till en ödemark, och Lützen som ett nederlag då konungen i schackspelet blev matt. Det protestanterna kalla frihet från Rom, nämna katolikerna en babylonisk fångenskap, då landsfurstarne blevo protestantiska kyrkornas påvar. Luther är för dem en söndringens man, som skilde församlingarne i norr ifrån Rom, där den apostoliska successionen och traditionen var deponerad. O. s. v.

Vartill tjänar då att skriva pragmatisk historia, när man vet förut hur omdömena skola utfalla.

»Gud i naturen» har man många böcker om, men Gud i historien har man få. Herder och Johannes

von Müller äro kanske de enda. Eljes är all historia gudlös och därför värdelös.

År 213 före Kristus lät kejsaren i Kina, Chi-Hoang-Ti samla och uppbränna alla historiska böcker såsom varande hinderliga för de då levande, emedan de dels voro besvärliga att lära, dels genom sin opålitlighet satte forna tider i ett falskt ljus.

I vår ungdom fingo vi lära att en kalif Omar hade uppbrännt biblioteket i Alexandria, emedan det var överflödigt när man ägde Koran. Detta lär dock liksom så mycket annat vara lögn. Men idén var god, i alla fall, synes mig!

SYNDAFLODS-SAGAN.

Ur den assyriska syndaflodssagan, vilken hederligt nog i Rosenbergs Sprachlehre ännu får heta syndfloden för människornas ondskas skull och icke fuskas bort med Sint (stor), vill jag nu meddela ett språkprov.

Ki-ik-ki-is ki-ik-ki-is
I-ga-ar i-ga-ar
Ki-ik-ki-su si-me-ma
I-ga-ru hi-ir-sa-as
A-me-he Su-ri-ip-pa-ku-u
Ma-a-ar U-ba-ra-Tu-tu
U-ku-ur bi-i-ta bi-ni
E-li-ip-pa.

Jag har i föregående nämnt att kineserna hämtat sin skrift från sköldpaddans skal eller ur fåglars spår i sanden. Denna text härovan påminner verkligen om ornitologers uppteckning av fåglars sånger, om icke

just näktergalens. Ty det är icke skönt, snarare fult, så fult som fikonspråket eller udevoppådevå medivin mudevum etc.

På svenska lyder översättningen så här:

Rörhus, Rörhus, Mur, Mur!
O Rörhus, hör! O Mur förnimm!
Du man från Surippak
Ubaratutus son
riv ner ditt hus och bygg ett skepp!

Ett prov till:

Mi-im-ma i-su-u
E-si-en-si
Mi-im-ma i-su-u
E-si-en-si
Mi-im-ma i-su-u
E-si-en-si Ka-as-pu
Mi-im-ma i-su-u e-si-en-si
Hu-ra-a-su
Mi-im-ma i-su-u
E-si-en-si ze-e-er
Na-ap-sa-ti ka-la-ma
Us-te-li a-na li-ib-bi
E-li-ip-pi ka-la
Ki-im-ti-ia u sa-la-ti-ia.

Allt detta kvittrande betyder helt prosaiskt:

»Med allt vad jag ägde fyllde jag skeppet, med silver, med guld, levande väsen av alla slag, min familj, mitt husgeråd...»

Om man nu frågar sig: vad liknar detta språk? Jag känner icke negerspråken eller andra naturbarns

så noga, men så lågt står väl knappt något mänskligt tungomål som detta. Jag har hört liknande, men i Jardin des Plantes' aphus, hos de små markattorna, och i Zoologische Gartens volièrer. Jag undrade om snäckan conus marmoratus krupit ut och börjat läsa kilarna på sitt eget skal, ty så enformig är snäcktexten också, och endast den!

Detta skall dock vara Herren Zebaots språk, på vilket han skizzerade De Tio Budordens lag innan han promulgerade den på Sinais berg!

Hur har detta assyriologernas språk uppstått då? frågar man sig.

I L. W. King's: Assyrian Language (1901) tror jag mig ha funnit spåret. Där röjes nämligen ett bemödande att få in hebreiskan under detta djävulsspråket; och där man märkte en ljudlikhet, så jämkade man. Ordet Alpu jämkades till Aleph och betydde nu oxe, men icke alltid, utan högst sällan, eller där det passade. Mu-u skall betyda vatten efter som mem betyder det. Hebreiska Hor = berg blir hursu; tob = god blir ta-a-bu, när det passar, eljest blir det vad som hälst!

På samma sätt har man jämkat ihop grammatikan med den hebreiska utan att ha lyckats dock. (Se King: Assyrian Language.)

Om man jämför dessa läten med de välljudande namnen på assyrisk-babyloniska regenter, meddelade av Herodotus och Berosus, så kan man verkligen råka på den befängda idén att syndaflodssagan är en mystifikation. Assurbanipal, Sargon, Evil-Merodach, Tiglat-Pileser, Sanherib; eller Bibelns — Amrafel, Kedor Laomer; till och med Nebukadnezar klingar väl.

RABBINERNAS BIBELTOLKNING.

Hieronymus kände alla mystiska former av Bibeln: Al Thikra, Ch'thib, K'ri, Chasar, Malch, Th'murah, Notarikon etc. Han ansåg icke dessa vara judiska griller (såsom våra nu levande kritiker) utan såg i dem djupa förborgade hemligheter vilket han även uttryckligen bekänner på flera ställen i sina skrifter.

Dessa mystiska former eller hemligskrifter (chiffer) som dölja sig under särskilt Gamla Testamentets profantexter, innehållas i Kabbala, vars innehåll huvudsakligen är följande:

»Den Ende Guden sönderdelade alla ting i dubbelheter och motsatser: (Swedenborgs korrespondenser).

Medelst ordet (lagar) skapade Gud alltet; men ordet, bokstaven äger även talvärde i hebreiskan, därför kan även sägas att allt skapats med tal eller talförhållanden (Pythagoreerna).

De 22 bokstäverna har Gud avvägt, sammansatt och utbytt (permutation, ljudskridning, metatetis), och därigenom danat alla varelser.

Salomo säger att han inträngt i Kabbalas lustgård. Portarna till densamma öppnades genom גנת = (Gimel, Nun, Tau) eller G N T. Detta ord är bildat av begynnelsebokstäverna till:

Gematria = talvärde
Notarikon = akrostikon
Themurah = anagram (Metatesis).

Gematria = bokstäverna i Messias giva som talvärden 358.

Notarikon = Adam (Adm)
= *A*dam
*D*avis
*M*essias.

Themurah = 1) Malaki = Mikael; 2) sista bokstaven i alfabetet bytes mot den första och kallas Canon Athbasch. Ex.: Jahveh blir Mazpaz (= chiffer); 3) En viss bokstav utbytes mot en annan t. ex. Beth i stället för Aleph. Om Iod bytes mot Kaph blir Jahveh = Kusu.

Dessutom fanns Milui. En bokstavs uttal delas på ord. Daleth = Daleth, Aleph, Lamed, Tau. Därigenom uttrycktes med en enda bokstav, D, alla dessa begrepp: Dalet = port; Aleph = boskap; Lamed = Ochsenstachel; Tau = kreuzförmiges Zeichen.

Detta må nu vara som det vill, men det liknar dock vissa »l j u d l a g a r», varav kunde slutas, att språkens olikheter uppstått på mångahanda sätt, och även genom medveten avsikt att dölja stammens hemligheter för fienden, som oftast var grannen. Nordamerikas indianer äga 500 språk, alla absolut olika, vilket är oförklarligt, då de tillhörde samma ras, om man icke får antaga att de uppfunnit chiffer.

Att Kabbala måtte hålla hemligheter har man anledning tro, då en lärd och upplyst man som humanisten och reformatorn Johannes Reuchlin var kabbalist och motsatte sig uppbrännandet av alla hebreiska böcker, påbjudet av kejsar Maximilian.

Och sannolikt vore, att om en driven chiffertydare använde alla kända chiffernycklar på världens olika språk, han ensam kunde upptäcka dessas gemensamma ursprung.

Den som vill ta reda på Kabbalas metoder, må

läsa »Die Kabbala» av dr Erich Bischoff (Leipzig, Grieben 1903, 2 Mk). Reuchlin har dessutom skrivit: De verbo mirifico; Adolf Jellinek flera berömda verk; Molitor (Müller) Philosophie der Geschichte, uttömmande och övertygande. I våra dagar är Josephin Peladan kanske den kunnigaste kabbalist, och därför äro hans romaner icke för var man att förstå.

Slutligen, ett enda ord till musici, särskilt de som studera komposition. Ljudlagarne, särskilt Kabbalas, erinra ibland om lagarne för harmonien.

Tonen har ju talvärde = gematria. Altererade ackord påminna om themura (Malaki = Mikael), även septim-ackordet omvändningar ekvivalera metatesis.

Det som kallades canon athbasch eller bokstävernas platsändring är ju komplett som schemat för kontrapunkt.

a b c d e f g h } athbasch
h g f e d c b a }
1 2 3 4 5 6 7 8 } kontrapunkt.
8 7 6 5 4 3 2 1 }

På 1700-talet fanns en maskin kallad melograf, som bearbetade ett musikaliskt tema, och till och med gjorde fugor. Den borde ha liknat de maskiner varmed chiffer påfinnas och lösas, eller räknemaskinen, som räknar ut logaritmer.

URSPRÅKET OCH URRELIGIONEN.

När filologien blev hedningarnas, så kom sanskrit överst och hebreiskan, det heliga språket, förkastades. Mellan indogermaniska och semitiska språken restes en mur, och om man sökte släktskap mellan ett

hebreiskt och ett indogermaniskt ord på grund av en påfallande likhet, så slogs man tillbaka med den förklaringen att just ljudlikhet i detta fall antydde att släktskap saknades. Vi trodde naturligtvis den lögnen.

Jag kan visserligen icke hebreiska, men jag kan leta i en ordbok, och när jag har rätt i de indogermaniska språken sluta av ljudlikhet till släktskap, så fattar jag icke varför ej samma »lag» skulle gälla för andra språk.

Härmed ett litet florilegium ur Bibelns ordbok för nomina propria.

Hor betyder på hebreiska berg, och kan vara grekiska oros (som i mongoliskan blir ola).

Mara = bitter är väl amara.

Abba = fader, av ab, genom metatesis ba, avlett pa (papa, pater, pitar o. s. v.).

Gallion = vit som mjölk, gala (grek.) = mjölk.

Abi-gail = glad fader, av gaio (grek.) glädja sig.

Misa-el = hädare av miséo, förakta, hata; el = gud.

Adin = ljuvlig, Adna = lustig, av odo eller aeido (grek.) sjunga.

Akel-Dama = blodsåker, av akel = agros (grek.), ager (latin) åker; och dama = haima (grek.) blod.

Aija = örn, aqvila (lat.).

Ain = öga, oculus, oeil, eye.

Ainab = vindruva, ampelos (grek.), oinos (grek.) vin.

Dimon = träsk, gyttja, av limne (grek.), limus (lat.) limon (fr.).

Sesan = sjette, sex (lat.).

Sual = räv, vulpes (lat.).

Tob = god, agatos (grek.) bonus.

Ett intressant exempel och högst lärorikt för dem som ha så trångt i huvudet att de icke kunna närma två avlägsna föreställningar, skall jag välja på måfå. Jag påstår att svenska ordet *lejon* är mera släkt med hebreiskans *lebaoth* än med sanskrits *simha* (japanska *shishi*).

I egyptiskan hette lejon *labo;* i hebreiskan *lebaoth* (lejonställe *lais*); i grekiskan *leōn;* latin *leo.*

Laban på hebreiska vit eller blank; på grekiska levkos vit; lampros = blank; på latin albus, som är italienska bianco, franska blanc (che), som är svenska blank. Alltså av likhet eller analogi, har hebreiska laban på omvägar blivit svenska blank.

Eld, heter *ur* på hebreiska, grekiska *pyr,* tyska feuer, svenska fyr (Skåne).

Kore på hebreiska betyder ropare, på grekiska korevo eller kratso, latin kanske quirito, franska crier, tyska schreien, svenska skrika.

Men skrika som en korp på latin crocio, som mer liknar hebreiska kore, vilket även betyder gök. Hebreiska duma betyder grav, latin tumulus (domus?), grekiska tumba, franska tombeau.

Hesion, på hebreiska siare, låter ju som en form av grekiska eido eller horao, se, sia. O. s. v.

Huru bokstäver bytas om, kastas bort, skjutas in, lär man sig av ljudlagarna, som numera befinna sig i upplösningstillstånd. Men det återstår dock ljudskridning och metatesis. Och denna senare eller godtycklig omflyttning av ljud (corpus = kropp), »är en till orsak och villkor ännu dunkel företeelse, utan tvivel väsentligen av psykologisk art, hysteron-proteron.» (Lll.)

Det jag anfört ur hebreiskan är icke mera märk-

värdigt än att svenska kvick härledes ur grekiska bios, genom latinets vivus, eller att grekiska gynä blir kvinna.

Ett lysande exempel skall jag taga ur ett närliggande fall. Det finns en skärgård utanför Uppland som heter Norpadda. Detta padda har man länge funderat över, men är nu (av Ll) konstaterat vara pfad, (tyska) väg, färdväg. Här alltså: »norra farleden». Tyska pfad är av grekiska patos och pus, latinska pes och sanskrit pad, fat, eller patha, väg. På hebreiska heter det tapp, alltså angrammatiskt (amor = roma) tapp = pat.

Denna lilla derivation är assurerat riktig, ty jag har tagit den ur Gesenius' klassiska grammatika, som än i dag läses vid universiteten. Och han hänvisar till sitt lexikon man. hebr. et chald. (Lpzg 1833), där han påvisat släktskap mellan hebreiska rötter och indogermaniska.

På samma sätt härledes vårt källa ur Quelle (tysk), well (eng.) volvo (lat.) killo (gr.) och hebreiska gall, dock är althochdeutsch galle (= Quelle.) Det är ingen fara således att söka släktskapen med hebreiska och, i sista hand, svenskan, fastän vi ligger något avlägset.

Det tog nog emot i början, när man ville inbilla oss att sanskrit och isländska voro förvanta, men man behöver bara bläddra i en sanskritsordlista eller läsa Noreens ljudskridningar för att se likheterna.

Det var en tid då man icke var rädd att forska efter urspråket, och en Olof Rudbeck, sonen, tvekade icke jämföra gotiska och kinesiska, finska och ungerska (Ups. 1717.)

Stiernhielm hade långt förut antagit götiskan vara äldre än hebreiskan (ulfilas, magog gothicus, runa

suetica), men, tillägger P. Wieselgren (Sv. sk. litt. III, 357) »hade han känt pehlvi och sanskrit, så hade han uttryckt sin idé, att hebreiskan icke var urspråk, och att götiskan var besläktad med än äldre indiska språk, på ett sätt, att man ännu fästat därvid annan uppmärksamhet än löjets».

När Terserus utgav sin Disputatio Mosaico-Philologica, opponerade Stiernhielm och visade att de äldsta bibelnamnen voro svenska. Jonas Hallenberg kallade persiskan (pehlvi) vårt modersmål.

Vad innebär nu allt detta, om icke att i alla språk finnas »reaktionsrester» av ett enda, men då ledes man vid örat tillbaka till babelsförbistringen, och dit vilja icke hedningarne. Och ändock ha vi upplevat en förbistringens och förskingringens tid, kallad specialisternas, där en var lärde sin detalj, men därför aldrig kunde meddela sig med en som »förde en annan detalj».

Filologien blev hednisk, kristendomsfientlig, och därför hatades hebreiskan, under det man tendensiöst sökte i Indiens hedendom Guds första uppenbarelse. Sanskrit var äldst, allt härleddes därifrån, ända tills nyss, då min sista grammatika förklarar att den klassiska sanskrit först omkring 500 f. Kr. började användas i litteraturen (Edgren säger 3 århundraden f. Kr).

Om Vedaspråkets ålder är man icke rätt ense, men man jämkar det gärna bakåt 2000 f. Kr. för att få det äldre än Abraham, alldeles som man »jämkat» på den välsignade Hammurabis.

Max Müller, som i religionens ursprung upphöjer vedas såsom den enda och rena källan, men icke med ett ord nämner vår bibel, anslår böckernas ålder till

800 eller 1000 f. Kr.; Collin, i Ur vår tids forskning, till 1500 som minimum.

Det rör mig icke hur gamla dessa böcker äro! Jag har försökt läsa dem, men när jag kom till: »hymn till grodorna för att få regn», så blev jag övertygad att den otrogne som Müller citerar hade rätt:

»De tre författarne av Vedas voro narrar, skurkar och dämoner.»

Och jag slungade både Müller och Vedas, läste Esaias, Hiob och psaltaren, tackande Gud att jag icke var född vid Ganges' koleraständer.

Den visdom teosoferna funnit i Vedas, hava de påfunnit, och ganska skickligt. I buddhisternas skrifter har jag däremot funnit mycken kristendom, och i indiska dramerna en del världslig visdom av värde.

SVENSKA OCH HEBREISKA.

Sedan hebreiska språket undanfuskades av hedningarne, har det känts som om man förlorat fotfästet och avbrutit förbindelsen med förfädren, blivit relegerad, utstött ur församlingen, vorden barbar. Härtill har även en obehaglig nordisk patriotism bidragit, som ville av högfärd göra oss till något isolerat land, där språk och religion uppstått genom en urzeugung.

Det är mig därför ett stort uppbyggligt nöje att återknyta bekantskapen med urpatriarkerna och räkna släktskap med Noaks son Jafet, utbredaren.

Som återinledning i den förnyade bekantskapen, vill jag öka ordlistan, som med bästa auktoritets stöd visar vårt arma i upplösning stadda språks släktskap med Gamla Testamentets och samtidigt med Nya som

är skrivet på grekiska. Under ökenvandringen kommo Israels barn till Bene Joakan. Ben betyder son och Joakan skall betyda underkuvad (= ångest). Edomeerna hade sedan en stad kallad Jokteel = Kuvad av Gud. El (arab. allah) är Gud, som vi veta; Jokt måste således betyda kuvad. På tyska heter ok Joch, latin Jugum, grekiska Zygon. Då har jag ju rätt att säga: det svenska ordet ok är släkt med hebreiska Jokt (tyska Joch.) Vårt misch-masch låter ju som hebreiska, är förvant med tyska mis-chen blanda, latinska miscere, grekiska megnymi, meixis, hebreiska mimsak eller mesek = vinblandning, sanskrit miçna. Men även svenska mäska anses av Rietz vara förvant med mischen alltså med hebreiska mesek. Svenska tjur, tyska stier, latin taurus, grekiska thauros, sanskrit sthôrin, hebreiska tora. Svenska trädgård, gottlänska gardä, tyska garten, franska jardin, italienska giardino, kan icke anknyta med latin eller grekiska, men väl med hebreiska gan, som synes i alla transformationer i Genesaret (Förstens trädgård), ginat, ginnethon.

Svenska get eller kid, tyska geiss, latinska hædus, hebreiska gdi.

I svenska landsmålen, med deras ofta svårförklarliga härledningar, visar sig direkta släktskapen med Rom och Orient understundom.

Ola betyder i Skåne föda upp, latin alere, grekiska aldéo, hebreiska jalad.

I från utlandet lånade ord måste ju förvantskapen bli lättare att påvisa.

Svenska kåpa av barbarisk latin capa, grekiska kappa, hebreiska chafa.

Kanōn, en modärn uppfinning, betyder rör, av grekiska kanä, rörvass, och hebreiska kaneh, vass.

Den som vill se vårt språk inställt i världshistorien, må läsa i Rietz' Svenskt dialektlexikon, där även fornnordiska glosor sättas i sammanhang med all jordens tungomål. Där finns ända till persiska, arabiska, sanskrit och hebreiska. Och bara man låter bli att säga, det ett ord uppkommit av eller härledes från ett annat, så får man vara i fred för filologerna, ty ingen vet vilket som var före och först.

Sanskrits höga ålder har nyss blivit reducerad i hedningarnes världskultur*; hebreiskan har fått ett litet hedersomnämnande, men icke av god vilja, ty nu skall djävulens Assyrien utnämnas till anfader. Men när den blir avslöjad kommer hebreiskan opp och feniciskan, som icke äger någon litteratur, störtas med bokstavsuppfinning och allt.

Siste atenarens försök i Olof Rudbecks anda, att sätta opp svenskan som urspråket, utgjorde bara sista absurda konsekvensen av sanskrithypotesen.

A-B-C-D.

Alfabetet uppgavs i min barndom hava kommit från fenicierna till Grekland; från Grekland till Rom och därifrån till oss nordbor.

Nu känner man ingen fenicisk abc-bok, men när man läser grekiska alfa, beta, gamma, delta o. s. v., så hör man ju hebreiska, alef, beth, gimel, daleth o. s. v. Nu är saken den att fenicierna eller Kanans invånare talade samma språk som hebréerna. I Josua bok behöva spejarne ingen tolk för att förstå kananéerna. Josephus kallar feniciska språket hebreiska. I en komedi av Plautus uppträder en kartaginenser (fenicier) och

* V. Thomsen i Världskulturen eller barbariets historia.

talar sitt hebreiska liknande mål. Hieronymus och Augustinus tala ofta om den tydliga analogien mellan feniciska och hebreiska.

»Store Meyer» säger 1897: »Die phönikische Sprache... stimmt bis auf unbedeutende Abweichungen mit dem hebräischen überein.»

Därmed har man ju lika rätt att säga det grekerna fått från hebreerna sitt abcd.

alef = alfa
beth = betha
gimel = gamma
daleth = delta
o. s. v.

Och därmed ha vi återknutit det gamla förbundet med bibel och guds egendomsfolk. Den som vill se hur grekerna lånat vissa viktiga ord rörande mått, mål, och annat gott från hebreerna-fenicierna kan ögna på denna lilla minnes-nota, som gör gott i själen att skåda.

Grec.	Hebreu ou Phénicien.	Valeur.
Μνᾶ,	מנה (*maneh* ou *mnah*),	mine (poids).
Κεράτιον,	גרה (*gherah*),	espèce de mesure.
Κάβος,	קב (*kab*),	id.
Κόρος,	כר (*kor*),	id.
Δραχμή,	דרכמון (*drachmon*),	id.
Μύρον,	מר (*mór*),	myrrhe.
Κιννάμον,	קנמון (*kinmón*),	cannelle.
Κάννα,	קנה (*kaneh*),	jonc aromatique (?).
Λιβανωτός,	לבנה (*lebonah*),	encens.
Χαλβάνη,	חלבנה (*khalbonah*),	galbanum.
Βάλσαμον	בשם (*besham*),	baume.
Νίτρον,	נתר (*neter*),	nitre.
Σάπφειρος,	שפיר (*shaphir*),	saphir.
Βύσσος,	בוץ (*boutz*),	tissu fin.
Συκάμινος,	שקמים (*shikmim*),	sycomore.
Ὕσσωπος,	אזוב (*ésob*),	hyssope.
Σάκκος,	שק (*sak*),	sac.

Observera bara:
»Hebreiska eller feniciska.»

Diodorus säger att bokstäverna uppfunnits av syrierna och att fenicierna tagit dem (stulit, ty fenicierna voro skälmar liksom karthagerna. »Punica fides!») och överfört dem till grekerna.

Eupolemos (citerad av Eusebius) säger rent ut att hebreerna uppfunnit skriften. Bland nyare forskare uppgives en de Wette (Archæologie) stödja denna mening.

Fenicierna äga ingen litteratur, och deras bokstäver på stenar och ringar likna komplett hebreernas äldsta skrift, som kan vara samaritanska.

HEBREISKA STUDIER.

Man behöver icke kunna mer hebreiska än så, att man kan skilja artikeln (ha) och pluraländelserna (im och ut) från roten, för att i en biblisk ordlista höra ekon av ett språk som troligen varit detsamma överallt. Men man bör även slå bort alla teorier om romanska och germanska, semitiska och uralaltaiska språkstammar. Och man behöver icke rygga för en ljudlikhet mellan ett hebreiskt och germanskt ord därför att grekiska eller latinska övergången saknas.

Om man tar första kapitlet i Genesis och dess fonetiska transskription för att läsa rätt innantill, så märker örat strax frändskaper, alldeles som när i musiken en treklang blir omvänd till ett kvartsextackord. Det är samma toner men omflyttade i läge. Hebreiskan känner också dessa ljudlagar och nämner dem:

Förväxling, omflyttning (besel = sebel) assimilering, utlämning, tillsättning. Nu börja vi: med »i begynnelsen». Reschit heter början. Det kan vara grekiska arkä, ärke (sv.), men även germanska erst, first, först. I bara, skapade, födde, hör jag feró, ferre, bare (eng.), bära (= föda) av bhri (skr.); ha, bestämda artikeln kan vara av hó, hä, tó (gr.) eller hic, hœc, hoc.

Ares = jord, era (gr.), terra (lat.), ira (skr.) earth, erde, jord, jardar, och aro, jag plöjer, ärja (svenska).

Iom = dag. Dies, diem, hemera, men mera likt, jour (fr.).

Aor = ljus. Horao (gr.) jag ser, eidon, video, ljór (isl.).

Ruach = ande, även lukt = geruch, ær (lat.), aura (gr.). Här tyckes geruch (av riechen) ligga närmast ruach.

Khol = hel; liknar whole (eng.), holos (gr.).

Tob = god, i agathos (gr.), góther (isl.).

Lechem = bröd, chleb (pol.), loaf (eng.), hleifr (isl.).

Dardar = törne eller tistel = daroth (sax.), thorn (eng.), dart (eng.), dorne (ty.), tarn (pol.).

Nachas = snok (ormen). Echis (gr.), snaca (sax.), snake (eng.) natter (ty.).

Chosek = mörker. Skotos (gr.), deorkh (sax.), dark (eng.).

Arow = pilträd. Heter arwe (sax.) ör, örvar (isl.) och arrow betyder pil efter engelskan, varav man kan förmoda att sälg icke hette willow ursprungligen.

Chalak = mjölk = gala (gr.), lac (lat.), mulgeo mjölka, mleko (pol.), moloko (ryss.).

Slår man upp ordlistan, som följer vår gamla bibel, så hör man all världens språk, innan förbistringen ägde rum.

Exempel:

Beor = brännare, beornan (sax.), burn (eng.).

Ber = brunn. Pege (gr.) källa, burn (gæl.).

Beth-anath = eländas hus. Beth = hus. Anath = eländ, asthenäs (gr.) endeia = fattigdom.

Beth arab = öde hus. Arab, öde, eremos (gr.).

Beth-haran = högt hus. Är hár isländska hög? eller grekiska kairós? Latin arduus?

Debir = bok. Liber (lat.), biblos (gr.).

Dan = domare, damnare (lat.).

Dathan = gåva, datam (lat.), didomi (gr.).

Dessa = smältgruva, askenborg; täkestai, texis (gr.), ustrina (lat.), ossia (fn), essa (nht), hestia (gr.) eld, och slutligen, säger Reitz' ordbok: es (hebreiska) eld, samt sanskrit us brinna (uro ustum, latin).

Eloth = ek; Ilex (?).

El-theke = guds kista. Thäkä (gr.) kista.

Esther = stjärna. Astär (gr.), aster (lat.), star (eng.).

Harada = fruktan. Orrodia (gr.).

Haran = vrede. Orgä (gr.), ira (lat.).

Hapharaim = gravställen = tafros (gr.). Hen, hanan, hanania, haniel, hanna = nåd—; eunoia (gr.), ganada (fht), gnade.

I-Thamar = palmö. Thamar är palm, då är I = Ö. Ey (isl.), ig (sax.), isle (fr.), insula (lat.). Men I kanske är något annat?

Väljer man ut en grupp viktiga ord såsom de personliga pronomina, så visar sig förvantskapen bättre.

Jag = agi (hebr.), egó (gr.), ego (lat.) men ek (isl.) och jag stå närmare agi.

Du = ath (hebr.), tu (lat.), thu (isl.).

Han = hua (hebr.), autós (gr.), thin, thia (alt. h.-d.).

Vi = agegu = vaijam (Skr.).

I = atem = ?

De = hem, hen ?

KINESISKA SPRÅKET.

När sanskritstudiet närmat isländarne med hinduerna, två föreställningar lika avlägsna från varandra som hjärnan och valnöten, så började mänskligheten känna sig släkt. Det fanns dock vissa parias man icke ville erkänna, och dit räknades kineser, japaner, mongoler, och deras språk kastades åt sidan under särskild rubrik. Kanske man även fruktade följderna av en forskning åt öster, så att bibelns lära om ett urpar och ett urspråk skulle bli bevisad. Sanskritisterna missbrukade genast sin stora upptäckt och jämkade sanskrit till nästan urspråk.

Uralaltaiska och indokinesiska språken voro något särskilt, fingo vi lära oss i vår ungdom. Men nu har det ändrat sig.

Jag köpte häromdagen en ny kinesisk grammatika, och får i inledningen veta att »kinesiskan är ett mongoliskt språk och såsom sådant släkt med turkiskan, ungerskan och finskan»!

Kinesiskan är ett språk av rötter, liksom hebreiskan, som ursprungligen bestod av tre bokstäver, trilinger.

Kinesiskan äger 500 rötter och hebreiskan 500 (Gesenius).

Bådas grammatikor äro ytterst enkla i sig själva, bara ingen grammaticus får fatt i dem, ty då äro de genast otillgängliga. Därför behöver icke kinesiskan vara släkt med hebreiskan, men båda kunna antyda hur ett språk tar sig ut i början av sin uppkomst. Enkelhet kan antingen utvisa hög ålder, eller urartning, förenkling (såsom engelskan och nuvarande svenskan).

Det fanns en tid, då mänskoanden var modigare än nu. Då vågade de Palin säga, att man endast behövde översätta Davids psalmer till kinesiska och nedskriva dem med de gamla skrivtecknen av detta språk för att hava alla egyptiska papyri. Greve Caylus försäkrade att hieroglyferna på tempelporten i Dendera innehöllo en översättning av Davids 100 psalm. Pauthier gjorde en grundlig jämförelse mellan hieroglyferna och *äldsta* kinesiska skriften (Sinico—Egyptiaca 1842).

Om man nu, för ro skull bara, eller för att en gång göra en början, ville försöka en jämförelse mellan vanliga kinesiska ord och andra språk, som icke anses höra inom ural-altaiska!

Jag skall begagna metoden Regula Falsi, och räkna med hypoteser och falska tal, få vi se om det kommer något sant fram.

Läsande en kinesisk text, och tänkande därvid på andra språk, har det kommit för mig att kinesiskan mest liknar grekiskan, med dess ofta återkommande ta, pa, la, mai, kang, kiao, su, pu; och grekiskan kan jag då ersätta med romanska eller germanska språk, eftersom de alla äro indoeuropeiska. Jag tar på måfå kiao = ropa. Det låter ju som kalo (gr.) eller clamo (lat.).

Sen tar jag ngó = jag. Det är ju egó (gr.) eller ego (lat.)

Hai = gosse = pais (gr.)
Kan = Se = horao (gr.)
Lao = gammal = palaios (gr.), altus (lat.), alt (ty.)
Zit = dag = dies (lat.)
Tu = alla = toti (lat.), tutti (it.)
Kia = hus = oikos (gr.)
Tsai = vara = esse (lat.), eimi, esti (gr.)
Yuén = trädgård = giardino (it.), garten (ty.)
Niên = år = annus (lat.), an (fr.)
Ni = frågepartikel = ne (lat.)
Ming = namn = nomen (lat.)
Tien = himmel = ciel (fr.), cœlum (lat.)
Man = bröd = panis (lat.)
Ta = han = autós (gr.)
Tsa-men = vi = hymeis (gr.)
Ngomen = vår = hymôn (gr.)
Hiá = sommar = æstas (lat.), été (fr.)
Kién = se = sehen (ty.)
Hián = salt = hals (gr.)
Khiouen = hund = kyon (gr.), canis (lat.), chien (fr.)
Seng = född = gigno, genui (lat.), genos (gr.)
Sse = hydda = skänä (gr.)
Pi = dålig = faulos, poneros (gr.)
Cheou } hand = keir (gr.)
Seu }
Phou = slå = fero (lat.), paiein (gr.)
Pat = åtta = octo (lat.)
Yú = fisk = ikhtys (gr.)
Kok = varje = hekastos (gr.)
Yungnien = evig = aionios (gr.)
Han = man = homo (lat.), aner (gr.)

Puan = konst = poiein (gr.)
Haó = god = agatós (gr.)
Sin = sinne = nus (gr.)
Wu = negation = u (gr.)
Ji = inträda = eisienai (gr.)
Po = fot = pes (lat.), pus, podos (gr.)
Hioue = blod = haima (gr.)
Eulh = öra = auris (lat.), ús (gr.)
Kiou = horn = cornus (lat.), keras (gr.)
Kou = dal = koilon (gr.)
Li = plats = locus (lat.), lieu (fr.)
Cheou = huvud = kefalä (gr.)
Niao = fågel = ornis (gr.)
Tao = kniv = temno (gr.)

Jag har icke upprepat fu = fader, mu = moder, han = man (anér gr.), nieou = kvinna (gynä gr.).

Den som kan ljudlagar och ordrötter må döma om dessa ljudlikheter innebär något. Jag dömer icke! Men har jag väckt tvivel om tvärsäkerheten, så är alltid något vunnet.

METEOROLOGI.

Det är omöjligt att de starka vindarna framkallas av temperaturskillnader i så måtto, att där solen förtunnar luften medelst uppvärmning ett tillflöde av kallare luft skulle äga rum med sådan kraft som en storm besitter. Temperaturskillnader bruka utjämna sig långsamt och jämnt enligt lagen om gasers diffusion. Om jag har 20° varmt inne i rummet och 20° kallt ute, och jag öppnar fönstret, så får jag ingen stormvind, knappast ett starkare drag, utan det dröjer

en stund innan det känns kallt i rummet. Starkt drag får jag med en brasa på 1,000° och småluckornas öppnande. [Drag genom rummen fås endast vid stark vind utifrån som pressar sig genom fönsterspringorna.]

Stormar och cykloner på havet bruka bebådas av ett moln, som antingen synes formera sig eller kommer strykande; men i senare fallet är molnet icke förebud som drives av den annalkande stormen, ty dess hastighet är för obetydlig och ofta går t. ex. åskmoln rätt emot vinden.

När man seglar i båt under byigt väder, så kommer en körare varje gång ett moln betäcker solen. Detta kan icke bero på temperaturskillnad, ty avkylningen genom molnet är för obetydlig, och resultatet för hastigt; och den redan i stark fart befintliga vinden är oåtkomlig för lokal och partiell avkylning. Det måste således bero på något annat.

Några ha gissat på elektricitet, men det fattas så många leder mellan en elektrisk strömkälla och ett starkt luftdrag i fria rymden.

Stormen uppträder icke heller som draget i masugnen utan som en positiv ansättning av kraft. Stormens hastighet angives till 24 meter i sekunden och cyklistens maximum till lika mycket, men den senare har ingen storm. Storm är således något annat.

Meteorologerna säga att det beror på barometertrycket, översatt betyder det: minskat lufttryck uppifrån (barometern faller) är orsaken till storm.

Sjömännen, de examinerade, säga att barometern icke spår väder, utan att den visar vilken vind som skall komma härnäst. Men även här går utjämningen

för fort. Låt vara att differenser i tryck och temperatur framkalla vind; storm är fortfarande något annat.

Det ges, utom passaderna, konstanta land- och sjövindar, olika dock för lokalerna.

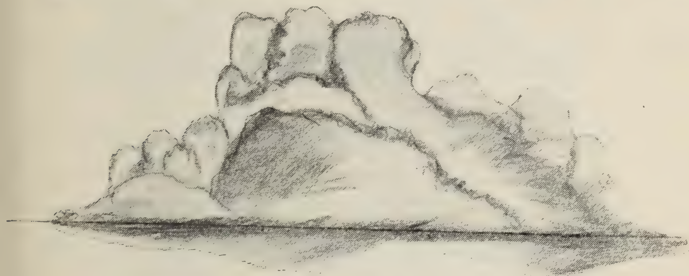
På vår ostkust blåser oftast (icke alltid) vinden från land om morgonen och från sjön om aftonen. Denna vind liknar dock mera ett drag, och förklaras därav att landet avkyles hastigare än vattnet. I Stockholms stad kan man se denna passad, som verkligen hela sommaren vid 9-tiden går ut från sydväst mot nordost (ungefär). På vintern, då molnen icke äro så kompakta är den svårare att observera, men då går morgonpassaden från havet inåt land, men endast vid köld; vid blidväder börjar sjövind. Detta stämmer ju icke med den första observationen, ty på vintern, då landet avkyles hastigare än havet med dess stadiga + 4° eller så, blir ostlig morgonvind om vintern oförklarlig. Eget är att morgoncumuli vid 1,800 meter draga sin jämna stråt, även om skorstensrökarne stiga rakt upp eller det är lugnt på marken. Markens avkylning eller uppvärmning tyckes icke öva förmodat inflytande.

Eget är att dessa morgonpassader vid Stockholms horisont likna Asiens monsuner. Dessa blåsa nämligen från maj till oktober från sydväst och från oktober till april från nordost.

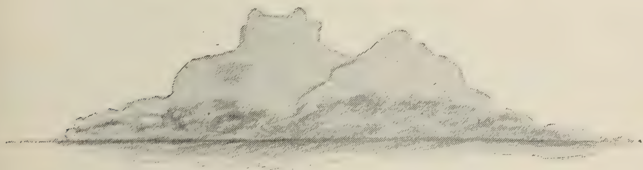
Alltså morgonpassaden i Stockholm om sommaran från sydväst till nordost (från land), om vintern från nordost-ost till sydväst, men endast vid köld; vid blidväder (— 2°) började sydvästpassaden igen som om sommaren.

Mina anteckningar anmärka från den 18:e september att då börjar nordostpassaden (vintervinden från sjön).*

Egendomligt är att dessa morgoncumuli hava en bestämd form, särskilt på sommaren, så att man tycker sig känna igen dem. I ett år har jag och en artist-

Morgoncumulus från land den 30 augusti 1907.

Morgoncumulus från sjön = N. O. den 18 september 1907.

vän tecknat dessa moln, var och en för sig, och vid sedan anställd jämförelse funnit påfallande likheter.

Vid frisk vind och något kylig luft bli dessa simmande öar långsträckta, liknande skär.

Om våren och sommaren äro dessa passad-cumuli vita, med silveroxid i skuggorna. På eftersommarn och hösten bli de gulröda och då kan man se dem avspegla sig i något okänt.

* Passaden observeras bäst från Strandvägen och Djurgårdsbron, då molnen synas bakom och över Skansen.

Ett annat slags moln, som jag kallar Alperna, började visa sig vid höstdagsjämningen.

Som en alpkedja i horizonten, från mitt fönster från och med 19:e till och med 24:e september 1907 i öster och nordost, alltså över Östersjön. Mot afto-

Morgoncumulus vid frisk landvind den 31 augusti 1907.

Speglande höstmoln september 1907.

Alperna.

nen hade de alpenglüh. Oaktat stark vind lågo de kvar i 6 dagar, vilket är oförklarligt.

Den 30:e november observerade jag dem åter, men i öster och syd-ost. De liknade de förra, och lågo stilla från kl. 9 på morgonen till 2 middagen, ehuru stark nordan blåste. I februari 1908 visade de sig åter kl. 11 f. m. i nord-nord-ost. De lågo stilla fastän vinden var stark nordost och ost. Allt

detta är oförklarligt. Om aftonmolnen vid vår- och höstdagjämning samt vid midsommar (paries) har jag skrivit förut.

Nu kommer frågan: är det moln allt som liknar moln? På 1870-talet, flera år i rad observerade vi från en ö i skärgården, sydost om Stockholm, särskilt på molnfria dagar, en konstant molnbank, från förmiddag till afton, i nordost, men endast där.

Vi spekulerade ut att där låg Stockholm. Vi kontrollerade av utresande att det varit klar luft i staden. Fiskarena sade att det var »hettan» i staden, icke röken. Alltså i staden syntes icke molnbanken »hettan», men på sex mils avstånd syntes den.

Senare, långt fram på 90-talet såg jag om sommaren varje eftermiddag, från en by vid Donau mellan Linz och Grein, en röd molnbank i sydost, vid eljest klar himmel. Där låg Wien, sade man. Men i Wien såg man inga moln. Det var alltså inga moln, men det såg så ut på avstånd.

Alltså är icke moln allt som liknar moln, och det var dit jag ville komma. Men i sammanhang härmed: vad är Londons dimmor? Det vet man inte, fastän man skrivit ändlöst om saken. Gravesend ligger 25 kilometer från London. En klar junimorgon utan moln tog jag tåget från Gravesend, och efter en halv timme for jag in i London i novemberväder. Man har kallat moln dimmor sedda på avstånd, men det är orätt. Jag har gått i moln på Alperna, och det var icke Londons dimma. Jag trodde hela dagen i London att det var mulet och hade blivit fult väder; men återkommen till Gravesend på eftermiddagen fann jag samma sommarväder som på morgonen. Man

skyller på att London är en så stor stad. Men år 1801 ägde London 900,000 invånare, och dimman fanns där ändå; Berlin har nu 2,000,000, men inga dimmor synas än, fastän staden ligger lågt och är omgiven av flod, kanaler, grunda sjöar och träsk.

Är det lönt att öka gissningarne med nya? Nej! Det är blott att öka villfarelserna, och naturen må ha sina gåtor olösta!

Vad cirrusmolnen äro för ena, det vet man inte heller. De antagas vara isnålar vid 9,000 meter, men dessa skulle ju ramla ner, efter de äro tyngre än luften.

Glaisher, ballongfararen, anmärker att cirrusmolnen sakna avstånd, ty man må stiga i ballong aldrig så högt, så är det lika långt kvar till cirrus. Man kunde således stryka de 9,000 m., ägande anledning tro att cirrus vore eine Erscheinung (fenomen) utan full verklighet (optisk projektion).

KOLERASJUKANS KEMI.

När koleran rasade i Alexandria år 1883 upptäckte Koch kommabacillen, »vilken liknade Rotsbacillen», och befanns hava sitt tillhåll i tarmväggen, men icke i blodet, som vid andra infektionssjukdomar.

Samtidigt och på samma plats arbetade fyra av Pasteurs lärjungar, som visserligen också funno mikrober och däribland Kochs, men enär dessa saknades »i de färskaste och häftigaste fallen» kunde de icke tilläggas någon vidare betydelse. Däremot funno

fransmännen betydliga förändringar i blodet, vilka i de häftiga fallen förorsakade en asfyktisk död, utan föregående diarré och kräkningar. I tunntarmarnes vener funno de även bleka kroppar, som liknade »mjölksyrans ferment». Efter döden befanns blodet mörkblått (blåbär) och tjärlikt. Allt detta tyder ju på en kemisk förändring hos blodet. Avsöndringarne visade även närvaron av ett likgift (ptomain) kallat methyl guanidin $= C_2 H_7 N_3$, vilket man också funnit vid sektionen av råttor dem man bibragt septichemi, det är, blodförgiftning.

Då nu under koleran urinavsöndringen är inställd, samlas alla gifter dem urinen skall innehålla, och den häftiga eller torra koleran uppträder som en förgiftning (lik den av arsenik). Nu finnes guanin regelbundet i pankreas, köttsaft, lever, och oxideras lätt till guanidin, men denna bildar med syror urinämne och ammoniak. Man har då rätt att tänka sig omvänt urinämnet, kvarhållet i kroppen (blodet) transformerat till methylguanidin, som är ett starkt, dödande gift, icke olikt arsenikföreningen aqua toffana, som framställdes ur en rutten svinmage, plus arsenik.

Om en patient kom sig efter den häftiga formen, så fick han ofta en tyfus-liknande efterslång, »som sannolikt beror på uremi» eller urinämnets inträngande i blodet (retentionstoxikos).

För denna tolkning talar även den omständigheten, att njurarne, som skola bortföra alla förbrukade toxiner, vid obduktion av koleralik, visa sjukliga förändringar.

En del auktoriteter påstå bestämt att urin även av friska innehåller toxiner. Läroboken i djurmedi-

cin relaterar flera fall där får ha dött av människovatten och efter tetanus-symptom, vilka skola följa på förgiftning med urinämne (jfr: kolerans krampanfall).

Men även gallan kan dekomponeras och giva anledning till starka gifters uppkomst, såsom taurokolsyrat natron.

För att emellertid återkomma till fransmännens mjölksyreferment funnet i kolerasjukas blod, så erkännes självförgiftning genom mjölksyrejäsning vid tarmjäsning, i febrar, vid varje minskning av blodets alkalihalt, vid syrefattig luft... Detta sista, eller syrebrist kan ju vara en primär orsak till koleran, då man erinrar att farsoten hälst uppträder efter heta somrar, då luften ju är ytterligt förtunnad...

En annan faktor vore ju uppträdandet av mögelsvamparne själva, som bildas där värme och fukt (Gangesdeltat) förena sig. Mögelsvamparne mucor, aspergillus, penicillium, oidium, innehålla svampgift, som icke har med baciller att göra. En tysk auktoritet har i mögel funnit toxiner liknande den från odling av varbakterier, phlogosin. Denna toxin är ett nervgift liksom de giftiga svamparnes i allmänhet, och kan ensam vara sjukdomsorsak.

Det kan således finnas många orsaker till kolerans uppkomst; och Kochs bacill är så apokryfisk att den är ett rent spektakel, fastän den blivit axiom. För det första liknar han komplett en vanlig i munhålan förekommande bacill, som är oskadlig. För det andra är han själv oskadlig, om han införes magvägen. För att få koleran av honom, måste man ha koleran förut (= förstörd matsmältning), det kallas predisposition.

Pettenkofer, en mycket kvickare karl än Koch, har

bemött alla invändningarne på ett fullt tillfredsställande sätt, men Koch är oemottaglig för skäl och till och med för faktiska upplysningar. När han slutligen tvingas erkänna toxinernas tillvaro, så kränger han ändå på saken och får toxinen såsom följd av bacillens tillvaro. Bacill skall det vara, annars går hela systemet sönder, och då ligger storheten i gruset.

Men Kochs sätt att »bevisa» komma- eller kolerabacillens identitet är alldeles otrolig. Under mikroskopet kunde han icke skiljas från munhålans ordinarie bacill. Han odlade nämligen kolera-bacillen i gelatin vid 20°—24°, och betraktade kolonierna vid 70—90 gångers förstoring. Det som nu följer är för dyrbart att översättas, utan måste återges på grundspråket: »Ihr (koloniernas) Inneres scheint aus stark lichtbrechenden Bröckchen zu bestehen und sinkt infolge der Verflüssigung der Gelatine in der Umgebung der Kolonien, krater-oder trichterförmig zusammen, wodurch sich die Kolonien des Cholerabacillus von denen allen andern ähnlichen Mikroben unterscheiden . . .»

Detta är intet gott alibi och kan endast övertyga studenter som måste ha betyg. Så kommer bevisningen:

». . . denn die Mundkommabacillen wachsen auf die Nährgelatine überhaupt nicht zu Kolonien aus, und andre im Darm vorkommende Bacillen verflüssigen die Gelatine nicht und zeigen auch nicht jene lichtbrechenden Bröckchen.»

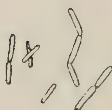
Då koleran rasade på 1830- och 40-talen resonerade man litet mera storsynt och mångsidigt om saken. Tre meningar stredo fredligt för att belysa den hemlighetsfulla sjukan.

Koleran berodde av 1:o. En kemisk-vital för-

ändring i blodet. Sjukdomsstoffet ansågs först verka på blodet, sedan på det sympatiska nervsystemet, vilket, i sin tur förlamat, blev orsaken till diarré och kräkningar.

2:o. En specifik depression av bukganglienerverna.

Mjölksyre-bakterier.

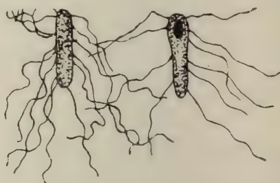
Kolera-bakterier.

3:o. En lokal sjukdom i tarmens slemhinna.

Allt detta säger ju mer än att en mikroskopisk klyvsvamp råkar komma ner i magen, där den ofelfart skall dödas av frisk magsaft (fri saltsyra), vilket också sker.

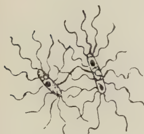
Smörsyre-ferment.

Sumpvattens-ferment.

I cholera nostras, den inhemska sommarkoleran, syns ingen bacill, fast sjukan är nästan identisk med den asiatiska i sina symptom. Cholerinen anses bestämt uppstå av dietfel, skämd föda, omogen frukt o. s. v. och genom jäsning frambragta toxiner (ptomainer).

Men det finns många sätt att avbilda baciller, nämligen om man tar dem på olika utvecklingsstadier eller ur olika läroböcker. Sålunda synes smörsyrejäsningens (fortsättningen av mjölksyrejäsningens) ferment vara först identisk med sumpvattensferment (= malaria,

Tyfus.

Colon.

Kolera.

Tetanus.

frossor), sedan med tyfusbacillen, och strax därpå med den oskyldiga colon-bacillen, som alltid finns i grovtarmen, vilken i sin ordning är den samma som kolerans, vilken lätt kan förväxlas med tetanus'.

När läsaren har haft sin uppbyggelse av denna rysliga vetenskap, som kallas bakteriologi, borde han friska upp sig med att läsa i Die Zukunft (21 juli 1894) där d:r Max Asch skrivit en artikel med rubrik:

Finns det läkemedel?

I uppsatsen citerar han L. Lewins: Nebenwirkungen der Arzneimittel, Berlin 1893.

D:r Asch, som representerar hela den förtryckta opponentrörelsen inom läkaryrket, formulerar sitt program i ett par ord: Sjukdomarne äro reningsprocesser; nuvarande läkemedel äro endast symptomatiska, och biverkningarne äro oftast värre än sjukdomen. Han går så långt till och med, att han förklarar sublimatförbandet vara ett förgiftningsförsök.

KÖLD-STRÖMMAR.

Balzac berättar om ett lågt berg i Touraine, där det mitt i sommaren blåste en isande vind, som man icke kunde förklara.

På sluttningen av Böhmerwald, där klimatet var så varmt, att meloner såddes på kalljord, och persikor mognade ute, har jag, om vintern likvisst, erfarit den starkaste köld, vars make jag icke funnit i Västmanland vid — 28°. Termometern visade vid Donau knappt — 10°, men vinden från norr var så genomträngande, att hjärnan tycktes frysa, trots pälsmössa och baschlik, vilken senare ansågs absolut nödvändig. Det fanns inga alper i norr, och norr om oss var det varmare.

Mistralen i södra Frankrike uppges få sin köld från Cevennerna emedan den blåser från nordväst. Men det är icke sant, ty Cevennerna äro låga berg (2,000 meter knappast) och snöfria om sommaren. För övrigt blåser mistral i Aude (Carcassonne) och kommer även där från nordväst. Men i nordväst ligger det heta Toulouse i Languedoc. Romarne kallade mistralen Circius och i Aude heter den ännu Cers.

Mistralens köld är oförklarlig, även om verkligen barometerns olika stånd i västra och östra Frankrike kan förklara uppkomsten av en vind.

Dessa enormt och abnormt kalla lokala vindar, skulle ju kunna förklaras så, att kalla strömmar från polen kunde draga fram i de övre regionerna och sänka sig ner på vissa lokaler där förhållandena gynnade. Man har nog gissat på sådant också, men det går emot fysikens kända lagar, då varm luft såsom lättare stiger upp. Men det måtte han icke göra, ty på alper

och i ballong blir det kallare uppåt. Dock hava nyare ballongfarare råkat in i varma strömmar högre upp än de väntat. För övrigt är det icke så kallt i polartrakterna, då man kan sova under bar himmel vid 83° nordlig latitud.

Idel hak och motsägelser även här, och så trassligt fram och tillbaka, att man hellre läser sin meteorologi i Ovidius, Virgilius och Bernhardin de St. Pierre. Ja, i Victor Hugos Havets Arbetare, där luft och hav observeras av en skald, finner jag bättre förklaring än till och med i Goethes Meteorologi. Ty han står här kvar på rena materialplanet, med s. k. naturliga förklaringar, under det han i andra delen Faust skådar molnen med öppna ögon, molnen, där gudarne bo, molnet i vilket Helenas mantel upplöste sig; das Gestaltenlose und doch Gestaltenreiche.

STJÄRNFALL.

Stjärnfall heter på tyska Sternschnuppe, där ordet schnuppe, betyder det som faller då man putsar ett talgljus, alltså ljusbrand. Observationen är riktig, ty fenomenet synes utgå från en stjärna (Stella cacat). Att det utgår från en stjärna har förnekats, och kan ju bestridas; men numera talar man dock om radiationspunkter och angiver η i Perseus som utgångspunkt för augustisvärmarne. Hur detta fenomen kan årligen visa sig i Perseus, då stjärnfallen i augusti härledas ur en sprucken komet (1862, III), det är oförklarligt. Ty kometer sitter väl icke kvar i Perseus; och en komet, som består av gas, kan väl icke inrätta sig så, att han den 10 augusti varje år släpper ut gas, som tändes på i form av en raket.

Emellertid är Perseus en underlig stjärnbild där det passerar mycket saker. I Perseus sitter Algol, som både är dubbelstjärna och föränderlig i ljusstyrka. I Perseus uppträdde den nya stjärnan 1901 den 21 februari och vilken försvann den 21 augusti samma år, lämnande en ljus fläck kvar efter sig. Samma dag Nova Persei försvann, observerade jag en från Perseus fallande meteor, som drog åt Kusken (Capella). Den var mörkt eldröd, stor som månen, och lämnade ingen svans efter sig.

I Perseus, som ligger i Vintergatan, finnas ett par stjärnhopar.

Och η i Perseus, varifrån augustisvärmen tyckes utgå, är en dubbelstjärna, vars blåa ledsagare är av 8:e storleken, och med 3 andra stjärnor visar den en miniatyrbild av Jupiter med dess fyra drabanter (Barlow).

I sju år har jag observerat Perseus, men jag har icke sett några augustisvärmar utgå. Det är väl med dem som med en mängd kometer, vilka beräknats återkomma, men icke återkommit.

Men jag har sett mycket annat i Perseus och mer ändå i grannen Kusken (Capella), antingen jag nu skall mena stjärnbilden själv eller den trakt av himlen där han står. Under Capella såg jag vid klar himmel den 22 augusti 1904 två på varandra följande blixtar. Den 21 april 1907 strök en röd eldkula med svans ifrån Draken in emot Capella.

Den 14 augusti 1907 ett stjärnskott från Capella.

På aftonen den 30 augusti 1907 såg jag ett ljust tunt moln draga upp mot Cassiopea, strax därpå två liknande moln tunna som slöjor, och strax efter föll ett stjärnskott ner mot Capella. Den 1 september

samma år föll ett stjärnskott mot Capella. Den 23 oktober, dimma. På aftonen skingrades dimman och månen kom fram jämte Capella. Vid 11-tiden steg Jupiter upp i nära i ost, Kräftan snett under Tvillingarne. Då föll ett stjärnskott från Capella, men från cirrusmoln. I månskenet var »stjärnan» vit. I höstas såg jag ett stjärnfall strax efter solnedgången, och det var rosarött liksom moln högt uppe färgade av den nedgångna solen.

Har jag nu rättighet antaga att stjärnfallen äro fenomen, ägande rum i atmosfären och stående i sammanhang med cirrusmoln och icke alls med kometer? Cirrusmolnens höjd anslås ju till 9,000 meter, men Glaisher syntes tro att de icke ägde något avstånd, ty då han kommit upp till 7,000 meter hade han lika långt kvar till cirrus.

Humboldt, som kanske observerat stjärnfall mest och bäst (i Syd-Amerika), har sett sådana vid Chimborazzos höjd, 6,300 meter. [Olbers och andra anslog maximihöjden till 30 mil.]

Att mitt ena stjärnfall var vitt i månskenet, och mitt andra rosarött av solstrålarne, skulle kunna bevisa att fenomenet icke är självlysande, utan kunde vara en gasström eller ångstråle som belystes av olika ljuskällor, men att göra detta sannolikt, bryr jag mig icke om, emedan jag icke vill öka gissningarne. Kan jag däremot göra sannolikt, att vi ingenting veta om stjärnfallens natur, så är jag nöjd. Men några fakta återstå. Man räknar hela året om 10 (andra säga 5) stjärnfall i timmen, det minsta antalet i februari. De flesta stjärnfall äga rum »mellan 3 och 4 på morgonen». Vad är morgon, då morgonen inträffar olika för varje longitud?

Vidare: radiationspunkterna anges med nämnandet av en stjärnbild. Men en stjärnbild är ju ingen ort, om stjärnorna äga avstånd; och om stjärnfallen ske i atmosfären, så är stjärnbilden ännu mindre en ortbestämning. Vad äro då stjärnorna, och vad är stjärnfallen? Den som är förveten och vrångvis, må grubbla på det! Jag gör det icke!

NORRSKEN.

I min ungdom stod det i fysiken att norrskenet var ett magnetiskt fenomen. Utan eftertanke tog jag emot upplysningen; men, när jag blev äldre, fick jag veta, att endast spiritister kunde se ljus utgå från en magnet.

Nu har norrskenet blivit elektriskt, och Lemström kan göra norrsken med ett slags telegrafstolpar, men ense äro de lärda icke.

Jag har sett många norrsken och haft kompassen på bordet, men den har aldrig rört en fena. Några lärda ha sett kompassnålen röra sig, andra lärda ha sett att den icke rör sig under norrsken.

»Det är väl så olika» med det som med allt annat!

En tid trodde jag som invånarna i Sibirien att det var solkatten, ty när strålarne från den nedgångna solen stryka ut i rymden, måste de bli synliga så snart de råka något ämne som kan belysas. Detta ämne ansågs en tid vara cirrusmolnens isnålar. Det mörka segmentet kunde vara skuggan av jordsfärens segment. Då solen vid midnatt om vintern står i norr kunde man ju av bågens höjd och läge räkna efter

om det stämde med solens ställning. Men det lär icke stämma, ty det finns sken i söder också, sett från nordlig latitud.

Perry och två vittnen sågo en stråle skjuta n e r från ljusmassan och detta på endast 3,000 yards avstånd. Lemström och flera ha sett detsamma. Då synes det icke ha något med jordmagnetismen att göra!

Och icke heller närheten av magnetiska polen ökar ljusfrigörelsen.

Men, att fenomenet har något med moln att göra, därom äro alla ense. Det börjar med ett mörkt klotsegment, som väl icke är moln, enär stjärnorna äro synliga igenom detsamma. Men det är röklikt och påminner om jordskuggan i öster, när solen går ned (blygråa segmentet). Solnedgångens skugga och norrskenets segment likna varandra även däruti att de endast stiga till 8° eller 10° och att de upptill begränsas av en ljus kant.

När norrskenet spelat ut sitt trollska spel »ser man snart på himlavalvet blott oregelbundet spridda, bleka, nästan askgrått lysande orörliga fläckar», vilka dock försvinna förr än det rökartade segmentet. Till slut återstår endast ett tunt vitt moln, som vid kanterna är fjäderdelat eller avsöndrat i små rundade flockar, som en cirrocumulus (Humboldt). Detta norrskenets sammanhang med de finaste cirrusmolnen talar för ljusutvecklingen såsom del av en meteorologisk process (Humboldt). Thienemann ansåg de lätta molnen såsom norrskenets substrat; Franklin, Richardson, Wrangel delade hans mening, alla anmärkande att norrskenet strålade livligast när i den högsta luftregionen massor av tunna cirrostratus-moln svävade.

Då skulle möjligen norrskenet och stjärnfallen vara yttringar av samma okända förlopp i ett substrat (de tunna vita molnen) av okänd natur.

Senare forskare ha förlagt fenomenet icke vid atmosfärens gräns, utan i själva molnregionen.

Slutligen kommer frågan om norrskenet liksom regnbågen är lokal, och delvis subjektiv. Franklin såg nämligen vid Björnsjön ett strålande norrsken, men Kendal som vakade blott 4½ geografiska mil därifrån såg ingenting alls. Numera vore ju enkelt, att vid utbrottet av ett norrsken telefonera i alla fyra väderstrecken och utröna området för synligheten, bestämma bågens höjd norr och söder om orten, o. s. v.

Norrskenen ha blivit sällsynta vid Stockholms horisont. På nio år har jag endast sett tre obetydliga.

Det sista, den 12 september 1907, var intressant, emedan jag såg hela tillrustningen försiggå. Efter en olidligt varm men helklar dag, började i norr strax på eftermiddagen en töckenbank att resa sig bågformig. Klockan 8 på aftonen sköto strålar upp, men icke på bågens hjässa utan i nordost och så att ur hål på segmentet knippor av ljus sköto upp.

Följande dag hade värmen ökat än mer; himlen var klar men banken stod kvar i norr, upptill orent gulröd, nedtill svagt blygrå. Mot aftonen svävade dessa misstänkta, askgrå småmoln över bågen. Den 30 september syntes segmentet igen, men jag vakade icke ut fenomenet.

Frågan är om icke norrskenet pågick båda d a g a r n a, fastän jag icke såg det. Det behöver ju icke vara natt för att krafterna skola verka. Lövenörn kunde den 29 januari 1786 vid klart solsken se huru norrskenet dallrade över segmentet (Humboldt).

I UNDERVERKENS TID.

När man ser ett riktigt regnmoln släppa ner ett slagregn, så frågar man sig nog hur en sådan vattenmassa kunde hållas svävande uppe i luften. Därpå har slutligen svarats: att varje blåsa i molnet var en ballong fylld med luft och vars skal bestod av vatten. Meteorologen Rubenson kunde icke godkänna denna förklaring, ty den haltar på alla fyra, och detta synes bero på en förväxling av olika saker. Vattenånga från en ångmaskin är något annat än vattengas och tyngre, ty så fort den kommer ut i luften, kondenseras den och faller. Vatten som avdunstar från sjöar och hav, i solsken, och ger upphov åt molnbildning är åter något annat. Vatten som i rummet avdunstar vid vanlig temperatur är åter något annat, ty det bildar inga moln, ingen dagg, ingen imma på de kalla fönsterna. Och vattengasen, som bildas direkt av isen måtte åter vara något annat.

Vatten är 773 gånger tyngre än luft, och flytande vattens egentliga vikt sättes som 1 (= 773). Gasformigt vatten är då = 0,622 jämfört med flytande vatten, alltså i runt tal $^6/_{10}$ av 773 om jag vill reducera på luft. Alltså är vattengasens egentliga vikt ungefär 12, men det stämmer icke med beräkningen som ger gastätheten 9. Denna 9 har uppstått genom kalkyl vid vattensyntes av syre och väte, eller elektrolys av vatten, vilket aldrig har stämt.

Emellertid, låt vattengas äga egentliga vikten 9, så är den 9 gånger tyngre än luft, och kan icke hålla sig svävande i luften, det är ju klart. Men molnen sväva där lika fullt och vräka stundom ner vattenmassor, som äro otroliga.

Jag har således rätt att anse regnbildningen vara oförklarad, och kemien gå i barndomen, då den icke ens känner vattnets natur och sammansättning.

Jag har på annat ställe berättat hur jag på en kamin ställde en liter vatten i en skål. På några timmar hade vattnet avdunstat, utan att någon fukt märktes, varken på hygrometern eller på de iskalla fönsterrutorna. Genom de klistrade innanfönstren hade vattnet icke gått, dörrarne voro stängda, och kaminen likaså. Det är oförklarligt, så vida icke vattnet transformerats till en annan gas, som icke kondenserades vid vanligt tryck och lindrig köld (fönsterrutans).

Men ändå oförklarligare är uppkomsten av skydrag på havet. Meteorologerna (Buchan) bedyra numera, att skydraget icke har sugit upp vattenmassan ur havet, ty det är sött vatten. Skydraget börjar med ett svart moln, ur vilket skjuter ner en vattenpelare lik en elefantsnabel.

Denna vattenpelare är så enorm, att de lärdaste funderat på den kraft som uppifrån styrde densamma. Förr gissade man på ett vacuum, som bildade pump, sedan på elektricitet, och så upphörde man fundera; inskränker sig till att relatera, utan försök med rotmärken och integraler. Och det är väl gjort. Men underverket står kvar: att ett svart moln kan hålla tusentals ton med vatten svävande och till och med suga upp det igen.

Underverkens tid är icke förbi, och de äro alla relaterade i fysiken och kemin, där förklaringarne äro så dumma, att underverket kvarstår såsom sådant.

URET OCH PLANETSYSTEMET.

Om man betraktar Tycho Brahes system, så liknar det ett urverk. Solen sitter på själva valsen som vindar upp lodet (motorn), men utgör själv ett drev som griper in i jordbanans kuggar. Planetbanorna fungera som minuthjul och månarne som sekund. Den som vill studera urmakeriets teori skall finna flera likheter mellan hjulens diametrar och kuggarnas antal å ena sidan, och planetbanornas element å andra. Ekvationerna ha mycken likhet med varandra, och av den naturliga orsak att uret är en liknelse av planetsystemet, med den skillnad att urets motor, fjädern eller lodet, är bekant, men solsystemets obekant, för astronomen åtminstone. Ett fullständigt planetarium är ju också konstruerat som ett ur, och dess teori gavs redan 1812 av Antide Janvier i ett arbete: Des révolutions des corps céléstes par le mécanisme des rouages (som jag dock icke läst).

Tychos kompromiss-system antogs icke, men Kopernikanska segrade. I detta s t å r som bekant solen stilla i medelpunkten av en ellips, som är en cirkel; vad solen står på, det sägs icke; men att den inte faller, är ett underverk, som Gyldéns frisinnade astronomi icke förklarar, ty underverk kunna icke förklaras i en handvändning.

FINSKA-UNGERSKA-MANDSCHURISKA-JAPANSKA.

I förordet till sista kinesiska grammatikan uppgavs kinesiska språket vara släkt med ungerska, tur-

kiska, finska (ural-altaiska). Vid en kort överblick av finska grammatikan har jag funnit att vokalharmonien och agglutinationen äro gemensamma för alla dessa språk, utom kinesiskan. Däremot synes ordförrådet i finskan vara hämtat ur alla världens språk, vilket gör finskan till ett sannskyldigt esperanto. Själva karaktären av ljuden liknar däremot grekiskan, och en konjugation är förvillande lik italienskans. En liten ordlista på måfå skall belysa saken.

Kyntillä betyder ljus och är nog latinska candela.

Rakkaus = kärlek och rakasta synes vara grekiska Eros och erastoi. Viska heter kuiskata och är väl samma ord, men båda förvanta med grekiska travlitsein eller latinets mussito.

Så kommer en mängd genomskinliga:

Mitta = mått, mensura.
Masto = mast.
Merimies = matros, mare, mer, marin.
Muuri = mur, murus.
Valli = vall, vallis.
Kulma = vinkel, culma.
Lyiji = bly.
Lattia = läkt.
Luu = lägg.
Huone = hus, domus.
Kylme = kylig.

Kaikellainen = allerlei (lei = lainen).
Housut = hosor.
Pöksyt = byxor.
Mehiläinen = melitta (gr.) = honung, bi.

Vihainen = vilain (fr.), vilis (lat.).

Palvelija = parvulus eller famulus, tjänare.

Ihmiset = homines, mänskor.

Ihminen = homo, mänska.

Maito = mjölk, milch, mœlk.

Maha = mage, maga.

Vatsa = venter, mage.

Laiha = leptós (gr.), leha (hebr.), mager.

Atria = av äta, måltid.

Mies = mas (lat.), man.

Veitsi = av vässa, kniv.

Suu = av os, stoma, mun.

Äiti = mätär (gr.), moder.

Naapuri = nabo, nachbar, granne.

Nimi = nomen, namn.

Verkko = arkys (gr.), rete (lat.), nät.

Uusi = novus, ny.

Hyóty = utor, nyttja.

Auki = kekhänós (gr.), öppen.

Avata = hiatus, öppen.

Korva = öva, auris, otarion. (Detta k synes motsvara hebreiska artikeln Ha [cha].)

Paíkka = pagus, by.

Itä = eos (gr.), öster.

Hevonen = häst, eqvus, hippos.

Ääni = äkä (gr.); skall.

Terevä = drimys (gr.), skarp.

Korppi = korp, corax.

Pyórä = rad (ty.), rota (lat.).

Laskea, lukea = logitso (gr.), räkna.

Valtakunta = rike. Valte = välde (germ.). Kunta = kommun (rom.).

Haista = otsein (gr.), lukta.

Ruis = råg, briza (gr.).
Kuolu = skola, scola.
Ase = ensis (lat.), sain (hebr.), svärd.
Suutari = schuster, sutor (lat.), skomakare.
Räätäli = raptein (gr.) = sy, skräddare.
Huono = ond, eller on (hebr.).
Ja = kai (gr.), U (hebr.), och.
Pojan = pojke, pais (gr.).
Laiva = navis, skepp.
Leipä = leifr (isl.), chleb (hebr.), bröd.
Parta = bart (ty.), skägg.
Muna = oon (gr.), ägg.
Kuva = eikon (gr.), ikón (ry.), bild.
Tiili = ziegel, tuile, tegel.
Vesi = wasser.
Viheriä = viridis, grön.
Kaula = gaula, gula, hals.
Lämpöinen = aleeinos (gr.), varm.
Omena = melos, äpple.

Som grekiska eller italienska klingar presens av »olen» jag är:

olen
olet
on
olemme
olette
ovat.

Grekisk eller latinsk är bildningen av ja och nej.

— Är du hemma i morgon?
Oletko kotona huomenna (hemma).
— Olen.
Jag är (sum) = ja.

— En mene = nej. På grekiska ou mén.

Ola = maskalä (gr.), axel.

Lusikka = listron, löffel.

Edistyminen = framsteg, låter som grekiska, av epidosis eller dieimi (gå fram).

Om man sedan tar en hastig och oskolad överblick av ungerska språkläran, så tycker jag mig råka ett slangspråk, enkom bortkollrat för att vara chiffer. Men har man väl fått en nyckel, så hittar man även här gamla bekanta från alla världens kanter, mest dock grekiska, latin och tyska.

Exempel:

Polgármesterré låter ju konstigt, men är helt enkelt bürgermeister.

Pellengér = pranger (ty.).

Istráng = strang (ty.).

Istálló = stallo (ita.).

István = Stephan.

Király = kyrie (gr.), konung.

Sorompo = schranke (ty.).

Goromba = grob (ty.).

Salak = schlacke (ty.)

Hajó = naus (gr.), skepp.

Ember = hombro (sp.), homo, mensch.

Allát = animal, djur.

Dáridó = aridus (lat.), hitze.

Eleség = estiein (gr.), äta.

Eleg = halis (gr.), genug.

Eltakar = täcka (tak).

Eltöródik = trött.

Elme = alma (sp.), anima, geist.

Epedez = bedja.

Czomb = lumbus, lår.
Bérez = berg.
Aczél = acier (fr.), acies (lat.), akís (gr.), stål.
Asztal = tabula, bord.
Erdö = drymós (gr.), skog.
Erö = romä (gr.), kraft.
Este = hesperos (gr.) afton.
Fej = kefalä (gr.), huvud.
Féreg = herpeton (gr.), vermis, mask.
Fiu = filius, hyiós, son.
Foly = fliessen.
Felhö = nefälä (gr.), moln.
Gyáva = ignavus, feg.
Hös = heros, hjälte.
Járum = jugum, joch.
Jó = god, gut (jut plty).
Kutya = kyon (gr.), canis, hund.
Lakodolam = gamelios deipnos eller epitalamios (gr.), bröllop.

Här synes ett slags rotvälska eller äppeltyska ha utbildat sig bland hästhandlare och zigenare, och lika ofta gående ut på förkortning som på obegriplighet. Latinska causa förkortas först till cau, sedan vändes det baklänges och blir auc = ok, som behåller betydelsen av causa = orsak.

Att sätta agglutinationen som karaktäristiskt för ungersk-finska är oriktigt, ty ordlimning finnes i alla språk. I svenskans passivum av kalla, har kallas uppstått av kalla sik (sig) liksom i latinet iste, ille, uppgått i ändelserna.

Jag kan således icke finna något berättigat i att isolera och indela språken, då allt återfinnes i alla.

Men för att sluta denna grupp, skall jag välja det mest utvecklade uralaltaiska språket, eller mandschuriskan, och visa huru i detta så avlägsna isolerade språk rötter ur grekiska och latin ge en svag återklang.

Låtom oss först läsa en text och sedan på gehör säga oss vad det mest liknar.

»Nialma abka na á de amuran banin be alifi sain be sais-ara che be ubiyarakongge akô. Tuttu seme neime assaburako ocóterei sain be yabure che be nakabure mujilen inu.»

Här klingar ju grekiska, latin, hebreiska, spanska, men föga germanska.

En liten ordlista på måfå skall bekräfta iakttagelsen:

Aniya = année (fr.), annus.
Amuran = amour.
Amuranga = d: o.
Algin = eulogein (gr.), éloge.
Alimbi = elaunein, styra.
Akó = ouk (gr.), icke.
Aisin = æs (lat.), metall.
Akdambi = dokein (gr.), tro.
Aibi = ibi (lat.), där.
Acuhiyan = kakologein (gr.), calomnier.
Adu = endyein, esthäs (gr.), vestis, kläder.
Acambi = enggys (gr.), approche.
Bira = riva, rivière, flod.
Boigon = oikos (gr.), hus.
Fusihon = inferior.
Gala = ala, vinge, flygel.
Gônin = gony (gr.), eller gnosis, reflexion, sedan esprit.

Cooha = cohort, gardet.
Hailan = ulnus, aune, aln.
Haji = amicus, ami.
Holo = hohl, ihålig. (?)
Jurgan = judicare, justice.
Jeke = aikia (gr.), smak.
Jilgan = lyda, ljuda.
Jili = bilis, galla, vrede.
Juwe = duo, två.
Oshon = ōmós (gr.), grym.
Nimari = hiems, vinter, snö.
Åma = fader, pater.
Eme = moder, femme (fr.).
Aitobume = aider.
Useme = seme.
Gurgu = djur.
Gele = deilia (gr.), fruktan.
Gete = guetter (fr.).
Eruwen = drymós (gr.), skog.
Hengkin = inelinaison.
Gurvangun = vaurien.
Ijarila = réjouir.
Fula = rufus.
Cimara = hämera etc.
Farhón = afanä́s (gr.), mörk.
Haha = homo.
Hehe = femina.

Om man ser att ordet dehema betyder oncle, och samtidigt hör tyska oheim rusa förbi, så vill man gärna ställa ihop dehema och oheim, och man har rätt, ty dehema kommer av ama = fader, amaha = svärfar.

Om tome betyder alla, så tänker jag på toti, tous.

Utala = autant (fr.).
Ara = grafo, skriva.
Bi = vara; engelska: to be.
Genere = ire (lat.), gå.
Colgoro = fulgor.
Juwa = ouvrir.
Giyan = juste (fr.).

Men det finnes en hop onomatopoiéer i mandschuriskan, vilkas betydelse man tycker sig känna, som ett dunkelt minne, utan att man följer ljudlagar (som icke existera! Ad. N—n), eller rättare man finner det helt naturligt att det skall betyda det och det! och detta i synnerhet om man tar sin grammatika på franska språket, vilket angiver tillräckligt franska språkets berättigande som universalspråk, varande korsning av latin (grekiska), tyska och keltiska. Acu facu t. ex. betyder aimer enfant. I acu finns aimer, och i facu enfant.

Dede dada = sans dignité.
Lokdo lakda = lourd.
Kakafaka seme = katagelaston (gr.), skratta.
Dar dar = (sv.) darra.

När jag ser att babade betyder partout, finner jag det helt naturligt, liksom att sidenderi betyder à l'intérieur, och dorgi dedans; uba = ici, tede = là, deleri = par-dessus, deri = à travers, tule = dehors, cargici = de l'autre côté, aide = où, aibideri = par où, esike = assez.

Vidare: Jabure = labeur; sain = sain; orho = herbe. [Se: C. de Harlez: Langue Mandchou, Paris 1884.].

Nu skulle ju ett par ord sägas om japanskan, för att introducera även detta avlägsna tungomål i den europeiska språkkonserten!

En flyktig blick avskräcker liksom ungerskan, men om man rensar bort præfixer och suffixer, och om man begagnar sin rätt att välja ur de europeiska språken, där likhet visar sig, så blir saken icke orimlig. Och att sluta av likhet är enligt logiken ett gott sätt (analogi), att sluta av olikhet är ett sämre sätt.

Alltså: till ordlistorna!

Jag ser strax att äta heter kuu och tänker då på tyska kauen, kanske grekiska enkoia (måltid), latinska cœnare. Om någon invänder att kuu »kommer ifrån» kinesiskan, så kan ju svaras, att ett ord icke behöver »komma ifrån», därför att det liknar, utan båda kunna ha öst ur samma urkälla.

Jag fortsätter, hållande mig till realiteter tills vidare.

Smör heter gyuraku. Det låter som ungerska, men heter där voj, på finska = voi. Mera liknar gyuraku grekiska butyron, som på tyska är butter.

Ättika heter su. Det är surt, oxys (gr.), acidus, sauer.

Socker = satō, saccaron (gr.).

Shio = hals, halós, salt.

Pan = panis, bröd.

Kashi = kuchen (ty.), coquo (lat.).

Ushi = sarx (gr.), kött(?).

Köket heter daidokoro, och det låter som grekiska; och daio betyder brinna, koreo sopa, korä piga.

Yasai = gemüse, olus (lat.), opson (gr.).

Yaku = kaio, kauvo (gr.), bränna.

Waku = coquo, kochen, koka.

Uchi = oikos (gr.), hus.

To = tyra (gr.), thor, dörr.

Kagi = clavis, nyckel, kleis (gr.).

Tatami = tapäs (gr.), matte, matta.

Kimono = klamys, kiton, klanidion, mantel, rock.

Kuts = skyteus (gr.), skomakare, sutor (lat.), kattuma (gr.), skosula.

Saifu = sacculus (lat.), sakion (gr.), pung.

Horits = jura, juris (lat.), ortós, eritsen (gr.), rätt, rak, jus.

Ajamaru = hamartaneien (gr.), sich irren.

Ashiki koti = kakotes, kakia (gr.), laster.

Iri = ire (lat.), gå in.

Katana = coteau (fr.), culter (lat.), kopís (gr.).

Umi = humor, hydor, vatten, hav, (Lapplands Ume?).

Yói = god (sv.); Jut = gut (platty.).

Sakana = salakka (fin.), fisk.

Mijikai = mikrós (gr.), liten.

Karái = karvi (fin.), kärv.

Hachi-mits = hunaja, mesi (fin.), honung.

Mizu = vesi (fin.), vatten.

Amai = makea (fin.), söt.

Oya = goneis (gr.), föräldrar.

Sora = uranos (gr.), svarga (skr.).

Iko, ikioi = eikon, eiko, eoikos (gr.), anseende, makt.

Omoi = oiestai, nomitsein (gr.), tro.

O. s. v.

GREKISKAN.

På denna korta upptäcktsresa genom världens mera begagnade språk har ett visat sig säkert: att grekiskan med dess karaktäristiska ljud återklingar i dem alla. Och grekiskan blir genom dess förvantskap med sanskrit liksom bindestrecket mellan östra Asiens och västra Europas språk.

På grekiska är ju Europas äldsta och bästa skaldestycken skrivna, tragedierna inräknade; på grekiska äro alla nämnvärda filosofiska system författade: historia, jordbeskrivning, matematik, naturkunskap. Och på grekiska är Nya Testamentet författat.

På grekiska nämnas alla modärna uppfinningar, ifrån telegraf, telefon, automobil till det sista munvattnet. Läser man dagens tidning på vårt språk så är hälften grekiska.

Efemerider, politik, litteratur, teater, krönika, polemik, statistik, polis, ekonomi, eko, diplomati, telegram, äro grekiska ord. Och i annonserna är grekiskan övervägande: fotogén, automobil, sozodont, dentist, o. s. v.

Hela studentexamen går av med grekiska: teologi, historia, geografi, alla grammatikor, filologi, zoologi, botanik, aritmetik, matematik, geologi, fysik, kemi, är grekiska.

Grekiskan är ett levande språk, kanske odödligt! och därför att Guds son talade det, och hans lärjungar skrevo det!

VAD ÄR VETENSKAP?

Det har hittills varit ett mycket svävande begrepp. Att samla frimärken har blivit en vetenskap och kallas filateli. Att sätta sig på en välbonad kutter som man sedan låter driva, är också vetenskap, även om man bara fördriver tiden med kortspel och jakt.

Men nu har begreppet vetenskap utvidgats än mer. I Europas mest spridda illustrerade tidskrift skulle ett lands 8 största vetenskapsmän avbildas. Däribland voro naturligtvis 2 fruntimmer först. Det ena var ordförande i en agitationsförening, det andra var föreståndarskan för en platsanskaffningsbyrå. Detta är modärn vetenskap! Kommissionskontor som anbringa odugliga tjänare, hushållsskolor där man förfalskar matvaror så att steken kokas ur först, och där man gör buljong av rågmjöl, det är vetenskap!

Jag vet en vetenskapsman, professor, rysligt stor, som lät en tecknare rita av alla världens sjöborrar dem han icke en gång samlat själv. Arbetet gavs ut, befanns vara epokgörande. Men där fattades huvudsaken: texten. Det fanns ingen egentlig text, bara ritarns ritningar, som voro utmärkta. Vari bestod professorns vetenskap då? I ritarns ritningar.

Detta påpekades i en tidning, med påföljd att ritarn måste resa till Amerika.

När man läser världshistorien, så får man lära en hop lögner eller obevisade påståenden, särskilt i skolorna, där allting inhämtas kritiklöst.

I Bartolomeinatten till exempel dödades amiral Coligny, och blev genast martyr och helgon. Punkt och slut. Men det var icke så enkelt med martyrskapet och helgonet, utan det var ytterst invecklat. Frankrike, som sedan gammalt var ett katolskt land, hade slutligen tolererat kalvinisterna, givit dem ämbeten i staten och befästade platser. Men kalvinisterna voro icke nöjda därmed, utan skövlade kyrkor, brände bilder, och förbjödo katolska gudstjänsten, detta i ett land där de endast voro tolererade. Coligny var med och väckte borgerligt krig, och han lät därunder sin broder Andelot undsätta sig med tyska trupper. Detta var ju landsförräderi.

Vid belägringen av Orléans blev den katolske François av Guise (icke Henri) mördad. Coligny ansågs som mördaren, av några, av andra nämndes en kalvinistisk adelsman Poltrat. Vem som var skyldig vet man icke, ty i världshistorien äro alla uppgifter förfalskade. Emellertid, och efter alla olyckor Coligny dragit över sitt land blev han av parlamentet dömd som högförrädare. Nu är att märka det parlamentet var av konungen oberoende och kunde göra honom föreställningar; Coligny dömdes således icke av konungen; och Carl IX mottog honom efter domen i sitt hov, satte honom i statsrådet, emedan han värderade honom som krigare.

Därpå följde skotten på Coligny, den 22 augusti, vilken händelse upprörde konungen så, att han avlade sjukbesök hos den sårade. Det hade han aldrig behövt göra, för att dölja sina planer.

Men därefter övertygas konungen av sin moder om tillvaron av en protestantisk sammansvärjning.

Detta kränkte Carl IX, som allvarligt räckt kalvinisterna handen, strängt bestraffande de katolske som övat våldsamheter mot dem i Rouen och flerestädes. Carl IX hade även närmat sig den kalvinistiska Elisabeth av England och skickat hjälp åt de protestantiska holländarne, varförutom han gifte bort sin syster med hugenotternas huvudman Henrik av Navarra, och själv äktat den protestantiskt sinnade Maximilian II:s dotter. Att han trodde på en sammansvärjning var icke underligt, då protestanterna redan 1567 försökt att taga honom fången, i Monceaux.

Hur kom då Bartolomeinatten till stånd? Det vet man inte; ty stormen bröt ut på samma natt över hela Frankrike, utan konungens vetskap.

Att Carl IX själv lossat skott från fönstret i Louvre lär vara lögn.

Men Coligny blev martyr, fastän han var misstänkt för mordet på Frans av Guise, fastän han väckt borgerligt krig och dragit främmande trupper in i sitt land, fastän han var dömd som högförrädare av parlamentet.

Säg detta åt en protestantisk historieskrivare, vad svarar han? Ingenting; han bara kallar dig Jesuit, och går på i lögnstrumporna! Men att utelämna motiveringen i en pragmatisk historia, det är urkundförfalskning, och därför synes hela världshistorien *vara förfalskad.*

Leopold Ranke skulle ju en gång skriva påvarnes historia i 16 och 17:de århundradet, naturligtvis i protestantisk anda; men när han granskade källorna kom han till motsatt resultat, så att han sedermera

»gjorde sig förebråelser» det han varit opartisk till protestanternas nackdel. I ett annat arbete råkade Ranke meddela den upptäckten, att inkvisitionen i Spanien var en kunglig domstol och icke en andlig. Ja han fann till och med att påvarna bekämpade inkvisitionen ehuru förgäves. Sådant kallas farliga upptäckter; men ingen lärobok har ändrat den gamla uppgiften om inkvisitionens natur. Samme protestantiske historieskrivare bevisar även att Bartolomeinatten var en politisk händelse och alls icke var dikterad av religiös fanatism.

FALSKA MÅLNINGAR.

Då allt annat är så illusoriskt, så kan man ju förstå hur mycket falska målningar som finnas i världen.

På 1890-talet grasserade en liga, som sålde Rembrandt och Rafael till 300,000. En musei-intendent sköt sig av förtvivlan att han låtit lura sig. Slutligen bevisades att sixtinska madonnan var falsk, den äkta hembjöds till försäljning bestyrkt av dokument. Om säljaren, eller säljerskan häktades, vet jag icke.

I min ungdom gick jag och beundrade mästerverken på vårt museum, studerade dem och grundade ett blivande omdöme på dem. Men senare avslöjades de mest berömda såsom varande förfalskningar. Hela mitt omdöme var därmed annulerat eller förfalskat. När jag längre fram fick se några av Rafaels stafflibilder, trodde jag de voro falska; och själva sixtinska madonnan vill jag inte svära på.

Men bland Berlin-museums Rafael finnas madonnor som Rafael icke målat. Denna till exempel, med ett ideal av fulhet, som Rafael saknade, är sannolikt falsk. Men jag ville fråga en målare om saken, icke en musei-man eller en recensent.

DEN OUPPHINNELIGA ANTIKEN.

Bland annat vi fingo lära i min ungdom var: att den antika skulpturen var oupphinnelig, det vill säga fullkomlig i skönhet. Men det är den icke. Själva Niobe är ful i konturen, vilken är en av huvudsakerna i skulpturen.

Laokoon är en vacker komposition, men gossarne äro rysliga, emedan de äro osanna. Gossar se icke ut så.

Många antiker äro sköna, men det finns alltid ett litet fel, av den orsak, att allting är bristfälligt här på jorden. De som gå med ancestrala minnen av något fullkomligt, lida därför när de se det ofullkomliga i konsten, som uppger sig vilja korrigera naturen.

Niobe-konturen.

Det enda fullkomligt sköna jag sett fanns i naturen. En snöalp vackert tecknad som Dent du Midi; en grupp tulpaner utanför Beau-rivage vid Lac Leman; ett gammalt olivträd vid Savona. Mest i växtvärlden har jag funnit det fullkomligt sköna dock. En persisk alpviol, en vit azalea i blom har givit mig den största skönhetslust, ty den var ointresserad, och väckte dunkla minnen av något jag sett förut som var ändå skönare.

REMBRANDT.

Det finns ofullkomliga konstverk, som tilltala mer än fullkomliga; detta kan bero på något subjektivt, oss inneboende...

Rembrandt till exempel, har gjort många dåliga konstverk, tråkiga och fula. Anatomen är pedantisk,

en så kallad »Académie»; Die vorsteher der Tuchmacherzunft är utmärkt som facture, men mycket panoptikon; Nertagningen från·korset är faslig, oskön, hädisk, men väl målad.

Och så med de flesta av Rembrandts opera. Likafullt är jag dragen till honom, och personligen älskar jag mest hans självporträtt från Wien, men av den pri-

vata grund, att jag haft det länge hängande på en vägg, och där liksom gjort hans intima bekantskap.

Ofattligt är att Rembrandt, liksom Mæterlinck kunde göra karrikatyrer på sina egna vackraste saker. Sålunda har han i Abraham och de tre änglarne (Petersburg), framställt ämnet i en upphöjd stil, där den minsta änglen är bland det skönaste. Men i etsningen Abraham mottager Jehova (samma ämne) har han ritat till en simpel karrikatyr.

Likafullt, jag »håller på» Rembrandt, fastän jag icke kan motivera det. Kanske det är lika subjektivt

som hans sätt att se sin rysliga Saskia, som till och med i sin ungdomsgestalt förefaller oss så motbjudande i sin fulhet och elakhet.

PROTESTANTERNAS FRISINNE.

Det är bara ett sjukligt självbedrägeri när protestanterna tro sig vara toleranta och frisinnade.

Luther själv föreslog (enligt Seckendorf), att judarnes synagogor skulle brännas, deras hus nedrivas och deras bönböcker jämte Gamla Testamentet tagas ifrån dem. Deras rabbiner borde tvingas till hårt arbete och förbjudas all undervisning.

Men än i dag hyllar Israel vår Luther, därför att han var så frisinnad. Det är ju galenskap. Voltaire var icke stort mer tolerant mot Israels barn, men än i dag lägga dessa sina blommor på hans staty vid Quai Voltaire. Jag har läst i en bok, som jag icke kan återfinna, att Jean Calas icke var oskyldig, utan att han pinat sonen till självmord. Då allt annat är förfalskat, kan det vara möjligt att fadern Calas var skyldig. Processen, som numera refereras behagligt förkortad, är ytterst invecklad, och borde granskas i Causes célèbres IV där den finnes.

Fadren Calas, protestant, hade en äldre son, som före den mördade övergått till katolicismen. Detta kunde ju icke vara något nöje för fadern, då det väckte söndring i familjen, där modern för övrigt var engelska. När nu den yngre sonen också ville bli katolik, föreställer man ju sig faderns berättigade ovilja, ehuruväl han bedyrar sig varit likgiltig. Detta tyckes bekräftat av den omständigheten att det fanns

i huset sedan 30 år en katolsk tjänarinna, vilken omvänt den äldre sonen utan att bli bortkörd.

Om aftonen före mordet kommer en protestantisk man från Guyenne. På natten sker mordet. Men alla biomständigheterna, vittnesmålen i första processen, fadrens känslor vid första sonens avfall, orsaken varför katolska pigan icke avskedades, modrens och syskonens uppförande mot den som ämnade övergiva sina fäders tro (de voro 6 barn). O. s. v.

Den mot kristendomen fanatiske och intolerante Voltaire satt eller låg i Ferney och reviderade processen, tre år efter domen, och genom sina relationer med hovet fick han den upphävd. Men vad visste han om saken? Endast vad de intresserade i saken berättade, relaterat med vältalighet.

Att Calas mördat sin son förefaller osannolikt, men att han pinat honom till självmord synes ganska naturligt. Hur det förhöll sig får man väl aldrig veta, och fick man veta det, skulle katoliker tro det ena, och protestanter icke det andra, ty människornas åsikter äro födda av intressen och passioner. Men det är lika lättsinnigt anse Calas martyr som att kalla honom mördare, men så äro människorna i sina tycken, som de kalla åsikter och göra till sin egendom, som de försvara.

Det trettioåriga kriget öppnas som bekant med restitutionsediktet. Genom detta återfordrade katolikerna de kloster och fromma stiftelser som protestanterna tagit, och begagnat till gåvor, mutor och andra världsliga ändamål. Sålunda hade Luther till skänk fått Augustinerklostret i Wittenberg av kurfursten Johann den beständige, och dessutom hade

han köpt det »Lilla Klostret» för 430 gulden. Detta var ju icke lagligt eller vackert, och katolikerna hade otvivelaktigt rätt, i synnerhet när de beviljade lutheranerna religionsfrihet. Kriget som bröt ut var sålunda intet religionskrig utan ett kiv om jordagods. Men likafullt står det i vår historia att det rörde sig om trosfrihet. Det är ju rysligt! Och talar man om sanningen (= hur det verkligen förhöll sig) så rosas det av de frisinnade protestanterna, vilka äro lika fanatiska lögnare som de »andra».

Det är ju hopplöst att tala förnuft vid människorna, ty de synas vara galna! Det var också Swedenborgs mening!

Under den protestantiska Elisabeth i England var sträckbänken lika mycket i rörelse som under den katolska Isabellas. Under Cromwell befalldes Irlands prästerskap med hotelse av dödsstraff lämna fäderneslandet om de voro olydiga. Var och en som dolde en katolsk präst måste lida döden.

Puritanerna i det fria Amerika straffade alla som icke fasthöllo vid deras religion. I Massachusetts »blevo kväkarna piskade och brännmärkta, deras öron avskuros, deras tungor genomstungos med glödgade järn; de landsförvistes och i händelse de återvände, hängdes de».

Enligt Örebro stadgar av 17 februari 1617, bestämde Gustav II Adolf strängaste straff för övergång till kristna läran. Jag kallar den katolska för den kristna emedan lutheranerna voro en sekt av den protesterande kyrkan.

Elva dagar efter stadgans utgivande torterades Johannes Hammerus och avrättades. År 1624 avrät-

tades Behr, Anthelius och Campanius, emedan de icke ville övergiva sina fäders tro, av Guldkonungen; det är ett vackert exempel på protestantiskt frisinne! (Se: Cornelius: Svenska Kyrkans Historia efter Reformationen, Uppsala 1886.)

HÄXPROCESSERNA.

När på 1880-talet materialismen blomstrade och människorna förfäades, upptäckte fysiologen Charcot den onda viljans makt att influera medmänniskors psyke, så att de blevo »besatta». Detta kallades hypnotism och suggestion. Hemlighetsfulla tilldragelser med brottslig anstrykning började refereras, processer anlades därtill och mord förekommo, och där mördaren uppgav sig ha handlat under inflytande och tryck av viss persons vilja, till och med på avstånd. Det var då Charcot fällde de ryktbara orden: Om femtio år ha vi häxprocesserna igen! Därmed erkändes att det fanns något i häxprocesserna som var annat än inbillningar och bedrägeri.

Vad menades då med en häxa? En kvinna (mest kvinnor!), som händelsevis upptäckt själens förmåga att gå ut ur kroppen eller på avstånd influera på en annan, mest på de lägre sfärerna. Därjämte måtte de ägt förmågan att, särskilt hos barn, framkalla orena bilder.

Romarne kände alla dessa konster, men förstodo dem icke. De menade således med Lamia ett spöke som »diade» barn, och med Incubus, som i orena drömmar besökte ynglingar och flickor, menade de Faunus eller den ludne Pan. Luther talar ännu om dessa

företeelser, och Huysmans har skildrat fenomenet i ett kloster som han besökte såsom om det var en upplevelse.

Nu är saken den, som varje förälskad man känner till, att kvinnan kan, när hon attraheras till en man, intränga med sin själ eller delar av densamma i hans, så att han förlorar sig själv och blir besatt av henne.

Ynglingen och flickan plågas i drömmen sannolikt icke av sina fantasier utan av andras, och de som tycka sig förföljda av mänskor äro sannolikt förföljda av andras tankar, kärlek eller hat. När denna själens förmåga, under vilda tider av förfall, utvecklas och upptäckes, så missbrukas krafterna av de andra till andra ändamål. Ynglingen i pubertetsåldern, som blivit föremål för en, kanske okänd, kvinnas böjelse, plågas av detta, känner sig ofri, besatt, och blir stundom frestad beröva sig livet för att bli fri sin vampyr. Olycklig kärlek kan ju sluta i självmord.

Dessa häxor, som brändes under häxeriprocesserna, voro antingen sådana vampyrer eller besatta, och man har exempel på häxor som av okunnighet och nyfikenhet praktiserat trolldom, sedan själva angivit sig och tiggt om bålet som enda räddningen, ty genom att göra ont hade de trätt i förbindelse med en lägre region som vi ana men icke kunna känna fullständigt.

Albigenser och tempelherrar lära ha utövat trolldomssynd med alla avvikelser, och därför brändes de, icke för religionens skull. Och när tempelherrarne svuro på bålet att de voro oskyldiga, så menade de väl oskyldiga till den yttre handlingen, då lagen icke straffar tankesynd, viljesynd, önskesynd.

Häxeriprocesserna upphörde, men häxeriet är kvar delvis. En nådig försyn inbillade mänskorna att det bara var inbillningar; och när deras tankar upphörde spela omkring dessa ämnen, blevo de immuna.

När med hypnotismen, medvetandet om dolda, farliga krafter väcktes till liv, började fenomenen återigen visa sig, och mäktiga andar, särskilt i Frankrike, bekämpade varandra, på avstånd, ibland med dödlig utgång. Flera av dem som framkallat krafterna blevo skrämda, och flydde till religionen, där de funno säker hjälp. Andra förgingos i sin egen ondska.

Den kvinna, som av ondska och härsklystnad leker med en mans känslor, bliver icke ostraffad. Koketten som väcker svartsjuka blir oftast straffad genom svartsjuka, det vill säga: anfäktas av inbillningar, där hon ser mannen älska en annan kvinna, och det lär vara helvetets kval. Därför heter det så riktigt: Lek icke med kärleken!

PANTHEON

ELLER

MÄNNISKODYRKAN.

Swedenborg föredrog republiken som statsform, emedan monarkien gav anledning till människodyrkan bland annat. Faraonerna i Egypten och kungarne i Babylon förgudades eller förgudade sig själva i tempel såsom vissa romerska kejsare. Detta underbara fenomen är icke grundat på människors tacksamhet, ty den grunden är svag, utan dels i hatet mot Gud, dels i fruktan, dels i en inneboende autolatri eller benägenheten att förguda sig själv i sin

nation genom sin regent. Det är en dålig bevekelsegrund alltså.

I Roms Pantheon, som varit badhus och kristen kyrka, ligga nu bland andra Rafael och Viktor Emanuel.

I Paris Pantheon förgudas Sadi Carnot och makarne Berthelot.

I vår nekropol ligga många obegripliga storheter, men även kreti och pleti huller om buller. Bland konungar märkes Friedrich I, en operettfigur och en karrikatyr, men i samma gravkor vilar »Sveriges förstörare», den notoriske galningen Karl XII, som varje år mottager sin apoteos av den bildade ungdomen. Om man icke vill vara med om galenskapen, så blir man ihjälslagen alldeles som om man störde allmän gudstjänst.

Gustav Adolfs naturlige son med Margareta Cabeljou, Vasaborg, har smaklöst nog fått eget gravkor mellan Banérs och Bernadottes.

Guldkonungens naturlige svärfar ligger under golvet framför predikstolen.

Men bara man talar om detta, så rasa hedningarne, icke som inför majestätsbrott utan som för hädelse. De döda regenterna ha upphört räknas till historien, de äro gudar och deras minne är religion.

Och hedningarnes irreligiösa fanatism och intolerans är värre än något odium theologicum. Den som först vågade tala om Gustav Adolfs ställning i 30-åriga kriget blev bokstavligen mördad, d. v. s. berövad ämbete, aktning och brödet, varförutom hans hustru avlivades på ett anständigt sätt.

DOKTOR FAUST.

(1897.)

År 1897 skriver en tysk om d:r Faust ungefär följande:

D:r F. levde i mitten av 1500-talet, och härstammade från Kundlingen i Schwaben enligt en uppgift av Melanchton, som kände honom. Han skall ha studerat magi i Krakau. Von Sickingen umgicks med Faust i Kreuznach.

Efter åtskilliga förberedelser och en vistelse i Wittenberg 1530 slöt han förbundet med den onde, som i skepnad av en hund följde och tjänade honom, men slutligen bragte honom om livet under rysliga omständigheter.

Den första folkboken om d:r Faust skildrar honom som en studerande i Wittenberg, där han först tog en teologie doktorsgrad, sedan ägnade sig åt medicin, astrologi och matematik, och blev en titanisk filosof och forskare, som dock här framställes till varnande exempel. »Han tog örnens vingar och ville utröna all himmelens och jordens grund.» Redan i skolan kallades han en »spekulierer» och företog sig spekulera elementa, lämnade teologien, blev en världsmänniska, och vände sig till naturvetenskaperna, som ansågos vara från djävulen (såsom Faust drev dem!). Av djävulen begär han vid paktum, att denne skall besvara alla hans frågor och icke säga något lögnaktigt (kallas begäret efter sanningen!). Därvid upplyses han att världen är evig, men själens odödlighet förnekas. Hans avfall från Gud jämföres med Lucifers och titanernas. Han äktar Helena som han fram-

besvärjer, får en son (Eufarion) med henne, och denne blir en stor spåman o. s. v.

Slutet på sagan är icke narri, ty efter en med studenter genomrumlad natt, finnes Faust på en dynghög, förfärligt massakrerad, kastad förut mellan väggarne i värdshusets rum, där han sov.

Faust fattas som en motbild mot Luther, som slängde de världsliga studierna (juridiken) och ägnade sig åt Herrans tjänst.

LEBEN JESU.

Nu vid 60 år föll det mig in att jag måste se hur Strauss' Leben Jesu tog sig ut, innan jag ginge hädan. I min ungdom, 1860-talet, läste vi i skolan (för oss själva dock) Sista Atenaren, Bibelns Lära ..., Avskedet ur Kyrkan, Människan (av Lilja), Renan, men urkunden Leben Jesu fingo vi aldrig se. Och fastän jag varit i bibliotek, dragit ihop böcker, gått i antikvariat, så har jag aldrig sett Straussens bok. Den var liksom indragen av makterna. Så kom den, vid 60 år, och jag läste, försökte läsa. Men jag kunde icke!

Den var helt enkelt oläsbar! Det stod ingenting på dessa dryga sidor; och det som var tryckt syntes mig obegripligt, själlöst, snustorrt.

En människa som skriver en bok om det han icke begriper, en student som lärt sig utantill de estetiska systemen, en filosof som söker definiera det sköna, en matematiker som vill bevisa eller motbevisa axiomen, en drucken som försöker blåsa flöjt, ett vanmäktigt, dåraktigt beslut att förklara bort Guds stora underverk i försoningen. Jag slungade boken, för att undvika somna ...

Emellertid Strauss dog 1872, och trots sin sista utveckling, då han icke trodde ens på själens odödlighet, tillbragte han sina yttersta stunder med att för lärjungarne läsa Platos Phaidon, som så härligt bevisar själens odödlighet vid Sokrates dödsbädd.

— Hans död var sokratisk, förkunnade lärjunjungarne.

Men om giftbägarn var med, det får man icke veta!

KRISTENDOM OCH RADIKALISM.

Kristendomen är egentligen mera radikal än radikalismen. Kristus vänder ryggen åt hela samhället med dess institutioner, dess vetenskap och konst. De skriftlärde varnar han oss för; de rike äro icke hans vänner; Lazarus snarare; den rike ynglingen uppmanas sälja vad han äger, och giva de fattiga. Till armén säger han: Den som griper till svärd skall med svärd förgås. Om vetenskap, konst och industri yttrar han sig icke, emedan de synas likgiltiga. Icke har han stora illusioner på människorna, då han kallar dem huggormars avföda. Och med rätta; ty då jorden är ett fängelse för himmelens brottslingar, så äro vi alla bovar, men fängelsepredikanten har till uppgift att predika benådning för dem som uppföra sig anständigt. Att öppna fängelset vore oförsiktigt och lagstridigt, och där skiljer sig kristendomen från anarkismen. Dem skatt som skatt bör; kejsarens åt kejsaren! Överheten är förordnad av Gud! Han bär icke svärdet förgäves!

Alltså ense i kritiken, men icke i konsekvenserna.

Den kristne finner sig med religiös resignation i fängelsets obehag, och sätter icke bort nyttig tid på fåniga förslag att reformera fångvårdsstyrelse och direktörer. För att utverka lindring och benådning, för att slippa mörk cell och prygel, söker han uppföra sig väl, utan att han därför tror att fängelset kan bli något förlustelseställe.

Allt vad Rousseau, Max Nordau och Tolstoj predikat mot samhällets brister är alldeles riktigt, men slutsatserna äro falska. Socialismen, den hedniska nämligen, som predikade utveckling och framåtskridande, gick genast sin kräftgång tillbaka till nyss upphävda skråordningar, inskränkte näringsfriheten (strejkbrytare), införde inkvisitionen (bojkottning av den som icke ville låta bestjäla sig av oärliga pigor), bannlysning av kättare (icke-socialister förnekades vattenledningen och ljuset, brödet och barnens mjölk, vid storsträjken). De tvungo de nöjda att vara missnöjda, och gjorde mänskorna vilda och förtvivlade, och förvärrade egentligen där de skulle förbättra.

Men i sin hedniska radikalism nådde de icke upp kristendomen. Otrogna trodde de på allt som var falskt: vetenskapens villor, nationalekonomiens misstag, industriens leksaker och filosofernas dumheter. En hedning kan man tratta i vad hälst som är falskt, och vilka dumheter som hälst, men för sanningen (= verkliga förhållandet) är han döv och blind.

Ett lagom, stilla världsförakt, ena benet i Jenseit, ögat på polstjärnan, stav i handen, ränsel på ryggen, alltid färdig till uppbrott; rena händer och gott samvete, då är man oåtkomlig, icke avundad,

lider icke av missräkningar eller förödmjukelser, emedan man är beredd på allt och har tagit allt det där i förskott.

Fåfänglighet, förgänglighet, sade predikaren.

»Så ut din säd om morgonen och låt ej din hand vila om aftonen; ty du vet icke vilketdera lyckas bäst *eller om båda sätten äro lika goda!*»

VAR ÄRO VI HEMMA?

Om människorna visste var de befinna sig!

De gamles beskrivning på Tartaros stämmer med vårt tillstånd här i livet. Den äregirige rullar sitt stenblock som Sisyphos, och när han fått upp det, så rullar det ner igen.

Artisten använde 25 år av sitt liv i arbete och intriger för att få bygga ett tempel åt staten. Templet invigdes, artisten lagerkröntes under fackeltåg. Dagen därpå stod det i bladen att man borde riva templet, emedan det var misslyckat. Artisten dog ett halvt år efter på en anstalt; templet revs och namnet glömdes, utplånades.

Tantalos, den rike, girige, står mitt i källan, men får icke dricka; träden fyllda med frukter hänga över hans huvud, men varje gång han räcker ut handen för att plocka, kommer en vindfläkt och böjer undan grenen.

Den rike mannen har slitit, arbetat och skojat till ålderdomen börjat. Nu skall han njuta; men han har inga tänder, när hjärparne slutligen komma flygande; vinkällaren är fylld; men han får icke dricka för doktorn. Det är Tantalos!

Ixion rullas på ett hjul, så att bäst han är uppe är han nere. De gamle uppgåvo orsaken vara den att han skrutit med kvinnogunst, som han aldrig mottagit.

Danaiderna de behagsjuka ösa och ösa, men karet är som ett såll, allt kommer in, men ingenting stannar.

»Det är ett helvete!» hör man hela dagen, alla dagar, och det är allmänna meningen. Men bara det ljusnar lite, bordet dukas, sängen bäddas, så börjar man trivas igen. Man illuderar sig, ibland med *das liebe Alkohol* och fortsätter sitt sömngångeri vaken. Så blir man väckt av något buller, far upp, rasar, gråter, och så somnar man om igen. Slutligen blir sömnen borta, och man vaknar för att aldrig kunna somna mer. Man är väckt, och det hjälper inga sömnmedel.

Då upptäcker man hela sveket! Man ser var man är, och vad allt det förflutna varit, som man trott vara verkligheten.

Den relativt vise börjar då vända sig från verklighetens fantomer och skuggor och söka det andra riktiga, det verkligt verkliga.

Då visar sig staten vara ett fängelse där fosterlandets försvar äro gevaldiger, samhället är ett dårhus, där fullmäktige och poliser äro vaktare, familjen ett konkubinat, vetenskapen en camorra, kapitalisterna ockerkarlar, de sköna konsterna överflödiga, litteraturen ett tryckt prat, industrien en onödig lyx, kommunikationerna tortyrredskap, elektriska ljuset förstörande ögonen, alla kulturens välsignelser antingen förbannelser eller överflödiga.

När man insett detta, så vänder man ryggen åt det, och söker det enda, som håller ta i, som ger sannfärdiga svar, som uppfyller vad det lovar.

Men detta öververkliga kalla de tokiga människorna fantomer!

BIBELNS KÄLLSKRIFTER.

Det är ju en gammal iakttagelse att gamla testamentets författare själve anföra sina källor på flera ställen. Sålunda hänvisar Josua Bok: 10: 12, 13, till Jaschar (»Den uppriktiges bok»). I 4 Mose Bok 21 kap. anföres Jehovas krig, o. s. v. Men varje gång man refererar detta faktum, så svaras med prästcodex, codex sinaiticus o. fl. Man förstår icke skilja, eller vill inte skilja handskrifterna (codices) från källskrifterna.

Nu skriver Swedenborg, i Apocalypsis revelata följande memorabilier om källorna till Bibeln. Han talar först om de gamla församlingarne i Asien (Kaldéen?) och om det urgamla ordet, som är förkommet, sedan går han vidare.

»Om detta urgamla ord, som var *före* israelitiska ordet i Asien, förtjänar den nyhet anföras: att det ännu förvaras där hos folk, som bo i Stora Tartariet. Jag har i andeliga världen talt med änglar och andar, som voro därifrån (Tartariet) och de sade att de äga det ordet, att de haft det från uråldriga tider, att de efter samma ord inrättat sin gudsdyrkan, samt att det består av idel motsvarigheter (= symboler, korrespondenser). De sade, att i det ordet finnes även boken Jaschar..., ävensom att de äga böckerna Jehovas Krig... och när jag läste för dem de ord Mose *därutur tagit,* undersökte de om de stodo där, och de funno dem. Härav har för mig blivit uppdagat att

det urgamla ordet *ännu hos dem finnes.* Under samtalet med dem, sade de att de dyrka Jehova, några som en osynlig, andra såsom en synlig Gud. De berättade vidare att de icke tillåta främlingar komma till sig, utom kineserna, med vilka de leva i fred, emedan kinesiska kejsaren är av deras stam; ävensom att de äro så talrika, att de icke tro något land i världen vara mera folkrikt; vilket även är troligt, då man erinrar sig den ofantliga muren som kineserna låtit fordom uppföra till ett värn emot deras infall. Man bör fråga efter detta i Kina, och torde hända man finner det hos tartarerna. — — — Dessutom har jag hört av änglarne, att de första kapitlen i skapelseboken... även finnas i det ordet, och således *att Mose avskrivit det därifrån.* Änglar och andar ifrån Stora Tartariet synas i det sydöstra väderstrecket och äro avskilda från de övriga, därigenom att de bo i en högre utsträckning, och ej inlåta till sig någon ifrån den kristna världen; uppstiga några till dem, bevaka de dem så att de icke må komma ut.»

Om man nu med god vilja söker att utleta meningen med detta tal, så måste man först fixera några punkter. Med Stora Tartariet menades på Swedenborgs tid, hela östra Centralasien, Mongoliet, Mandschuriet, Tibet o. s. v.

Sedan ordas om ett talrikt folk, mot vilket Stora muren var byggd: det var mongolerna. Men kinesiska kejsaren är deras vän, emedan av samma släkt: det är mandschurerna, emedan kejserliga dynastien i Kina är mandschurisk.

Men så kommer, att detta folk, som bevarar bibelns källskrifter bo på en högslätt och icke insläppa kristna till sig. Detta pekar åt Tibet, det kan icke

hjälpas, och teosoferna ha i tjugo år visat på Lhassa såsom ägande hemligheter. Nu har ju vissa rekordresande besökt Tibet, och skildrat lamaprästerna som bizarra, osympatiska figurer, men det kan vara lögn eller förvänd syn, beroende på ett gudlöst sinne som ser allt upphöjt liksom löjligt.

Men det finns en annan utväg till att förklara vad Swedenborg menar. Han har själv i en skrift förklarat, att det existerar okända upphöjda platser på jorden, där mäktiga väsen bo, vilka tjäna Herren och styra människors öden. Detta erinrar om Platons Phaidon där detsamma säges, och även om teosofernas Manhatmas eller Lärare som bo i Himalaya.

Väl! Till den Stora Babyloniska pekar icke Swedenborg; kilskrifterna kunna vara fördärvade rester av det urgamla ordet, som icke gagnar oss ett spår, då vi äga det bättre i Bibeln, men kilarna få tjäna till vår Heliga Skrifts bestyrkande och ha redan gjort det.

Swedenborg, som öppet talar om Moses' avskrifter, har därmed icke velat betvivla bibelns gudomliga ursprung, han har tvärtom bestyrkt den. Må nu den forskningsresande komma, som upptäcker det oupptäckta landet, eller som inträder i det heliga Lhassa, men med fromt sinne och vördnad i hågen! Han kommer nog, när han får lov, kanske snart nog! Och då ramlar Babel, och lertavlorna krossas, sedan de tjänat sanningen, ty även villfarelsen tjänar!

Underligt är att alla resande i södra Sibirien och Mongoliet hitta handskrifter i öknen, i sanden, i ruinhögar, och alla dessa som man vårdat sig tolka äro av religiöst innehåll. Swedenborgs kusin Peter Schönström, och Strahlenberg samlade sådana handskrifter såsom fångar i Sibirien efter Pultava, och Strahlen-

berg säger sig ha hemfört ett hundratal, som han utdelade åt vänner och gynnare. Det var troligen av dessa jag år 1879 (?) hittade i Linköpings stiftsbibliotek ett par på mongoliska och tibetanska. Den mongoliska sände jag till Paris att tolkas, och den befanns vara en bön.*

Det spökar i »Stora Tartariet» säger vår senaste resande, och själva Landor tror att tibetanerna kunna förvända synen. Kanske de gamla sagorna om presbytern Johannes och den gamle på berget innebära någon sanning, och att det existerar ouppträckta länder utom vid polerna? För tio år sedan upptäckte man okända oaser i Sahara strax invid stråkvägen. Detta kunde man endast förklara så, att innevånarne ville vara i ro och därför ledde de resande vilse.

BIBELKRITIK.

Varför kallar man Psaltaren för Davids psalmer, då David endast skrivit 73 av de 150?

— Jo, därför att hävd givit dem namnet; *pars pro toto* heter den retoriska figuren.

På samma sätt förhåller sig med Mose böcker, vilka han som bekant icke författat själv, då däri ju skildras hans död och begravning. Men han har nog lämnat materialet, i synnerhet som han enligt 4 Mose bok 33: 2 förde anteckningar över lägerställena vid ökenvandringen, vilken nog är att även fatta på andligt sätt liksom hela Bibeln. Moses är således ingen myt, tvärtom, han är en gudsman, en Herrans hjälte

* Finnes troligen i Helsingfors universitetsbibliotek, bland mina samlingar i Sinologica.

och en skald. Han har ju skrivit den 90:e psalmen i psaltaren: »Herre, Du är vår tillflykt från släkte till släkte. Förrän bergen voro och jorden och världen blevo, äst Du Gud av evighet till evighet. Du, som låter människorna dö, och säger: 'Kommen igen i människors barn. Ty tusen år äro för Dig såsom den dag i går framgick, och såsom en nattväkt... Lär oss betänka att vi dö måste på det vi måge förståndige varda.'»

Och Kristus själv upphöjer Moses till profet, då Han (i Johannes evang. 5: 46) säger: »Haden I trott Moses, så haden I trott mig, ty om mig har han skrivit.» Härmed syftade Han bland annat på 1 Mose bok 49: 10. »Spiran skall icke varda tagen ifrån Juda, ej heller en mästare ifrån hans fötter, till dess Hjälten kommer, och honom skola folken tillfalla.» För att återvända till David, vill jag bara erinra att Jesu sista ord på korset: »Min Gud, min Gud, vi haver Du övergivit mig», äro citat ur Davids 22:a psalm, och att således Eli lama icke alls betyder vad prof. Delitzsch påstår i Babel och Bibel.

BIBELKRITISKA BOMMAR!

När jag gick i skolan på 1860-talet, så lärde oss en lärare att valfisken hade så trångt gap, att han icke kunde svälja en människa och därför var sagan om profeten Jonas en lögn.

Sådant fick jag lära i min ungdom! Men nu innehåller lärarens lärdom två grova lögner. För det första äger valfisken, orca gladiator, ett så stort gap,

att han kunnat svälja 13 marsvin och 14 sälar (Bøving-Petersen, Dreyer). Och i spermacetivalen har man en gång funnit 2 döda soldater!!!

För det andra var det ingen valfisk, icke heller en stor fisk, utan en ketos, som betyder havsodjur.

För det tredje står det så här i bibeln: »Och Herren förskaffade en stor fisk...» Antagom en stor fisk, så finns det hajar! men det behövs inte alls, ty i följande kapitlet står något annat, som är huvudsaken! Där står en lovsång, vars make i skönhet och styrka man nu icke skriver.

Du kastade mig i djupet, mitt i havet,
och strömmen omslöt mig,
alla dina svallande böljor gingo över mig.
Jag tänkte då att jag var bortdriven från dina ögon,
men jag skall åter få skåda upp mot ditt heliga tempel.
Vatten omvärvde mig och trängde mig på livet,
djupet omslöt mig,
sjögräset omsnärjde mitt huvud,
till bergens grund sjönk jag ned,
jordens bommar slöto sig bakom mig för evigt,
men Du förde min själ upp ur graven,
Herre, min Gud!...

Det var pärlan som zoologen kastade bort, men musslan den slukade han!

Längre fram i livet skulle »en sån där dum fritänkare» visa mig den brinnande busken i vilken Herren uppenbarade sig för Abraham. Och i botaniska trädgården förde han mig till Dictamnus albus. — Se bara! — sade han och rev eld på en tändsticka. — Men jag såg ingenting, ty buskens eteriska oljor ville icke brinna. Underverket klickade för den stackarn. För övrigt är dictamnus en ört och icke en buske,

och så finns den icke sydligare än i Italien. Bom! alltså! Bom!

Och så mycket besvär man gjort sig att förklara bort det nådebrödet *man hu,* som Israels barn fingo i öknen, men endast som dagligt bröd, för att de skulle känna att de levde på nåd, under den symboliska ökenvandringen, uppfostran till förlovade landet.

Och de åto manna i 40 år! Och efter inträdet förvarades det underbara himlabrödet i en ask i tabernaklet till ett minne av Herrens nådiga hjälp ur hungersnöden.

Men:

Wer nie sein Brot mit Thränen ass,
wer nie die kummervollen Nächte
auf seinem Bette weinend sass,
der kennt euch nicht, ihr himmlischen Mächte!

Men de tro sig känna Fraxinus ornus, Tamarix mannifera och Lecanora esculenta, vilken senare är en arktisk växt, som »lär» växa på Sinaihalvön. Denna lav brukar ibland döpas om och kallas i Sinaiöknen sphærotallus. Dess apothecier »likna vetekorn och äro smaklösa». Men Israels manna fanns endast om morgonen, liknade rimfrost och smakade som semla och honung. Det kan *således* icke vara densamma, hälst sphærotallus (Lecanora) finns hela dagen.

Här föreligger sannolikt ett bedrägeri, liksom med min ungdoms valfisk och dictamnus. Och gudlösa människor kan man tilltro vilka bovstreck som hälst, till och med att förfalska läroböckerna!

BIBELFÖRKLARINGAR: ARCANA CŒLESTIA.

Swedenborg varnar oavlåtligt från att tolka Bibeln på ett världsligt sätt, eller att behandla den som geologi, botanik, zoologi. Ja han påstår till och med att den måste fattas symboliskt, och detta utlägger han i Arcana Cœlestia. Sålunda betyder ökenvandringen i 40 år ingen karavanresa; utan, när Egypten betyder mörker, och Kanaan det förlovade landet, så behövs ju bara liten eftertanke för att fatta allegorien. En blick på texten upplyser ju varje tänkande människa att här icke är frågan om något som Zenofons Anabasis' »därefter tågade de»; ty under de 40 åren sletos icke Israeliternas kläder eller skodon, och de levde bara av manna.

Jag tänker mig som jämförelse, att svenska översättaren av Bunyan, En Kristens resa, skulle ha bibehållit de engelska namnen på orter och personer. Då hade svensken, okunnig om engelska, läst om herr Headstrong och Wanton, vilka anlände till staden Perdition och därpå tågade till The Pool of despair, och så hade han kanske börjat söka på kartan.

Roar man sig att översätta lägerställenas namn i Mose ökenvandring, skall man finna att de äro allegorier som i Bunyans Resa.

Egypten, som de lämnade, betyder mörker; Tabeera är brandställe, emedan Herren där med eld brände en del av de knotandes tält.

Kibrot-Hattaava betyder lustgrifterna, emedan därstädes begrovos de som ätit ihjäl sig på vaktlar.

Genom öknen Sin = Törne kommo de till Kades

= Helighet, och hur de vandrade vilse kommo de alltid tillbaka till Heligheten = Kades.

En gång råkade de i Förbannelsen (Arnon), men nådde snart till Hoppet (Mattana) genom Tuktan (Moseroth) och Mörker (Salmona), sedan de funnit Bittert Vatten (Mara). Mose vart död i Pisga Abarim »Övergången» (till Kanaan, till vilket han aldrig fick vara med om Ingången). Att således som Bibelkritici leta upp lägerställena på kartan, vore som att i England söka Misströstans kärr eller staden Fördärv med portvakten Vaksam.

Sålunda skulle Melchisedek (= Rättfärdighet) som bodde i Salem (= Frid) betyda att den rättfärdige bor i frid.

När Abraham drog från Bethel (= Gud hus), kom han till Aj (Hop). Aj var dock en stad i Kanaan som blev bränd och dess konung hängd, varav tolkningen vore: Att när man övergiver Gud kommer man till Aj och blir hängd.

Abraham är det andliga och Loth (gömmare, undertryckare) det sinnliga. Att de råka i gräl och längta skiljas är ju klart. Och Loth kommer till Sodom (Hemlighet) som var att vänta av sinnligheten, liksom att han begår blodsskam. Allt detta förklarar oss Swedenborg i Arcana Cœlestia, som tolkar Mose två första böcker på sådant sätt, att all bibelkritik annulleras.

Men Swedenborg antyder även att man kan liksom läsa mellan raderna i Gamla Testamentet. Hur detta skall förstås vet jag icke. Men då som bekant de gamle rabbiner (massoreter) började insätta vokalerna i grundtexten och avdela denna i ord, vore ju möjligt att en kristen människa kunde göra om

detta på försök, och se om en annan tydning gåves. Gamla Testamentet är ju skrivet med bara konsonanter i en enda långa utan indelning i ord.

Det Gamla Ordet, om vilket Swedenborg talar, den esoteriska texten kanske ligger fördold i denna chiffer, som köttsligt sinnade judar givit »pour le peuple».

Jag kan icke hebreiska, men har förvånat mig att vid slagning i lexikon finna ord med vitt skilda betydelser, ibland varandra motsatta. Ett exempel: *Salmai* betyder: 1:o Min klädnad, 2:o Vänster, 3:o Fridsälskande.

Eller *Sadrach:* Inblåsare, av solen, vigt barn, av guden Sad, vara blid, sändningsbud på vägen.

Kristus berättas ju i Evangelierna, efter uppståndelsen ha vandrat med lärjungarne och därvid öppnat deras ögon att de förstodo skrifterna. Därvid gav han väl den inre meningen åt dessa invigda, vilken de icke kunde meddela »folket».

Johannes' evangelium slutar också med dessa tänkvärda ord: »Men även mycket annat finns, som Jesus har gjort; och om detta, vart och ett för sig, skulle upptecknas, tror jag, att icke ens hela världen kunde rymma de böcker, som skulle skrivas.»

Om detta bleve klart en gång att Bibeln skall tolkas andligt, så upphörde väl denna dumma bibelkritik och religionsvetenskap, som tvistar om fraxinus eller lecanora, kaschelotten eller hajen, och därmed detta härjande med föregivna interpolationer (»Tre äro de som vittna») snokande efter Codices, som kunna vara förfalskade av hedningar, och säker-

ligen äro det! Allt snokande i religion betyder bara förnekelse och tvivel, som maskerar sig med »kärlek till sanningen».

HEGELS KRISTENDOM.

Det finns två stycken Voltaire, hånaren av all positiv religion, vilken dyrkades av de gudlöse, och Guds fanatiske försvarare, vilken hånades av ateisterna som den där trodde på Gud naivt som ett barn. Emellertid återfick Voltaire sitt förnuft innan han dog, liksom galningar bruka, och han avled i den positiva religionen, njutande sakramenten.

Det finns också två Hegel, men de äro mera invecklade än Voltaire, som var rysligt enkel, ungefär som en journalist-croniqueur.

Hegel upptäckte med sin logik att det nuvarande är det berättigade, och han försvarade status quo, samhälle, stat, religion, rubb och stubb såsom utgånget ur Guds hand; allt var berättigat såsom existerande!

»Det hör till religionens väsende att förverkliga sig i flera historiskt givna religionsformer. Av dessa är dock kristendomen den enda som är ett adekvat uttryck för religionens väsende. I sin treenighetslära innesluter den kristna kyrkan kärnpunkten av all filosofisk spekulation. Ty denna kan ej vara något annat än att den evige, i sitt majestät över ändlighetens sfär tronande Guden, sänker sig i ändligheten, försonande denna med sig, bliver människa, lider, dör, och som helig ande återvänder till sig själv.»

Detta är ju artigt sagt, men det visste varje läs-

barn förut genom Luthers lilla katekes. Vartill då denna oerhörda apparat på flera tusen sidor obegriplig filosofi? Säg det!

Emellertid avled Hegel (i kolera 1831) efter åtskilliga krokvägar såsom en enkel, rättroende kristen, utan all filosofi, läsande botpsalmer.

GUDS HANDS MÄNNISKOR.

Detta är konung Davids uttryck, som han begagnar om de gudlöse vilka Herren gav makt över sitt Israel, när de uppförde sig illa. Därmed löses den kinkiga frågan varför Gud giver de gudlösa makt, ära och rikedomar, under det han ofta plågar sina tjänare.

Faraonerna voro avgudadyrkare och trollkarlar, men egendomsfolket fick slava åt dem. Filistéerna dyrkade Baal och Astarte, men fingo lov att härja Kanaan och till och med taga förbundsarken en gång. Nebukadnezar var intet helgon, tvärtom, men han fick tillstånd föra Israels barn i fångenskap.

Goda människor äro icke ägnade till tuktoandar, och vara bödel är icke avundsvärt.

Alla människor ha ju var och en sin egyptiske man med staven, antingen han kallas förmannen, arbetsgivaren, kundkretsen, publiken eller tidningarne, opinionen till och med.

Alla sträva till ett inbillat oberoende eller s. k. frihet, men där finns intet oberoende, ingen frihet. Fåfäng strävan alltså! Och därför återstår endast: att finna sig, vara all mänsklig ordning undergiven för Herrens skull, giva skatt som skatt bör.

Och där man tar sitt bröd får man vara hövlig.

»Låt Dig icke förtryta att din näring och ditt åkerverk tungt är, Gud haver det så förordnat.»

VÅRT MODERSMÅL PERSISKAN.

Jonas Hallenberg kallade persiska språket vårt modersmål. Per Wieselgren accepterade och gav i Sveriges sköna litteratur (del 2) en lång ordlista, som dock tål korrigeras.

Persiskan skrives med arabiska bokstäver, vilket ger saken ett utseende av en paradox. Men om man ser på en transkriberad grammatika, finner man förvantskapen icke så orimlig.

Glosorna likna till en del nordiska, till en del grekiska och latin, och det är ju samma sak (indogermansk stam).

Att fader heter peder är ju lovande början. Broder heter också birader eller bratar. Min fader heter peder-men.

Ber = bära, beran = bärande, burde em = jag har burit (märk vokalförhöjningen från ä till u). Burde sevem = jag är buren. Sevem är väl latinska sum, jag är, eller isländska em, jag är, i konjunktivus sê. Men = jag, ego, me (lat.). Tu = du. In = denne, is (lat.), inan. Inka = dessa. Ki = qvi, vilken.

Gena = gynä, kvinna. Dadami = jag ger, av dare (lat.) eller didonai (gr.). Ap = vatten, aqua. Hima = hiems, vinter. Gharm = varm. Marg = mors (lat.), död. Hvató, chot, chod = Heautos (gr.), själv. Madhu

betyder vin, men kan vara meth (fat), mjöd. Javan = Yoth (eng.), ungdom. Sitadan, istadan, stå, grekiska histemi.

Får man välja glosorna, så går lättare finna likheter.

Scheker = socker. Leb = läpp. Bether = bättre. Betherin = bäst. Merd = mader, man.

Nere = anär (gr.), hanne, man. Pyser = puer, gosse. Made gawko, vacca (lat.), cow (eng.).

Presens av vara konjugeras så, om jag tar bort ett h som onödigt står framför, jämfört med latin och isländska.

Persiska	Latin	Isländska
Estem	Sum	am-.
Esti	Es	er-t.
Est	Est	er-.
Estim	Sumus	er-um.
Estid	Estis	er-ud.
Estend	Sunt	er-u.

Fui (lat.) = budem (märk u) jag var. Bude-im = fuimus; Bude-id = fuistis, Bude-end = fuerunt.

Tar man en transkriberad text på måfå, så klingar den likt Makaroni-språk. Man hör latin och grekiska, gammaltyska och isländska.

»Mipendarem ki akebet kelegian teslim khahend schyd, be eman kachend amed zinhar khahend telebid. Der klùlaf migujend hi leshkeri moutur be muaveneti ishan mijajed in kheber kheberi Serih est.

O. s. v.

ENERGI-VINST.

Man påstår sig ha bevisat, att perpetuum mobile är omöjligt, emedan den brukade energien endast kan ekvivalera det utförda arbetet, eller gå med förlust. Detta är en vetenskaplig osanning, ty det finns hävstänger, block, gångspel, hydraulisk press, vilka alla ge överskott av energi med mindre arbete.

Denna sten kan jag icke röra ur fläcken med händerna. Men jag tar en spak, och det går tämligen ledigt. Ger jag spaken ett stöd under med en annan sten, så går det mycket ledigt. Jag kan icke ensam lyfta bramseglet och rå; men skär jag in fallet i en blocktalja, så går det.

Jag kan icke med händerna pressa ett pund hö så att det ryms i en tobakskardus, men med hydraulisk press kan ett barn göra det.

Om jag äger ett vattenfall, som driver ett hjul, kan hjulet icke pumpa upp så mycket vatten som åtgick till hjulets drivande, påstås det. Men om hjulet får driva en hydraulisk presspump, måste det ju gå.

Om solen reflekteras i en spegel, så ger solbilden mera värme än solen själv. Men om jag skär spegeln i 20 bitar till exempel, så får jag 20 gånger mera värme, och kan tända eld på ett hus. Här är energikällan oförklarlig, och vinsten kan icke uppkomma genom det obetydliga arbetet att skära spegeln i bitar.

Buffon tog ett stort antal små planspeglar och ställde in dem i en konkav ram så att alla brännpunk-

terna råkades. Därmed smälte han guld i solskenet, under det solen knappast smälter smör.

Detta är en oerhörd energi-vinst utan ökat arbete, och därmed är möjligheten av perpetuum mobile bevisad.

NATTUGGLOR.

Masken i äpplet inbillar sig nog att äpplet är vuxet för hans skull, och att världen icke kunde existera utan äpplen. Så inbilla vi oss att vetenskap och konst äro absolut nödvändiga.

Swedenborg meddelar från en annan jord huru sälla människorna kunna vara utan sådan lyx.

»Om vetenskaper, sådana som förekomma på vårt jordklot, veta de alldeles intet, ej heller vilja de veta; de kalla dem skuggor, och jämföra dem med moln som äro emellan solen och åskådaren. Denna föreställning om vetenskaperna hava de härlett av några från vårt jordklot vilka inför dem bjudit ut sig, att de voro visa på grund av vetenskaper. De andar från vårt jordklot, som så hava bjudit ut sig, voro de som satt visheten i sådana ting som höra till rena minnet, såsom i språk, i historiska ting som höra till den litterära världen, i nakna erfarenhetsrön, samt i termer, i synnerhet filosofiska... Emedan dessa genom vetenskaperna icke uppodlat sin förnuftiga förmåga, hava de i det andra livet föga förnimmelse, förty de se allenast i termer, och från termer, vilka äro där såsom jordhögar och tjocka moln framför den förståndiga synen. Och de som hava brukat vetenskaperna såsom medel att tillintetgöra de ting som tillhöra tron, de hava alldeles förstört sitt förståndliga, samt se i

stockmörker det falska för sant och det onda för gott, liksom nattugglor.» Universitetsfanan bär också en uggla på stången, men de veta icke vad den betyder!

APOTEOS.

Då en närstående människa dör, så börjar hon hägra. Alla mindre behagliga sidor utplånas, liksom de bara suttit i detta stoft, som nu upplöses. De vackra sidorna återigen förstoras, klarna upp. Möjligt är ju att den frigjorde anden själv är förädlad genom döden, och att därför den efterlevande har grund för sin nya föreställning om den avlidnes person. Den hon nu umgås med i sinnet är kanske så som hon förnimmer den, och har upphört vara den han varit i livet. Det är nästan konstant att den överlevande plågar sig med förebråelser över små ouraktlåtenheter mot den döde, obetydliga oförrätter, hårda ord. Även den mest kallsinnige ber i sitt hjärta den döde om förlåtelse, förlåtelse för allt, även det som knappt varit illa menat. Detta skulle väl antyda att den döde lever, och behöver välvilliga tankar i gengäld mot de förebråelser han själv gör sig gentemot den kvarvarande.

KVINNAN LAGSTIFTAR!

Den stora kvinnan har talat! Hon lagstiftar! Hören, fäder, mödrar, bröder, systrar, brudgummar!
Obligatorisk prostitution i äktenskapet!

Din brud, yngling, skall besiktigas av läkare innan hon tar slöjan och kronan!

Om på en byrå, i hemmet, eller hos läkaren, lämnas öppet, tillsvidare!

Men skökan, vilken driver yrke med, och utövar akten såsom borgerlig näring, hon skall samtidigt icke besiktigas mer, ty »hon är en människa med mänskliga känslor».

Men er lilla syster, systrar! när I binden hennes myrtenkrona, hon skall bäva för det fasans ögonblick som föregår de heliga löftena!

Mannen är van vid livets råhet, vid bevärings-mönstringar, antropometriska försök, sjömanshus och karantäner. Men din brud, som icke är invigd i råheten, hon skall nu behandlas som om hon tillhörde en zoologisk trädgård, en hingstdepôt eller ett nattkafé. Detta kallas kvinnans frigörelse!

MALA ONT.

Det finns människor som ta sina sorger i förskott; och därmed tro de sig neutralisera eller muta ödet men detta är en dålig uträkning. Jag vet en diktare, som motseende en stor olycka, tog sig för att skriva bort den. Han gjorde ett drama, och därmed trodde han sig vara kvitt olyckan. Men strax därpå kom den, och den verkade lika intensivt som om den varit oskriven, kanske mera ändå!

Teosofer säga att man kan skapa tankeformer som taga liv och verklighet. De mena att människor kunna sitta och mala ont på sin grottekvarn; på avstånd skicka ut onda ingivelser, som andra utarbeta.

Sålunda ha brottslingsromaner aldrig avskräckt från brottet, tvärtom kunnat giva uslingar luminösa idéer till nya kombinerade streck. Jag vet faktiskt en socialroman som paskvillerade bank- och aktiesvindeln, med den påföljd att svindlerierna tilltogo. Det var alldeles som att släppa ut dämoner.

Därför är det farligt att tänka idel ont om människor; man kan göra dem onda med det.

Men vilken övermänsklig ansträngning fordras det ej till att alltid se gott där så litet finnes. Och när man bjudit till som bäst, så upptäcker man att man hycklat.

Det är nästan hopplöst tänka på att vinna ett lagom, när det gäller söka rättvist bedöma människor, ty mänskliga naturen är ond, det kan inte hjälpas.

PÅLEN I KÖTTET.

Varifrån komma onda och fula tankar som sticka upp sina öron mitt i de vackraste ögonblicken, i andaktsstunden, under själva bönen? Man vill icke kännas vid dem, man får ett intryck att de komma utifrån. Men det kan vara möjligt att de härledas av vanan att låta de onda tankarna löpa fritt i ensamheten och tystnaden. Ofattligt är dock att ju högre man arbetat sig upp, dess djupare faller man. Och jag kan av erfarenhet intyga, att under askes och självplågeri man mest är utsatt för orena tankar och bilder, varpå Antonius och andra heliga givit exempel. En stor sorg och saknad, till exempel efter ett förlorat barn, bränner dock mest och bäst bort soporna. Men sorgen efterföljes tyvärr av en ofta lössluppen glädje,

som icke är av det ädla slaget. Och efter de sublimaste stämningar, då man känt sig lyftad och besjälad av de vackraste tankar och avsikter, kan man i nästa stund känna sig som en gäck.

Det var icke underligt att de gamla trodde på dämoner, som viskade i örat och framställde orena bilder. Sannolikt var detta Paulus' påle i köttet, som stack honom för att han icke skulle förhäva sig.

FÖRTVIVLAN OCH NÅD.

När man i ungdomen sökte med religionens starkaste gissel bekämpa de onda begären, till och med de likgiltiga, och då såg att man icke kunde ändra sina lyten, så släppte man hela taget och lät livet gå. Arbetet blev mannaålderns huvudsyssla, och man hade icke tid att tänka på sin själ; livet självt slipade på karaktären, och man gav köttet sitt för att kunna arbeta och få ro.

När man sedan på ålderdomen börjar få tid att reflektera, och finner vid 60 år att man är sig tämligen lik, men nu vill börja uppfostra sig, så råkar man illa ut. Man hade hoppats att en del begär skulle förintas och vissa dygder infinna sig med naturnödvändighet, såsom man trodde i ungdomen. Men så är tyvärr icke fallet, och när man nu upptar sin ungdoms strid, så står man där. Nu har man höjt fordringarna och vill rensa allt ogräs bort. Det man förr fann naturligt såsom: avund mot en medtävlare, hämnd på en fiende, högmod i medgången, glädje över en fiendes nederlag, en liten nödlögn, finner man nu avskyvärt. Och så börjar striden först mot

yttringarna. Men när det inre fortfar att vara lika ont, så tycker man sig slutligen vara en stor hycklare, och man blir förtvivlad.

Vem tröstar en då? Religionen bara bekräftar att man är en hycklare, och medmänniskorna ta det som ett faktum.

Det är den rena förtvivlan! Vad kommer sedan? Nåden! Och då får man klart för sig att allt är nåd, på nåder! Och att man till och med levat på nådebröd, som man trott sig ha förtjänat.

UNDINE.

Fouqués Undine är en särdeles älskvärd företeelse från romantikens dagar; men när man läser den nu, undrar man om den är påhittad, ty den är så detaljerad som om den vore upplevad.

Detta lekfulla och litet elaka barn, rörligt som bäckens vatten, dotter av en havets konung, träffar sin riddare Huldbrand och förklarar honom sin kärlek. Mitt i älskogsscenen bryter hon ut: »Det måtte vara något mycket skönt, men även högst fruktansvärt med själen. Vore det kanske icke bättre att man aldrig fick någon.»

Och när ingen svarar, emedan ingen förstått, fortfar hon:

»Tungt måste en själ tynga, mycket tungt. Ty redan bilden av den som nu nalkas, överskuggar mig med ångest och svårmod, under det jag nyss var så lätt och lustig.»

De vigas, och Undine är riddarens maka. I en förtrolig stund säger hon sin gåta:

»Du skall veta, min allrakäraste, att det i elementen (vatten, eld, luft, jord) finnas väsen, som likna er (människobarn), men vilka sällan låta sig ses av er... Vi skulle egentligen ha det bättre än ni människor — ty vi kalla oss också människor som vi ock äro det i seder och i anseende till kroppen; men det är något som fattas oss. Vi och våra likar i de andra elementen, vi upplösas i stoft och förintas till ande och kropp, så att inte ett spår blir kvar; och när ni andra vakna till ett högre renare liv, stanna vi där sand och eld och vind och våg bli kvar. Därför äga vi ingen själ; elementet rörer oss, lyder oss ofta, så länge vi leva, förintar oss när vi dö, och vi äro lustiga utan att någonsin gräma oss, likasom näktergalar och guldfiskar och andra naturens vackra barn. Men allt vill högre än där det står. Så ville min fader, som var en mäktig vattenfurste, att hans enda dotter skulle bli delaktig av en själ, måste hon även utstå mycket lidande hos de besjälade människorna. Nun bin ich beseelt, Dir dank ich die Seele, o Du unaussprechlich Geliebter, wenn Du mich nicht mein ganzes Leben hindurch elend machst. Denn was soll aus mir werden, wenn Du mich scheuest und mich verstössest? — — — Ich tauche mich in diesen Bach, der mein Oheim ist... und wie Er mich herführte zu den Fischern, mich leichtes und lachendes Kind, wird Er mich auch wieder heimführen zu den Eltern, mich beseelte, liebende, leidende Frau!»

Lilla Undine stannar och blir olycklig, och så går hon i sjön.

»Und über den Rand der Barke schwand sie hinaus. Stieg sie hinüber in die Flut, verströmte

(syperbt!!) sie darin, man wusste est nicht, es war wie beides und keines. Bald aber war sie in die Donau ganz verronnen» (utmärkt!).

Vem har icke någon gång råkat den lilla Undine? Den unga flickan, som passiv, utan mening, utan tanke, satt mitt emot dig som en vacker blomma med jämnt lika mycket liv; eller med munnen halvöppen som en fågelunge tog emot din själ, givande dig illusionen att hon fattade vad du sade. Med öppna ögon drack hon dina blickar, tycktes sända dem tillbaka mättade av kraft.

När du, likt Pygmalion inblåst en levande ande i denna sköna livlösa kropp, och hon började tala små, vackra, många ord, lät det som fågelsång; och när hon rörde sig i rummet hörde du de lekande linjernas rörelser som musik. Men hon kunde också skifta hamn, lika många ansikten som dygnets timmar; blåsa upp sig till en sirén, falla ihop till en älva, få vingar och klor, trött av leken bli till en gammal häxa, trött av sång och ras snarka under sömnen; hon kunde skratta för dig som en stenskvätta, och i nästa ögonblick rasa som en furie över en förlorad handskknapp, och så fnittra igen...

Så kom den gröna kronan och den vita slöjan.

Masken kastades, kunskapens frukt var ibiten, och nu upptäckte du att — din själ hade hon fått, men din ande icke.

Hon hade inte förstått ett ord av vad du sagt under älskogens första långa timmar; hon hade endast hört ljud, som smekte i hennes öronmussla, men aldrig kommit in till snäckan bakom vilken förståndets lilla fönsterruta sitter. Hon hade bara speglat sig i dina ögon, men aldrig tolkat dina blickar.

— — —

Slutligen strömmade hon bort, »för-rann», som Undine. Är det icke likt? Och har icke Fouqué menat — det jag menar, och fru G. skrivit i »Kvinden skabt av Manden»?

SCHAKALEN.

Under ett nattprat på en trottoar berättade en norsk skald följande lilla episod ur livet, som icke är vidare märkvärdig, men lärorik nog.

— Det är historien om ett visitkort, började han. — — Jag hade dragit mig undan från släkt och vänner, till den lilla staden Skrubbesund. Umgicks med stadens ende redaktör, rådmännen och lärarne. När jag åt middag på Stadskällaren med redaktören, syntes en ung man kretsa kring oss och söka presentation. Men redaktören ville inte.

— Det är min polisreferent, sade han, en framfusig ung man, som du skall akta dig för.

Tiden gick; och så en dag kom den unge mannen på besök till mig. Han skulle lämna tidningen och resa till Kristiania för att bli författare; bad om en rekommendation till en berömd målare, gammal vän av min stam. Jag gav honom ett visitkort med några ord blyerts till målaren, och önskade honom lycka.

Ett halvt år efter kom en Kristianiabo, och berättade att den unge mannen givit ut sin bok och i den avslöjat redaktören, min vän. Mitt visitkort hade även fröat av sig, ty genom överföring hade målaren presenterat och rekommenderat min »unge vän», som nu satt inne i mitt gamla kotteri. Han hade skrivit sig in i en tidning med anseende, berömt kotteriet,

gjort sig matnyttig och oumbärlig. Därpå hade han (med nya visitkort) anträtt sin studieresa till Köpenhamn, introducerats och salvats av det unga lägret, som han berömde i korrespondenser till Kristiania.

— Nu är han i Berlin, och fortsätter som agent; därpå tänker han ta in Paris, och sedan har han Europa på sina fem fingrar.

— Det var en huggare!

Emellertid, ett år hade gått, så uppträdde på vår stadskällare ett litterärt lejon, som bjöd mig handen och hälsade från alla mina vänner. Under den nya fin-de-siècle-masken kände jag dock igen förre polisreferenten, som nu hade ett namn, skrev om konst och litteratur, samt höll på med en ny bok. Han berättade även att han skrivit vackert om mig, och att jag fått beröm i Tyskland, men detta på ett beskyddande och sårande sätt. Han slog sig ner vid mitt bord och deltog i kaffet efteråt med mina gubbar, redaktören dock oräknad, ty han hade gift sig.

Gubbarne blevo förstämda, ty den unge mannen skrymde och svällde, talade ensam, och om saker som icke intresserade. Det var icke lyckat, med ett ord, och den unge mannen lämnade staden efter att dock av mig ha inhämtat en hop goda råd om kompositionen i en roman för att den skulle verka. Han hade även avlistat mig adresser, särskilt om förläggare och tidningsredaktörer, men några visitkort fick han inte mer.

Efter några månader såg jag en ny bok i lådan vid torget och av min unge vän.

— Skickade han inte dig boken då?

— Nej, han hade nog skam! Vet du vad den handlade om?

— Om dig naturligtvis!

— Naturligtvis!

— Var det vackert?

— Det kan jag inte påstå!

— Blev du ond?

— Varken ond eller förvånad! Det är världens gång!

— Menar du att vi gjort detsamma?

— Nja! Men inte fullt, och inte så fult!

— Var blev han av sen?

— Jo, en vacker dag tröttnade han på att berömma sin krets, och när han slog bakut, så slog de igen! Och så dunstade han bort! Om han kommer upp igen, är ju möjligt, men då får han starta om och sko sig bättre!

DIKTAREN OCH MÄNNISKAN.

Det händer nog, att under en tid, då demos skrämde oss bekänna att alla människor voro lika, vi underskattade diktarens verkliga betydelse. Den materialistiska kritiken gjorde allt för att sammanblanda personen och dikten, begagnande zoologien som förklaringsgrund och anekdoten som utvecklingshistoria.

Våra fäder däremot behandlade diktningen som en gåva av gudarne, och dolde den under pseudonymens skyddande slöja. Vardagsmänniskan, som gick i dagens tunga i hemmets nattrock och tofflor var mantalsskriven som den och den, men diktaren bar ett annat helgdagsnamn.

Teaterförfattaren i synnerhet började sin bana

namnlös; och först efter att ha erövrat ett namn, utsatte han det på affischen. Det var blygsamt och vackert. Steget fullt ut har ingen tagit mera än Folkvisans författare, som utplånade sin person och bara levde som ekot av en sång. Det var kristendom i det!

Emellertid är gott att minnas det Voltaire icke hette Voltaire och Molière icke Molière. Jean Paul och Novalis leva endast under dessa sina namn; de verkliga, borgerliga äro nästan okända för lekmännen. Richter och von Hardenberg diktade sina dikter och levde obemärkta, intervjuades aldrig!

Det var annat folk det, än vi, profanerade profandiktare.

OM KRITIK.

När Goethe var ung, så undrade han hur man skulle kunna ernå ett objektivt och giltigt omdöme i litteratur och konst. Han frågade här och där, men de vise männen logo endast åt hans fråga.

Jag for till Uppsala att studera estetik, troende mig därmed kunna få ett giltigt omdöme till stånd. Men det lyckades icke. Jag trodde mig slutligen kunna bevisa att Shakspeares lustspel voro smörja, men ingen godkände min bevisning. Längre fram frågade jag professorn. Men han log, och svarade ungefär: »Så många huven, så många sinnen.»

Så utgav jag i tryck mitt första stora drama, och det recenserades i den största tidningen; men författaren behandlades som en skojare, vilken bara skrev »för att väcka uppseende». Mina vänner skickade mig naturligtvis bladet, men jag läste det icke. Pjäsen

blev nedsablad, då. Men tio år senare spelades den, och befanns vara bra, och sedan har den givits hundra gånger minst.*

Denna stora recensent-auktoritet var döv, men bedömde ändock teater-föreställningar. Han hörde ju galet eller ingenting, vilket är en stor olägenhet för teaterförfattare.

I vår upplysta samtid ha två döva gummor börjat utge en teatertidning.

Thorild skrev ju kritik på kritiker, men han är nu död, och Aristofanes är också död, men hans Ekklesiazusai eller Kvinnfolksförsamlingen lever och kunde ges.

Men nu mera frågar jag aldrig om det finns objektiv kritik.

Dock det finnes en kritik, som kan objektivt bedömas av den sakkunnige, och det är okunnighetens.

Recensenten ser spelas på teatern en skickligt kacherad kopia av en ospelad pjäs, och han faller i beundran. Men strax därpå får han läsa originalet som var tryckt, men ospelat och okänt. Han hade gjort originalets författare orätt, emedan han icke kände det. Jag beundrade för några år sedan en novell om ett lejon och ett barn. Nyss fick jag läsa Goethes novell om Lejonet och barnet (i Goethe och Eckermann). Om båda kommit på samma idé, skulle utrönas vem som gjort det bäst, men om Goethe varit uppfinnaren, skulle beundran för epigonen reduceras i värde.

Den som kallar Törnrosens bok (1832—51) originell i stil och uppfinning, borde först läsa Jean Pauls Titan (1800), eller Tieck, Novalis, Fouqué, Hoffmann, men hälst Jean Paul.

* Den höll sig också; ty efter 30 år begagnades den till att inviga »Landets första scen».

En bracka med eller utan akademisk bildning, som ju saknar fantasi, sätter ett fantasilöst arbete över ett fantasifullt. Därför skulle han aldrig söka bedöma ett sådant. Och när han förklarar att han förlorar förståndet, om han får se ett fantasistycke, så har han självdeklarerat sig som en hönshjärna, och borde låta bli att skriva recensioner.

En professor, som icke kan höra andra tala, blir trött efter första akten på teatern. Men han skriver ändå teaterrecensioner, och förklarar alltid första akten vara bäst, »sedan mattas stycket», det betyder: professorn somnar av mattighet att höra en annan tala.

SISTA AKTEN.

(UR RENÄSSANSMANNENS LIV.)

Sista akten är ju den viktigaste i ett drama, och med slutet brukar dramatikern börja sitt arbete. För att få se den sista akten eller »hur det går», håller man ut en lång teaterafton. Men i vissa människors betydelsefulla levnadslopp tar man sig till att stryka sista akten, emedan den är genant och kunde visa hur det går för den gudlöse. Den som skrivit operetten Boccaccio borde ha lagt till sista akten, då den glade Florentinaren blev präst och fick föreläsa om Dantes Helvete, ehuru han blott kom fram till 17:e sången. Voltaires sista stunder, då han tog sakramenten kunde bli föremål för en tragedi, en andra delens Faust. Heines omvändelse 1851, eklaterades i förordet till Romancero, däri han tillkännager att »han återvänt till den personlige Guden, efter att länge ha vaktat svinen hos Hegelianerna» och detta förord borde stå

tryckt framför varje samling av hans dikter, som utkomma. Hegel sjungande botpsalmer på dödsbädden kunde bli en freskomålning i vestibulen till Berlins universitet.

Men det mest gripande aktslut är Oskar Wildes fängelseskildring De Profundis. Han var den s. k. renässansmannen, som grävde upp hedendomen med dess falska skönhetsdyrkan inneslutande det fulaste av allt. Kierkegaard skulle kallat honom estetikern, den kallhamrade njutaren, egocentrikern kring vars lilla jag hela världen rörde sig, för att förstå honom ensam. Många, vilseförda som han av sin ungdoms villoandar, ha gått tämligen fria från det offentliga straffet, och W. synes ha blivit utvald till ett lysande exempel, väl valt, ty hans ställning, i sitt land åtminstone, var nästan avgudens. Vad han skrev saknar ursprungsbeteckning, förefaller vispat, skum; bara appretyr, som borttvättad icke visar någon väv. Oroar som korsljus eller speglar i en offentlig lokal, i en irrgångssalong, med villande linjer och falska panoramaperspektiv; löper ur handen som äggvita eller grodrom; bakvänt, som i Dorian Gray, där mannen skulle genom nattvaksexpeditioner ha förlorat sin ungdom, under det nu det är tvärtom porträttet som ändras.

Emellertid, sista akten spelades, och den övergick allt fasligt, var så faslig att W. icke kunde skildra dess detaljer, som dock den muntliga traditionen bevarat i en Swedenborgsk legend.

Medlidande och fruktan väckas av De Profundis, och man ville gärna frikänna den som kanske var villfarelsens offer; världslig domstol skulle aldrig dömt honom, om han icke själv vädjat till den för att anlägga orättfärdig sak, något som vår renässanskritiker kal-

lade en dumhet, när han gör W. till martyr för hyckleriet; det var hans namn på rättvisan.

W. tyckes dock ha fått en annan syn på saken än hans fördomsfrie försvarare.

»En dag i fängelset, då man icke gråter, är en dag på vilken ens hjärta är hårt, icke en dag på vilken man är lycklig.»

»Då jag en gång satt samhällets krafter (domstolen) i rörelse, var det naturligt att samhället vände sig mot mig och sade: Har du hela denna tid i ditt liv trotsat mina lagar, och vädjar du nu till samma lagar för att bliva skyddad? Du skall få se dessa lagar utövade i all sin kraft.»

»En människas högsta ögonblick är då hon knäfaller i stoftet, slår sig för sitt bröst och bekänner alla sitt livs synder.»

Livsglädjen som han i Oxford fått lukt på genom Walter Horatio Paters Renaissance 1873, börjar nu visa tänderna och surna.

»Präster och andra människor, som använda talesätt utan innebörd, tala ofta om lidandet som ett mysterium. I själva verket är det en uppenbarelse.»

»Bakom glädjen och skrattet kan ett rått, hårt och känslolöst temperament dölja sig. Lidandet bär icke någon mask som glädjen.»

»Ibland tyckes mig sorgen vara den enda sanningen.»

»Ty livets hemlighet är lidande.»

Tilläggom att W. hämtade sin farligaste lärdom ur Baudelaire och Shaksperes sonetter.

Och slutom med hans nya syn på renässansen, som han fick i fängelset.

»Det som i hela historiens gång synes mig mest

att beklaga, är att den kristna renässansen, som frambragt katedralen i Chartres, Arturcykelns legender, Franciskus av Assisi, Giottos konst och Dantes gudomliga komedi, icke fick utveckla sig i sina egna banor, utan avbröts och förstördes av den ointressanta (omoraliska = ohederliga) klassiska renässansen...»

VETENSKAPLIGA FÖRKLARINGAR.

Om en yngling frågar en professor hur det är möjligt att jorden rusar fram 3 mil i sekunden utan att vi få någon påkänning, så svarar professorn med anspråk på att övertyga: etern har ingen friktion. Och lärjungen godkänner detta snack såsom en förklaring.

Men nu är etern en hypotes, ty ingen har sett den, mätit eller vägt den; den existerar endast i fantasin, och det som icke existerar i verkligheten kan icke sakna den heller.

För det andra svaras ibland på lärjungens välgrundade farhåga: »allting på jorden äger hastigheten inne.» Men den skorstensrök, som nu födes i spisen, har väl icke hunnit få in hastigheten, så att den kan stiga rakt upp, och den ballong som nu fylles med vätgas äger icke heller hastigheten inne. Men om även ballongen ägde den, skulle luftens motstånd märkas, ty ballongen rör sig icke i etern.

Sådana där förklaringar godkännas och läras utantill, utan ett spår eftertanke och kritik.

Därför har Swedenborg kallat vetenskapsmännen trollkarlar och charlataner, som förvända synen och

förvirra förståndet. Det är den gudlösa mänsklighetens tyranner, vilkas ok endast kan avskakas genom tron på Gud.

LÄRDOMENS FÖLJDER.

Så snart en människa fördjupar sig i böcker, så får hon svarta naglar och manchetter, glömmer tvätta, kamma och raka sig. Hon försummar sina plikter mot liv, samhälle och människor, förlorar själsförmögenheter, blir disträ, närsynt (glasögon) och stoppar snus i näsan för att hålla sig vaken. Kan icke följa ett samtal, icke intressera sig för andras intressen, ser icke landskapet på dagen, icke stjärnorna på natten. Bakom forskningsbegäret (nyfikenheten) ligger den lömska äregirigheten, att behärska sitt ämne, bli auktoritet, tyrannisera, befordras, få utmärkelser.

Om mänskligheten reflekterade över vilka tyranner de lyda! Dessa svartmagier, som heta professorer, vilka bestämma om vad vi få tänka och tro, som tentera, examinera, förkasta och utvälja. Dessa kommittéer som skriva läroböckerna, hålla föreläsningar och prisbelöna dem som acceptera *deras* hypoteser!

Och har det fallit en student in att kritisera sin lärare? Nej, han sväljer allt okritiskt, 6 godsvagnar pechblenderester i en dubblett, fosforescerande bariumsulfat, hackelseskrift och phalluslagar.

Men går han in i en kyrka, där han får höra Guds eget ord, uppenbarat genom intuition åt profeterna, då börjar han kritisera; då är det så svårt att fatta de enklaste saker, då vill han ha matematisk

visshet, som han tror vara den högsta, då den är den lägsta!

Swedenborg säger på ett ställe, att, när godheter och sanningar nedsändas genom himlarne, de nere i helvetena förvandlas till ondskor och falskheter; solens glänsande ljus blir fula färger (toner) och dess värme blir stank!

VINET.

Vinet ansågs av de gamle som en gudarnes gåva, och med rätta. Men det är en personlig gåva, ställd på innehavaren och bunden vid lokalen. När greker och romare missbrukat gåvan, skänktes den till arvtagarna i Galliens välsignade land. Men druvan gav endast vad den skulle, om den vårdades av människohand, om den skonades och icke överansträngdes. Den gav en måttlig men härlig skörd om den fick växa i en mager till och med stenig, eljes ofruktbar mark, bara den fick vård och sol, och stå i närheten av en flod hälst, men icke vid havet. (Kokospalmen däremot älskar havets närhet.) Italiens viner fortforo att trivas hemma, men måste förtäras på stället, tålde icke omlastning och utförsel. Galliens viner däremot gingo ut och lyckliggjorde alla jordens folk, dock efter att ha barbariserats med sprit.

Så kom en dag, då gallerna blevo rovlystna, och när de ville driva det heliga vinträdet med gödsling och i stor skala, så urartade druvan och överfölls av ohyra. Detta var omkring 1865, Offenbachs och Napoleon III:s blomstringsdagar, då fylloxeran först visade sig. I stället för att vinna förlorade Frankrike

$\frac{1}{2}$ milliard årligen på rovkulturen. Obegripligt nog skylldes på Amerika såsom härden för ohyran, och man hämtade likafullt botemedlet från sjukdomsorten. Nya plantor togos från Amerika och ympades med franska stockar. Men se, det blev icke mer samma vin. Gåvan hade missbrukats, och nu drogs den in. Smaken var icke densamma, om man kan tala om smak, då vinet berör alla sinnen på en gång eller intet. Ett gott vin är nästan en andlig njutning, sägom psykisk, ty det värmer hjärtat, stärker modet, på samma gång det skall fröjda ögat, minst av allt afficierande tungan eller gommen.

Det förhärjade Frankrike klagade och knorrade, och inom tio år visade sig överproduktion, så att vinet fick utföras till underpris.

En vacker dag, i fjor, hade skördarne givit ett så stort överskott, att södra Frankrike höll på att svälta ihjäl av rikedomen. Det var en nyupptäckt nationalekonomisk lag, som ingen drömt om. Den liknade på ett hår den lag som tillämpades på Israels barn i öknen, när de klagade på mannan och fingo äta vaktlar så att de storknade och dogo.

Nu synes den farliga gåvan på väg att indragas. Fransmännen lägga bort vinet och dricka vatten eller mjölk på själva krogen. All världens folk frukta eldvattnet, och de nyktra föredragas vid besättandet av en tjänst, vid utdelandet av en pension eller ett stipendium. Mänskligheten håller på att nyktra till, kanske i förkänslan av något stundande, okänt, fruktansvärt, kanske »sista striden», eller något annat alldeles nytt, oanat.

ROUSSEAU.

I min ungdom läste jag om en engelsman som sköt sig därför att det var så besvärligt att leva. Han hade nämligen räknat knapparna som skulle knäppas upp och igen två gånger om dagen. I underkläderna ett halvt dussin, i stärkskjortan ett halvt dussin, i kragen och manschetterna ett halvt dussin, i väst, byxor och rock samt överrock ett dussin, i kängor, damasker och handskar två dussin. När han skulle ut att rida, måste han kläda om sig, till middagen likaså, och till aftonen även.

I denna charge ligger dock nakna sanningen. Livet har blivit så besvärligt, och halva dagen går åt till skräp; onödiga visiter, telefoner, brev om ingenting, tidningsläsning, framför allt toaletten, som ifrån att ha varit en klädsam mantel och ett rep, »utvecklats» till en sele, med knappar, hyskor, hakar, snören, remmar, band, nålar, spännen, söljor. Det är en miniatyrbild av civilisationen med allt dess tidsödande otyg, av vilket det mesta är onödigt skräp. Den som bor på landet och odlar jorden behöver varken konst, vetenskap eller litteratur. Den som har naturen, behöver ingen konst, och religionen är mer än vetenskap och litteratur. Kyrkor finns över hela landet, men muséer, teatrar, boklådor och krogar finnas endast i städerna. Om de behövas, blir en annan fråga. Detta är Rousseau!

ROUSSEAU OMIGEN!

I södra Frankrike såg jag en gång halvvilda arabhästar gå lösa på bete. De hade sina långa svansar kvar som både tjäna till att dölja det som icke är vackert och att skydda för stickande flygfän. Det såg mycket ändamålsenligt ut, men det var mera än nyttigt, det var skönt. Och när jag betraktade linjerna i dessa fagra djurs kroppar; mankens kurva, som icke finnes i geometrin, fortsättande ned åt rygg och länd, bakbenens stolta resning och nobla rörelser, benet nedanför knäet med dess avtagande i proportionerna ner till hoven, som stämplar sanden med mauriska bågar av fulländad grace; och när de stolta djuren i sträckt galopp, med segelbåtens rörelse på havsböljan, kastade sig fram över ängen, då lekte linjerna i nya harmonier, ändrade form; svans, man, lugg, svajade som draperier kring kropparna, då sade jag mig: detta är ändamålsenligt för att springa, men det är mycket mer, det är skönt, det har icke uppstått, utan det är skapat, av en mekaniker, en vis och en stor konstnär. Men det är mer än ett konstverk, ty det har liv och lynne, och det finnes inte två hästar alldeles lika.

Och jag tänkte på människors försök att förbättra detta mästerverk: den engelska kapplöpningshästen eller — maskinen, därvid man i urvalet tagit ut de fulaste, stympat svansen, berövat dem sin skönaste prydnad och satt en apliknande företeelse på dess rygg för att kunna håva in pängar på hastigheten i kampen om att komma före. Denna karri-

katyr har människan totat till av Guds sköna gåva till människors barn.

Den som i skolan lärde teckna en häst, han vet hur svårt det var att få dessa linjer att passa ihop, att avtaga, svälla på sina rätta ställen, att få huvudet lagom stort, bog och länd att harmoniera, halsen mjukt löpande nedåt ryggens fina kurva... det var många dagars arbete att bara kopiera konturen. Rafael kunde icke teckna en häst, vilket synes av hans Attila, som rider på en gunghäst.

Det är ibland som om man ville ge Rousseau rätt igen, då han säger att allt som utgår ur Skaparens hand är fullkomligt, men när det råkar i människans händer blir det fult.

KOPPARMATTE

ELLER

MATERIALISATIONSFENOMENET.

Jag har aldrig sett det, men det lär vara ett faktum att på hypnotiska séancer, de närvarande ur mediets halvmateriella substans skapa ett slags väsen, som synes och förer ett skenliv, så länge kretsen håller ihop. Detta är Crookes Katie King, bland andra.

Men vad som föranleder mig tro detta, är vardagslivets erfarenheter, då mänskorna skapa sig av intet sina idoler, och med fantasien omskapa medmänniskor till något helt annat än de äro, både av levande och döda. Skapelserna äro naturligtvis av deras kött och ben och efter deras beläte. Ibland skapa de en storhet, ibland ett monster, en halvgud, en djävul.

Stundom ser man hatet mot en ompolariseras och bli kärlek till antagonisten. En stor impopularitet transmuteras till en stor popularitet i en annan person. Belöningen, som bort tillfalla den värdigaste, tilldelas den ovärdige för att förinta den förtjänte.

Vid en ryktbar prisutdelning nyligen frågade en oinvigd:

— Varför fick X priset?

— Därför att Y skulle ha haft det, svarades det.

För femton år sedan utkom en högst märkvärdig bok på 650 sidor. Den omnämndes icke. Men samtidigt erhöll en futtig broschyr allt det lovord som den stora boken skulle ha fått. När jag läste recensionen över den tarvliga broschyren trodde jag mig läsa om den stora boken, ty allting stämde.

Vid en utnämning nyligen tillsattes en viktig post, vi säga för en väg- och vattenbyggnad, och den bemärkta platsen erhölls av en högst märkvärdig företeelse. Han ansågs offentligt, men icke enskilt, för den värdigaste och lämpligaste. Han skulle vara en utmärkt ingenjör, som kunde sitt yrke; han utgavs vara skicklig ekonom, vara rik, organisatör, flitig, god mot underordnade o. s. v.

Nu är att märka, det mannen var ingenting av allt detta.

Han hade aldrig byggt vägar eller vattenverk, det hade hans skickliga ingenjörer gjort; och han kunde icke sitt yrke. Han vanskötte det han hade om händer, träffades icke på ämbetsrummet, ty han spelade kort och rumlade om nätterna. Han var icke rik, utan halvruinerad. Obarmhärtig mot arbetaren, dålig ekonom, som aldrig kände sin affärsställning, slarvig i transaktioner.

Hur kunde han bli vald då? Några säga att han togs för att tukta och hämnas på de kivande och övermodiga ingenjörerna, som ådragit sig hat. Andra menade att man ville störta och ruinera honom, emedan han var fruktad och hatad.

Hur som hälst, han var en materialisation, skapad av massors hat, avund, skadelystnad; han var bliven ett begrepp, av en rackare och lite tur, av den hänsynslöse som behövdes på platsen för att kuva upproret; en kopparmatte som stod på torget i fyra hundra år och troddes vara rättvisan, men bara var en tjuvaktig rådman, som en borgmästare fuskat dit.

KONSTEN ATT DÖ.

Viljan till makt skulle utgöra ett grundvillkor för självexistensen; och utan densamma skulle människan gå under av bristande motstånd mot de andras tryck. Så lärdes vi av vår ungdoms villoandar.

Men Swedenborg säger att maktlystnad är från helvetet, och Balzac talar om äregirighetens galérslavar, som aldrig komma i ro.

Dante har en vacker strof om de store målarnes öde, där den ene måste träda av för den andre, fördunklad och glömd.

Även om det var orättvist, som ofta är fallet, måste man fördraga tillbakasättandet, ty människorna ledsna på det bästa och fordra ombyte. Ett stort namn ligger också och trycker, kännes som ett våld, ett hinder för andra att också bli stora namn. Napoleon och Bismarck voro klara med den saken, ty båda förutsade att världen skulle dra en lättnadens suck när de gingo hädan.

Men för att godvilligt kunna avträda fordras religiös resignation, fullständigt, oåterkalleligt avsked från världen, som Carl V:s, då han begravde sig i ett kloster. Att mottaga avskedsrecett och sedan fortsätta uppträda, det går inte väl.

Betraktar man sig däremot som död för världen, och icke tar notis om den, då börjar man nytt liv, men på andra sidan, och det är mycket lugnare, ty det är uppståndelsen från de döda, redan här!

Beethoven grämde sig över wienarnes otacksamhet och glömska, när Rossini kom och fick italienska operan på modet, vilken Beethoven använt sitt liv på att utrota. Beethoven var dock en hård, självisk och mycket högmodig man, som därför bokstavligen blev trakasserad ut ur livet, i stort och smått. Tilltagande dövhet, obehaglig process, en vanvettig ung släkting, husligt spektakel, sjukdomar pinade hans sista år, så att han, till och med utsatt för oförtjänt löje av underordnade, vände väl beredd ryggen åt livet, och skildes utan saknad från alltsammans!

Men så skall det vara! På det att intet binder en med längtan eller hopp, och väl på andra sidan floden, man icke ser sig tillbaka, utan går rakt fram.

Ålderdomens bitterheter äro avsedda till kontots uppgörande, till likvidering av ouppgjorda affärer, till genomskådning av sveket, och till leda vid detta ofullkomliga, så att icke en längtan tillbaka kan störa ens gravro.

VETENSKAPENS BANKRUTT.

Om ynglingen innan han väljer studiebanan finge läsa kompendier i vetenskapernas historia, skulle han,

liksom i filosofiens historia, lära det mänskliga vetandets vanmakt, och han skulle aldrig ge sig in i de mörka gångarne, där utvägen är så svår att finna.

Hœfer har lämnat små goda handböcker i fysikens, kemiens, zoologiens, botanikens, geologiens, mineralogiens, astronomiens och matematikens historia.* Läser man en sådan volym, utan förutfattad mening, så tycker man sig finna sanningen (= verkliga förhållandet) glimta fram här och där i alla teorier, system och hypoteser, och man tycker att de egentligen kunna ha rätt allihop. I fysiken till exempel får man veta: att Aristoteles ansåg färgerna uppkomna genom en blandning av svart och vitt. Newton »bevisade» att förhållandet var motsatsen, eller att solljuset bestod av en mängd färgsorter. Goethe förnekade Newtons teori och bekämpade honom hela sitt liv, så att han förbittrade många år för sig. Young och Fresnel »lyckades finna den rätta(?) förklaringen». Helmholtz delade icke deras mening fullständigt, utan... etc. Troligen hade ingen funnit det rätta.

Newton sade att ljus uppkom genom emission ur ljuskällan, Huyghens förklarade det som undulation. Arago menade att ljus lagt till ljus gav mörker (interferens) och sen har man upptäckt mörka ljusstrålar, ultravioletta, katodstrålar, x-strålar, röntgenstrålar o. s. v. Och slutligen har man varit nog fräck att mäta ljusvågornas längd, t. ex. 450 billioner i sekunden för ett visst rött. När alla förklaringar sveko, uppfann man etern, som var den äldsta hypotesen, och med ena fiktionen »förklarade» man den andra.

Lavoisier dikterade på sin tid att all förbränning var syrsättning. Men när man brände antimon i

* Hachette, Paris, à 4 francs volymen.

klor, så fanns icke syre närvarande; det gjorde ingenting! Man brände koppar i svavelglas, det hjälpte inte; den falska teorien gick fram, in i läroböckerna, där den väl snart kommer ut igen.

All undervisning i vetenskaperna om materien skulle gå ut på att visa huru villfarelserna äro konstanta; nu lär man i stället utantill villfarelserna eller dagens villfarelse såsom vore den sanningen (= verkliga förhållandet). Att staten tar befattning med och understöder denna dårskap det ger ingen respekt för staten.

Villfarelserna kunna visserligen ibland ge anledning till behagliga uppfinningar.

Elektriskt ljus uppfanns trots och rakt mot fysikens och Lavoisiers kemiska lagar. Ty det brinner i vacuum, utan luft, alltså utan syre, eller klor eller annat.

Telefonen begagnas utan att man vet hur det går till. Några elektrici mena att ljudvågen går fram förstärkt av elektriska strömmen; andra mena att strömmen ensam återger membranens vibrationer.

Fonografen är oförklarad; men hastig rörelse (av rullen) synes vara nödvändig. Vissa staccaterade ljud kunde man tänka sig fixerade och utlösta, men överförande av klangfärg, personlig timbre i rösten, synes oförklarlig.

Vetenskapen har icke förbättrat jordbruket trots dess eget påstående. Ty endast arbete, träget och ärligt, ger skördar. Men kemisternas gödningsämnen ha ofta förstört jorden.

Meteorologiska anstalterna som spådde väder 1890, fingo stryka sina flaggor, och bönderna spå

bättre själva, eller låta bli att spå. De klokaste säga så här: Det står i Guds hand!

Skördemaskinen har intet arbete besparat. Det är bara en villa. Ty köpesumman skall knipas in med annat arbete. Och samma med tröskmaskinen. Man tröskade med slaga förr, om vintermorgnarne på värdelös tid, då annat göra saknades. Nu soves den tiden bort, och det blir ju förlust av energi, arbete och följaktligen kapital.

— Det är Rousseau!

— Ja, det är Rousseau!

— Det är Arkadien!

— Det är Arkadien! Och så skildrar Swedenborg tillståndet på andra jordar, där sälla människor med måttlig möda förskaffa måttlig bergning, ägande därigenom tid övrig att njuta av en sund tillvaro i meditationer och oskyldiga nöjen.

Plato har i Phaidon skildrat något dylikt tillstånd i de sällas rymder. »De hava åt gudar helgade lundar och tempel där gudar verkligen bo; de höra gudomliga röster och profetior samt erhålla gudauppenbarelser och hava personligt umgänge med gudarne... Årstiderna hava hos dem en så mild temperatur, att de äro fria från sjukdomar och leva mycket längre än människorna här...»

Kristus talar aldrig om vetenskap, annat än som de skriftlärde och fariséers galenskap. Om han givit dem något värde, skulle han väl ha tolkat astronomiens och fysikens hemligheter. Men det underlät han.

Detta är mycket betydelsefullt. Och när man iro-

niskt skryter med att vetenskapen icke är kristnad, utan är hedningarnes verk, så har man också utsagt domen.

BAYREUTH.

Alla omusikaliska personer och alla darwinister blevo genast wagnerianer. De vallfärdade till Fichtelgebirge för att dyrka Oden, Tor, Loke och Valkyrjan, hedendomen och den fula musiken. Valkyrjan (Nora) hörde till pjäsen. Jag har berömt texten till Tristan för dess enkla skönhet, som erinrar om Mæterlinck; men musiken till Tristan!!

Se detta andante, med orden: O sink' hernieder, Nacht der Liebe.

Detta är icke allenast fult, det är ont; och därför älskades det, dyrkades, och de som icke ville röka för avguden förföljdes med ett slags antireligiös fanatism. Genom en ofattlig inadvertens beundrades i Tristan In schweigender Nacht, som är en av Mendelssohns Lieder (n:o 20), beundrades av wagnerianerna, som hatade Mendelssohn av instinkt, emedan han skrev vacker musik.

Svanmotivet, som anses vara det enda vackra av Wagner, och som också begagnas i alla operor ett par tusen gånger, även där det icke passar, återfinnes i Beethovens sonater, för den som vill leta upp det!

När så hedningen skall nalkas kristna motiv, så kan han icke i hast döpa om sina avgudar, utan då skär det sig.

Jag tänker nu på alla arma människor som offrats

på Bayreuths höjder och hängts under träd. Ett kors ville jag sätta på den gode Hanslicks grav, ehuru han tröttnade litet mot slutet.

»KAN FILOSOFIEN BRINGA NÅGON VÄLSIGNELSE ÅT MÄNSKLIGHETEN?»

Så hette på 1860-talet en broschyr av docenten i filosofi Pontus Wikner. Frågan var berättigad, men hur den besvarades minns jag icke riktigt, dock, svaret var väl undvikande, efter som mannen blev professor. Hade han sagt att all filosofi, särskilt systemen, voro bosch, hade hans bana naturligtvis varit stängd.

När jag omkring 1870 skulle studera de estetiska systemen vid universitetet, skickade professorn mig till docenten för att ta lektioner. Jag försökte läsa i den bleke mannens fårade panna, där han satt i timmar vid ett stearinljus och talade, om han verkligen förstod vad han läste eller om han bara mindes det. Men han var ogenomskinlig, och jag förtvivlade, ty jag begrep ingenting, och det jag icke begrep ansåg jag vara humbug att lära utantill.

Fyrtio år senare, omkring, råkade jag professorn, som nu pensionerad utträtt ur augur-kollegiet. Då frågade jag honom om han någonsin kunnat de estetiska systemen?

— Nej, tusan heller, men därför skickade jag er till docenten.

— Nå, men förstod han dem då?

— Det kan jag aldrig tänka mig! Men han hade gott minne!

Det var alltså icke mitt fel! Och jag var icke dummare än andra!

Den som läser en kort filosofiens historia, och ser hur det ena systemet avlöser och motsäger det andra, han bör väl komma snart på den tanken att: »nu sluta vi med det här vrövlet!» Hela filosofiens historia bevisar nämligen: att vi icke kunna lösa dessa problem med vår tanke, eller att de icke få lösas på det sättet, med att sätta upp system.

De få filosofer däremot, som inskränkt sig till att reflektera över det brokiga livet, människorna, staten och naturen, de ha gagnat, men de räknas knappt till filosoferna. Sålunda kan man läsa Plato bitvis med intresse; likaså den ringa aktade Schopenhauer i hans minst aktade Parerga och Paralipomena, men ej i systemet Welt als Wille und Vorstellung. Kierkegaard räknas icke till filosoferna, Feuerbach och lärjungen Nietzsche icke heller, men de äro utomordentligt lärorika. Alla som filosofera tomning utan innehåll äro tokar, och en sådan är Boström, som vill klyva begrepp och analysera idéer, sätta in Gud, människan och människolivet i klasser och ordningar. Filosofiens historia är villfarelsernas historia, förnekelsens historia, ty nästan alla filosofer äro maskerade gudlösa, som råka i opposition mot religion. Filosofien är en lögnens historia, och när den själv visat sin orimlighet, skulle alla lärostolar slopas. Ty en kristen stat motverkar sitt ändamål, och är tokig, om den underhåller lärare i villfarelse och lögn.

Om någon enda gång en filosof är religiös så smädas han såsom mystiker, fast få veta vad mystik är.

I ena katedern sitter en gång en hegelian och för-

kunnar som sanning Hegels panteism, i den andra sitter en boströmian och rackar ner Hegel. Men lärjungen skall examineras av båda motståndarne, bekännande båda lärorna på en gång. Detta är den högre undervisningen, den akademiska bildningen, vetenskapen i sin prydno! Mängden tror att allt svårfattligt är djupsinnigt, men så är det icke. Det svårfattliga är det ofullgångna, oklara, och ofta det falska. Den högsta visdomen är enkel, klar, och går rakt genom skallen ini hjärtat. Ställ en filosof vid gravkullen, där ditt jordiska hopp gräves ner, låt honom tala om Herbert Spencer och blastodermen! Sätt en filosof i konungens råd att styra en del av staten! Bed en filosof skriva ett drama, måla en tavla, ja bara undervisa skolbarn, och han är lika oduglig i alla saker. En filosof har också fått betydelsen gammal åsna!

Weg med den!

DET BÄSTA STATSSKICKET.

— Vad är att vara liberal eller frisinnad?

— Det vet jag inte.

— Tror du att någon annan vet det?

— De tro sig veta't, men jag tror inte de veta det. Att döma efter verkligheten skulle det vara de som befinna sig missnöjda med landets religion och lagar och därför opponera mot desamma.

— Varför göra några det, och icke alla?

— Några äga kraft att bära trycket av de bristfälliga anordningarna, emedan de betrakta det som något övergående tillfälligt, vilket icke förtjänar att

ändras; emedan de betrakta som prövningar vad andra taga som ett positivt ont. Men några söka medvetet förändringar för att komma till makten, och få förtrycka. Dit höra alla politiska amatörer, som under förevändning tjäna det allmänna, arbeta för sin maktställning. Sokrates, Plato och Aristofanes kalla dem demagoger, men många bland dem äro icke bedragare, utan självbedragare, ty de tro sig sträva för ett allmänt intresse under det de slava åt ett enskilt. Jag har upplevat den största förändring i landets riksstyrelse som någonsin företagits. Börjande 1809, uppblossande 1830—40-talen, tog oppositionen, som kallade sig liberal, en riktig fart 1866 och ändrade riksdagsordningen efter 25 års agitation och kraftslit.

— Nå blev det mera frisinnat sen?

— Nee! Det blev likadant, nästan sämre, under en ny förtryckande majoritet.

— Är det lönt att bråka då?

— Jag vet inte! Oppositionen 1840, som naturligtvis var livligast i borgar- och bondestånden och riktad mot adeln, framkallade ett nytt statsskick där kostligt nog adeln vann i numerär och utgjorde efter 1866 en tredjedel av representationen ifrån att ha varit bara en fjärdedel; det oppositionella borgarståndet förlorade på kuppen och minskades till en sjättedel. Så där går det ibland med förändringar! — Jag minns också, när Brisson genomdrev det så kallade *scrutin de liste* eller arrondissementsval för att få en republikansk majoritet. Reformen gick igenom, men se: de konservativa fingo majoriteten! Bom! — Jag minns också när våra skulle erövra allmän rösträtt. Två av våra demagoger reste till Brüsselvalen för att skriva tendensbrev hem och bevisa välsignelsen av allmän

rösträtt för »folket» och de liberala. Brüsselvalen gingo av stapeln, och våra utsända hade skrivit hem sitt första brev! Pang! Valen utföllo till förmån för de klerikala! Bom! Korrespondensen avbröts i lindan!

— Vilket statsskick förordar Swedenborg då?

— Statsskick? Jag minns inte att han befattar sig med sådant, som tyckes vara likgiltigt! Han talar om tillståndet på andra »Jordar», där självbehärskade, dygdiga och gudfruktiga människor leva sälla i familjer, i direkt förbindelse med guddomen, från vilken de erhålla sina ingivelser, alltså utan regering, representation, landshövding, landsting eller kommunal. Men så snart de märka en ond självisk avsikt hos någon medlem av familjen, så avlägsnas han i god tid genom en smärtfri död. — Han dödas av deras ovilja, och av vantrevnad att vistas bland goda människor.

— Hade Swedenborg icke politiska åsikter?

— När han var yngre satt han för Riddarhuset i ekonomi-utskottet och skrev »det förnuftigaste betänkandet om rikets tillgångar och behov», vilket troligen lades i papperskorgen, eftersom det var förnuftigt. Sedan vände han ryggen åt världen, som han väl ansåg galen, och rörde varken vid tidningar, brev eller böcker.

Men vid riksdagarna var han än med hattarne än med mössorna, ty hans rättskänsla förbjöd honom gå med ett parti, där det var orättfärdigt.

I en punkt var han fast: i oviljan mot enväldet och böjelsen för republik, ty han hade sett Karl XII:s vilda framfart och dess följder. Swedenborg föredrog till och med republiken för monarkien. »Or-

saken», säger han, »till den välsignelse Holland åtnjuter, tyckes vara dess fria styrelse, vilken är Gudi mera behaglig än den oinskränkta monarkien. *I republiken dyrkas ingen människa, utom Gud.* Med fri ande och upprätt huvud förtro sig ock holländarna åt Gud. Så är det ej i oinskränkta monarkier, varest människorna uppfostras till skrymteri och förställning.»

(Jämför Blå Boken: Om konungastyrelse!)

ÖVERKLASS.

Det har givits tider, då jag trott att människorna i samhället varit ordnade efter egentliga vikten, så att vid fällningen det grövsta som tyngst satt sig på botten och kommit underst liksom det grovkorniga urberget, och det lättare finare sedimentet lagt sig ovanpå. Själv medelklass av börd, men deklasserad genom ställning, har jag vid första beröringen med de övre funnit ett visst behag i deras seder, bildning, skönhet i levernet och omgivningen. Men vid närmare bekantskap fann jag att det bara var fernissa, som satt mycket löst. Och vid fientlig kontakt kände jag dem som ett frimureri, en camorra, ett band, vilka accepterat samhällsfördraget med alla dess ruskiga kompromisser, tysta förbehåll, hemliga överenskommelser. De hade makten och lagarne, domstolarne och fängelserna, för att icke säga armén till sitt förfogande. De ägde statskassorna, utmärkelserna, sociala anseendet i sina händer. När de bröto lagar eller begingo brott, så hotade de med fängelset, om någon vågade glunka om brottet. Hela samhället teg, och gick i en skräck

för att bli upptäckt, såsom medveten om handlingen. Den som misstänktes vara kunnig om saken, bevakades som en farlig person. Den felaktige däremot rentvåddes, upprättades och firades. När jag upplevde detta, trodde jag mig vara i en ankarsmedja, där gott kamratskap fordrar orubblig trohet, sammanhållning och tystlåtenhet, och där förräderi straffas med döden.

Jag har tillfälligtvis idkat vänskap med en överklass. Det gick mycket bra en tid, udda fick vara jämnt, i religion, konst, litteratur, vetenskap, ekonomi; men så fort det rördes vid det övre, så började ögonen gnistra, en järnridå föll, emellan oss, vi kände vi voro fiender, och som sådana skildes vi. Vad skilde två människor som råkats i olyckans dagar, och vilka voro medmänniskor av samma bildning och tycken? Jag kan icke säga't, ty det är så hemlighetsfullt.

Är överklassen de laglydiga, de goda medborgarne, som äro all mänsklig ordning undergivne för Herrans skull? Nej, dessa äro annorlunda beskaffade. Är det uppfostran? Nej, ty jag fick en adelig uppfostran av en konservativ borgarefar. Är det blodet? Vad är blodet? Han, överklassen, min vän, var son av ett fosterbarn av okända föräldrar, men fosterbarnet adlades som uppväxt emedan han var en stor godsägare, och min väns mor hade varit kokerska!

Jag vet inte vad det var, men jag kände mig som en fånge, den där fick umgås med gevaldigern, och dricka ett glas med honom. Men när kvällen kom, och flaskan blev tom, var det slut med vänskapen. Gevaldigern blev åter ämbetsmannen, tog fram nycklarne och låste in mig!

Man har kallat överklassen beati possidentes, de

besutna, de fria, patricierna, de bättre lottade, bättre folk, gentlemän, och de ha funnits i alla tider! Men de finnas vid närmare granskning i alla samhällsklasser och med latitudskillnad bara. Mästaren över gesällen, bonden över drängen eller torparen, gesällen över lärpojken. Men det är bara latituder. De kallas också samhällsbevararne, högern, de konservativa. Under fästningens skyddande kanoner samla sig småbåtar, fiskare, men även smugglare och löst folk. Schakaler följa lejonet, och småfåglar bygga gärna i örnens träd.

De övre kanske äro svaga, som söka skydd, behöva skydd, deras enda sätt att ernå en skenbar känsla av lite makt. För klena att gå, krypa de; och av fruktan för dem därnere hylla de sig till de övre. Därom vore intet att säga, såvida allt gick rätt till, laglydigt, juste, samvetsgrant, men det gör det icke... Jag glömmer aldrig de skräckens dagar då en av rikets herrar begått ett felsteg. »De» försökte läsa i mitt ansikte om jag visste något. Om jag vetat något, så hade jag fängelset. När den mannan dör, ringes det i Riddarholmskyrkan, kransarne räknas, och ve den vilkens namn saknas.

Jag trodde den gången, att världsfursten satt överst och denna världens barn, hans trogna, jämte honom däruppe.

Kanske det är så?

LA COMÉDIE HUMAINE.

I fyra gånger tio år har jag nödgats låna mig till följande komedi för att få kläder på kroppen. År 1870 tog jag en färdiggjord dräkt för 60 kronor. På

mått beställd hade den kostat 120 kr. Nästa gång började komedien, som varar ännu. I butiken fanns naturligtvis intet som passade, utan vi skulle ändra. En arbetare inkallas, vilken konverserar mig, under det han tar måtten och ritar med krita. Dräkten kommer hem; jag slänger den på mig, ty jag hade annat att tänka på. Dagen efter märker jag först att dräkten icke var ändrad. Jag hade icke tid och lust att bråka, pinades ett år; och så gick jag till en annan skräddare, som gjorde på mått, det vill säga för 120 kr.

Vi togo mått, provade, och betalte.

Först tre dagar efter, märkte jag att jag fått en färdiggjord dräkt, men betalat dubbelt. Detta har pågått i fyrtio år. Häromdagen fick jag en annan överrock än den jag utsett. Ärmarna voro för långa, bålen för trång. Nu går jag med den uppknäppt för att få rum i den.

När jag råkar skräddarn nästa gång, säger han: »Nå, rocken var ju bra?» Om jag nu svarar nej, så blir jag utan kläder. Svarar jag ja, så ljuger jag. Därför nickar jag bara, och då blir han så lycklig, ty han tror han lurat mig, och det är den högsta sällhet han känner, tills han får Vasaorden!

ELEKTRISKT MOTSTÅND.

Det finns ett sydeuropeiskt djur, som alltid väcker deltagande hos resande nordbor, emedan det får stryk. Ingen nordbo har tänkt ut varför hästens karrikatyr får så mycket stryk, med sydbon vet att åsnan även är ett elakt djur, som icke kan förmå sig göra en män-

niska till viljes, även om det bidrager till ömsesidig trevnad.

Jag hade en tjänare med snygga vanor och som älskade frid, efter vad som tycktes. Men hon ställde lådor och skåpdörrar öppna, vilket ger vantrevnad i ett hem, och samlar damm, där intet skall vara.

Först stängde jag själv, för husfridens skull. Då kunde det hända att hon korrigerade sig. Men en dag sade jag ut min önskan, hövligt dock. Nu föll människan i en själsstrid med sig själv. Flytta ville hon icke, stänga skåpdörrarna icke heller. Hon blev sjuk, kämpade med sig tills det blev middag. Då fann hon på't! Hon gick in till grannens och bad kamraten komma in och stänga.

Denna människa, som jag gav mat, kläder, vackert husrum och lön, ville icke göra mig till viljes i en enkel sak. Hon kunde icke, ty hennes ondska var lika stor som dielektricitetskonsten hos ett trästycke eller en åsna.

»NU KAN VI FLYGA OCKSÅ! HURRA!»

En ungdomsvän, som avled för fjorton dagar sedan i fjärran, skrev på sitt sista brevkort till mig dessa ord: »Nu kan vi flyga också! Hurra!» Han var hedning (ateist) och detta sista ordet hurra! var ett hån och ett hot mot himmelen!

Varje Guds gåva till människorna mottages av hedningarna såsom en seger över Gud. De tro sig uppfinna och de bygga fortfarande på Babels torn, som de förneka, emedan de äro lögnandar.

När den fromme Franklin fick ner åskan på ett

vått segelgarn, så bävade han och tackade Gud som icke dödat honom. Men när de gudlöse fysikanterna ville härma Benjamin och samla åskan i laboratoriets flaskor, blevo de ihjälslagna. Man fabricerar visserligen åskledare än i dag, men de hjälpa icke alltid, även om ledningen är riktig.

Tänk en människa, som får en gåva, och till tack räcker ut tungan!

Varje gång Gud giver något, så firar vetenskapen, den gudlösa, en triumf, det vill säga räcker ut tungan!

Det är vetenskapens natur! Och det synes, som om det än i dag vore förbjudet röra vid kunskapens träd, ty förbudets överträdande följes alltid av otack och förbannelse!

AUTO-KOMEDI.

En sällsynt gäst kom på besök under min olyckas dagar, jag visste icke varför, men fick snart veta det.

Första timmen ignorerade han mig och mina olyckor, talade om hur man firat hans födelsedag, beskrev presenterna, refererade talen. Jag höll honom räkning för att han icke rörde vid mig.

Men så började han, vid glaset förstås, skildra hur lycklig han var, omgiven av hustru och barn, vänner med tillbehör. En lantlig idyll. »Du skulle komma och se.» Du...

Detta betydde: goda människor (som jag) ha det gott, onda ont; all fattigdom är självförvållad; den egna kraften och det goda sinnet skapar ett himmelrike omkring sig; människorna äro icke dåliga, det beror bara på hur man ser dem...

Jag började verkligen känna mig dålig och illa till mods, undrande om det verkligen förhöll sig så, och om jag var sämre än han, då jag icke förmått skapa någon lycka omkring mig.

För att säga något och vara gästen behaglig började jag utan avsikt tala om mina misèrer, då man ju icke får tala om sina fortuner, emedan det sårar. Genom kontrastverkan blev han ännu lyckligare, men jag såg att han njöt av mina motgångar. Detta stack mig, så att jag berättade om en stor utmärkelse som kommit mig till del. Då mörknade han, svarade intet, kastade om ämne och stack mig med att berätta vad han »läst i en tidning».

Detta var hans ärende!

Jag blev förstämd, och även till straff teg jag. Teg, när vi kommit från bords, teg hela tiden. Följaktligen måste han tala. Men så börjar min förstämning meddela sig åt honom; han dunklar av, och fram på natten, efter en tung måltid och inställd sömn, tröttnar han på sin roll, faller ur, och nu vänder vinden. Mitt svårmod passar till hans, och vid midnatt blottar han hela sitt elände. Husliga bekymmer stiga upp, de välartade barnen äro odågor, mågen en halvbov, vännerna trolösa, och han själv är ruinerad. Men i sista ögonblicket måste han skryta ännu, och när han uppger den enorma skuldsumman, ryser han, på samma gång han imponeras.

Min förvåning och mitt ömkande måtte han ha läst i mitt ansikte, ty han ångrar strax sitt meddelade förtroende, kännande att han kommit under, att han avrättat sig vid det bord, där han nyss avrättat mig, och med en övermänsklig ansträngning tar han upp den fallna masken och den glömda rollen.

»Det reder sig nog, allt reder sig, och ekonomiska bekymmer kan man bära, bara man har glädje och frid i sitt hem, och goda vänner...»

När han gick, var han lika lycksalig som när han kom, och jag var jämnt lika olycklig, så att han beklagade mig.

Detta var den största auto-komediant jag råkat. Men han spelade lycklig bara av självkärlek och begäret att få visa andra huru de vållat sina olyckor.

Varför han besökte mig? För att få skryta, trampa, erfara maktkänsla. Kom han även för att beklaga sig? Nej, det var icke hans avsikt, men det skedde ändå. Och jag, olycklig själv, fick göra en människa lycklig.

DET ONDA DELTAGANDET.

I denna tjocka luft av 79 % kväve, av kolsyra, ammoniak, rök, utdunstningar, vandra människorna liksom bedövade, i en halvslummer, men även lullande i ett sällt halvrus. De sakna till hälften medvetande, och till självmedvetande vakna högst få. I sus och dus, icke kännande sig själva, sitt ändamål, sitt mål. Men för att åtminstone känna sin tillvaro och njuta den, måste de erfara frihet från tryck; och positiv blir njutningen när de få utöva tryck, härska, trampa. Det ger pondus eller tyngd åt tillvaron, och »man känner man lever». Även den minsta stackare består sig detta nöjet, när någon olycklig bekostar kalaset nämligen. Under förevändning att beklaga, kommer han på besök; och med den överlägsenhet som innehavandet av en dålig nyhet medförer, är han sympatisk och

nedlåtande. Själv betraktande sig som (för tillfället) höjd över olyckan äger han verkligen något överlägset, som dock sårar, och hans deltagande känns som en klack på strupen. Han har övertaget, det kan inte nekas, men där finns ett uppriktigt drag av välvilja, ty att beklaga är ett gratisnöje, och att själv vara skonad väcker ju en viss tacksamhetsstämning mot ödet, och tacksamhet är en nobel känsla som adlar innehavaren. Offret kan icke neka att där finns välvilja med i spelet, men elakhet och maktlystnad överväga, så att medlidandet får ett drag av ondska, som döljes av deltagandets mask.

Det vackraste sättet att visa deltagande är, att icke låtsas veta om en annans olycka!

POSE OCH GESTE.

En person som utfört arbeten åt mig under en längre tid och vilken jag endast råkat i mitt sällskap, hade anpassat sig efter mig, och visade en jämn, indifferent yta. Jag märkte nog att han undertryckte en del tankar, och oftast svarade med tystnad, varunder hans läppar gjorde små rörelser, som om han talade för sig själv inom sig. I sju år råkades vi på arbetets neutrala mark, och som han för tillfället var beroende av mig, fick jag aldrig se honom annat än från min synpunkt. Jag hade nog ibland den förnimmelsen att han icke var den han visade sig vara, men det rörde mig icke vem han var eller vad han tänkte.

Så kom en afton en bekant till mig under det min arbetande herre var inne. Genom en tillfällighet upptäckte de båda ett gemensamt intresse, en sympati

och deras själar råkades. Min arbetande bekante blev strax en annan människa, talför, exalterad, intressant. Och nu upptäckte jag, att han var en helt annan person, med helt andra meningar än jag delvis trott. Jag undrade om han nu gav en roll, anpassande sig efter den nykomne, men tänkte strax att han kanske hellre spelat för mig, vilket föreföll naturligare. Men jag var icke säker, om han på visst sätt spelat för oss båda, såsom självlösa mänskor göra. En tid efteråt satt jag under en hel månad för ett porträtt, och måste posera i en viss dräkt och en tämligen imponerande ställning. Målaren såg mig en hel månad posera, och i samma gest och i samma stämning som posen framkallade.

Sista dagen kom en mäktig person på besök, han hade för tillfället mitt öde i sin hand. Jag konverserade honom en timme, alltunder det målaren betraktade mig, med undrande blickar. Dessa blickar väckte min självuppmärksamhet, och när den främmande gått, fick jag för mig, att jag genom anpassning narrats giva en roll, för vilket jag skämdes.

Swedenborg skriver på ett förfärligt sätt om dem »som tala med himlen och tänka med helvetet» och likaså om människan i världen, »då hon tänker av sin ande, vilket sker, då hon är ensam, varemot många tänka annorlunda då de icke äro allena».

Det är nog så; och man ser människor, tungsinta i ensamheten, bli glada, när de råka en människa. Sällskapsmänniskor äro dystra i ensamheten, och för att dölja sin sorgsenhet gå de i sällskap, somliga för att få beklaga sig, andra för att få tala om annat och glömma.

Emerson påstår till och med att de flesta människor äro andra, det vill säga: icke sig själva.

Det är därför beskyllningen för falskhet är så vanlig; men säkert är att man förlorar sig själv genom att missbruka sällskapslivet. Stora sällskap med indifferenta eller antipatiska personer få lätt utseende av spökcirklar, emedan ömsesidig misstro framkallar villrådighet om vilken roll man skall taga.

KOSTYM OCH MASK.

Själva Goethe erkänner mot slutet av sitt långa liv för den unge Eckermann, att han liksom alla andra nödgats ge roller då och då, helt enkelt för att kunna leva. Undertrycka meningar, hålla med, göra tysta förbehåll, undanflykter, lägga till vackra sidan, låtsas tro gott om alla, framför allt tala väl om alla. Ett långt liv medför den faran, att de många rollerna börja på att trassla sig, liksom när skådespelarns peruker och kostymer råka i oordning vid en flyttning. Personligheten blir ett helt vaxkabinett av figurer, som få levande gestalt, och man ser sig som indiska guden med hundra huvuden och armar.

Nu skall man lägga av nattrocken, ta på fracken och välja stjärnorna om man har några. I detta sällskapet fordras i afton en reserverad gentleman, något melankolisk, emedan han haft kända sorger. I ett annat sällskap få inga stjärnor synas, men ett lätt skeptiskt manér, lite folkligt för att icke såra. I ett tredje fordras ett imponerande överlägset väsen för att icke ligga under. Ve den, som icke har kostym och mask i ordning, utan tar miste; och ve den mest,

som trasslat bort sig, att han icke kan gå ut i sällskap, emedan han icke kan någon roll utantill. Han får sitta hemma!

Jag kan icke dölja, att Goethe »sitter» för Eckermann, även när han bekänner, att han gör det!

RÖVARE.

Han kom, utvilad, stark och beslutsam upp och sökte mig efter min förmiddags förfärligt ansträngande arbete, då jag blev liksom ryckt ur sömnen, utan motståndskraft, värnlös. Detta hade han räknat ut. Han hade ett papper med sig och bad mig skriva på. Jag hade nog besinning svara nej. Men han ägde ett vinnande sätt, en flytande tunga. Och han talade:

— Det är bara en fyllnadsborgen, första omsättningen, och tredje man måste suppleras.

Jag tvekade ännu. Han talade vidare:

— Ser du, lånet är redan utfallet, och det här är bara omsättningen...

I mitt trötta huvud och frånvarande sinne, förvandlades denna farliga upplysning, som borde ha skrämt mig, till något lugnande, tryggande. Jag skrev på och var fast för mer än 1,000 kronor.

— Det är b a r a omsättning! Det är uttytt = det är b a r a betalningen som återstår, sedan lånet är uppätet och bortfestat.

Följden: jag blev hans träl; jag fick sitta och straffarbeta ihop summan, som odågan förstört i ridhus, på kaféer och dylikt. Även om jag senare trö-

stade mig, och förlät honom med att andra fått betala för mig, så kände jag det som ett överfall i en mörk skog. Och denna man var en sådan, som icke ville betala, även när han kunde. Han slutade som en aktad medborgare, fick orden och förtroendeposter och en mycket vacker dödsruna.

Nå, det må så vara, men ehuruväl erfarenheten var dyrköpt, så föll jag i samma snara, trettio år senare, fastän då i mycket större skala. Överfallen under arbetet, väckt ur sömnen, eller vid glaset (det är Bauernfängerns metod) narrades jag med förespeglingar att skriva på ett papper. För att icke förlora, skrev jag numro 2. Numro 2 drog 3 efter sig och det blev en aritmetisk serie. Jag var återigen träl, hans träl.

Råd: Akta dig för att ta emot besök, när du är trött! Akta dig att dricka med personer som röra sitt glas utan att tömma det!

Sista gången när jag stängt min dörr skickade han ett bud med en växel att accepteras, när han visste att jag sov middag. Men då vaknade jag och vägrade, ty jag blev vred, och det räddade mig den gången! Jag hade stängt min dörr, men han skickade en lönnmördare att överfalla mig under sömnen! Så kändes det!

NATURBARN.

Lord Wilkins, som i sina skildringar av Guldkustens infödda befolkning mera söker förklara naturbarnets svagheter än förebrå, berättar på sitt egendomligt godmodiga sätt om en otacksam vän, vars fel han dock överskyler med dennes bristfälliga minne och förstånd.

Under sin vistelse i Winnebah överfölls lorden ofta av svårmod, en följd av klimatet och frånvaro från fosterlandet. Med ortens skollärare och organist, en till anglikanska kyrkan omvänd inföding, stiftade han ett slags vänskap, som baserades på organistens musikaliska förmåga. Denne fick nämligen komma i lordens hus och spela för societeten. Hans talang var obetydlig, men det var i alla fall musik, och när lorden alltid översvallade av tacksamhet, förklarade infödingen att skulden var på hans sida som fick spela för sådana åhörare.

En dag kom ifrån Loango en virtuos på piano och slog sig ner i Winnebah. Societeten gladde sig åt den nyförvärvade erövringen, och gav lorden en vink om att inbjuda celebriteten i stället för infödingen. Lorden föll icke för frestelsen att avdanka sin vän från ensamma svårmodets stunder, ty »han ville icke vara otacksam». Organisten hade redan visat symptom av svartsjuka på den nykomne virtuosen, vilket manade sir William att vara försiktig.

Detta hjälpte icke, ty organisten grollade ändå. Och en vacker dag mottager lorden ett brev från sin infödde vän, vari denne i upprörda och exalterade uttryck beskärmade sig över lordens otacksamhet, och förklarade att han aldrig mer »skulle spela för sin Saul».

I stället för att begagna tillfället och anknyta med virtuosen, uppsökte sir W. sin vän, och sade honom följande:

— Du har visst glömt att jag försakade nöjet höra virtuosen i mitt hem, endast för att jag icke ville såra dig med min otacksamhet. Nu förebrår du mig — för vad? Och nu hotar du att aldrig mer vilja

spela för mig! Jag behöver ju bara vinka, så kommer virtuosen; men varför gör jag icke det, som svar på din hotelse?

Det förstod naturbarnet inte; och han kunde aldrig komma ifrån att lorden varit otacksam, och han förstod inte hur man kunde föredraga en utbildad talang med stort program framför honom och hans Kramersetyder.

Naturbarnets brist, på minne, förstånd och självkännedom! Men hans självförblindelse var även så stor, att han icke kunde tänka sig att konkurrenten existerade. Talade man om virtuosen, så teg organisten, rullade in sig, tog icke emot »den andre», erkände icke hans tillvaro, svarade på annat, uteslöt honom ur sin erfarenhetssfär och stängde av sina sinnen för honom.

Lorden hämnades icke på den otacksamme subjektive, utan bjöd honom igen. Denne var nog naiv att göra sig rar, först; sedan kom han, stolt, förlåtande, överlägsen, oumbärlig:

— Jag överger aldrig en vän, yttrade han förebrående.

Därmed antydde han, att han hade förlåtit! och glömt!

PÅ ANDRAS VÄGNAR.

Det finns självlösa människor, som bara leva »på vägnar».

Jag har en bekant som hatar mig, icke därför att jag hindrat honom eller skadat honom, utan därför att jag icke älskar hans vänner (som äro mina fiender), men mest därför att jag icke vill dyrka hans

gudar. Han avgudar Wagner, och det gör icke jag. Han har icke upptäckt Wagner, men han har identifierat sig med honom; han talar i Wagners namn, ser ut som om han skrivit Wagners operor, och betraktar oss som dödsfiender, kanske med en viss rätt, ty om vi kunde störta Wagner, så föll hans beundrare till intet.

Jag har en annan bekant, som söker mitt sällskap, men endast därför att jag tycker om hans Beethoven. Jag hade visserligen, såsom varande tio år äldre, min Beethoven färdig före honom, men han anser sig ha upptäckt honom, och jag undfår Beethoven ur hans hand.

De flesta fiender jag äger, hata mig mest på andras vägnar. De hade aldrig läst vad jag skrivit, men de »ha hört sägas» av sina vänner...

Dessa självlösa, som »ta in» i stället för att tänka, och vomera i stället för att tala, de äro alltid uppgillrade med auktoriteter, vädja till axiom, slå sig till riddare för åsikter, som icke äro deras men giva dem bröd.

Jag råkade i Paris en obetydlig, färglös, hygglig karl, som åtnjöt stort anseende emedan »han kände Zola», händelsevis, vilket icke många gjorde. Nåväl, vi möttes! Det var Zola, och blev Zola, men vännen själv råkade jag aldrig. Han var obefintlig, fanns inte!

VÖRDNADSFULLT JIM PONGO.

Lord Wilkins berättar i sin berömda »Tio år i Zanzibar» följande drag om infödingarnes liv, ådaga-

läggande deras totala brist på självkännedom och omöjligheten att hos dem väcka känslan av skuld:

»En dag kom en inföding till mig och berättade med hemlighetsfull min att han ämnade bygga ett hus åt mig.

— Åt mig?

— Ja; ni skall få hyra det.

Som jag verkligen behövde en bostad för längre tid, inlät jag mig i underhandling.

— Har ni kapital? var min första fråga.

Han tog åt bröstfickan och svarade: — Jag har 75,000 shillings.

— Har ni koncession?

Ja, han hade det också. Väl, jag skrev under kontraktet på fem år, och därmed började mina olyckor.

Jag såg grundmurar läggas och virke framsläpas. Därpå blev det kav lugnt. Infödingen kom till mig och bad att få låna pengar till arbetarnes avlöning.

— Ni hade ju kapital, svarade jag.

Det hade »gått åt», och »för övrigt» hade han aldrig fått ut, emedan kapitalisten var en äventyrare. Detta »för övrigt» ingav mig någon tvekan, ty hade han aldrig fått ut kapitalet, så kunde det icke ha gått åt. Emellertid, och endast mot löfte att arbetarne skulle få lönen, lämnade jag förskottet. Arbetet gick en tid.

Infödingen kom igen, och nu behövdes timmer. Som jag icke ville förlora utlägget tvangs jag nästan att acceptera några växlar på timmer. Infödingen kom igen om tre veckor och förklarade att han måste betala målarne, om huset skulle bli färdigt till vintern. Här var intet annat att göra än taga fram pengar.

Efter en tid började växlarne förfalla och jag måste inlösa dem. Jag förstod nu med vem jag hade att göra, men det var för sent att retirera. Han hade repet om min hals och bara han drog i det, så öppnades min börs. Den 1 oktober måste jag betala hyran, fastän huset icke var färdigt. Den 1 januari måste jag också betala hyran, utan att få flytta in. Jag vägrade först, men då hotade han hyra ut åt annan och vräka mig, och som byns domare utgjordes av svarta, så hade min bödel rätten på sin sida.

Arbetet avstannade igen, och när jag frågade en grundläggare varför det stod stilla, svarade han att de icke fått sin lön. Jag var då nog oförsiktig upplysa honom att jag utlämnat pängar till deras avlöning.

Uppståndelse och panik!

Därvid kom i dagen, att timret var obetalt och växlarne använts till annat (juveler åt en dam, trodde någon) och desslikes att målarne icke heller fått fullt. Nu skulle min byggmästare ha ryckt in, men se, det blev annat av.

En deputation av den svarta rådstugan kom upp till mig, och förklarade att byggmästaren var absolut hederlig karl, vari några mutade arbetare instämde. När jag protesterade, hotade man mig med process för ärekränkning, emedan jag »kallat honom tjuv».

— Detta har jag aldrig gjort, invände jag.

— Nej, men det följer som korollarium av ert förtal.

— Jag har icke förtalat honom.

— Jo, ni har frågat en grundläggare om han fått betalt.

— Det är icke förtal.

— Jo, det blev förtal, när ni genom er lömska fråga blottade ställningen.

— Vilken ställning?

Här blev en paus, och infödingarne lovade skicka mig en »tablå» upprättad av tvenne advokater, varav skulle bevisas att jag gjort byggmästaren orätt.

Som jag kände deras skicklighet i att upprätta tablåer och kontokuranter, skuddade jag stoftet av mina fötter, lämnande förskott, lösta växlar och två kvartals hyra bakom mig.

— Han har rymt, hette det.

Då stämde jag byggmästaren. Han frikändes naturligtvis, och rentvåddes, under det jag stod avklädd som en skojare.

Men 8 dagar efter erhöll jag ett brev från den ädelmodige byggmästaren, i vilket han förlät mig, men endast av särskild högaktning för mitt »goda sätt». Att jag lyssnat till skvaller och förtal, tillskrev han den rådande hettan och att jag icke tålde klimatet. Han slutade sitt älskvärda brev så här: »Om det hade varit någon annan skulle jag ha bett honom veta hut och slagit honom på käften.

Vördnadsfullt
Jim Pongo.»

Ordet vördnadsfullt försonade mig med en av de största självbedragare jag någonsin råkat. Bedragare törs jag inte sätta, för då kan jag bli stämd en gång till.»

DIE GROSSE VERACHTUNG.

Uttrycket är ju Nietzsches, och, man kan inte hjälpa det, innebär en förfärlig upptäckt. Det är icke

frågan om det lilla föraktet som vankas i vardagslag, utan om det stora gränslösa som en föraktlig människa inger, när hon behandlar en förståndig som vore han en tok. Det stora föraktet är humant; det hämnas icke, utan tar emot, tiger, går vidare. Det stora föraktet skäms på hela mänsklighetens vägnar över oblygheten hos en bov, skäms att avslöja en bedragare i ansiktet, emedan han icke kan se en människa skämmas, förlåter och söker att glömma, upprättar i sitt sinne och förklarar bort saken, raderar ut den...

Lord Wilkins berättar flera drag av naturfolken kring Loango, vilka anse sig vara mycket sluga, ehuru de äro de enfaldigaste av alla Afrikas vildar. »En son till en lägre ämbetsman i styrelsen kom en dag till mig och ville dra mig in i ett bolag för insättandet av en ångare på floden. Jag frågade om han besatt kapital. Han svarade att han hade en kapitalist, som ägde halva byn, och som ville försträcka 80 tusen piaster. — Kom med hypoteken! svarade jag, och saken är klar. Han gick. Därpå slog jag i taxerings- och skattelängden, fann att kapitalisten inte ägde två styver.

Mannen kom igen.

— Nåå, sade jag.

— Jo, jag har fått...

— Pengarne!

— Ja, hypoteken! Jag har de 80 tusen i fickan.

Jag såg ju att han ljög; jag hade bara behövt be honom lägga fram papperen! Men jag skämdes så på hans vägnar, att jag teg.

Min tystnad oroade honom, han gjorde en volt, överföll mig med förebråelser i förskott och frågade om jag ville »bryta mitt löfte».

Denna gränslösa fräckhet, då han tillika ville stjäla mitt löfte, som var villkorligt baserat på hans 80 tusen, kom mig att rodna av blygsel, och jag blev stum, undrande om jag kunnat misstaga mig. Vi rökte en cigarr, talade om ångbåten, och genom att sätta mig in i hans tankars gång var jag nära att tro på ångbåten.

Längre fram på dagen gick jag upp till sheriffen, och fick bekräftelse på att kapitalisten var fattig.

Jag nöjde mig med att icke vara hemma för slyngeln, som med det från mig stulna löftet gick och lånade pängar i kolonien. Jag varken ville eller vågade omtala affären, ty slyngeln var en aktad man, och hade sin far i drätselkammaren som Baillif. Nu blir historien lite invecklad. Fadren i drätslet och jag hade tio år förut haft en affär. Styrelsen hade nämligen betalat mig ett förskott på arbetet, som jag levererat, men då man icke begagnade arbetet, återlämnade jag förskottet, när fem år gått. Vid ett samtal sex år senare med koloniens solicitor, råkade jag omnämna det återlämnade förskottet, som belöpte sig till 400 piaster, och ämbetsmannen lovade rannsaka, ty summan var icke avförd ur räkenskaperna. En tid gick, under vilken jag haft nya affärer med sonen, slyngeln med ångbåten. Därvid hade han blivit skyldig mig provisioner på försäljning av skinnvaror, men jag visste icke beloppet. En dag kommer sonen (med ångbåten) på besök, och till min stora förvåning ville han lämna provisionerna. Han såg hemlighetsfull ut, och betraktade mig som man betraktar ett dumhuvud, alla svarta anse de vita som dumhuvuden, emedan de »låta lura sig».

Jag invände att det icke brådskade med provi-

sionerna, då de väl voro så obetydliga. Han sluddrade något och tummade sedlar, som tycktes bränna honom. Svårt hade han att lämna dem ifrån sig, gärna ville han dock bli av med dem. Jag såg hans strid, men förstod den icke.

Slutligen mumlade han fram:

— Men det är 400 piaster!

Nu förstod jag. Den fatala siffran upplyste mig, att detta var fadrens registratorns enda sätt att återlämna orätt fånget.

Jag tackade, började reflektera, men tärningen vände sig i bägaren, då han tillade:

— Provisionerna gå icke upp till 400 på långt när, men tag detta som förskott på blivande leveranser.

— Binda mig, gör jag icke, svarade jag, redan inne i hans tankenät.

— Som provisioner då! svarade han och lämnade summan. När han gått summerade jag upp det oerhörda bedrägeriet. Fadren återlämnade mig mina pängar; med dessa skulle sonens provisioner betalas och på samma gång skulle jag skuldsättas för blivande leveranser.

Jag teg, ty jag skämdes, i synnerhet när fadren Baillif avgick strax därpå och erhöll belgiska Leopoldsorden.

En vecka senare hade sonen panna komma igen, och han bad då att få låna 400 piaster, som jag visste jag aldrig skulle få igen. Denna oblyghet, att nu vilja ha igen pängarna, under denna form, mina pängar, tre gånger mina pängar, föreföll mig så sublim, att jag lämnade honom summan. Men när han stoppat in dem, kunde jag inte neka mig nöjet att ge honom en släng:

— Jag tänkte inte kvitta, sade jag.

— Vad då med?

I detta svar förnekade han provisionsskulden, och som jag befann mig i malarians rekurrensstadium och var nervös, så lossade jag säcken och sade honom allt.

Han hörde på, som om det icke angick honom; men när jag gav slutrepliken:

— Ni har aldrig lurat mig! så föll han i raseri.

Detta nämligen, att han icke kunnat lura mig, det sårade honom dödligt, ty det gick på hans heder.

Han tycktes slipa sin tunga mot tänderna ett ögonblick och så stack han:

— Ni är den falskaste människa jag i mitt liv råkat!

Jag protesterade. Men han fortfor:

— Varför stämde ni mig inte? Föraktade ni mig så djupt?

— Ja, svarade jag, så djupt! Det kallas die grosse Verachtung men de gamla kallade det ironi, eironeia.

Han gick; grämde sig en tid, föll av, men endast därför att han icke kunnat lura mig. Och i byn kallade han mig skurk — därför att han icke kunnat lura mig!»

BEGREPPET UNGDOM.

Teosoferna säga att barnen leva på astralplanet till tandömsningen (7—8 år). Detta betyder att barnet ännu lever i minnet av och i förbindelse med det övre. Ett snällt barn motsvarar verkligen Swedenborgs skildring av människorna i bättre världar, och äger alla deras dygder. De äro godtrogna, oskyldiga, tacksamma, smeksamma, naiva, utan förställning; de äro omedvetna om ondska och lögn, liksom skyddade för onda inflytelser, som de varken se eller förstå.

Men så kommer det! Slyngel- och slynåldern, då de likna fåglar eller unga hundar; en ostadighet, ouppmärksamhet, cynism, skepsis. Mera djur än människa! Och detta abstrakta begrepp ungdom, som mån pådyvlar illusioner, nobel äregirighet, ambition, ideal, högre strävan, uppoffring, allt som saknas. I synnerhet tro.

Jag minns i skolan med vilken grymhet man talade om en lärare, som man kallade falskmyntarn, under uppgift att han varit i Amerika och gjort falskt mynt. Detta i 3:e klassen. Öknamn på alla lärare, och all diktan och traktan gående ut på att lura dem, ibland plåga dem, med ritningar på tavlan. Och detta mest mot den gode, godtrogne, som man rådde på.

Om man tänker på studenten, vars skepsis är liksom en gammal filosofs. Se på hans teaterföreställningar, där alla begrepp äro upp- och nervända, ingen respekt för någonting. Hans karnevaluppståg, där förtjänsten hånas, det höga drages ner, idioten förhärligas, och detta med en världsklok beräkning att vara till behag, de maktägande, examinerande, belönande till behag.

Jag minnes 1870! Två kamrater som skulle bli präster, huru de svuro över de hebreiska bokstäverna, hur cyniskt de citerade Gamla Testamentet, men besökte föreläsningarna för att visa sig, på första bänken. Jag minns huru de som övade poesi, gingo gränderna för att dölja sig för begabbare, och huru högre intressen betraktades som vanhedrande. Uppfördes skådespel, så voro de tagna ur Fliegende Blätter, karnevalen var cirkus, vårens återkomst firades med varieté och »danserskor» från Stockholm. Vid magisterpromotionen såg man, mitt i majeftermiddagens sol-

sken, i Botaniska trädgården, en mor eller syster hålla den lagerkrönte för pannan. En professor satt på järnvägsvaggonens trappsteg och »var sjuk»...

Det var baksidorna, kan man säga, ja, men var framsidan, de vackra talen, så uppriktiga, då de strax efter parodierades? Och äro de äldre bättre? Må vara: lika goda kålsupare då; men icke förtjänar ungdomen någon särskild skål, då mannen ingen begär och gubben ingen får; och ungdomens drömmar, om de finnas, äro icke så rara; dess sorg är att icke vara gammal, och dess hopp är att »bli gammal», det vill säga, få bröd, ställning, kvinna och makt. Abstraktioner, begrepp, alltsammans, ungdomen inberäknad!

SYNDAFALLET OCH ARVSYNDEN.

Under dessa apmoralens tider blev det modärnt att transmutera satisfactio vicaria till ärftlighet. Man skyllde på föräldrarne, mest fadren naturligtvis. Men om fadren levde, så skyllde han på sin far, och så kom man tillbaka till första föräldrarna. Detta är ju alldeles med Bibelns lära om syndafallet och arvsynden, och borde ha bekräftat vår religionslära, men det fick inte ske. Det var ärftlighet; men från vem? Vem började?

Jo, alldenstund varje nu levande känner sig ärftligt belastad med onda drifter och sjukdomsfrön, och alla föregångarne känt detsamma, så återstår bara de första föräldrarna att skylla på.

Hur skall man då komma ifrån skulden, skuldkänslan och de onda drifterna?

Kristus svarar enklare på det än teologerna, vilka

uppsatt nådens ordning som en tentamenskurs eller en gradpassering.

»I dag skall du vara med mig i paradiset,» sade han till den rövaren som erkände att han led för sina onda gärningar; men han sade det icke till den andre som hånade honom.

I allmänhet bör man hämta sin visdom direkt ur evangelierna, ty de äro enklare, större, gudomliga. Uppbyggelseskrifterna äro liksom den högre matematiken, orena, invecklade och därför behäftade med mänskliga svagheter.

PANDORA.

De gamla grekernas religiösa visdom synes ibland vara hämtad ur samma källa som Israels och vår, men genom hantering blivit solkad och vänd baklänges. Gamla Testamentets Eva blev ursprungligen skapad mannen till en hjälp och glädje i ensamheten. Men efter syndafallet vände sig bladet.

Hos grekerna blev Pandora genast skapad till ett straff, ty när människorna gjorde uppror mot Zeus och icke ville lyda honom, så skulle de få lyda kvinnan. Mannen var från början en liknelse, danad av lera, men åt denna ville Prometeus ge gudomligt liv och därför stal han eld (anden) från himmelen. När så den fullkomnade mannen i känslan av sin natur som halvgud, gjorde revolten, befallde Zeus Vulcanus att av gyttja göra en kvinna, alltså en ny skenbild, vilken begåvades av alla gudarne med charme eller tjusförmåga, talförhet o. s. v.

Under sitt personligblivna begär blev nu mannen

slav, och han fick lära sig lyda. De största härskare och tyranner, Cæsar, Antonius, Napoleon, ha krupit för sina skenbilder av skön gyttja, och själva sultan har i harem fått gråta av obesvarad lidelse, fastän han rått över den skönas liv.

Swedenborg låter den största av tyranner, Carl XII, på andra sidan, få en härskarinna, som bringar honom till djupet av förnedring. (Diarium spirituale.)

»Efter du lydde din hustrus röst», och icke min, så skall du få lyda henne i stället!

Men endast den som genom lydnad mot Gud »är behaglig i Guds ögon», undgår henne. Det är enda sättet! Probatum est!

FRAKTIONERINGAR.

Personlighetskomplexet kan liknas vid en moderlut, som vid destillation ger olika preparat, om man vid olika temperaturer avbryter operationen. Vid lägsta temperatur kommer bara gaser och vatten, om jag destillerar stenkolstjära; sedan kommer stickande ammoniak, så benzol, hyacintdoftande, längre upp på termometern kumol, det är den hälsosamt doftande kummins eteriska olja, och på slutet kommer anilin, som är mandelträdets vällukt; och anilinen är släkt med ljuset, ty den ger alla regnbågens färger men i ett oändligt antal brytningar. Det är bara tjära, men är på samma gång hundra olika ämnen. Jag är bara tjära eller jordbeck, men kan du värma mig, så blir jag vad du gör mig till! Den ena får mig bara upp till 100° och då är jag rena vattnet, för honom; en annan hettar mig till 200° och då blir jag

en hyacinth; det finns bara en, som förvandlar mig till ett mandelträd, men den får också se alla färger som finnas och flera till.

Nu frågar den som bara fick ammoniak, kan man skörda fikon på tistlar? Ja, man kan av sillake få hyacint, och rosor av lik.

Men man skall förstå sig på, och man skall bestå temperatur!

VEM ÄR HAN?

Han är den hederligaste människa jag känner; han ger hellre för mycket än för litet, och om han av misstag räknat sig till godo i kassan, så skänker han åt de fattiga.

— Den? Jag vet att han för tio år sedan höll på att komma in!

— För tio år sen, men då kände jag honom icke, och av den personen finns inte en atom kvar. Den jag känner är absolut hederlig.

— Men jag sa ju dig...

— Jag betvivlar icke, men vi känna då icke samma person! Den jag känner etc.

— Du förstår inte...

— Jo, jag förstår, men när han lidit kval för sitt fel, ändrat sig, gjort om sig, så är han en ny människa, och endast den känner jag! Punkt.

— Det är märkvärdigt vad X*** gör för ett gott intryck av soliditet, allvar, rättrådighet och uppriktighet, frånsett hans stora mänskovänlighet. Men han har även under vårt långa umgänge aldrig stött mig

genom att införa samtalet på låga ämnen, tvärtom sätter han upp ett oblitt ansikte när en cynism faller.

— Jo, den hycklaren! Han är ju visserligen ungkarl, men ett sådant liv han förer...

— Han?

— Ja!

— Det var otroligt, men om så är, tycker du inte det är vackert att han döljer det han blygs för; och att han förskonar oss för skildringar ur sitt lägre liv! Tänk om vi skulle sitta och tala om våra allra lägsta förrättningar...

KARMA.

Teosoferna mena med Karma: dels en människas öde, dels hennes uppgift i livet. Med öde menas: det pensum hon skall fullgöra som penitens för något okänt förflutet; med uppgift förstås väl det som hon tvingas fullfölja mot sin vilja. Sextio års erfarenheter ge mig anledning tro på denna hypotes.

Jag har sett människor pina andra, med en fatal nödvändighet, och så motvilligt att de lidit, gråtit under tvånget. En liten hand lägger sig tung över en mans liv; den river i hjärtat och sliter; men den lilla kvinnan gjuter tårar, beklagar sitt offer, tröstar och smeker honom; dock hon måste fortsätta sitt straffande verk. Hon känner ingen ånger, endast smärta; hon finner det så olikt sig själv, betraktar sig själv nästan som en annan person, och hon tar icke åt sig offrets bannor. Den starke mannen, som pinas, förnimmer det också som om plågan icke kom från henne; han kan knappast vredgas på henne, utan han känner den

allsmäktiges hand ligga tung över sig. Han kan kyssa den lilla handen, som måste riva; han kan beklaga sin bödel, som är dömd till denna rysliga roll, vilken icke klär henne.

Han frågar: Varför gisslar Du mig, din enda bästa vän på jorden, som endast vill Dig gott?

Hon svarar: Jag vet inte! Men jag har aldrig plågat någon människa som Dig!

Och så gråter hon! Över sitt mänskliga öde!

O, hulda gissel! — kvad han i ormgropen.

Jag såg för länge, länge sedan en ung flicka, ljus, med ögon bestående endast av blickar som icke såg på jorden; det var den slags skönhet, som lyser upp en våning när hon träder in; mänskor stanna på gatan slagna av häpnad vid åsynen; ingen ung man vågar nalkas henne av vördnad och bävan; ingen törs fria till henne, ty »det vore för mycket».

Nåväl! Hon hade en mörk fader, med ett dunkelt rykte, och glasögon med svarta hornbågar; hon hade två mörka bröder med ett dåligt karma, hon växte upp i en mörk gränd i staden.

Så kom den rike friaren! Hans yttre var icke fördelaktigt, tvärtom! Hon frestades icke av rikedomen, och icke av mannens egenskaper, ty hon gjorde som Ofelia, tänkte ingenting. Hon drömde visserligen något ljusare i livet än stadsgränden, men vågade icke önska det!

Det slutade med att hon tog den friaren, icke för att bli rik, icke för hans ställning, ty han var köpman med disk. Fadren räddades från ruin; och för bröderna måste hon hela sitt liv offra sina nålpängar; stadsgränden kom hon icke ifrån.

— Var det för att rädda din far, som du sålde dig? frågade en väninna till henne.

— Nej, svarade martyren, jag tänkte icke på honom; jag bara följde ett bjudande tvång, emotståndligt.

Jag såg henne efter tjugu år. Lika ung, lika skön. Men nu hade mannen blivit tvärsäker, och han släppte ut henne för första gången i societeten. Där råkade hon en betydande man med stort anseende och inflytande. Denne kommer på den som han tycker lovvärda idén att befria den sköna ifrån djuret, kanske oegennyttigt. Nåväl, befrielsearbetet slutade hastigt, ty befriaren ruinerades först, råkade in i farliga saker, och slogs ihjäl på en resa, inom år och dag.

Så farligt är det att röra vid människors öden, även i lovvärd avsikt, och särskilt att skilja makar.

Äktenskapen sades förr vara stiftade i himlen, och det logo vi åt, ty vi tyckte dem mest vara stiftade i helvetet! Men om vi med himlen mena de orter varifrån våra öden styras, då ligger sanningen nog där, eller på båda ställena.

Men jag har även sett människor som varit liksom födda att tjäna andra; och de ha gjort det godvilligt, utan lön, för otack, för hugg och slag till och med. För femtio år sen såg jag en vänskap uppstå mellan två unga män. De följdes på samma bana, voro kamrater, oskiljaktiga, gnabbades, men bodde tillsammans. Den tjänande brodern var solidare och ägde talanger, var bättre människa än vännen som tog emot tjänsterna. Och den mottagande parten behandlade alltid den värdefulle vännen litet spefullt, ty han var

själv en gäck, med rätt mycket allvar dock i det praktiska.

Så gifte sig gäcken! Den tjänande vännen behövdes för att hyra ett överloppsrum. Så blev han ledamot av familjen, vän i huset, i ordets allra vackraste bemärkelse. I trettiofem år tjänade han utan lön; såg barn födas och växa upp, gav ett handtag i nödens stund, blev en ogift farbror åt de unga, ett stöd för de gamla. En gång förlorade han sin ärvda och sparda förmögenhet på vännen.

Så dog frun i huset, barnen voro utflugna, och de gamla vännerna sutto ensamma, som förr spelande på pianot och sjungande sin ungdoms duetter.

Hade han älskat frun i sitt sinne? Det frågade ingen; ingen trodde så var; jag trodde det aldrig, tror det icke än; men om så var, höll han det så heligt, att hans renaste känsla var skyddad för världens blickar och ord. Jag kände honom; han var en renhjärtad natur, god människa, som aldrig gifte sig, fastän han hade råd. Han reflekterade icke över sitt förhållande, levde för vännen och hans familj; han måtte ha tagit det som sitt öde.

Men han var icke slavsinnad, ty jag såg honom vred en gång; han hade ett gott herrelikt utseende och höll folk på avstånd, så att det var inte det!

Nå! Vännen gifte om sig vid femtio år. Elva månader efteråt bodde den tjänande brodern hos de nygifta. Några år efter dog den gifte vännen, och den oegennyttige talade vid graven; sörjde ett år. Därpå slog han sig tillsammans med några andra ungdomsvänner och hyrde i deras hus. Där hjälper han, nu gammal rentier, med råd och dåd, utan lön naturligtvis; han är oumbärlig, och om somrarne seglar

han med dem, men han får alltid sköta focken. Det log en man åt, häromdagen, och jag med, men jag har ångrat mig sedan. Jag vet, han kunde sköta rodret, men han skötte focken, för att göra de andra en glädje, eller därför att han dunkelt kände det skulle så vara, fastän han i allt var den överlägsne.

När han dör, som icke kan dröja länge, skall jag säga tyst: »Du gode och trogne tjänare...»

Men jag har hört en man, som fått en dunkel förnimmelse av att det var hans plikt att tjäna och misshandlas av en annan. När man harmades över förhållandet och frågade den förtryckte, som i sitt förhållande till andra människor icke var att leka med:

— Hur kan du låta behandla dig så, av den slyngeln?

— Jo, svarade han, som var något teosof, det är mitt karma, jag har gjort honom ont förr i världen, och är nu hans träl!

Nu vill jag sluta med en reservationsanmärkning.

Teosoferna vidgå, att från andra sidan högt stående andar godvilligt stiga ned för att hjälpa mänskorna både med ledning och med att lida för deras skuld. Det skulle således finnas oförskylt lidande här nere på jorden! Det ser så ut också, ty jag har sett mänskor lida för andras fel, lida omänskliga kval, men en kort tid; och så voro de lika glada igen. De drogos in i de rysligaste historier, kommo ut oskadda, kände ingen skuld. Och ju mer de ledo dess skönare blevo de. Det bet inte på dem!

Detta är en uppbygglig tanke, och kan formuleras med Kristus i mennesket, det är väl ut-

tytt: att många människor följa Kristi föredöme att lida för mänskligheten.

Men väl att märka alltså: Karma är icke alltid Nemesis, med vilket det ofta förväxlas!

Orientalens fatum är av samma känsla som karma; och de ha rätt, när de säga »oundvikligt», men orätt när de kalla ödet blint. Världsstyrarens öga är icke blint.

GE DIG SJÄLV ORÄTT.

Att ge sig själv orätt är en metod som jag också prövat gent emot människorna. Det går en tid bra; man känner en viss frid, och man blir omtyckt, dock med en liten ringaktning; man blir även exploaterad för att inte säga lurad. Detta betraktar man som priset för de sympatier man vinner, och det är varmt omkring en i denna kalla värld, när man inga fiender har. — Men så komma olägenheterna! Om man är rättrådig och ger de orättvisa rätt, så blir man hycklare eller själv en lagvrängare; ens person tryckes och trampas ner, så att den försvinner; och det värsta är, att man skämmer bort de andra, så att de fortsätta i sina falska föreställningar, vilka de påtruga mig. Det växer samtidigt upp en slapphet i ens moral, och man tror det går att förlåta allt, därför att man förstår allt. Man förlåter dock hälst, där intresset bjuder att blunda; rör det ens gods och ära, så har man svårare att »förstå» motivet till den brottsliga handlingen.

Kierkegaard har skrivit om det »uppbyggliga i att mot Gud ha vi alltid orätt». Det fattar jag, ty vi

känna icke Guds hemliga rådslag, mot vilka vi opponera i fåvitsko, även då de äro till vårt bästa.

Att erkänna sin orätt mot människor, då man har orätt, det är vinnande och uppbyggligt, men att genomgående ge sig orätt är betänkligt, för båda parterna. »Stå det onda emot!» heter det. Dock, övervinn det onda med det goda.

TALA VÄL OCH TALA ILLA.

Nyligen dog en man, mäkta rik, som givit mig en tillfällig hjälp i min ungdom, inte så stor för honom, men stor nog ändå, för mig. Livet rasade framåt och jag var inte otacksam, kanske kvittade den skulden mot hjälp jag givit åt andra, så att skulden blev obetalad. Mannen dog nyligen. Jag skickade en krans; och med en bekant satt jag på begravningsdagen och talade väl om den avlidne. Jag uppräknade hans förtjänster; hur han genom omtanke och sparsamhet arbetat sig upp; hur han hjälpt fram en släkting till framtid, och hur släktingen varit otacksam, grymt.

Vi ökade på buden och hade fått en riktigt vacker bildstod på den avlidnes grav; vi kände oss som bättre människor, vilket man ju alltid gör, när man talat riktigt hjärtligt väl om någon.

Nå! Dagen efter kom en anförvant på besök. Jag tog upp lovsången över den avlidne, men avbröts:

— Jo den! Jag räddade nyligen en änkas egendom undan hans klor. Han höll på att narra huset

ifrån henne, inbillande henne att hypoteken icke täckte skulden, fastän där var överskott!!!

Det var rysligt i det ögonblicket. Jag ville söka förklara... Nej, det fanns inga tvivel, och jag satt där och försvarade en dålig handling.

Vad jag gjorde sedan? Jag strök ut det sista och behöll i minnet det första, men var nog svag att ett ögonblick tänka den otäcka tanken: man måste vara försiktig med att berömma människor!

Det var fult tänkt, ty det var endast den fega fruktan för att få orätt som dikterade den tanken.

Senare har jag upplevat annat, som visat mig att ingen risk följer av ett gott ord för mycket. En naturlig benägenhet till att vara frispråkig, som väl är något annat än att baktala, drev mig en dag att referera en persons dåliga handlingar, vilka voro tämligen allmänt bekanta. Jag satt just i tagen med denna mindre vackra bragd, då en telefon kallar mig. Det var h a n, den vi talade om! Och han erbjöd mig en stor fördel, med en god, välvillig stämma, utbredande sig i omtänksamma detaljer för mitt bästa, fastän jag var hans konkurrent.

Det var glödande kol, och jag tror, även om han framdeles skulle göra mig orätt, jag skulle tiga, ty jag fick det bestämda intrycket, att han var bättre människa än jag! Utan skryt sagt!

DET RYSLIGA ÖGONBLICKET.

Det rysliga ögonblicket är det: när man får en sann känsla av att man gjort en människa orätt i sina tankar eller handlingar.

Då faller hela ondskan tillbaka på en själv; man blygs över sitt inre onda, som man ville inlägga i en annan; man skäms så att man ville gå ut i skogen och sticka huvet under en trärot. Man stryker allt orätt den misstänkte förut gjort en, och tar hela skulden på sig själv; han, den eljes icke oförvitlige, kanske mycket klandervärde, blir med ens en oskyldig och martyr; och man tycker sig själv vara den uslaste på jorden.

En naturlig motvilja mot att bli narrad, emedan den narrade tror sig komma under, gör människan misstänksam. Erfarenheten ger stöd åt klentrogenheten, och man är därför så snar i domen. Det är icke behagligt bli en annans dupé; det nedsätter ens berättigade självkänsla och förfalskar ens tankeliv, och man reagerar ju mot överfall...

Men likafullt, den som av ren känsla kan säga om en annan: Han är bättre än jag! även om »han» icke är det; han känner i förkrosselsens ögonblick en hugsvalelse, som om han både lidit kvitt sin begångna orätt, och även tagit bort en del av den andres skuld.

Det är icke så tungt lida för andra, kan vara ljuvt, men att göra andra orätt, det är rysligt, liksom att få skämmas över att man blottat sin ondska.

TIGA OCH LIDA.

Det måtte finnas hemliga lagar, som regera vårt öde, och vilka *skola* vara hemliga. Jag har nämligen upptäckt att vissa människor äro liksom privilegierade att få göra mig orätt, systematiskt, hela

dagen om. När jag klagar slutligen, så är det någon som slår mig på munnen; och beklagar jag mig, så tror ingen vad jag säger, utan alla ta den förfördelande i försvar. Det är ofattligt och kan bringa en människa i förtvivlan. En teosof tröstade mig dock en gång med den förklaringen, att jag lider för okända förseelser i ett föregående, och att jag icke får beklaga mig, ty straffet är rättvist; och vidare, att det ingår i mitt karma (= öde) att få orätt även när jag har rätt. Det är också den enda möjliga förklaringen.

Kristendomen förbjuder en att hämnas, men det är ett sådant svävande begrepp; ty reagerar jag mot en människas ondska, så kallar han det hämnd; straffar jag en bov, så kallas det hämnd; talar jag om, att en bov gjort mig illa, i synnerhet om jag skriver och trycker det, så skriker hela samhället, staten, nationen: han hämnas!

Återstår: tiga och lida! Men det håller man inte ut med; man måste ju beklaga sig ibland.

Nu tröstar jag mig med: att det skall så vara, men av okända grunder! Och de privilegierade som få rätt, när de göra orätt, betraktar jag som bödlar eller djävlar.

EVANGELIUM.

Alla pocka på evangelium, men de mena det glada budskapet: att borgerliga lagen är upphävd, och fängelserna öppnade, med ett ord strafflöshet för sig själva och skärpta bestämmelser för de andra!

Detta var renässancemoralen, både vid medeltidens slut och vid vårt sekelslut.

Man skulle ge människorna »ljus» genom att förkunna allt vara tillåtet (mot andra), bara man »förstod» mänskorna, skulle man förlåta dem. — »Han förstår inte»...

Om jag nu skulle uppräkna alla offren för detta evangelium som vi fingo lära oss, så bleve först ett skrik på skandal, och sedan komme de naturliga bortförklaringarne: det var neurasteni, det var lues, det var ärftlighet, men icke från första föräldrarne; och den olycklige engelsmannen kom oskyldigt i fängelse för nationens hyckleri, och icke för eget fel, ty det var intet fel, det finns inga fel.

Varje antydan att det finns fel som följas av obehagliga verkningar som kallas straff, upptages illa.

Jag hörde för fem år sedan en sådan evangelist, som yttrade, och citerades: »Moral! det är ett ord som jag inte kan ta i munnen.»

Men strax därpå rev han upp jord och helvete för att en elev begagnat en uppgift ur hans föreläsningar och utarbetat i sin avhandling.

Detta absolut oskyldiga tilltag stämplade evangelisten som stöld och ville störta honom.

Den unge mannen svarade mycket riktigt, att då skulle man straffas för att man »stal» sin lärdom ur läroböckerna, vilka man aldrig citerade, men gjorde man det, skulle en avhandling se ut så här:

»Sum jag är (Rabes grammatika, 6 uppl., Stockholm 1858) men kallas ett hjälpverb (Sundelin, Svensk språklära, Örebro 1901) som utmärker den passiva (Sjöbergs logik, Uppsala 1895) formen etc.»

Denna man var den strängaste moralist, fast han icke ville ta ordet moral i sin mun.

RELIGIÖSA HEDNINGAR.

Det finns väl knappt så religiösa människor som österländningarne. Fem gånger om dagen ropar Muezzin från varje kyrktorn i rikena (jag skall återge det på tyska): Gott ist gross. Ich bezeuge dass es keinen Gott gibt ausser Gott! Ich bezeuge, das Mohammed der Gesandte Gottes ist! Kommt zum Gebet! Kommt zum heil! Gott ist gross! Es gibt keinen Gott ausser Gott!

Tidigt på morgonen ropas därtill: Das Gebet ist besser als der Schlaf. På gator, på torg, i bodar och på näringsställen, överallt följes uppmaningen till bön! Är det icke ståtligt att se en hel nation, där ingen blyges vid sin Gud! ingen enda; och där man fem gånger om dagen ropar ut det stora glada budskapet om Herren, allförbarmaren, som icke överger dig eller förskjuter dig? Och är det icke uppbyggligt att mitt i dagens tunga och solkiga sysslor, höra en röst uppifrån, som betygar, utan att vilja övertyga, att Gud är Gud!

Något så perverst och dumt som fritänkeri eller ateism existerar icke i orienten. Om någon betygade något så hemskt att Gud icke är, skulle han sättas in eller slås ihjäl.

Och komme någon och ville stänga moskéerna, men det kommer ingen, ty moskéerna stå aldrig tomma!

Vid dagens prakt
vid mörknande natt:
Din herre har dig icke övergivit och ej dig hatat!

Det är denna kolartro, barnatro, som de kristna hedningarne kalla intolerans, fanatism och mera sådant!

DE GAMLES FROMHET.

De gamla voro i många avseenden mera trogna och gudarne undergivna än vi; ingenting företogs utan offer och bön. Själva teaterföreställningen inleddes med offer; och bruden leddes till gemaket under sång, epithalamier, religiösa hymner.

Grekernas fruktan för det onda var så stor, att de icke ens ville nämna namnet på straff, straffanstalt och straffare. Fängelset kallades: huset; bödeln: den offentlige mannen; Erinnyerna (Furierna) kallade de genom antifras Eumenider, de »förbarmande eller välvilliga» även därför att dessa utövade rättvisan, vilken människorna sinsemellan kallade hämnd. Orestes nämner dem så, sedan de upphört förfölja honom, och han hade insett, att vägen till försoningens frid, gick genom straff.

Detta behov av försoning och därmed sammanhängande fruktan för gudarnes onåd var så utpräglat, att man ängslades i medgången, emedan den följdes av andras avund och eget övermod.

När sålunda Camillus intagit Veji, bad han gudarne om en lätt motgång eller onåd för att bortvända den avund som hans eller romarnes lycka kunde ådraga sig.

Den som firats med bankett för något berömligt, och fått alla festtalens rus i sig, han vet nog hur den festen brukar sluta; men han är icke angelägen tala om det, och behöver det inte heller.

FARISÉER.

Det var fariséerna som kallade Kristus en fråssare och vindrinkare, därför att han åt med tullvaktmästare och bjöd på bröllopsvinet i Kana. Det var samma folk som häcklade hans lärjungar emedan de icke tvättade händerna före maten, och därför att de plockade ax på söndagen. Paulus far ut mot »lögnares skrymteri, som äro brännmärkta i sitt samvete, och förbjuda äktenskap och mat, som Gud har skapat för att med tacksägelse mottagas...»

Luther är än mera flott: »Kan Gud tillgiva mig, att jag i tjugu års tid pinat mig med mässläsande, så tycker han ej illa vara att jag någon gång tager mig ett gott glas och i all ärbarhet förlustar mig med goda människor...»

»Vad säger vår Herre i himmelen därom att vi sitta här och förstöra hans gåvor? Han har skapat dem i den avsikt, att vi må bruka dem...»

»Kan Gud skapa stora och sköna gäddor och skönt rhenskt vin, så kan jag ock äta och dricka dem.»

Swedenborg varnar för askes och ensamhet, ty dels följas de av egenrättfärdighetskänslan och hopp om lön, dels framkalla de onda andar som plåga människans samvete med lapprisaker, och framtaga allt ont hon gjort.

Luther formulerar nog bäst den gyllene måttan så:

»Allt har sin tid: fred har sin, krig sin; att vara klok och vara tok, att vara glad och vara sorgsen.» Om jag vågar, skall jag säga min ringa men 60-åriga mening.

Icke fest varje dag; men fest vid festligt tillfälle!

Vid stora kriser brukar jag askes, som kur. Den renar kropp och själ, den tar bort råhet ur själen och gör hjärtat mjukt, känslan förfinad; och ett nytt själens organ växer fram, som heter: medlidande med andra, även fiender.

Vinet är gott, en Guds gåva, i gott sällskap, ett dryckesoffer, ett tackoffer för övervunnen svårighet, en seger, en medgång. Tackoffret skall vara lustigt Herranom, säger Mose lagar, och ett glatt men tacksamt sinne, är Gudi behagligt.

Ett gästabud i god stämning och hjärteglad anledning, efter utståndna mödor och lidanden, kan likna en högtid, en kärleksmåltid. Och eget är, att när man »har lov» att glädjas med sina vänner, så smakar allt så förträffligt; intet fattas på bordet, vinet är underbart fastän så enkelt, kaffet väcker beundran, utan att vara beundransvärt; man känner en god välvillig ande i rummet som unnar en ett ögonblicks vila och hugsvalelse, och som stämmer in sinnen och förenar hjärtan. Det var vid sådana tillfällen de gamla hedningarne icke blygdes göra dryckesoffret åt all god gåvas givare. Gåva, ja, ty man tager icke sådana stunder, och söker man förlänga dem över tiden, då: »Var är ve, var är sorg, var äro röda ögon?»

Obegripligt, men hedningarne äro stora fariséer, på andras vägnar. Så snart de få höra att en människa är religiös, så gå de på lur efter honom.

— Men han dricker ju!

— Dricker han mycket eller litet?

— Ja si det vet jag inte! Men han har en kvinna...

— Det skall man ju ha, dock bara en, som han! efter råd och lägenhet.

— Han går ju aldrig i kyrkan.

— Men han läser predikan hemma. För resten, det angår dig inte!

— Joo, det är en hycklare...

— Nej, det är han icke, ty han lever i tron, hoppet och kärleken, men det döljer han för dig, för att du icke skall smutsa på't, och säga att han visar sig bättre än han är. Han äter, dricker, håller en kvinna kär, men han ljuger icke, bedrar icke, hämnas icke; han har tålamod i lidandet, intrigerar icke, dödar icke medtävlare, far icke efter höga ting, utmärkelser och överflöd.

Det är frukterna av hans religion, och av frukten känner man trädet.

MAGNETBERG.

Det finns personer som gå med ett magnetberg inom sig, så att allt vad av spikar finns inom andra flyger ut ur virket och samlas hos dem.

Jag har i föregående omtalat en liten trollkvinna, som på avstånd kunde locka till sig bestämda gåvor på bestämd tid. Det var ett magnetberg i den genren.

Men den andra sorten, som tar hemligheter, bekymmer, sorger ur folk, och som får allas förtroenden, den är mera intressant!

Han är vad man kallar en sympatisk person, är omtyckt för sitt blida och förstående väsen. Han deltager i allas sorger, talar aldrig om sig själv; han bjuds över allt där människor fira *sin* förlovning,

sin födelsedag. Och han anmodas vid skilsmässor, försoningar, operationer på sjukhus, lånetransaktioner; han skall sälja skulpturer åt fattiga medtävlare, fastän han är skulptör själv.

Eget är att han åldras i förtid, av de andras bekymmer. Sina egna stora sorger vågar han icke tala om, ty då bli folk tankspridda, svara icke på tal, eller trösta honom med ett skämt eller ett: »slå bort det där!» Då ler han, smärtsamt dock, och synes säga: människor, ha'n I intet hjärta för mig?

DEN SUBJEKTIVE.

Subjektiva människor, eller som de orätt kallas, egoister, äro en riktig vila att umgås med. De äro omgivna av sin atmosfär, så ogenomtränglig, att de icke kunna se utåt. Behaget i deras umgänge ligger däri, att de låta mig vara i fred, och samtalen bli helt objektiva.

När han träder in, så frågar han icke hur jag mår. Det är angenämt vid min ålder, då även en liten krämpa är genant. Strax därpå äro vi inne på hans ämne, som är måleri. Det är mig en njutning få glömma mitt eget, och tänka mig in i en annans liv och verksamhet. Och genom att deltaga i hans, leva hans liv ett par timmar, blir mitt rikare. Jag slipper rota i mina bekymmer, existerar i en verklighet utanför min, får beröring med livet, får veta något.

När vi skiljas, försäkrar han sig alltid ha haft angenämt, ty han har fått tala själv. Men även jag har haft angenämt, ty min person är oskrubbad, ingen har klöst mig; jag känner mig uppbyggd som efter

en god handling; jag har givit utan att veta det, och jag har mottagit, utan att ha tagit något.

Men nu skall jag komplettera skizzen. Mannen är nämligen så subjektiv, att han verkar objektiv. Jag vet han är gift för andra gången, har barn och komplikationer. Men jag har aldrig hört honom säga »min hustru» eller »mina barn», antingen att han icke räknar in dem i sitt själv, eller han icke vill objektivera dem.

Han talar ogärna om människor, men när han gör det, är det mest gott, av naturell, icke beräkning. Tar någon upp ett annat ämne än hans och som rör personer, så tiger han, sätter upp ett oblitt ansikte och återkommer snart till sitt.

Denna inne- och avslutenhet verkar lugnande, och när jag grubblat över hur han ser ut inuti, om han döljer något, så har jag kommit till det resultat, att han är »snygg inunder», ren från ondska invärtes. Och detta på dessa grunder: en människa som betvingar ont och döljer fula tankar, har en sådan dämonisk förmåga i sällskap, att liksom en tankeläsare ta upp andras onda sidor; han får dem omedvetet att säga det han döljer och de dölja, och det är han som ofrivilligt trampar liktornar, säger saker så man ryser utan att man vågar tro han »menat något».

Så gör icke min målare! Han för en godartad stämning med sig, sprider hemtrevnad, betvingar dämoner. Jag svär på att han är en »naiv subjektiv», ty han begär aldrig en tjänst, men är alltid tjänstvillig utan att truga.

Och om du vill anförtro honom en hemlighet eller en sorg, så ser han beklagande på dig, som om han tyckte synd du skall sitta och prostituera dig, men han

svarar icke; och du lockas icke göra om din dumhet, även om du finner honom »känslolös».

Ibland har jag undrat, om det bara är den sällsynta fågeln: en taktfull människa? Ibland har jag trott han går ut för att glömma, och därför är så rädd när andra tala, då de så lätt kunna sticka honom med ett oavsiktligt ord. Men det finns många omdömen om mannen, alla vitt skilda och konträra, i alla nyanser, från ultraviolett till ljusaste ljusgrönt.

Han är väl som vi alla en färgsnurra i spektrums många färger, som dock lära bestå av idel övergångar.

Den är ju brokig, och var och en ser sin favoritfärg över de andra. Men finn medelpunkten, stick en nål igenom den, och ge själv fart, så smälta färgerna ihop, det brokiga försvinner, och du ser bara vitt, vita ljuset. Men du skall vara motorn, ge tillräcklig hastighet, annars blir det som med fonografen, vilken bara skrålar om du inte drar upp honom tillräckligt. Han kan inte dra upp sig själv nämligen!

EN OVANLIG BEKANTSKAP.

I boken »Ensam» har jag skildrat ett slags sällsamma bekantskaper jag gör på mina morgonvandringar. Det vill säga: jag blir aldrig bekant med dem, får inte veta deras namn, men när jag sett dem nu i tio år, så betraktar jag dem som mitt umgänge.

Den »gule mannen» jag skildrade för fem år sen (i Ensam) måtte vara död i fjor, ty jag har icke sett honom i år. Jag har »känt» honom således i nio år, och han gick hädan utan att jag fick veta vem han var. Jag frågade nog, och gissade, men utan resultat.

Ibland hade jag fått honom till pensionerad flöjtist från hovkapellet; en gång var han för detta agronom och lärare i geognosi, detta även därför att han stod och skrapade på en sten med nageln men även för annat, lärare, eller ämbetsman, hur som hälst, men han tyckte inte om mig, och så gick han hädan!

Men jag har en kvar, som jag känt i tio år, och jag skall tala om.

Första året kom han i sällskap med en annan obekant och i förbigående slängde han ett ord till sin kamrat, men som var ämnat åt mig. Dock, alldenstund mannen var mig på ett oförklarligt sätt sympatisk, så blev jag inte ond.

Året gick, han tillhörde det folk vars blickar jag gärna möter, och jag såg honom alltid i ansiktet, varje morgon, vilket måtte ha neutraliserat hans första ondska.

Han såg ut som femtio väl bibehållna år vid början av vår bekantskap. Var tarvligt klädd i kavaj och rund hatt, men såg ut att ha bättre hemma. Ansiktet mörkt oval med mustascher, blåa goda blickar. Ibland trodde jag att jag känt honom förut i detta livet, eller råkat honom åtminstone. Gissade på en förmögen artist, eller en kapten i flottans reserv, ty han rullade och knäade litet i gången.

Andra året hände något som jag inte vet. Jag såg en elak blick, som skrämde mig, och jag drog tillbaka mina ögon för en tid, dock utan att bli ond på honom.

Tredje året fick jag veta att det var målaren C., en av gamla skolan, utan namn egentligen. Så var det han en tid; jag konstruerade hans öde, som kanske var bittert, då nya metoder satt honom i skuggan, och

alldenstund jag varit med om att kasta sten där, så fick jag ett slags medlidande, och kände skuld.

På fjärde året fick jag veta att det icke var målaren C. Nu skulle hela homunkeln fallit bort, men det satt något av målaren-artisten kvar, även i hans lediga sorglösa sätt att föra sig. Han blev dock numera för mig en opersonlig varelse, en promenerande, som jag kände men icke var bekant med.

På femte året kom jag med en bekant som jag råkat på vägen, och efter en stund mötte vi min före detta målare C., men i sällskap med någon. Min medförda vän hälsade med hatten, och jag gjorde så med, som jag lärt mig i min ungdom.

— Nu skall jag passa på, sade jag, och fråga vem den herrn var.

— Det var ju baron H.

— Nej, nej, var det han?

Nu vaknade en rad minnen. Baron H. gick i samma skola som jag, men en klass över. Han blev gift med den store men fattige skådespelaren X:s sköna dotter. Hans far hade dött under pinsamma omständigheter. Därpå hade denna son genom slöseri råkat under administration, blivit räddad och satt nu på sitt slott. Han var ingenting, men målade. Jag mindes honom nu från en kappsegling 1872, där han var prisdomare och jag referent, och han var mig då osympatisk.

Emellertid, nu efter denna hälsning inträdde jag liksom i kontakt med honom, så att jag nästa morgon ville hälsa igen, men höll mig tillbaka. Nu kände jag honom, hade namn, karaktär och biografi. Så levde vi livet framåt och den där hälsningen var nästan

som en rekommendation för mig, ty min vän om morgonen var en aktad och rik man, förr officer.

Det enda som jag inte tyckte om var att han gick och småvisslade in i munnen, när han passerade.

På åttonde året inträdde en brytning i vårt vänskapliga förhållande.

Jag hade nämligen fått sorg, den största en man kan få: jag hade förlorat hustru och barn...

Så kom jag gående, och när han var nästan mitt framför mig, så drog han ett brett grin, så hånfullt, elakt, att jag kallnade. Och nu såg jag för första gången hans tänder, under mustaschen, det var ett ont djur, som bet. Jag fattades av en sådan skräck för mannen, att jag en lång tid gick ur vägen, när han kom, och jag sökte slutligen förlåta honom med att tänka mig att jag sårat honom i någon av mina skrifter, utan att jag visste eller ville.

Men mina ögon fick han aldrig mer; och det måtte ha retat, att jag inte såg åt honom, ty hans visslingar blevo tydligare och övergick ibland till ett gnolande, när han passerade mig. Nu avskydde jag honom, och jag kände även mitt underklassblod koka vid baronens råa grin. Så gick ett år till.

En morgon tog jag i tidningen, och såg baron H:s porträtt med ett kors under. Han var död! Det gjorde intet intryck på mig, utan var som det skulle vara, och porträttet var likt.

I de dagarna hade jag för vissa orsaker valt en annan väg för mina morgonvandringar, och kunde således icke sakna den döde i promenaden. Men efter en tid återtog jag min gamla stråt.

Vad händer? H a n kommer gående i sitt vanliga lunk, livslevande...

Nu är jag van vid mycket ovanligt och oförklarligt, så att jag blev varken rädd eller förvånad. Snabbtänkt som jag är, sade jag mig: det var ett misstag, helt enkelt. Han är inte baron H. Det var den andra! — Och jag log!

Än i dag möter jag honom, och det är helt opersonligt. Jag vet icke vem han är; bryr mig inte om honom längre; har sagt upp bekantskapen.

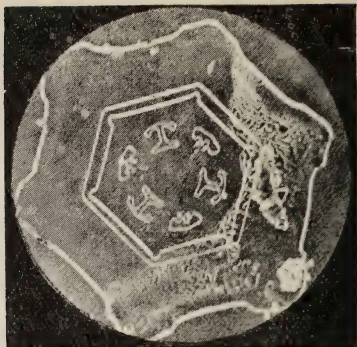
Det obegripliga är, att han inte åldrats på dessa tio år. Jag kan inte se det, men han tillhör dessa som bli gamla, men icke gubbar. Han behåller sin ungdoms ansikte, fastän huden blir grövre, och en ram av fett infattar det forna mindre anletet.

En vacker dag uteblir han, och då förstår jag att han är död! Om vi råkas på andra sidan, skall det bli intressant att kollationera detta jag nu skrivit!

SNÖBLOMMOR.

I Geologiska Föreningens Handlingar mars 1893, skriver avlidne Gustaf Nordenskiöld (son till Adolf N., Vegamannen) om snöblommor, och återger mikroskopiska fotografier.

Tyndalls is-blommor och snöstjärnor känna vi, och de ha ingenting sagt oss som vi icke känna förut. Men Gustaf Nordenskiöld, som måtte ha varit gudarnes älskling eftersom han fick dö i sin ungdom, han såg litet längre, och sade ett ord, för mycket för Geol. För. Hdlr, men inte för oss!

Snöblomma.

Se här först en snöblomma, med sex kalkblad och sex ståndare; det är en hexandrist och liknar en lilja.

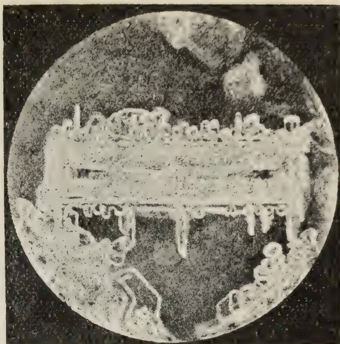

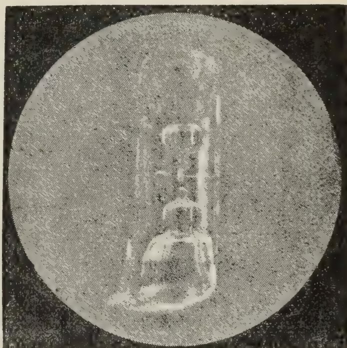
Lilja.

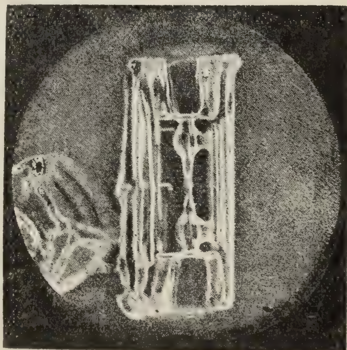
Som man ser äro ståndarknapparne lika i båda.

Men sedan författaren skyldigast ordat om kristalltavlor och vinklar, går han vidare. Han finner, trots hemiedrien, att här råda kristallagar, som vi icke känna. Där uppträda nämligen kroklinjer, som han kallar organoidbildningar, emedan de förekomma i organiska världen.

Vad gjorde han? Jo, han behandlade snöblommorna alldeles som botanikern när han mikroskoperar växtvävnader. Han använde anilinolja med metylen-

blått och konstaterade stamkanaler och grenkanaler i snöblommorna! Det är väl blommor då, efter som de reagera för reaktiv och äro byggda som blommor! De sex ståndarknapparne talar han tyvärr icke om; icke heller varför pistillen saknas. Kanske dessa rena eterliljor sakna kön, eller måhända pistillerna vid sökande kunde återfinnas i andra snöblommor, och måhända att i molnen växa dioika liljor? dem vi icke känna? Huru en kristallograf skall kunna förklara de ståndarliknande utskotten från kristallagarne, det begriper jag inte, men allt är ju möjligt att förklara för vetenskapen.

Slutligen meddelar författaren bilden av ett par absolut oförklarliga snöblommor. Den första ser ut som en kyrkogård. De andra likna, a) ett timglas, b) en kalk.

BIBELNS ZOOLOGI

ELLER

ÄR HAREN IDISSLARE?

Det står i Bibeln att haren idisslar. Det tyckte vi vara roligt som fritänkare-zoologer. Men är det så säkert att haren icke idisslar? Vad gör kaninen när munnen (och nosen) alltid är i rörelse, frågade jag mig nyligen och så började jag forska.

Haren är en gnagare men betar även gräs som idisslare och hästar. Hans tänder äro icke särdeles lämpliga för att tugga gräs, ty han kan icke röra käkarne åt sidan, som idisslare kunna. Hans kindtänder äro som filar, och tjänstgöra därför bäst vid gnagande av bark och kvistar. Det synes således som om han behövde en mera utvecklad matsmältningsapparat. Nu har stora råttan, hans släkting, en mage som liknar idisslarnes, ty den är försedd med två fickor (poche), den ena cardiaque, den ena pylorique; dessutom liknar blindtarmen komplett en magsäck (säckpipa). Och lemmeln äger idisslarens mage fullständigt (Flower).

Jag har varken hare eller kanin tillhands, men den som har god vilja och gott tillfälle kunde ju anställa en enquête. Det är ju möjligt att haren liksom råttan har fickor på tarmen, och det är möjligt att med idissla i bibeln betyder smälta om, utan att tugga om.

Hästen med sina korta tarmar har också utvidgningar på dem, och hans magsäck är så liten att den genast och undan för undan släpper ut födan

i duodenum. Således kan även hästen vara idisslare, om man därmed menar omsmältare och icke omtuggare.

Hammarstrand anmärker om kaninen, att hans mage aldrig är tom, ej ens om han svältes ihjäl. Detta är att beakta, ty det kan endast betyda att födan återvänder till magsäcken, som kanske är en nät- eller bladmage, då den hos hardjuren ovanligt stora säckformiga blindtarmen kunde tjäna som våmb.

Och slutligen: gnagarne äga kindpåsar, där de förvara födan. Kanske de stöta upp den också, och under förvaringen behandla den med saliv i kindpåsarne, utan att tugga om den.

Men nog går munnen jämt på kaninen, och det vore samvetsgrant att undersöka saken innan man grinade.

Att svara a priori: men haren är en gnagare, är bara en invändning, ty lemmeln är också en äkta gnagare, men äger idisslarens mage.

P. S. David Brewsters stora Edinburgh Encyclopedia upptager verkligen frågan till behandling. Och haren anses kunna vara en tillfällig eller partiell ruminant på grund av organisationen av hans mage och tarm. Blindtarmen angives vara 6 gånger så stor som magen och på utsidan försedd med en spiralformig membran.

LUSTGÅRDEN.

Om den oerfarne visste vilket lidande en skilsmässa mellan makar innebär, skulle han betänka sig innan han gick sin väg. De två själarne äro så sam-

vuxna, att utlösningen av personligheten blir den smärtsammaste operation som existerar. Det är ett slags död.

Om man rycker upp ogräs kring en blomsterplanta, så tvinar plantan först, dels genom att rötterna skadas, dels genom berövad skugga, fukt och stöd, kanske sällskap bara.

Sorgen i detta fall liknar den efter en död, men är icke så uppbygglig och förädlande. Den bortgångne hägrar visserligen, och undergår i minnet en apoteos, det fula strykes ut, förebråelserna stiga upp, saknadens tomhet gapar efter näring, själen slites i trasor av den som gick och tog med sig de finaste rötterna, så att det känns som en förblödning. Minnena som äro gemensamma skola skiftas, men kunna icke delas; de krossade illusionerna från kärlekens första vårdagar skakar tron på allt; det går ett verop genom världarne, som om ett brott vore begånget, ett ohjälpligt som synden mot den Helige Ande; kärleken, Guds skaparekraft, himmelens solvärme, livets ursprung har upphört finnas, kaos och mörkret börjar om igen; det är en andlig död, utan tröst, utan hopp.

Men likafullt, det blir något kvar, om där har varit något. Även om båda parterna i detta fall gifta om sig, sitter ett minne av det första kvar. Det kan icke göras ogjort, icke glömmas; och hur fult förhållandet var, så liknade dock de bästa stunderna något som icke finnes här på jorden. Det var i sin härliga början en lustgård Eden, en stegring av tillvaron där man kände guddomens närhet. Det var icke sinnesvillor, utan en högre verklighet.

Och så kom syndafallet, och därmed utdrivandet. Men minnet av det första står kvar, och det är sant att en verklig kärlek aldrig tar slut. Om den följer på andra sidan, även då böjelsen »ändrat föremål»? brukar man fråga. Sannolikt blir väl något kvar, men på ett ofattligt sätt, ehuru man ville tänka sig ett personlighetens upplösande i flera »monader» av vilka en attraherar en liknande, en annan en annan, och det som kallas kärlek här kan bli vänskap där.

Enligt Platos reminiscenslära och teosofernas reinkarnation skulle man ju kunna tro, att när två mänskor råkas i en stor kärlek, det endast är ett återseende. Och allt skönt de då se omkring sig är återglans av minnen från de fjärran sköna orter, där de förr råkats men nu först erinra. Kärlekens konstanta illusioner skulle då hänga samman med upplevelser från andra sidan, vilka nu slå upp; från den sidan, där allt är fulländat och skönt. Därför det förfärliga uppvaknandet ur sällheten, då man åter ser allt vanställt härnere, där allt är karrikatyr, till och med kärleken.

DEN VACKRA ÅLDERDOMEN
OCH
DEN FULA.

Då livet skänker så liten lycka, och den största dock är kärlekens första, borde mänskorna läras att vårda den som den allra ömtåligaste blomma. Det stilla högtidliga vemod, som åtföljer kärlekens vaknande är en ängel, som håller vakt vid evighetens

port, vilken nu står på glänt, ty att sällheten skall vara evigt är ett känslans axiom. Men ett skeptiskt ord, ett otidigt skämt, en förflugen tanke, ett ord bredvid munnen kan förstöra på ett ögonblick alltsammans; ängeln flyr och porten smäller igen till evigheten.

Shakspere som eljes icke tar så fint på älskogen (amman i Romeo) har dock i sitt sista stycke, Stormen, det gamla äppelträdets bästa frukt, meddelat en liten upplysning, säkerligen grundad på en dyrköpt erfarenhet. Skalden var nog för gammal, att själv begagna den dyra, sent förvärvade erfarenheten, men han donerade den, säkerligen med hjärtlig välvilja, åt de unga, som kunde bruka den (men kanske inte gör det). Den gamle Prospero säger nämligen åt Ferdinand, när denne mottager Miranda som brud (= fästmö):

Nu som en skänk av mig och som en lön
den ärligt du förvärvat, tag min dotter;
men om du löser hennes jungfrugördel,
förrän den helga vigseln blivit fullgjord
med alla vördade ceremonier,
så skall ej himlens ljuva regn välsigna
ert knoppande förbund; ofruktsamhet,
surögt förakt och kiv skall översålla
er äkta säng med äckligaste ogräs,
så att ni båda skola hata den.
Nu varen på er vakt, tilldess att Hymen
sin lampa tänt för er.

Ferdinand.

Så sant jag hoppas
på långt och fridsamt liv med barn och blomma
och evig kärlek — ingen dunkel grotta
och ingen enslighet, hur starkt än frestarn,

vår onda genius, må locka oss,
skall någonsin till lusta smälta om
min ära, så att jag berövar mig
blomkronan av den skönaste bland dagar,
då skall jag tro att Fœbi fålar störtat,
och att därnere natten ligger fängslad.»

Det är ju vackert av den gamle, som med grämelse över det ohjälpliga för honom själv, vill lära sina barn att vinna den lycka han förspillt. Kan man se något fult, själviskt, elakt eller löjligt i det, då är man abnorm.

Emellertid: Ferdinand håller sitt löfte, och gubben Shakspere visar detta i en liten fin scen, där de unga sitta i Prosperos cell och — spela schack.

Till det resultatet kom den frigjorde renässansmannen Shakspere, när åldern gav den visdom, som han icke hann begagna själv. Allt det vackra från ungdomens drömmar steg upp, när han såg sina egna barn nalkas brudpallen. Allt steg upp i en helig ny dager, till och med »de vördade ceremonier».

Är det icke mera skönt att se en ålderdom med återvunnet förstånd och oskyldig barnatro, än att höra den cyniske gubben i en rännsten på gravens rand ännu sjunga om sin faders säng och sin moders dårskap? Säg! Men säg sant!

KÄRLEKSLYCKA.

Låt vara att jordiska kärleken är en karrikatyr eller en dålig kopia av den himmelska; det finns dock drag som likna, och det gives under kärlekens första

vårdagar upphöjda ögonblick, då man hyser medlidande med de andra dödlige, som icke äro lika lyckliga. Man bävar för sin sällhet, finner den orättvis, så att man nästan önskar sig en motgång för att rättvisan må ske.

Det var en konstnär, som förlovade sig, och han hade haft sin största triumf på scenen i de dagarne. Marken tycktes honom gunga under fötterna, luften smekte hans ansikte, mänskorna hyllade honom på gatorna, han var knappast kvar på jorden, i synnerhet som han var älskad av den kvinna han älskade. Så kom ett dundrande fiasko, allt det förra vackra var glömt, han kallades en stackare och en charlatan. Men han var så lycklig i sin kärlek, att han icke kände slaget. Han erfor till och med en inre glädje att olyckan fört honom närmare sin brud, och han var så högt uppe att han unnade mänskorna den glädjen att få honom lite ner till sig. Hans berömmelse hade nämligen börjat trycka dem; och nu när han var nere, fick han sympatier, där endast avundshat förut hade sårat honom.

Se det var kärlekens underverk, som gjorde honom så osjälvisk, att han på medmänniskornas vägnar led av sin tryckande berömmelse och sin lycka.

SINA BÄSTA KÄNSLOR.

Livet är icke vackert; det animala ger så många fula situationer, det husliga, ekonomiska också. Livet är cyniskt, då det gäckar våra upphöjda känslor och hädar vår tro. Därför är det svårt att ta till de vackra

orden i vardagslag; man döljer sina bättre känslor för att icke utsätta dem för spe. Man kunde därför säga, att mänskorna äro delvis bättre än de synas. Man tvingas spela skeptiker för att icke förgås, och man blir cynisk av det cyniska livet.

Det är därför orätt att kalla mänskorna hycklare i dålig mening, ty de flesta människor göra sig tvärtom sämre än de äro.

När en människa skriver brev till en riktigt god vän, eller hälst till den älskade kvinnan, så tar han till helgdagsdräkten; det är ju vackert; och i det tysta brevet, på det vita papperet ger han sina bästa känslor. Tungan och det talade ordet äro så orenade av dagligt vardagsbruk att de icke kunna säga högt det vackra som pennan säger tyst.

Det är icke pose eller sittning, det är icke falskhet, när man råkar en bättre själ i en korrespondens än i vardagslivet! Och den älskande är icke osann i sina kärleksbrev. Han gör sig icke bättre än han är, han blir bättre, och är i det ögonblicket. Han är sann i de stunderna. De största livet skänker!

SACROSANCTUS.

Det är lönlöst att söka skepticera bort en sviken kärlek, och det tycks vara ett brott. Mannen har dock mera vördnad för denna heliga känsla, och talar icke ens om sin brud, allraminst om hennes fel; kvinnan går genast till systrar och väninnor att reflektera över förhållandet.

Jag kände en söndersliten man, som nyss upplöst äktenskap och råkade ut för den mäktiga kärleken.

Denna gång skulle han icke binda sig, och för att icke bli narrad, gick han varje afton från sin brud till kaféet, där han för vännerna »objektiverade» föremålet, refererande aftonens samtal och små händelser. Som hon var av samma ull, gick hon också ifrån honom till sina vänner för att skepticera. — »Man skall hålla sig flytande,» sade hon. — Men när båda upptäckte sveket, så gingo de isär. Dock, det var för sent! De hade vävt ihop sig; och de ledo kval, som drev dem samman igen. Slutligen måste de gifta sig. Och för att komma ner och komma loss, förnedrade de varandra för att genom ömsesidig avsky bli fria. Men det lyckades icke. De gingo ut och förtalade varandra, skändade varandra, intet halp. Sex gånger, tio gånger skildes de, men återvände...

Det mest subjektiva av allt kan icke objektiveras och får icke. Det är sakrosankt, och får icke talas ut med ord, liksom namnet I. H. V. H. Det är hädelse att göra det, och straffas med döden.

PARADISETS LUSTGÅRD.

Jag hittade en gång på landsbygden, uppe i en vind, en tjänsteflickas kärleksbrev till fästmannen. Det var ju stora, för stora kråkfötter, men där funnos ord, idel välljudande, lena; ömhet, omtanke, hopp, tro; icke ett betvivlande ord, icke en farhåga om framtid och varaktighet av deras känslor. Hon såg ända fram till stugan och det lilla barnet!

— — —

Överallt i civiliserade mänskors liv uppträder kärleken förädlande. Man vet ju att modren får motvilja

mot födan under första tiden; hon fastar av ren instinkt, och hennes organer vägra ta emot råa ämnen och bearbeta dem! Det liknar något det som försiggår hos mannen när han älskar; »han äter ingenting», och han magrar. Hemligheten är nog den, att hans överflödiga materia skall förbrännas, det solkiga förtäras, innan den vackra lilla själen kan draga in och hålla bröllop. Förlovade, när det är riktigt, bli sköna, utan att de se det, det lyser av dem; de göra sig bättre än de äro och därigenom bli de bättre; de förädla sitt språk och därmed sina tankar, med ett ord: de omvändas från det låga, bättras och pånyttfödas.

Det liknar ju materiellt även ingressen till en födelse, havandeskapet, som jag nyss antydde.

Men där är strid med, andlig, då bådas ondskerester kämpa; där gjutas tårar och av det slag som tvättar och renar in- och utvändigt; där är hinder och motstånd i lagens formaliteter, som pröva tålamodet, där är bekymmer med kraftansträngningar.

Efter denna regeneration, som lämnar de enda sköna minnena efter sig, enda, ty barndomen är oskön och ungdomen med, efter denna vandring i förgården öppnas portarne slutligen till lustgården; Herrans tjänare står där med svärdet och varnar; han känner alla farorna, och han säger namn på dem!... Av trädens frukt fån I äta, men av ett enda icke, ty då, ut ur paradiset och vandra igen. Upp på den ensamma vindskammaren, du man, och hem till dina syskon, du kvinna, där du icke är välkommen mer! Och sitten där och minnens de ljuva, ljusa dagarne i paradisets lustgård, som aldrig återkomma, aldrig!

FOSTBRÖDRALAG.

Fostbrödralaget beseglades med en helig handling, blandandet av bådas blod. »Själen sitter i blodet» står det i Gamla Testamentet,* och det är sannolikt att något mysterium skedde där, som vi icke förstå, och som sker vid alla sakrament, vilka vi lika litet förstå.

Emellertid Torger och Tormod hade blandat blod, och de följdes oskiljaktiga genom kamp och strid. Men en dag, då Torger var berusad av framgångarna, kastar han ut det oförsiktiga ordet till brodern: Vem av oss två tror du skulle råda, om vi togo en dust?

— Det vet jag ej, svarade brodern, men jag vet att den frågan gör slut på vårt samliv. Jag vill icke vara hos dig längre.

— Icke var det mitt allvar, att vi skulle pröva krafter.

— Sådant föll dig dock in, då du sade det.

Han gick, och det var slut!

»Deras vänskapsförhållande var så skört, att det icke tålde beröras av en förflugen tanke» tillägger berättaren (A. U. Bååth).

Äktenskapet är ett fostbrödralag och mer, det är en helig handling. Det är så skärt, och så skört, att ett förfluget ord... ja, det kallas skämt, kan döda för hela livet. Det hjälper icke säga efteråt: det var bara skämt, ty då svarar Tormod Kolbrynskald från forntid:

— Sådant föll dig dock in! »Långa år få gälda vad sekunden brutit!»

* Jfr: Molitor: Philosophie der Geschichte.

Och så detta därtill: »Vem av oss tror du skall råda?»

Den stund makarna fatta sitt kärleksförhållande som en maktkamp, då det just är motsatsen, då är helvetet i huset. Kvinnan har en benägenhet att vilja härska, men om jag nu säger till hennes ursäkt, att denna böjelse är hennes sätt att reagera mot den tryckande mannen (icke förtryckande, ty den har jag aldrig sett!), så ber jag icke få ångra det.

— Om vi skulle ta en dust! Ja, då blir det, alldeles som när man tar till vapen mot sig själv, eller när ett rike söndrar sig; och varje slag man delar ut träffar en själv i hjärtat.

Cicero säger att vänskap endast är möjlig mellan hyggliga och jämnställda människor. Swedenborg säger: att äktenskap är omöjligt mellan gudlösa människor. Jag är övertygad om att han har rätt, ty utan kontakt med Gud, som är kärlekens källa, kan ingen ström av den evige ledas till belysningen. Jag har skildrat gudlösas äktenskap, jag har lidit därför, men jag ångrar det icke och tar icke tillbaka ett ord. Sådant var det! De gudlige skildra icke sina äktenskap, och de skriva varken pjäser eller romaner; det borde anmärkas i litteraturhistorien, som mestadels handlar om gudlösa böcker!

DEN MÄKTIGA KÄRLEKEN.

I Frankrike lever en markis, som är ockultist. Av naturen ett subtilt själskomplex, av uppfostran förfinad, av rikedom skyddad för livets råhet, renad ytterligare genom lidande och askes, inträdde han i

förbindelse med de övre existensformer, som teosoferna kalla astralplanet. Hans sensibilitet var nämligen så uppövad, att han blivit en mottagare, och kunde stå i rapport med avlägset boende vänner.

Så råkar han en kvinna från samma regioner, som han, en genomskinlig, luftig gestalt, vilkens steg icke hördes, och vilkens ord mera uppfattades än hördes.

Dessa makar förenades så, att den ena liksom föddes in i den andra. Han hade hennes hjärta inom sig, och detta bokstavligen. När hon på en resa till släktingar blev skrämd av skenande hästar och hennes hjärta kom i uppror, kände han det inom *sitt* bröst, och hans hjärta stannade ett ögonblick, när hon föll i vanmakt. Å andra sidan, när han en gång stack sig på en nål, så kände *hon* det. De voro i varandra, voro varandras barn och varandras föräldrar.

Så dog hon. Han höll på att dö, kanske dog, men stod upp igen. Och nu talar han vid henne, han hör hennes röst i sitt hjärta, bokstavligen, icke figurligt.

Jag betvivlar det icke alls, ty jag har upplevat liknande, och mycket, mycket mer.

GÖM! GLÖM ICKE!

När en man vunnit den kvinna han älskar, hon må vara aldrig så obetydlig, så känner han sin ovärdighet så gränslöst, att han först blir ödmjuk som ingen. Men med den strax därpå stegrade självkänslan, då han har blivit föredragen ensam av hela

jordens befolkning, följer ett personens utsvällande, och hans lycka måste visas.

Det är det farliga ögonblicket. Somliga måste tala om sin lycka, men det få de ångra, ty människor äro i vardagsliv icke sälla, och därför sky de en annans lycka som bara sårar dem!

Den föredragnes sällhet börjar snart förvandlas till något som heter hybris, och som gudarne icke älska. Det kan hända att han snart glömmer vem som gav honom denna starka självkänsla, vilken nu har jäst ut, och kallas Geist. Det kan hända att denna Geist yttrar sig i nedlåtande mot den lilla allgiverskan, och det kallas glömska och otacksamhet.

Göm din lycka väl, unge man, göm den, och låt dig nöjas åt hennes nåd; och glöm icke, att det var hon som gav dig lejonets mod, och styrka, som hon visserligen icke ägde själv, men fick ur gudarnes hand, för att skänka dig som kärlekens första morgongåva, det mod du behöver för att försvara henne, hennes hem, hennes barn och hennes ära!

ROLLEN EFTERÅT.

Han inbillade sig eller trodde, att hon ännu bibehöll någon känsla för honom; och därför tog han sin själs högtidsdräkt på, när han skrev ett vackert, högstämt brev till henne.

Nu hände följande. Han mottog ett avvisande hårt svar, som bevisade att han misstagit sig på hennes känslor. Detta var ett förfärligt slag, ty han var så viss att han icke misstagit sig. I sin feghet börjar han söka hederligt återtåg, först intalande sig att

hans brev bara var en dikt; och sedan ljugande för vännerna att han velat pröva henne. »Själv var han alldeles fri, det var honom egalt, man pratar ju så mycket när man skriver brev.» Han förnekade sig själv, den Petrus, han blygdes för sina vackra känslor, och gjorde sig en roll motsatt den hon kastat åt honom.

Men det kostade honom! Ty flickan hade bara fjärat, och velat pröva om hans känslor voro nog starka att stå emot ett avslag. Och därmed vände hon sig till en annan!

VIKTIG SKILLNAD.

Det ligger hos kvinnan en instinktiv fordran att få vara skuldlös, i sitt förhållande till mannen, nämligen. Den som med det första skeptiska ordet, kanske skämtsamma, vanhelgat äktenskapets tempel, den har ju dragit skuld över sig, eller vållat utdrivningen ur Eden. Nåväl: h o n fällde det fatala ordet. Men han var nog stark att motstå frestelsen, och svarade endast med en ångestens stumma sorg, ty han visste det gällde hela livets lycka. Nästa gång blev han feg, och för att skydda sina barnsliga känslor för löje, och även för att frigöra henne från skuldkänslan, svarade han i den tonart, som banaliserar det vigda, och själv drar ner det upphöjda för att slippa bli neddragen.

Så växer skulden, när ordet var sagt, och i tidens fullbordan, när det brast, så kastar hon hela bördan på honom:

— Du sade det och det!

Nu kunde han ju ha svarat: Du började! alldeles som Adam, när han med rätta svarade: Kvinnan tog först av trädet... Men han teg, ty han hoppades ännu på bot, och därmed fick han hela skulden över sig, och bär den än i dag.

Längre fram i tiden tänkte han: Skall det så vara? Skall mannen bära för henne? Kanske hon inte rår själv; kanske hon är så opersonlig, så självlös, att det är omöjligt för henne att frambringa en sådan känsla som skuld; kanske hon anser sig som otillräknelig på det sättet, att hon endast är ett medium en mellanhand åt en högre vilja; eller tar sig själv som en uppgift, en idé.

Jag vet en man, som blev övergiven av en gudlös hustru; när ögonblicket kom, och hon råkade ut för en ond man, som började utföra straffet för hennes förra ondskor, bad han, den övergivne, till Gud, att han måtte skona henne och stryka ut hennes skulder. Han tyckte det var för strängt, för hennes oförstånds skull. Troligen såg han i henne ett slags barn, som tänt eld på huset av ovetenhet och därför icke fick straffas.

Emellertid: den som börjar en strid, brukar ju få ansvaret, den som måste antaga utmaningen och försvara sig, tillräknas intet ansvar! Det är en viktig skillnad!

TESLA-STRÖMMAR.

Om man är dömd att älska en skön men ond kvinna, kan man hata henne samtidigt. Känslorna oscillera, den ena avlöser den andra, och det uppstår

något som liknar vad man i trådlösa telegrafien kallar en oscillator, vilken framkallar växelsträmmar av hög frekvens eller Tesla-strömmar, vilka äro så starka, att de icke behöva ledning. Detta är bara en liknelse, men den utmynnar i samma fenomen på det psykiska området. Hat och kärlek äro polariserade, och genom influens kan den onda kvinnans ondska väcka motsatta strömmar hos den icke onde mannen. Det är översatt: han kan genom att ständigt se och vara utsatt för det uronda, fattas av en sådan avsky för det, att han bemödar sig i det goda; han kan gripas av det djupaste medlidande, då han ser den ändamålslösa ondskan härja en eljes skön människa med många goda egenskaper.

— Du är så ond, så att det är synd om dig!

Det onda kan övervinnas med oändlig godhet! men det uronda som har sin strömväckare i avgrunden kan svårligen övervinnas. Men det kan göra en måttligt god människa mycket god.

De onda strömmarne äro visserligen starka, men liksom Teslaströmmarne alltför starka för att döda; därför äro de egentligen oskadliga. De slå icke, de gå mitt igenom!

LARVER

ELLER

TILLFÄLLIGA MATERIALISATIONER.

Goethe, i andra delen Faust, inför larver och lemurer, vilka kämpa om besittningen av filosofens jordiska hölje för att ännu en stund få leva ett skenliv. Teosoferna mena med larver dödes själar som

fara in i de levande mänskor, vilka äro tomma och självlösa av naturen.

Jag kände en kvinna, som var ett komplett vacuum, och därför ständigt måste ha sällskap för att galvaniseras till skenliv. Hon »åt upp män» bokstavligen, och när hon fått deras själars bästa, så slängde hon dem, kropparne brydde hon sig mindre om.

När hon blev fylld av en betydande man, så gick hon ut i sällskap och bländade med det lånta ljuset; och hon var bländande, gjorde intryck av »den stora kvinnan». Vi kallade henne Thais. Hon var icke skön, men kunde spela skön; hon var icke intelligent, men gav föreställningar som sådan. Hon var illusionist. Jag kunde se på hennes ansikte dragen av den siste mannen hon ätit, och på en timme visade hon sex olika fysionomier.

Men när hon var ensam hemma av tvång, så föll hon ihop som en tomsäck; hon blev sjuk, fick livsleda, självmordsmani. Som larv var hon nattdjur, sov om dagen och vaknade endast när solen gick ner och kaféets kronor tändes.

När hon någon gång talade från sig själv, så blev det ett klagorop; hon grät över sig och sitt öde! Och då kunde det låta som neckens eller sjöjungfruns sång av oändligt vemod, en osalig ande, som förlorat hoppet om förlossning. Hon begagnade ofta ordet livsglädje. Detta ord är uppfunnet och spritt av en stor larv, som begått själssjälvmord. Ordet betyder väl: glädjen att vara ovan jord, uppe i solskenet. Det var maskens trängtan att få flyga; och saknaden av livsglädjen låg väl i det orimliga att en tillfällig materialisation kunde leva evigt liv. Hon kände döden

som slutet på allt, då döden dock är en början. Därför fruktade hon kyrkogårdar och likvagnar, hatade allvar, blev sjuk av tragedier och Beethoven, bad Gud att hon skulle få gå på operett om en kväll; grät när den blev inställd.

Men hon njöt av männens lidanden, och visade därmed sin släktskap med det ondas representant.

En gång berättade hon helt naivt, hur hon upptänt en ung mans låga i Paris.

— Han grät när han fick se mig i Louxembourgträdgården.

Och då log hon så vackert som ett barn när det får en glädje.

Hon skänkte sig endast för att få avbryta och pina den övergivne med saknadens smärta.

Men därmed samlade hon ett sådant block av psykisk ström att hon slutligen slogs ihjäl av urladdningarne.

Hon var alltid utrustad med Verlogene Wahrheiten (som Goethe kallar) och varje dag ljög hon ihop ett slags karaktär åt sig, om man kan begagna ljuga om en som icke visste vad sanning (= verkliga förhållandet) var.

Hon kunde om natten på kaféet tala långa räckor av välljudande veka ord, vilka rusiga män och sömndruckna åhörde som musik, utan att egentligen förstå!

En gång åhörde jag som nykter denna musik, och det var ingenting; bara mörkt tal, improvisationer.

Förde man ett reguliärt samtal, så gingo replikerna parallellt om varandra, utan att råkas, och en gång måste jag säga:

— Jag förstår inte vad du menar; du svarar som om jag motsade dig, men jag är ju av din mening.

— Nej, jag var icke av hennes mening, jag hade bara dumma åsikter, som hon bekämpade fastän jag förfäktat hennes mening.

Hon hade t. ex. en syster vid baletten, och en dag frågade jag i välvilja om jag icke kunde skaffa in flickan vid scenen, då hon visat anlag.

— Nähej, man skall aldrig tvinga ett barn in på en bana...

— Men det är ju intet tvång, det är bara ett gott anbud att förbättra hennes ställning...

— Nähej, man skall aldrig tvinga ett barn...

— Ja men hon vill ju själv till scenen...

— Min far tvang mig bli sångerska (det var lögn förstås!) och det gick illa (det gick inte alls! varken bra eller illa!)...

— Ja, men, lilla barn, Ni tvingar ju henne till baletten, då hon vill till scenen.

Då blev hon ond för att jag väckte henne; hon blev ond för allting och ingenting! och hon gick på...

— Man skall aldrig tvinga ett barn... etc.

Hennes subjektiva sätt att modellera om människor var tålamodsprövande.

Jag var av naturen en yster sälle, alltför lättsinnig att kunna leva allvarligt. Men mig gjorde hon till den dystre, stränge mannen, som ville beröva mänskorna livsglädjen.

— Du tar så tungt på tingen (det var norska), du självplågar dig (jo vackert!), och man blir klämd när du träder in i ett rum. Du tar bort livsglädjen o. s. v.

Allt detta för att hon hatade mig!

Hon höll tal ibland och gav karaktäristiker av de närvarande, som voro alldeles befängda.

— Den där Xgren, det är en karaktär, den tycker jag om.

Hon tyckte om honom i dag, därför att han givit henne blommor, och han var dock den mest karaktärslösa i sällskapet.

Den gäck som narrade henne skratta med anekdoter och kupletter, han var »den största mannen» som under en skämtsam yta dolde djup!!! djup! och som aldrig bar ut sina sorger i sällskap, att plåga sina medmänniskor. (Det var åt mig, som skrivit en tragedi.)

Professor Y. var ett snille (emedan han spelade Chopin, dock dåligt).

Jag hade en äldre bror, som hon icke tålde, därför att han var min vän. Men tiden gick, och en dag utbrast hon:

— Din bror är den bästa människa jag känner!

— Då förstår jag! Han har varit trolös mot mig! — Och det hade han, då han tog hennes parti i orätt sak.

Hon saknade alla begrepp om rätt och orätt, falskt och sant, och hon sköt alla sina fel på andra. Mig gjorde hon slutligen till en missdådare, belastad med alla hennes fel. Jag var girigbuk (fastän slösare), jag var Othello (fastän jag var generös och utsåg min efterträdare), jag var den största självplågare som varit (= den mest njutningslystne som var); jag var avundsjuk (men unnade henne allt gott, trots allt).

Om hon gick på avgrundens rand, och man ville väcka henne, så var det omöjligt: hon skulle dit. Det

var omöjligt att väcka henne till medvetande, emedan hon saknade detta och självet med.

Hon talade alltid i superlativus eller diminutivus; allting var antingen vidunderligt, om det så bara var en liten likör, eller också var det slet ingenting!

Men fastän hennes själv var så svagt, blev det ändock av henne satt som medelpunkt i hennes lilla universum. Hennes omgivning av bohêmer blev till ett konungahov; de voro alla Königskinder liksom zigenare äro grevar; hela samhället, utom hennes Stammtisch, voro filistéer, som skulle arbeta åt dem, föda barn, betala skatt, försvara landet, köpa och sälja. Jorden var skattskyldig åt hennes majestät.

Hon var naturligtvis gudlös, men ägde stunder, då hon kände sig osalig, fördömd och suckade efter förlossning, varmed hon menade döden, förpuppningen till fjärilblivandet. Då grät hon, icke över sig själv, men över sitt öde.

Men denna lösa kombination av element i labila stadier, ägde förmågan att transmutera sin ofullgångna person, och hennes själv satt så löst i dess kemiska föreningar, att det som det bundna värmet kunde frigöras i ett ögonblick, irradiera, gå ut i rymden, angripa på avstånd. Hon var med ett ord en Incubus eller Succubus, som man vill. (Jfr: Huysmans: En route.)

Men hon kunde även, kanske utan att hon visste det, liksom attrahera föremål, dem hon längtade efter. Hon behövde bara önska en viss sak av en viss person, så kom den. Hon tyckte om böcker med bilder i; och när jag fått hem en vacker bok, så greps jag om en tid av tanken: Den skall Thais ha! — Hon fick den; men jag grämde mig sedan, då hon snart

skänkte bort den. — Likafullt gjorde jag om dumheten strax därpå! — Hon önskade sig en dag två mörkblå hyacinter av professorn. Han visste icke om hennes önskan, men köpte dem på någon slags inre maning. Och när han kom med blommorna utbrast hon:

— Nej, så snäll du var, jag längtade just efter två blåa!

— Det var då egendomligt, svarade han, ty jag ville köpa två vita, men det fanns bara blåa.

Denna historia är sann i sin egendomlighet.

Hennes natur var så indolent, att hon föreföll snäll, och hon var det mot alla utom mot den hon älskade för tillfället.

Någon sällhet kunde hon icke skänka, ty därtill fordras båda parternas kärlek, hängivenhet, uppoffring. Det förstod ingen av de gudlösa, utan de sökte i zoologin och fysiologin förklaringen på det enkla problemet, som så många grubblat över inom äkta förbund. Och det är dock så enkelt och vackert: i hat eller skepsis födes ingen sällhet, bara missräkning; och därav det stadiga klagomålet på missräkning.

Hon är inte »lycklig» i äktenskapet, det betyder helt enkelt att kärleken, själarnes nämligen, saknas hos endera eller bådadera.

Men hon jagade efter lyckan, sökte och sökte, men på orätta ställen; fann den icke, ty kärleken kan icke finnas hos de gudlöse. Bara det guddomliga hos människan får stiga ned i materien, så lyser det och värmer med en övernaturlig glans och glöd; och det som är kraftförlust för den lågsinnade, blir en vinst för den rene i sinnet; han tycker sig giva, men han mottager oändligt, och han vandrar hela dagen i en

säll längtan efter solens nedgång och nattens kyska mörker eller månens blåa nattlampa. Och det mysteriet, det tål icke dagens starka ljus, icke ens arbetslampans; ja, så är det!

Men det förstod icke den arma Thais, och därför irrade hon sökande, sörjande, spörjande, utan att finna.

Slutligen blev hon gift; men ledsnade snart, och mot mannens goda mening anträdde hon den nya bröllopsresan långt bort.

Där hände något som man icke vet, men som jag tilltror mig kunna räkna ut. Mannen sköt henne och sig! Troligen därför att den förre mannen följde dem med sitt fjärr-hat och förtog möjligheten till glädje för de två.

Jag är nästan viss på att jag räknat rätt!

FARLIGA SAKER.

Goethe skrev i Wahlverwandtschaften (1809) om ett mycket ömtåligt förhållande, som dock var en stor upptäckt; och ehuruväl han behandlade ämnet med ytterlig känslighet höll han på att förstöra sitt rykte.

Eduard och Charlotte leva i ett lyckligt äktenskap. Så kommer en major i huset, men även en väninna. Nu uppstår korsvis sympati mellan majoren och Charlotte (hustrun) och mellan Eduard (mannen) och Ottilie (väninnan). Men förhållandet mellan parterna är oskyldigt, efter vad de på goda grunder mena, och alla tro sig ha bekämpat de farliga passionerna.

Ett barn födes nu i Eduards äktenskap, och om dess äkta börd fanns inga tvivel, det var makarnes.

Dock, här kommer det fatala: barnet var likt majoren och även likt Ottilie.

Orsaken antydes lätt av Goethe: Föräldrarne hade burit var sin bild i sinne och hjärta, och det var ett psykiskt äktenskapsbrott begånget. Sedan börjar en tragedi, som icke hör till mitt ämne.

Jag vet en kvinna, som oskyldigt älskade, eller svärmade för en man. Hon gifte sig med en helt annan, och d e r a s barn blev likt den vän hon älskat. Det är alltså icke att leka med; och fastän tankesynd icke straffas av lagen, för den dock med sig följder, vilka äro värre än alla lagens straff.

DERAS KÄNSLOR.

Han är fyrtio år och har icke gift sig, ehuru inga hinder förelegat, tvärtom. Men jag tror mig veta orsaken. Han är så självkär att han icke kan gå ut ur sig; han vill bli älskad, men vill icke älska. Med denna självkärhet reagerar han egentligen mot sin tomhet, ty han går omkring och ger roller, bjuder skenbart på sig, under det han lever på andras själar, på andras affektioner, och värmer sig som en katt vid andras kärlek till och med.

Där han upptäcker ett lyckligt äktenskap, tränger han in. Först vän med mannen, blir han snart vän med frun, och intresserar sig för barnen och slutligen tjänarne.

Han inreder sig där ett hem, kommer och går, in i sängkammarn och barnkammarn. Men han vill ingenting, bara bjuda på sig, inbjuda till vänskap och beundran. Han står över alla misstankar som Don

Juan, och därför får han gå ut med frun om morgnarne och spatsera. Vid gästabud är han vice-värd, och han bjuder in, eller drar in sina bekanta i huset.

Det gick en tid, innan den gifta mannen vaknade ur charmen. Men när han märkte att han fick sitta ensam hemma, under det vännen och frun gingo på konsert och spektakel, började han mulna; men klarnade igen för att icke bli löjlig. Hans ögon hade dock öppnats; och nu märkte han att huset var förändrat; dess vanor, timmar, smak, allt var ordnat efter Alfons' huvud. Frun läste bara hans böcker, spelte hans musik, såg hans pjäser. Hon bara talade om honom, hela dagen och halva natten. Mannen upptäckte att han var utrotad, och att han förlorat sin hustru, utan att hon varit honom otrogen som det kallas.

När de tre sutto tillsammans, så talade vännen ensamt till frun, som icke kunde dölja sina känslor, och mannen var utanför.

En afton kom vännen klockan 9 på besök, med blommor åt frun, och ville tala vid henne, det var angeläget. De tre sutto där, och det angelägna kom inte fram. Däremot vände sig Alfons till mannen:

— Gå och lägg dig du.

Mannen gick icke och lade sig, men han satte sig vid sitt skrivbord i samma rum, med ryggen och det Stora Föraktet vända åt de två.

De måtte slutligen ha känt det, ty de blevo sega i replikerna och torra i hjärtat; Alfons började vantrivas, och gick, efter att ha sagt till mannen det han icke bort säga.

Då tog mannen till orda och sade till hustrun:

— Friade han till dig?

— Till mig, är du tokig?

— Du älskar honom! Gift er!

Nej, det ville hon inte; hon tyckte inte om skandal; den behövdes inte; och för sina känslor behövde hon inte redogöra.

— Det var nog! Kärleken är väl en känsla om något!

Mannen sade sitt ultimatum: — Aldrig Alfons mer i huset!

Dagen därpå erhöll f. d. vännen det brev som skrevs kvällen förut, med ryggen utåt.

Detta brev innehöll en anfordran att Alfons skulle gifta sig med frun. Alfons var nog fräck eller modig att avlämna muntligt svar:

— Jag ämnar aldrig gifta mig.

— Utan fortsätta med snylteriet... parerade mannen.

Hemmet var emellertid förstört, frun höll på att dö, barnen ledo, och mannen måste för sin frids skull, för de smås, inlåta sig på den förödmjukande kompromissen, att Alfons finge komma på besök, då mannen var borta.

Alfons var nog låg att gå in på villkoren, och han gjorde det så oblygt, att han vid gästabuden uppträdde som värd och kommenderade tjänarne och vinkällaren. Någon anmärkte därvid, ganska cyniskt men icke så oriktigt:

— Om han åtminstone vore älskaren! Men han låter sig älskas!

Historien tog ett hastigt slut dock! Det fanns nämligen en vuxen son i främmande land, och när denne kom hem, så gjorde han som Odysseus med

friarne, icke fullt dock, ty han sköt icke Alfons, men han gjorde något annat.

Vännen låg sjuk en tid; sedan var han nog naiv gå omkring och beklaga sig:

— Mänskorna äro så underliga, sa han! En ren, ointresserad, stor känsla, den förstå de inte värdera. Och våra känslor. Ja! — — —

Men hemmet var skövlat. Makarne kunde icke återfinna varann, ofrid blev rådande, barnen ledo, och hela det långa livet låg framför de två olyckliga i kval och grämelse.

Ett halvt år efter hade Alfons upptäckt ett nytt hem, och det håller han på att rasera nu!

Men nu vågar han icke gifta sig, ty då vet han vad som väntar, när hans Karma en gång börjar avveckla sig!

Jag ser honom, tvingad att ha gift sig, sittande om aftonen med frun och »vännen». Och jag hör vännen, som säger:

— Gå och lägg dig du!

KINDPUSTEN.

Jag var trettio år; livet blev mitt för första gången, efter att jag i en potatiskällare legat och skjutit vita vattengroddar i stället för att växa. Eget hem, maka, barn, hade jag fått, och jag var bliven min egen. Efter mycket arbete brukade jag se vänner hos mig; jag kallar dem vänner, emedan de trivdes hos mig och jag med dem. Vi gjorde intet ont; vi lekte som barn med ord och toner, klädde ut oss för att försköna oss, diktade och talade... jag tror man unnade mig dessa

stunder. Men det blev snart lite för mycket; den heliga sömnen blev kränkt i sitt majestät, vinet surnade i glasen. Och en natt framåt morgonen, i en krets i hemmet, vid sittande bord, i det svällande sinnets övermod då lyckan i ett ögonblick givit mig allt på en gång — råkade jag säga ett ord, som en gift man icke skall säga. Då small en örfil av en kraftig hand. Jag fann den så naturlig, och jag fortsatte mitt anförande, utan en sekunds paus, men nu i en annan bättre tonart. Ingen lade märke till det skedda, utan allt gick sin gång som förut, och vi skildes som vänner alla.

Den som givit mig kindpusten var en ungkarl av icke så fina seder; och när han ogillat mig, måste jag ha stått bra lågt. Efteråt gick jag med blåa märken på kinden i flera dagar. Min hustru sade ingenting, och endast en av vännerna låtsades om saken.

— Hur kunde du tåla den...?

— Jag tyckte väl jag förtjänte den! annars kan jag icke förklara det!

Nu vid 60 år, önskar jag att man gett mig flera sådana örfilar, vid olika tillfällen, ty den enda första hjälpte inte! När jag erkänner detta nu, känner jag det som en stor lycka att jag kunnat förmå mig tillstå det. Och nu skulle jag vilja leva 20 år till för att begagna de korrexer jag fått, och därunder glömma min förra oläraktighet med dess bedrövliga följder!

ETT SYNTETISKT LIKTAL

PÅ VÄRDSHUSET DOCK.

Den gamle läraren var jordfästad, med blommor och kransar, och man hade vid jordgropen sagt allt gott man visste om honom, och det skall man, ty det är vägakost på resan.

Men efteråt, på värdshuset, sutto vännerna, och värdshuset är annat forum än kyrkogården, det är privat; och i enskilt rum för stängda dörrar har man rätt att säga det man utelämnade vid graven. Märk skillnaden!

Nåväl, en kollega språkade, märk också det, han höll icke tal, om den döde.

— Som kollega och konkurrent var han ett vilddjur som rev och åt; i det enskilda umgänget ett rytande lamm; som överordnad full av humanitet och välvilja; som lärare ett mönster, men som underordnad ett monster; som make trogen i döden, ty han älskade endast henne sin ungdomsbrud, trots allt. Som far gav han barnen mer än sig själv; överseende som husbonde; laglydig medborgare mera av tvång, och nätt och jämnt; uppoffrande son mot en skral fader och en pockande moder; mot sina syskon omväxlande som de själva: falsk mot de falska, trolös mot de trolösa, icke vänfast mot vänner men dock ihållig. Högfärdig utan gräns umgicks han dock endast med småfolk; gav, men ogärna; tog, som en rövare, när tillfället erbjöd; var mäktig känslan tacksamhet, men icke ofta; glömde, när nöden eller ett nöje så fordrade, men förlät egentligen aldrig.

— Kan man göra en sammanfattning av alla dessa motsägelser? Ett mönstergilt monster, ett vilddjurslamm, en human tyrann, en trofast trolös, en falsk vänfast?

— Ja, visst kan man det! Shakspere har gjort det i Hamlet, Lear, framför allt i Hamlet, som är den finaste natur med de mest råa fasoner.

LÖGN-HISTORIA.

Shakspere gör, som bekant, Richard III till en vanskaplig bov, med puckelrygg och alla slags laster, utan en enda förtjänst, eljes icke likt den store skaldens sätt. Och i första monologen, mycket osannolik för övrigt, säger han, »att han föresatt sig bli en skurk» (det säger man inte!) och berättar, att han lagt »snaror och gräsliga försåt», att han är »listig, trolös och förrädisk».

David Hume (History of England) bekräftar dessa bekännelser och låter Richard ha mördat Henrik VI och sin egen broder. Genom att beskylla sin broders hustru för otro fick han sonen illegitim förklarad, och så vart han krönt. Därpå lät han mörda sina brorsbarn, Edvard IV:s söner, förevigade av Delaroche. Och så vidare. Numera vet man icke om att Richard III ens var puckelrygg. Det är en lögn av Lancasterpartiet, och i Humes egen historia visas ett porträtt, där kungen är välskapad, med ett vackert ansikte, stora lutande melankoliska ögon, och där de hängande axlarne motsäga fabeln om missbildad rygg.

Min engelska källa nämner inte ett ord om morden, men visar Richard som en trogen broder och

hjälpsam. För övrigt prisas han som modig, rättvis och energisk, men omild.

Det är hatets sätt att stoppa opp kläder, rita mördarrynkor mellan ögonen, och måla näsan röd!

Men vad skall man säga om historieskrivarne då?

Den som först rentvådde Richard III var Walpole, sonen. Han var en Whig, alltså av folkoppositionen, som väl ansåg konungamord tillåtet under vissa politiska omständigheter, och kanske tillräknade Richard äran av att han gjort slut på Rosornas 30-åriga krig. (Jag har icke läst hans bok.) Människors, även historieskrivares, omdömen äro rotade i passioner och intressen. Fadren, Sir Robert Walpole, hade nog inverkat på sonens opinion, ty fadren måtte genom sin egen naturell hyst en viss sympati för Richard.

Sir Robert kallades samvetsköparen och var en rå natur, »för vilken politisk heder var lika okänd som kvinnlig dygd». Han kanske beundrade Richard, och därför tvättade han honom, ljög honom fri, och lät sonen utföra skizzen. Detta skedde år 1768, alltså 300 år efter Richards död. Nog tycker man vara sannolikt, att de samtida och närmare på perioden levande skulle bättre ha reda på saken, än de som levde 300 år efteråt. Och Shakspere gjorde inga forskningar, höll sig bara till assurerade handböcker i ämnet; och enär han var född bara 81 år efter Richards död, kunde hans farfar ha känt salig kungen och åtminstone svurit på att han var puckelryggig, om han var det.

Så litet vet man i historien; och den skall tas med allvar, emedan den är vetenskap! Vad skall man då ta skämtsamt? Jag finner det skämtsamt, att Englands största dramatiker tecknar en konung efter

bästa källor, och bilden blir brons. En av Frankrikes bästa målare Delaroche målar Eduards söner innan de mördades. Europas bästa skådespelare framkalla och fixera bilden på scenen. Jag såg honom i min ungdom spegla sin fulhet.

Och så får man veta, att det icke var på det sättet! Richard var ett manligt skönt lejon med alla regentdygder, Eduards söner blevo aldrig mördade o. s. v.!

Då är historien teaterpjäs, och pjäsen icke historia!

Ett gyckel är det! och icke något allvarligt! Dum är den som studerar! Hellre plöja och dika, äkta hustru, föda barn, gå i kyrkan, betala skatt och bli gammal med heder, befalla sin själ i Guds hand, och dö!

KUNG LEARS HUSTRU.

Man ser uppträda i 1:a akten en hop mågar och döttrar, och en svärfar som är ganska fordrande, men man ser ingen moder, och ingen nämner hennes namn. Hon är alltså död! Men man brukar ju vid familjetillfällen erinra om den avlidna i något obevakat ögonblick. Här råder tystnaden! Döttrarna äro icke trevliga, jo Cordelia, och narren karaktäriserar dem på sitt enkla sätt så här, när han ser Goneril komma:

Här kommer ett av avskrädena!

Kung Lear har mig aldrig varit sympatisk. Han begär kärlek, då kärlek just är att giva; giva, utan lön, utan tack. Giva mot gengåvor är köp! Giva för giva, det är kärlek.

Han skänker visserligen bort sitt rike med ena handen, men med den andra tar han undan ett fett stycke, då han sätter sig ner hos nygifta som undantagsman med 100 mans garnison. Det är oförstånd av en så gammal man, och Goneril har rätt, då hon beklagar sig över det rövarliv som föres i hennes unga hem av etthundra riddare:

Så rått, så liderligt, så våldsamt folk
att detta hov, av deras seder smittat,
ett krogrum liknar. Rus och otukt göra
det snarare till värdshus och bordell
än furstligt slott.

Lear svarar: »Mörker och djävlar!» och så säger han att det är lögn. Hans svit består av valda hedersmän!

Har Goneril ljugit eller överdrivit? eller ljuger gubben? Jag vet inte! Goneril begär emellertid en indragning av femti man. Då förbannar fadren henne! Är det reson?

Sedan vill Regan sätta ned sviten till tjugufem och därunder. Då blir gubben tokig och går ut på heden. Och där håller han sin stora monolog, men denna gången icke mot barnens otacksamhet, som här äro döttrar, utan mot kvinnan, i allmänhet.

Där kom fru Lear! tänkte jag, ty med döttrarnas erotiska liv har han ingen anledning sysselsätta sig.

Från midjan nedåt äro de centaurer
fast kvinnor ovantill.
Till gördeln blott få gudarne regera,
allt nedinunder tillhör djävulen
där är det helvete, där är det mörker
— — —

Det finns inga tvivel att icke ett svart minne slagit upp i den gamles hjärna, och att han i döttrarnas cyniska attacker på Edmund återsett deras mor, vilkens påbrå de måtte bära.

Det finns nämligen en replik i 2:a akten, som icke är klar, men kan innebära en hemlighet av det slag som mannen icke i vardagslag är angelägen röja.

Regan kommer och hälsar Lear:

Jag är rätt glad att se Ers höghet.

Lear svarar:

Regan! Jag tror du är det, och jag vet vad skäl
jag har att tro det (att du är glad): vore du ej glad,
lät jag mig skilja vid din moders grav
för det den gömmer en otrogen hustru.

Regan är ju falsk då hon säger sig vara glad att se fadren. Ty hon har nyss förut förklarat för andra att hon ämnar resa bort, när gubben kommer till gästning. Lear tror henne icke och blir ironisk; men inversionen i frasen är så djärv, att jag anser den slagit back, eller att den blivit dubblad, klickat, med ett ord!

Därmed må anstå!

Shaksperes påstådda kvinnohat vederlägges så vackert i 5:e akten, då Lear återfått sin Cordelia:

Lear:

Om av mig du äskar
välsignelse, knäböjer jag och beder
om din förlåtelse. Så leva vi,
bedja och sjunga och berätta sagor
och le åt gyllne fjärlar...

På gott och ont, med roten i gödseln och blomman i ljuset, det vackraste ympat på det fulaste, ska-

pelsens mästerverk men bortfuskat, hatande när hon älskar, och älskande när hon hatar, så skildrar Shakspere kvinnan, sfinxen, vars gåta icke kan lösas, emedan den är olöslig eller icke existerar!

Men jag har ett behov tänka mig eller hitta på, att Cordelia är sin mors vackra face som överlevde henne, en paillette av rent guld i svarta skiffern, och som åttioåringen i sin ungdom hade sett med kärlekens skarpa ögon, brutit ut, infattat och gömt i sitt hjärta!

Hur skulle han eljes kunna älska Gonerils och Regans moder?

SHAKSPERES VÄRLDSÅSKÅDNING.

Var Shakspere pessimist?

— Ja, ibland, icke alltid, som vi andra. I Lear säger han då kungen dör:

Kvälj ej hans ande; fare den i frid!
Den älskar honom ej, som längre vill
på världens hårda pinbänk sträcka honom.

Pinbänk!

I Hamlet säger han ju:

Att dö — — — det vore
en nåd att stilla bedja om!
— — — Vem gick och släpade
i svett och möda under levnadsoket
om fasan ej för något efter döden
— — — skrämde ...

Eller när han ber Horatio leva »och andas tungt i denna jämmerdalen».

I Stormen går han ändå längre och betvivlar som buddhisterna livets realitet:

Av samma tyg, som drömmar göras av
vi äro gjorda, och vårt korta liv
omfamnas av en sömn.

Likaså i Macbeth, men ändå värre:

En skugga blott, som går och går, är livet;
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — Det är en saga
berättad av en dåre; låter stort,
betyder intet.

I Timon uttalar han ett mänskohat, eller förakt, som påminner om Schopenhauers eller Hartmanns:

Hälsa dem (atenarne)
och säg, att — för att lindra deras sorger
— — — — — — — — — — — — — —
på livets villostråt — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —
det växer i min täppa här ett träd
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — Säg, mina vänner, säg
atenare av alla stånd och villkor,
från hög till låg, att en och var som vill
sin vedermöda sluta skall sig skynda
och komma hit förrn trädet yxan känt
och hänga sig.

Timons egenhändiga gravskrift slutar så här:

Fördärv åt varje mänskoträl!

Var Shakspere fritänkare eller ateist?

— Nej, han var from troende katolik, med stunder av djupaste tvivel och förtvivlan, då Gud hade gått och gömt sig för honom. I Richard III, som Shak-

spere skrev vid 30 år, ett ungdomsarbete alltså, då han började vid 28 (med Henrik V), låter han Richmond, styckets vackre hjälte, säga ut:

Gud och vår goda sak för oss nu fäkta,
och fromma helgons, kränkta själars böner
stå som ett skyhögt bålverk för vårt anlet...

Och om Richard:

En som Guds fiende har städse varit;
om nu I fäkten mot Guds fiende,
så skyddar nog vår Herre sina stridsmän;
— — — — — —
Gud och Sankt Georg; Richmond, hell och säll!

Och när Richard den onde har fallit, så avslutar Richmond dramat med tacksägelse och bön till Gud, för att det trettioåriga kriget mellan Rosorna är slut.

O må nu Richmond och Elisabet
— — — — — —
till Guds behag förena dem och sig!
Må deras ätt, om det är Gud behagligt,
framtiden rikta med en ljuvlig frid...
— — — — — —
Du gode Gud, förslöa tvedräkts svärd...
— — — — — —
Uppblomstre England! Amen säg, o Gud!
(Slut.)

Vid 38 år återfinna vid skalden i Hamlet.

I första akten tror han på vålnaden, ty han besvärar Marcellus med att vederlägga Horatios tvivel:

Marcellus:

Horatio säger: »bara fantasier»,
och vill ej sätta tro till denna skräcksyn...

Horatio får se vålnaden och blir övertygad:

— — — Sanning,
det se vi nu, att denna sägen är.

Så får Hamlet själv se sin döde faders skuggbild:

Änglar och nådens budskap oss bevare!

Detta är Shakspere själv, ty han visste nog efter Saxo att personerna i dramat voro forntidshedningar.

Så kommer då fadren, direkt från skärselden:

Snart är min timme kommen
då jag till kvalets heta svavellågor
skall vända hem igen.

Detta visar att Shakspere var katolik, då han trodde på skärselden, vilken protestanterna förneka.

Detta känslans behov av en reningsprocess i eld, innan man inträder i de heligas sällskap, är ju vackert, och en katolik förvånas icke att finna den härlige hjälten och förträfflige mannen i ett sådant läge. Och fadren själv lugnar sin son med att det är ett nödvändigt genomgångsstadium även för den rättfärdige, emedan han ryckts bort genom en hastig död, innan han hunnit försona sina svaghetssynder:

Dömd till en tid att gå igen om natten
och att om dagen fasta uti lågor,
till dess de snöda synder kolat ut,
som jag i tiden gjort.

Här hjälper inte skylla på tiden när pjäsen spelas, ty det är forntid; och icke heller på Shaksperes tid ty den var gudlös; ja, man har velat göra Shakspere till en så kallad renässansman (hedning) och till fri-

tänkarlärling åt Giordano Bruno, utan annat stöd några botaniska reflexioner, jag minns i ögonblic icke var.

Vidare: Hamlet svär vid Sankt Patrik, Irlands helgon, men även »så sant som Gud er hjälpe!».

Den 38-årige skalden har nog varit i tvivel, och han tror ett ögonblick att vålnaden är ett satans bländverk, som på grund av hans svårmod fått makt med sinnet.

Detta tvivel på allt, på Gud och hans godhet, bryter ut i monologen; och den som genomgått liknande, vill tillskriva Hamlets vacklande den omständigheten, att han släppt ankaret, som är Gud. Så karaktärslöst uppför sig nämligen en gudlös människa, kastad mellan hämndtankar och bekväm förlåtelse.

På höjden av förtvivlan ber han Ofelia innesluta honom i sina böner!

Hamlet svär vidare (III: 2) vid den Heliga Jungfrun, som icke var populär under drottning Elisabet.

Och han är åtminstone icke materialist i 4 aktens monolog:

> Vad är en människa,
> om hennes högsta ändamål och goda
> är mat och sömn? — Ett kreatur ej mer.

I 5:e akten har Hamlets gudlösa tvivel skingrats och i scen 2 predikar han:

> Och detta borde lära oss att inse,
> att våra öden ledas av Försynen.

Men skalden (Hamlet) har även upptäckt Försynens finger i vardagslivets småsaker (V: 2):

Horatio:

Men huru fick ni skrivelsen förseglad?

Hamlet:

Just detta var berett utav Försynen.
Jag hade i min börs min fars signet
med danska vapnet i.

Det var ingen slump alltså, liksom vålnaden icke var någon fantasi!

I samma akt, samma scen utbrister Hamlet ånyo, efter sin gjorda upptäckt:

Det faller icke en sparv till marken utan Försynens särskilda skickelse.

Det är kristendom, herrar hedningar!

Horatio är, oaktat romare, lika from som Hamlet blev.

Må änglaskaror sjunga dig till ro!

hälsar han sin vän i dödens ögonblick.

En rätt obeaktad figur är Shaksperes Orleanska jungfrun i hans första arbete Henrik VI, 1 delen.

Uppfattningen är fullkomligt ortodox katolsk.

Hon börjar med ett underverk som de andra betvivlat. Hon måste leva renliv för att underhålla förbindelse med andarne och kunna se framtiden. Om hon fattas av någon känsla för Dauphin, kan jag icke avgöra, ty man ljuger på henne så ofta inne i pjäsen. Men i 5:e akten, 3:e scenen anfäktas hon av onda andar, då hon känner sin makt försvagas, och här kanske hennes syndafall sker, ty hon utlovar sin kropp och själ om de vilja hjälpa henne. Men:

Min gamla trolldom nu för svag är vorden,
och helvetet för starkt att brottas med.

I denna replik visar sig den engelska uppfattningen av häxan, som också på den grunden blev dömd till bålet.

Själv får hon fria sig i ett försvarstal (V: 4), däri hon säger sig vara av kungligt blod, och att hon genom himmelens ingivelse blivit som dygdesam och helig korad att på jorden verka månget härligt under.

Men I — av onda lustar fläckade
— — — — — —
I dömen att det platt omöjligt är,
att göra under utan satans hjälp.

Nu var, så mycket man vet av den lögnaktiga världshistorien, Jeanne d'Arc en av Gud ingiven sierska, som följde sin mission »att kröna konungen i Reims». Men när hon lät övertala sig att gå längre, fick hon ofrid och olycka tills hon föll. Det är tragedi, och den har Schiller förstått. Shakspere var ung, då han tog fatt den svåra figuren, och slarvade bort den på slutet, då hon uppger sig vara havande och pådiktar sig flera älskare för att undgå bålet. Men protestant är han icke, ty den protestantiska uppfattningen är helt rå, den att hon var en bedragerska.

Vad som talar för Shaksperes katolicism är hans skildring av kardinal Wolsey i Henrik VIII. Denna kung var ju reformationens; men dramat handlar endast om första skilsmässan, andra giftet och Elisabets födelse. Kardinal Wolsey är en skälm, icke därför att han var katolik, utan därför att han var en »skälm». Den andre kardinalen, Campejus, är sympatisk och värdig, samt står på Henriks sida, ehuruväl han beskylles endast vilja främja Wolseys planer hos påven.

Henrik hugger ut emot Rom en enda gång, rätt oskyldigt, och vi veta att Henrik förblev lika katolsk efter skilsmässan från påven, ty det var Rom han ville bli fri, och icke den katolskan kyrkan.

Oss bör det ju vara likgiltigt vad bekännelse Shakspere tillhörde, men ett är viktigt, att han fritages från ateism, då han icke var gudlös. Detta till nyhedningarne, som stulit Shakspere, liksom de stulit Goethe, Schiller kunde de inte stjäla, därför nöjde de sig med att ignorera eller förnedra honom!

DET SKÖNA OCH DET GODA.

I ett drama får man ju icke göra hastiga volter i karaktärens utveckling, utan att man ger en stark motivering. Sålunda blir den gode och fromme, tålige Albanien i Lear till ett lejon, när han får se det uronda helt cyniskt blixtra fram hos sin hustru och svägerska. Detta utbrott av hat emot ondskan är tillfredsställande och utgör endast baksidan av hans godhet, som likt semaforen vänder andra sidan till när fara är å färde.

I livet kan man få se en ond människa bli god, och en god förfalla hastigt eller långsamt. Det senare är det smärtsammaste skådespel man kan se, och jag erinrar knappt ett drama där man vågat tortera publiken med denna upprörande syn. Daudet har i Jack skildrat hur ett fint vackert barn så sakta urartar och deklasseras, och det är den mest hjärtslitande bok jag minnes. Och därför: att det strider mot naturens ordning, att det går rakt emot livets mening, som är uppfostran och uppåtskridande, som är annat än utveckling och framsteg.

Ofta ser man ju barnen, även av ringa stånd, hållas av föräldrarne bättre än de själva; barntypen är fin, überirdisch, änglalik. Så kommer tandömsningen; anletets drag växa ojämnt; överläppen är en tid för stor, näsan för liten, de små runda kinderna holkas, och det härliga stora klara ögat blir suddigt och är numera för litet. De saknade tänderna, de små snälla mjölktänderna, falla ut och visa lakuner, erinrande om gubbens eller gummans. Det är ett genomgående förfall, som föräldrarne se, lida av, men överse, om barnet är snällt. Så kommer jungfrun och ynglingen. De kunna vara vackra, om nämligen det finns spår kvar av barnet. Ofta inträder däremot en karaktärsförändring som skrämmer föräldrarne, i synnerhet om de se sina egna fel gå igen förstorade, varmed föräldrarnes andra uppfostran begynner, en kurs så obarmhärtigt sträng, att även den starkaste ber om nåd och förskoning! Det är för mycket! Men nu är det så lyckligt, att barnen liksom äro en reflex av föräldrarne, och att om far och mor iakttaga sig, så ändrar sig barnet också, nästan alltid. Jag såg en ung, skön och grym moder, som lekte med människors öden, och njöt av andras lidanden, särskilt makens, som icke var elak. Hon drev den oförståndiga leken med barnet, att hon retade barnet, på skämt förstås. Barnet svarade, och besvarade. Mot fadren var den lilla flickan alltid mjuk och god som han emot henne, men mot modren blev hon dämoniskt elak. Det var som om den lilla givit modrens roll, för att visa henne hur bottenlös hennes ondska var.

Underligt nog, modren var betagen i barnet, och

kunde icke förmå sig tukta henne, eller om någon osynlig hand skyddade dottern.

Modren grät bitterligen över barnets ondska, klagade för fadren; men som han aldrig fick se annan än barnets vackra sida, så fattade han icke den trolska påstådda karaktärsförändringen hos den lilla. Han hade sitt snälla barn, modren sitt elaka, i samma lilla person.

Slutligen böjdes den sköna grymma kvinnan, när hon såg sin ondska satt i scen av barnet; och genast ändrade sig dottern, tröstade och smekte sin mor, blev hennes intima vän vid sex år och hennes goda ängel. Men var gång modren återföll, så kom barndämonen fram och karrikerade, senare dock milt förebrående:

— Du är så vacker, mamma, när du är snäll! Det tog bättre! — Du är så vacker!

Om den med skönhet gudabegåvade kvinnan visste hur ful hon blir, när hon är vred eller trolös!

Verklig skönhet kan icke existera utan godhet, ty det är icke dragen ensamma utan tycket, uttrycket som ger dragen deras övernaturliga fägring.

Se hur en hastigt påkommen högfärdskänsla vanställer ett skönt kvinnoansikte. Den eljes vackra näsan blir tunn och strävar uppåt; läpparna, förut i en behaglig, fuktig vila, bli torra och vassa, ögats ljuva glans blir gnistor, och ögonlocket fälles ner, liksom det blygdes över förfulningen, ville dölja förödelseverket.

Eller i den omotiverade vreden (det finns en motiverad och uppbygglig vrede också!) då ansiktet krymper, men ojämnt, så att dragen icke passa, det

ena blir för stort, det andra för litet; näsvinklarne röras som på en ond häst, läpparne dras upp och visa de tänder man eljest döljer, hakan faller fram, kinderna ligga efter ok- och käkben... Håll fram en spegel då för den sköna, och hon skall fasa över sig själv!

Om du vore god, som du är skön! Den bönesucken känna vi, icke sant?

Grekerna ägde tre ord för begreppet dygd: kalokagatia, som betyder sköngott! Eljest heter dygd bara kalón = det sköna, eller bara agatón = det goda. Gott och skönt syntes vara ett hos dem; och det är nog så.

Jag ser ibland på besök en 70-års gumma, som suttit på torget. Hon ser egentligen ut som ett troll, vanställd av år och oblid väderlek, knappt ett mänskligt drag. Hon bär även spår av att ha suddat och slarvat, men i det ögonblick jag framkallar känslan tacksamhet, så ordnas de tilltrasslade dragen, det halvslocknade bittra ögat får ett skönt uttryck, och rösten ljuder av ekon från ett troligen naturgott hjärta.

Våra förfäder, romantikerna, skrevo mycket om sköna själar; vi ha bara sett sköna kroppar; men kroppen är ju död i sig själv.

— Vi äro icke kroppar, men vi hava kroppar.

Den, som massakrerat sin kropp, han kan se själar, mitt igenom en flottig bonjour, en ändrad kofta.

Men om han genom den vackra klänningen, under den lilla runda kinden, den stolta barmen ser ett fult hjärta, då ryser han, och tänker på en död kropp, som skall förvandlas till något fult i en grop och

lösgöra en ond ande, vilkens syssla blir att plåga sovande människor, eller hålla sällskap med fördömda.

Det är så skriande att se det sköna förgås, det ryser i hela skapelsen, människorna vända sig bort, dölja sina ansikten och gråta.

Nyss hände det på en opera, då scenen var fylld med artister, att den skönaste av de sköna, den lilla drottningen, sångerskan, gav vika för sitt lynne; och där uppfördes en scen... mellan henne och hennes brudgum!

I ett ögonblick stod scenen tom!

Ingen ville se det; alla flydde förfärade, som om golvet öppnat sig och jordens inälvor blottats; brandmästaren miste förståndet och släckte alla ljus, som om mörkret ensamt kunde vara fond åt denna scen; orkestern, som intet sett, fortsatte ett ögonblick spela, men tonerna förvrängdes till ett tjut... Efteråt! och till mänsklighetens heder, ingen talade om det; ingen erkände att det skett; men de som sett det, när de råkades, sågo de varandra in i ögonen som om de evigt ville gömma och glömma den synen; och med blickarne sade de varandra: tyst! det får icke vara sant!

KARAKTÄRSFÖRÄNDRINGAR.

En ung flicka av mycket god familj, hade en mor som var ofantligt rik, men ansågs snål. Dottern var icke givmild av naturen, kanske mycket sparsam; men när ryktet om modrens snålhet nådde hennes öron, slog hon om och blev slösare. Hon antog

en reaktionskaraktär, motarbetade sin böjelse för snålhet och kastade pängar omkring sig, så att hon dog ruinerad, med man och barn.

En köpman hade en husdräng, som ända till 50 år var ett mönster av nykterhet, ärlighet, anständighet. Han var nästan ett åtlöje bland tjänsteflickorna för sin dygds skull, och att narra honom dricka var omöjligt.

Så blev han 50 år. En natt vaknade patronen vid knackningar på porten. Han klädde sig, och fick se poliser hemförande drängen i en droska.

— Vad är detta?

— Jo, karlen är överlastad och har slagit ut en fönsterruta.

— Det är osant! svarade patronen; han super icke, och jag vill i morgon gå ed på att han är nykter men blivit sjuk.

— Svär inte på det!

Patronen skickade efter husläkaren, som konstaterade sprit. Därmed började förfallet. Drängen råkade ut för en gammal kvinna, som förförde honom och gav honom en dödlig sjukdom och, efter långa lidanden dog han. Men han hade även förändrat sinnelag och lynne. Den lugne behärskade mannen blev retlig och ondsint, hans goda blickar blevo vassa; han var icke sig själv mer, utan ett främmande väsen hade inträtt i honom.

När flickan blir gift, och särskilt efter barnet, brukar hon ändra karaktär. Även under grossessen undergår hon sådana transformationer, att man inte känner igen henne. Mannen har gift sig med en flicka av den och den karaktären, men nu är han

bunden vid en främmande person, en helt annan. Och under kvinnans period, som är mycket hemlighetsfull, synes hon inträda i förbindelse med det underjordiska. En ondska som är helvetisk, förbunden med total ommaskering, så att hon får nytt ansikte, nya begär och tycken, men mest begär efter det orimliga.

Hon avsöndrar under dessa dagar ett gift som är jod, och hela hennes väsen är giftigt, så att hon både kroppsligen och andligen kan förgifta sin man. Mose lagar betraktar henne som oren, och att röra henne var strängt förbjudet.

Kvinnan vid 30 år, den känna vi, och det är något fasligt. Hon känner ungdomen har flytt, men hon vill gripa den i flykten. All blygsel försvinner, hon uppträder själv som friare, tar initiativet och förför, bryter förlovningar, spränger äktenskap. Hela hennes uppfostran går baklänges, nedåt; hon älskar alla män, utom sin man; och när hon får en älskare, så hatar hon den också.

En av naturen svag människa, kan låta narra sig anlägga en hjältekaraktär. Men den klär honom icke, och hans mod synes tillgjort! Efter sjukdomar och stora sorger har man sett mänskor icke vara sig själva längre, utan bli sig olika.

— Det är så olikt honom!

Och man vill svära på att den mannen icke kunnat begå den handlingen.

Men man skall aldrig svära! Främmande viljor kunna inträda i en person, antingen genom umgänge eller på avstånd; därför så många hemlighetsfulla

processer, där verkliga motivet aldrig kommer fram, och där den anklagade varierar sina uppgifter i oändlighet, utan att kunna komma till medvetande om grundmotivet.

Människan har en viss fruktan och vämjelse för sig själv, och vill gärna vara en annan än den hon är. Det är väl döden som befriar henne från den obehaglige kamraten hennes bättre jag är fastsmitt vid.

SORGEN.

En stor sorg är något uppbyggligt; livet blir helgdagslikt; man har förlorat något, men man har fått något, något dyrbart kärt, som man vårdar. Man söker ensamheten för att ej profanera; man får motvilja mot mat och dryck, ty det man mottager är något som vill finna huset sopat och rent, ögonen tvättas rena av tårar, hela kroppen gråter invärtes, upplöses, man gråter sig till sömns, det är en nådegåva som följer med tårarna.

Men det är helgdag var dag, det är försoningsdag och vilodag; slaget kom uppifrån, och man lyfter blicken för att se efter om handen synes i en molnreva.

Man kelar med sin sorg som med en kär gäst, vårdar den, ville visserligen vara den fri, men icke obetingat. Den är förnäm, och tål icke vardagslivets bestyr; den sörjande blir också förfinad, förskönar sitt språk, sina seder; men den som tror man kan dränka sin sorg i vin, den misstager sig, endast med ensamma ljumma tårar kan den vattnas som en dyrbar blomma.

Den blommar ut visserligen, men den har satt frö först.

I Mose lagar förbjudes den orene och »den som har sorg» att offra Herranom. »Ty Herrens offer skall vara lustigt.»

Detta med sorg kan väl icke betyda annat än att man varit i närheten av en död, vilket medförde orenhet. Erkännes dock att det gives otidiga, orena sorger: buksorg till exempel, eller överdriven smärta efter en förlust av jordagods; grämelse över en annans lycka som visserligen ingriper på min, men som jag måste unna en annan o. s. v.

Att Gamla Förbundets folk sörjde med att vårdslösa sin person, icke raka sig, anlägga dåliga kläder, kan jag icke förklara, då jag sett det Nya Förbundets människor handla på motsatt sätt.

Jag såg en far som sörjde sitt avlidna enda barn, en dotter. Han såg själv ut som en död, med likets färg i sitt ansikte; det var som om han doge, eller som h o n dog så småningom inom honom. Hon tycktes utlösas ur hans själ, alltefter som hon utlöstes ur sin kropp nere i graven.

Han blev allt blekare och gulare, håret vitnade, kroppen föll av; hans stämma blev viskande, och sina samtalsämnen valde han med omsorg. Slutligen var han befriad, men även hon; ty efter en tid tyckte han sig stå i rapport med henne, mottaga tröstens ord; och i en dröm bad hon honom icke sörja längre, ty h o n fick så ont, när h a n grät.

Men det finns en sorg, som går över den över döda: det är förlusten av levande. Det är skilsmässans stora, gränslösa sorg, när kvinnan tar barnet med sig och går, om orsaken blott varit lusten till ombyte, eller harmen över en misslyckad present.

Där finns intet uppbyggligt, intet slut som med

döden, intet hopp, ingen försoning. Han känner på sig hur hon går omkring och orenar hans själ, hur hon profanerar deras mysterium, vanhelgar förbundet, som dock ägde en gnista av evighetens ljus. Och han lever i beständig fruktan att hon skall skänka bort hans själ åt en annan man, genom att giva sin person, i vilken han finns kvar. Och hans saknad efter barnet är dubbel, ty han känner när barnet längtar efter honom, och liksom på avstånd drager hans själ ut ur kroppen, då han vill ge upp andan av smärta, och flyga till barnet.

Det är att sörja levande, och mot det är döden en salig glädje.

Men man har sett exempel, att den övergivne, genom att vårda sin sorg kunnat på avstånd bevaka och slutligen återvinna de förlorade.

Om han bara underhåller den heliga elden, följer de frånvarande med sin kärlek, och omger dem med välvilliga tankar, osjälviska, förlåtande, så flyttas hans goda sorg över på henne och förvandlas i ett stilla allvar eller tungsinne, som håller alla främmande inflytelser på avstånd. Han kan skydda henne med sina »tankeformer», omgiva henne med sin kärlek, så att hon blir liksom osynlig; och hans sorg blir till ett märke i hennes panna, hon blir tecknad, så att ingen har lust att nalkas henne. Friarne se att hon tillhör en annan, så att de förlora modet; och när hon talar, förnimma de h a n s röst, och då fly de: »Här är ingenting att vinna!» Men därtill fordras, att h a n icke släpper in främmande i helgedomen; icke söker sina vänner för att skepticera bort saknaden, ty det märker hon, när han släpper taget, och i samma stund är hon borta! Kvinnans stoft tyckes vara av en finare materia

än mannens, och ett av hennes själshöljen också. Om mannen därför vill införa henne i sin själ, och riktigt äga henne under rocken, så måste han rena sitt grova kött genom försakelser och vård; och han måste utrota sitt själviska onda, smycka sin ande med alla de vackra egenskaper han ville besitta, men kanske saknar. Då först kan hans brud hålla sitt intåg i hans hjärta, och är hon väl där, så behöver han icke stänga klaffarna, så länge nämligen han håller rent och fint i de båda kamrarna och förmaken.

Detta, mina vänner, unga och gamla, är hemligheten kunna bevara en kvinnas kärlek! Jag har talat! Måtte jag icke få ångra det!

De gamle avbildade Eros med ett sorgset uttryck. Kärleken, den stora, liknar sorgen; och samma yttringar äger den. Ett födande först av något som skall dö, och ett födande av något som vill ha liv; en pånyttfödelse efter en död. Och kärlekens högsta ögonblick liknar dödens; de slutna ögonen, dödens blekhet, medvetandets upphörande. Även när mannen fått det efterlängtade jaordet av den hans själ älskar, så gråter han — av glädje! Och hans lycka liknar en stilla sorg!

VATTNETS SYMBOLIK.

För dem som leva med ena benet på astralplanet skall jag meddela ett litet rön.

Vi minnas huruledes Cagliostro opererade sina fjärrsyner och fjärrhörslar över en vattenyta, oftast bara i ett glas, utan att jag förstått orsaken.

Jag levde i telepatisk förbindelse med den kvinna

jag skänkt ett barn, och hennes sinnesrörelser kunde jag på avstånd förnimma såsom intryck något mellan smak och lukt, och som var ingendera. Jag gissade som många andra på den hypotetiska eterns vibrationer, ty doften var icke doft och smaken var icke smak, utan en hyper-odeur och en hyper-goût.

Nåväl, en dag var hon borta, både bortrest och utanför min mottagare (coherer). Där var avbrott på linjen. Av en händelse gick jag till handfatet att bada mitt ansikte. Strax ovanför den rena vattenytan förnam jag henne. Och detta bekräftades sedan varje gång jag stod lutad över en ren vattenyta. Men jag vågade icke, som Cagliostro, se efter om hennes bild syntes i vattnets spegel, ty jag driver icke magi, varken svart eller vit.

Vad står då ovanför vatten, som avdunstar vid rumsvärme, eller $+18°$ som är vattnets atomvikt, $H_2O = 18$?

Vattengas uppstår vid $+100°$, och vattenångor vid molnbildning, men här är något annat. Är det atomvatten, eller är det etern, som skall befinna sig mellan molekulerna, och som nu frigöres? Det vet jag inte, men en ledare för kropps-själens finaste strömmar av hög frekvens är detta fluidum, som håller sig över en vattenyta vid rumsvärme.

Med tanken därpå, frågar jag mig om den underbara stämning man erfar om sommaren vid havsstranden även kan härledas från dessa dunster, vulgärt talat.

I mina föreställningar om något riktigt härligt ingår alltid en vandring vid havsstranden med dem man har kär. Man behöver icke tala; bara gå vid varandras sida, och känna hur man är samstämd; och

man erfar varje vibration av vilken våglängd som hälst hos den andra.

Går jag ensam vid havsstranden så känner jag mig i rapport med hela mänskligheten; men jag mottager även impulser uppifrån, från andra höga regioner, råkar i extas, och blir bokstavligen upplyftad.

Nu minns jag från ungdomen kamrater, som icke tålde »lukten» av vattnet, och därför icke kunde bada, ty de fingo tryckning på bröstet.

Bland mina största ögonblick räknar jag dem, då jag, utkommen till havet, första gången får kasta mig på huvudet från en klippa, sedan simma ut i friskvattnet, lägga mig på rygg och endast se det blåa valvet över mig. Då har jag först renat mig i badet från sorg och synd; sedan ligger jag fri, utan ett tryckande plagg, svävande mellan de två elementen luft och jord. Och jorden ser jag icke, den har jag lämnat.

Detta första badet är för mig som en symbolisk, helig handling, ett dop i Jordan; och jag börjar nu förstå hur en yttre handling såsom vattenösning kan medföra inre gåvor och tända inre ljus. Kommer jag däremot till en långgrund strand, och måste krypa i, då lider jag kval, och det trycker på bröstet. Alltefter som jag kommer ut på djupare vatten, stiger något orent ner ifrån fötterna, uppåt under bröstet, och hotar huvudet, som först blir fritt när det dykt under vattnet.

Och detta med långgrunda bad utgör motivet i mina värsta drömmar, Tantaluskval!

SAULUS PAULUS.

Saulus var med och kastade sten på Stefanus, eller vaktade stenkastarnes kläder åtminstone. Han förföljde även Kristus och de kristna. Då frågar man ju ofta, nästan alltid, hade han rätt att rasa mot stenkastarne sedan?

Därpå blir svaret ett obetingat ja, ty han ville därmed gottgöra vad han brutit, och det var ju hans skyldighet tala med sin nya tunga.

Men han är nog ärlig och modig att alltjämt påminna om, att han icke undantager sig, »den störste bland syndare».

»Och jag tackar den som har givit mig kraft..., mig, som tillförene var en hädare, förföljare och våldsverkare; men barmhärtighet har vederfarits mig, emedan jag gjort det ovetande i otro.»

Och hur Paulus kände sig såsom en helt annan person än den döde Saulus, det ser man av hans förfärligt hårda hand mot de två hädarne Hymeneus och Alexander, vilka han överlämnade åt satan, på det att de skulle lära sig att icke försmäda.

Vad som menas med dessa rysliga ord, har jag förklarat i I n f e r n o. Den som icke förstått det, kan få närmare upplysning på de anstalter, där ingen ro gives, ingen frid, bara ångest och förtvivlan, och som icke kan botas med kallt eller varmt vatten, ty det är en själssjukdom, stundom kallad p a r a n o i a, emedan sinnet ser det som icke synes i vardagslag.

HOPLJUGNA KARAKTÄRER.

Goethe begagnar uttrycket »verlogene Wahrheiten» om Polonius' människovänliga snack. Jag vet inte om det passar in på det fallet.

Men i norska stor-dramatiken, där ljugs sanningar ihop, så att luften blir tjock som sumpgas. Och det ljugs ihop karaktärer också. Nora är bara koagulerad lögn: hon ville till Italien, och därför skyllde hon på sin mans sjukdom, band honom till händer och fötter med en falsk växel. Denna ruskiga handling transmuteras till en hjältemodig, och hennes skuld perverteras till mannens.

Hon har på slutet ljugit om sig till martyr (l'art d'être martyre, Balzac), och mannen, vilken verkligen behandlat henne som förtrogen och vän, han beskylles ha lekt med henne som med en docka. Men nu är hela detta geléet som kallas Nora, bara en docka; i kroppen finnes dock sågspån, men i gipshuvudet finns ingenting alls. Det är en tokig kvinna med vackra vador.

Fru Alving är nästan värre. När hon förebrår pastor Manders att han icke rymde med henne den gången, då är hon ju cynisk; men hon ljuger så fint att hon är vidunderligt moralisk, hypermoralisk, säger äfflingarne, vilkas skald denne casuist är.

Allt detta lögnväsen om rättfärdighet och livsglädje, om trang till selvfölelse och bestämmelserätt, valget i frihed, Den store Kvinden, det vidunderliga att dö i skönhed på en ångbåtsbrygga, (men leva i fulhet), i allt detta finns inte ett sant ord, jo

ett enda, och det slutar på lögn: det är livslögnen hos storljugaren!

Jag känner en man sedan 40 år, som ljugit ihop en karaktär åt sig, eller rättare en karaktärsmask.

Han är så svår att skildra, ty han har trasslat till sig under dessa fyrtio år. Och han är så skickligt grimerad, ehuru eljes osminkad i sitt uppträdande, att jag icke kan skilja fetsminket från läderhuden. Även om jag kunde tvätta honom, så sitter skägget dock kvar och det verkar som lösskägg. Jag skulle vilja raka honom, ty jag tror att hans ansikte då först skulle visa sig, ja, jag inbillar mig att jag aldrig sett honom i ansiktet, aldrig sett hans mun. Det började emellertid så här. Jag såg honom på en offentlig lokal, och blev rädd för honom genast, ty hans sneda rävansikte ville visa sig vänligt mot mig, men verkade bara inställsamt av intresse, emedan jag kunde gagna honom.

— Det var en faslig figur, sade jag efteråt.

— Han, som är så snäll, och så omtyckt sen!

Det var han nu inte, men han var populär, emedan han var representativ och kunde tala. Han kunde även tala roligt, göra gubbar, och karrikera sig själv. Detta var en ren nödvändighet, ty han var gement ful, och det visste han.

Men han kunde något, som män eljes ha svårt för, han kunde smickra, det är uttytt, berömma det han klandrade inom sig, och själv vid behov görande sig liten framhäva en annans storhet, även en medtävlares. Detta fick han ibland ångra, då han började citeras som auktoritet; ty när han varit med att upphöja någon, så var det sedan svårt att dra ner igen.

Men då hade han alltid skämtet och bondgrinet till hands.

Han tillhörde denna naturliga grupp av »fähundar, som tala väl om alla människor» emedan det renterar, icke av medfödd godvilja. Han spelade frispråkare, men var baktalare, dock endast i a parte och inom parenteser, ni vet denna gest av handens aviga som träder upp till vänster om vänstra mungipan när det förtalande ordet slänges ut i hopen.

Detta principiella vältalande om alla verkade dock störande i sällskap och gav anledning till gräl. Någon tar upp till behandling en notorisk och avslöjad bovs sista streck.

Genast började denne advocatus diaboli sitt försvarstal:

— Ah, ni är så orättvisa mot honom! Jag tycker han är en snäll människa, för det är han! Och alla ska då hacka på den lilla stackarn, men jag håller på honom, ni må säga vad ni vill.

— Det är då märkvärdigt, svarades nu, att dina sympatier alltid stå på bovsidan...

— Hur så?

— Därför att du alltid har ett gott ord till boven men aldrig för den förfördelade, som förtjänade det.

[Stormgräl.]

Men befann han sig vid ett gott bord, vid ett gott glas, så kunde det hända, att han av ren njutningslystnad slungade sin skyddsling, och gick på kompromiss:

— Ja, du har så rätt, det är nog en stor s—stövel egentligen! Detta »egentligen» var dock huvud-

saken vid temats behandling. Ett annat anförande kunde återgivas så här.

— Jag var hos Hugo's i går; å det är så snälla människor, och jag vet inte vem jag tycker mest om, honom eller henne. Jag är som barn i huset där, och hon håller sitt hus, jaa, det får man leta efter maken. Hon är en stor kvinna. Det är vänner, må du tro, du tycker inte om dem, va? — Ja, han har ju sina sidor, lite knaster, kanske inte så renhårig heller, men i alla fall... skål du!... Han talte så vackert om dig. Det var tvärtom, men jag fastnade i fågellimmet och besvarade den oväntade vänligheten med en liten panegyrik; men den kom honom att vända, så att vi började väva vadmal och gick mitt igenom och bytte plats. Då tog jag fatt henne, och för att vara tillmötesgående, så sade jag allt ont jag visste om henne. Detta hade han aldrig hört förut, ty hon var populär, d. v. s. protegerade kreerade storheter, lancerade och störtade. Jag måtte ha uttalat hans hemliga tankar, och rört upp hans agg, ty nu flög proppen ur! och efter en lång nedgörande kritik på den stora kvinnan, gav han sitt ultimatum så här:

— Jä, hon är nog en lika stor d—l som systern! Och jag har en gås oplockad med henne, med båda för resten! Jag ger dem f—n, egentligen (där kom ordet igen!), och jag går aldrig i deras trappor mer!

[Paus.]

Åtta dagar efteråt, skulle jag gå upp i ett ärende till Hugo, icke till frun. — Vem möter jag i trappan? Honom, som aldrig skulle gå i deras trappor mer!

Lyckligtvis gapskrattade han först, så att jag slapp ställa om mitt ansikte till ett likgiltigt, oförstående.

Denna man gick fram i livet och vann sina syften, men alltid med svårigheter; och svårigheterna framkallade han själv genom sin opålitlighet och sina intriger. Han spelade blygsam, men dolde därunder den omåttligaste äregirighet. För en så enkel sak som att öva sitt yrke, satte han i scen en apparat som räckt att erövra en provins. Han exponerade sin person, drog omkring från middag till supé, höll tal och utbragte skålar, gav hugg då han hade trupper, men avväpnad kröp han; kände alla klocksträngar och alla trappor; slungade vänner, när de generade och blivit oskadliga, men höll styvt på sina vänner ändå. Man tillskrev honom, kanske med orätt, en ungdomsväns undergång, vilken dock var utsatt för ett förräderi. Han kryssade, från högra stranden till vänstra, gjorde slag och kovände, kapsejsade ett par gånger, men fick rätt köl igen, och slutligen var han framme. Vid femtio år skulle han då firas.

Där var mycket folk, mångahanda, och de flesta förvånades att se varandra, ty de voro icke vänner, tvärtom, och de baxnades till och med när de funno d e n och d e n och d e n, vara med.

— Ja — så, sade en gammal filur, ser de ut på det här viset, hans patroner och klienter?

Den stora salen liknade verkligen en trasmatta i alla kulörer; gamla vänskaper utslitna, men tillklippta och färgade och nya bekantskaper med band och stjärnor.

Det var som om han utställt sin skam i en montre, som om han visat alla sina hemliga intriger; alla kanaler och trappor och klocksträngar syntes där.

Så började avrättningen! Det första talet höll

på att verka förstämning, ty det var mördande, men humoristiskt. Sedan kom, helt enkelt, en nidvisa...

Dagen därpå reste han bort! Ett år efteråt var han religiös; men två år efteråt var han det icke mer!

I hans förhållande till mig vill jag vara kort.

Det uppstod genom yttre tvång ett slags vänskap. Vi arbetade tillsammans, men när jag fick skam, så flydde han, jag väntade icke annat, och blev icke ond. Han sökte mig sedan, och flydde mig, omväxlande. Han ville gärna få något av mig, men ville icke lära, utan taga.

Alltid intresserade han sig för mitt öde, ingrep ibland med rå hand.

Jag sökte honom aldrig. Men jag hade ibland en obehaglig känsla av hans vänskap, så att jag en gång brast ut:

— Jag önskar jag vore fiende med den mannen!

Men jag fick aldrig beslag på honom.

Sista året dök han upp i mitt hem vid några tillfällen jag förlåtit, men icke glömt! Man hade tillfogat mig en oförtjänt sorg och skam, och därvid hade Hugo's medverkat. Nu kom han, och jag såg i dörren på hans detektiva ansikte, att han nyss lämnat dem, och att hans ärende bestod i att »se efter om jag led riktigt».

Jag beväpnade mig, och lät honom tala.

Han ville fråga, men vågade icke.

Då gav jag villospår och gjorde kast som haren.

— Jag är för gammal, sade jag!... (det var icke sant! men när jag påtog mig skuld, så var den lögnsynden kvittad).

Då sken han upp!

— Så ska man säga!

Det var det han ville; han ville se mig förkrossad under andras skuld, framför allt förkrossad, då njöt han. Jag tryckte som haren, och han hoppade över mitt huvud.

Så ledde jag honom händelsevis in i ett rum, mycket vackert, med möbler och rekvisita som en herre icke brukar. — Han började vädra och forska. Det glada övermodets geist lade sig ner; han blev orolig, sedan nedslagen; och när han slutligen fick se ett par små röda skor under soffan, blev det hans tur att förkrossas, först, och sen bli ond. Men han vågade icke visa att han blev ond, utan gick, lite för hastigt dock. Han hade fått veta något, men icke det han velat. Han hade fått veta motsatsen, och han kunde icke gå till Hugo's stora kvinna (den stora d(ln) och glädja henne med mina lidanden! Glädje och lidanden!

Och denna man kallade sig min vän, ibland min enda, ibland min bästa!

Då kände jag emellertid hur ond han var! Och jag strök ut hans namn ur mitt sinne! Det var lätt gjort, ty vid det namnet erfor jag ingenting, eller också något falskt som gjorde mig falsk, vilket jag icke vill vara. Men hans falskhet var positiv, ty den var icke frånvaro av en uppriktighet som man inte kan begära av mänskorna. Hans natur var motsatserna av alla de vackra egenskaper han klädde ut sig med. Sålunda, och för att komplettera bilden, så gav han sin största roll i »den lyckliga familjefadren», »patriarken», hemmets man, och naturligtvis förgudade han sig i sin riksbekanta maka (»som var en stor d—l» i elakhet).

Men han var icke alls av familjesorten, vilket strax märktes, när han trädde in i en ungkarlskrets. Där medförde han alltid en dålig ton; och hans samtalsämnen rörde sig i så låga regioner att pojkar skämdes; där blottades till och med detaljer från hemmet, som en gift man icke blottar (utan orsak åtminstone); där kunde till och med den dyrkade bli humoristiskt behandlad; och på efternatten följde den lycklige maken och fadren med pojkarne till — lokaler.

Hans sista brev till mig förblev obesvarat.

I denna märkliga skrivelse varnade han mig för vissa karaktärsfel, dem jag saknar, men som äro utmärkande för honom.

Eget är emellertid, att han anses vara »en karaktär»; man menar väl något deciderat. Och det finns ju där; ty en så deciderad karaktärslöshet har jag aldrig sett i mitt liv.

Men jag tänker mig honom ibland i Swedenborgs avklädningsrum på andra sidan döden. När man börjar raka honom först, plocka av honom plagg efter plagg; sedan tar av huden, musklerna, benen, då allting befinnes falskt, så blir ju ingenting kvar av hela mannen!

Det är hopljuget; och lögn är negativ kvantitet; drar man roten ur den, så blir det ännu mera minus, ända tills man råkar minus oändligheten.

Jag har gått för långt, jag har räknat galet, och får börja om igen, säger jag mig.

Men jag har icke hatat mannen, jag har tvärtom legat under för en viss sympati; hur kan jag då se honom så bottenlöst tom, så förljugen, så overklig?

Det vet jag inte! men det är väl hans fel, som omgivit sig med denna dimma av lögn, att man inte kan

se honom. Han har själv ritat till sin bild, vanställd, anamorf, så att man måste ha en cylinderspegel för att få slarvarna att presentera sig sammanhängande. Jag äger icke den spegeln ännu, och därför är felet lika mycket mitt som hans, att jag inte kan se honom i annat än anamorf projektion, det vill säga som en blomma pressad i en bok.

Ett ord till: är det möjligt att jag begagnat för stor måttstock, och därför fått honom så liten? Att jag ställt mig på ett berg och sett honom uppifrån i förkortning?

Kanske mänskor i livet och på jakt efter lyckan äro så alla? Måhända har han sett mig lika karaktärslös och lögnaktig? Tänk om jag var sådan som jag skildrat honom?

Det finns ju många, som bruka skildra mig så där, och alltså kan ju vara möjligt att jag är sådan. Det vore fatalt.

Men tröstlöst vore om alla liknade denna hopljugna karaktär.

KARAKTÄRSTECKNING.

Se huru vid kinematografen många ljusbilder måste tagas i följd för att få en enda rörelse till stånd, och ändock darrar bilden fram. I varje vibration fattas en mellanled. När det skulle behövas tusen momentbilder för en armrörelse, hur många myriader skulle då icke behövas för att skildra en själsrörelse. Diktarens mänskoskildring är därför bara förkortningar, konturteckningar, alla ofullkomliga och alla halvfalska.

En riktig karaktärsskildring är därför svår, nästan omöjlig; och försökte man göra den fullt sann skulle ingen tro på den. Man kan bara antyda.

Ofelia i Hamlet till exempel synes mig dock vara ett omedvetet försök att i sammandrag giva en karaktär med alla dess nyanser som vulgus kallar inkonsekvenser, och vilket gör att skådespelerskor i alla land frukta den rollen såsom svår.

Ofelia är den ljuva, det hjälpes inte, men hon kan icke vara det hela dagen.

I första entrén med brodern Laertes försvarar hon icke undergivet ett fritt uppförande (gentemot Hamlet), men hon är lika ljuv, fastän hon begagnar ordet liderlig.

I hennes andra scen med Polonius, mottager hon undergivet faderns varningar. Detta är icke inkonsekvent; det är en ny face; hon har blivit skrämd, och mot fadern måste hon ju iakttaga ett annat uppförande än mot brodern. Hamlets något cyniska kärleksförklaring mottager hon med samma oskyldiga oförstånd med vilket Julia är oberörd av Ammans råa tal.

— — — ve mig, ve!
Som sett vad jag har sett och nödgas se.

Hamlet:
Tänkte ni att jag menade något oanständigt?

Ofelia:
Jag tänker ingenting, min prins!

Det är riktigt svarat! Hon reflekterar icke över en känsla, som icke kan analyseras, och hon återvisar Hamlets cyniska sätt att skepticera bort sin kärlek.

Ofelia:
Ni är stygg; jag vill se på pjäsen.

Därmed avböjer hon vidare anfall. Men när prologen gått, säger hon bara:

— Den var kort!

— Som kvinnans kärlek! svarar Hamlet.

Men då blir Ofelia svarslös, ty hon vet att hon skall dö av sin kärlek.

Men då Hamlet interfolierar i skådespelet på scenen, blir Ofelia ironisk.

— Ni är så god som en korus, min prins.

Den ljuva blir spetsig! Varför icke, för ett ögonblick!

Hamlet:

Att få mig slö skulle kosta er vackra suckar!

Ofelia:

Ju bättre dess värre!

Här synes Ofelia cynisk, då hon inlåter sig i svaromål på denna Hamlets råhet. Jag tror dock att hon svarar något meningslöst, bara för att avklippa, ty jag finner ingen mening i hennes svar, och vill icke utkonstruera någon.

Så kommer Ofelias så kallade vansinne, där hon sjunger visor av den art och med ord som äro den ljuva så främmande! Vad betyder det? De lågo väl där på botten väl gömda, undertryckta; och när det lilla hjärtat brast, rusade de ut med blodet. Varför icke? Det är en ny face.

Hamlet har med sin råhet dödat hennes kärlek, och hans onda ande som han slungat in i henne, talar nu genom hennes ljuva mun.

Det är en förfärlig anklagelse mot mannen Hamlet, men den är svår att ta tillbaka. Hörom nu hur

vackert den oskyldiga broderskärleken talar, och hur skönt Laertes har sett sin fagra syster:

Du majros! Dyra flicka! Ljuva syster!
— — — — —
Fin som ett doft är kärlekens natur,
den låter av sin varelse det bästa
förflyga för att nå den älskade.

Dessa sista rader ville jag tolka så, att när Ofelia låtit sitt bästa flyga ut att söka den älskade, har hennes ande lämnat kroppen, och hittar icke hem. Därför är det bara det svaga, tämligen orena kärlet, som ger ljud utan tanke.

Den som någon gång varit i extas vet hur det känns: som om hjärtat ville flyga ur kroppen, anden ges upp; det måtte påminna om en vacker död!

Nu kommer Hamlets sätt att karaktärisera Ofelia, som han mördat med sin skepsis. I de första akterna är han ju bara hånfull mot henne. Han indiktar visserligen icke sina fula tankar i henne, men han tar upp ur hennes fina materia det låga som ligger där, och hans sätt att se henne är icke vansinnets, ty han spelar ju bara vansinnig, utan hans syn är förvänd; han kanske själv begått själamord genom att låtsas vansinne.

Men så dör hon, och vid graven ger Hamlet sin kärleksförklaring:

Jag älskade
Ofelia! Ej fyrtitusen bröder
sin kärleks rikedom summera kunde
så högt som jag!

Skall man tro att Hamlet älskat henne, då han behandlat henne som en sköka, och sagt till henne, och talat om henne de skamligaste ting?

Därpå svarar jag obetingat: ja, han älskade henne trots allt!

Där finns ingen inkonsekvens, det är bara olika sätt att se; nivåförändringar för synpunkten, dem lantmätaren söker för att få en riktig helbild av sin terräng.

Enkla sinnen tala alltid om motsägelser och inkonsekvenser, men allt levande är sammansatt av element som icke äro homogena, utan måste vara motsatta för att kunna hålla ihop, liksom de krafter, vilka draga olika till olika.

Sålunda är Hamlet själv endast sammansatt av skenbara motsägelser, ond och god, hatande och älskande, cynisk och svärmande, elak och överseende, stark och svag, med ett ord: en människa, i varje moment olika, som människan ju är.

På samma sätt med Polonius, vars öde sannerligen är för hårt; att som mördad ligga ogild. Han är ju en god fader, oklanderlig mot barnen, trogen sin kung; rädd om sin dotter vilken han naturligtvis gärna ser gift med prins Hamlet, så länge denne är klok. Att fadren blir rädd för en tokig människa är ju klart och det värsta han tillåter sig är det, att han åt sin herre lyssnar bakom en tapet för att uppsnappa farliga hemligheter, då Hamlet på goda skäl misstänkes för att vigla upp folket till uppror. Vad är då kvar som gör att Polonius alltid skall spelas av en komiker? Hans lilla narraktighet som hovman; men denna egenskap kan lätt förvandlas i en sällskapsdygd, som heter affabilitet och är mycket värderad i kretsarna. Och den lilla yrkessjukan sitter lika löst på hovmannen som guldet på rocken. Polonius' medgörlighet i likgiltiga ting, såsom hur molnen

se ut, är icke något karaktärsdrag, det är endast ett sätt att vara. Jämföre man därmed hans vackra avsked till sonen Laertes i 1:a akten. Det förtjänar även uppmärksammas, emedan det synes taget ur Havamal men uppblandat med gammaltestamentliga välsignelseformler.

Polonius [till Laertes]:

I bogen på ditt segel sitter vinden,
man väntar Dig. — Se där välsignelsen!
[Han lägger handen på Laertes' huvud.]
Och prägla i ditt minne dessa regler:
giv dina tankar ingen tunga; giv
ej någon överilad tanke handling.
Var hövlig, men på intet vis gemen;
den vän du vunnit dig och fyllest prövat
fastnagla honom vid din själ med stål,
men nöt ej ut din hand med hälsningar
på varje nykläckt ungtupp till kamrat.
— — —
Hör en och var, men tala ej med alla,
tag alla skäl, men spara på ditt domslut.
— — —
Men nog, min son! Var trogen mot dig själv,
och därav följer det som natt på dag,
att du mot ingen man kan bliva falsk.
Farväl, och bringe min välsignelse
uti din själ till mognad mina råd.

När jag läser detta manliga vackra tal, så undrar jag om icke Polonius gäckas med Hamlet då han håller med om allting, och att gubben spelar narraktig, ty han är mycket slug och världsklok, då han ger Rinaldo en mängd rätt oskyldiga föreskrifter om spioneriet på Laertes i Paris.

Polonius är »hövlig, men på intet vis gemen», och tyckes själv icke »ge sina tankar tunga». Och en man som vågar säga åt sin son: »Var trogen mot dig själv», den är ingen narr, fastän han kan vara narraktig eller låtsas vara det!

Själva kungen då, är han alltigenom kolsvart? Det kan han icke vara, då han vunnit en kvinnas kärlek. Mördare är han, men efter gamla tiders begrepp, det vill säga som folket mest. Själva Hamlet mördar (Polonius) opåtalt, och är nog rå att själv släpa ut liket.

Med ett ord, och allt som allt: Shakspere skildrar människor, i alla deras facer, lika inkonsekventa, sig motsägande, söndriga, sig söndrande, stridiga, obegripliga egentligen som mänskobarnen äro. Men icke alltid gör han detta, och icke fullständigt, ty det kan man icke!

SCEN FRÅN HELVETET.

Den frånskilde mannen gick en afton att få hämta sin lilla 6-åriga dotter från modren. De skulle promenera, se på bodfönstren och köpa leksaker bara en timme. De skulle mötas utanför hennes port.

Den lilla kom, vemodigt glad, liten skälm i blicken.

Den gatan, den gatan, det huset, den trappan, där han för icke länge sedan sprang upp med famnen full av gåvor, för att en timme se det vackraste hem och det skönaste livet visar: ungmor, flickmor som lägger sitt barn! — De två tillsammans! den ena vackrare än den andra! och i kärlek förskönade, eller i en vänskap som uppstått i smärtfull ensamhet.

Han tog den lilla handen, och de gingo den numera svarta gatan framåt, då barnet vänder sig och säger halvhögt: mamma går bakom!

Varför vände han sig icke om, utan förde barnet med sig, ökande farten?

Fråga sju års kval, som berövat honom självkänslan, så att han icke trodde sig längre äga mera det stackars ensamma hjärtat som gick bakom förkrossat och längtade efter försoning.

Barnet vände sig om än en gång, flera gånger, som om hon vore med om en komplott i all vänlighet, och mannen kände i den lilla handen hur hjärtat slog av väntan och hopp!

Men han gick rakt fram, ty han trodde icke mer på ett återvändande, och han vågade icke befara ett hånleende eller ett högmodigt vasst ord.

Han kastade in på sidogator, men han kände hur hon följde...

Vem led mest dessa fem minuter i helvetet, där känslor korsades? Barnet med sina vackra gäckade förhoppningar, modren med sin kränkta självkänsla, då hon nu vid rännstenskanterna letade det hon kastat bort, mannen med ovissheten och tvivlet i ena hjärtkammarn, och i den andra den gränslösa smärtan att behöva såra det lilla barnahjärtat som ingen skuld ägde?

Men medan det pågick erfor han nästan ingenting, ty han bedövades av slaget. Först dagen efter kände han kniven i hjärtat, och ju längre tiden gick om, dess mera ont gjorde det!

JUVELSKRINET

ELLER

HANS BÄTTRE HÄLVT.

När mannen under kärlekens första dagar deponerat sin själs bästa och vackraste hos den älskade kvinnan, så har han hos henne gömt en skatt. Sjunker han sedan under vardagarnes tunga tyngder, och tappar han bort sina smycken, så brukar han återfinna dem hos henne, som vårdat och gömt dem hos sig (dock icke alltid!). Det är i sådana ögonblick han kallar henne sin bättre hälvt, och hon är det. Hon kan i den rätta stunden ge honom igen en vacker tanke, ett skönt ord, som han en gång givit henne; då blygs han, och sörjer sig själv såsom en fallen, och när han ser sitt förra i henne, känner han hur djupt han sjunkit, medan hon står kvar däruppe på den rena havsklippan. Då ser han upp till henne, ropar hjälp, och när hon räcker handen, så reser han sig, och han tackar henne som räddat honom.

Paulus förklarar detta så ofta misstydda förhållande mellan makar:

»Dock är i Herren varken mannen utan kvinnan eller kvinnan utan mannen; ty såsom kvinna är av mannen, så är ock mannen genom kvinnan, men allt är av Gud.»

Därför synes i ett rätt äktenskap varken mannen för sig, eller kvinnan, utan båda förnimma sig och förnimmas av andra som ett väsen. Och när den ena får något skönt av den andra, så skall den tacka, och den andra tackar för att den fick ge. De tacka varandra, ty de äro samma varelse, och utbytet av

gåvor och gengåvor är beständigt, oavlåtligt, så att de icke kunna skilja på giva och taga.

Därför är ett rätt äktenskap oupplösligt; det kan icke avvittras, icke skiftas, ty det som äges är inalienabelt, gemensamt, och egendomen kan icke realiseras, ty den är ett andligt, som icke köpes och säljes.

Men hur det är, mannen som är ute i livets råheter förlorar förr sina smycken än kvinnan, som är skyddad vid det välstängda hemmets varma härd. Där kan hon vårda skrinet, och gör hon det troget, så skall han alltid se upp till henne som till sitt bättre jag.

MUMIEKISTAN.

Sju års äktenskap hade gått; de hade icke vårdat lampan, utan den rökte, så att allting blev svart i det vackra hemmet. Nu sitta de i var sin ända av våningen, därför att de inte kunna se varandra i ögonen. De sörja varann som döda, och de sakna sig själva som bortkomna barn.

Då öppnar han en låda och tar fram ett skrin. Det slår en doft av friska rosor kring rummet, fast den kommer blott från torra rosenblad, som ligga pressade mellan pappersblad.

Det är hennes brev, hans bruds, för sju år sedan.

Se så vackert allt är; papperet ännu i obleknad fin lavendelfärg med guldkanter, alldeles som bröllopsglasen; kuverten så prydligt vikta som vaggans örngottsvar med broderier på; själva bokstäverna i fagra linjer av mjuka ord från sköna läppar, som le i fina kurvor... Skönhet och kärlek i tankar och känslor —

där fann han henne åter? Hon låg i skrinet, balsamerad i rosors och violers blad! Men nu är hon död! Då gråter han!

Och i andra ändan av våningen sitter hon över sin lilla mumiekista och talar vid sin kära döde. — Och då gråter hon!

För alltid förlorad!

För alltid!

I VINDSKONTORET.

Bara tre år hade gått, sedan han gifte sig, och nu hade stormen tagit alltihop med hustru och barnet. Han skulle gå upp i vindskontoret och hämta något undanställt. Så kom han upp i detta loft där det alltid prasslar och knäpper, där en katt smyger, och där husets inälvor visa sig i takstolar och skorstenspipor, där det är sotigt och dammigt till och med på spindelnäten.

Han öppnade hänglåset! Där låg hela strandgodset efter skeppsbrottet. Det var för sent att vända om, och han stannade.

Gavlarne av hennes brudsäng med grönt siden och förgylld mässing. Lillans vagga och de sex hennes mjölkflaskor, som modren själv ansade, med sina små händer i det iskalla vattnet; alla blomvaser och glas, som kommit i huset alltsedan bröllopskvällen då salsbordet var fullt.

Där stod rosenkorgen hon fick till förlovningen och som sedan blev sykorg.

Torra blombuketter, lagerkransar, böcker till och med, gåvor från honom till jul och till födelsedagar, med vackra tillägnan...

Men där fanns förhistoriska saker, små fickmöbler från hennes barnatid och dem hon fört med sig i nya hemmet. En japansk skärm med krysantemum och guldfasaner, en liten matta, ett blomställ. Men varför alla dessa reliker häruppe i sot och damm, och icke därnere hos honom, som dyrkade minnet?

Vågade han icke se dem varje dag eller ville han icke?...

Så fick han ögonen på ett litet hängskåp liggande i en papperskorg. Ett svagt minne om något ögonblick som liknade julafton slog upp, barnaögon, små vita mjölktänder, gropar i kinderna, första speldosan då lillan spelade för julgran, för gunghästen, för dockorna Rosa och Brita...

Han öppnade hängskåpet; där var ingen speldosa, men där låg en fonograf, mycket liten och enkel, en leksak, som bara kunde säga ett ord, ett enda! han mindes inte vilket.

Nyckeln låg bredvid, han drog upp urverket; och så öppnade han rigeln.

Det surrade som ett bi först; men det stack icke efteråt, utan det viskade, det enda ordet, den kunde: Älskade!

Och med hennes röst! Ja det var ju intalat av henne, fast han glömt det.

— Älskade!

Då skrek han till Gud, han röt mot himlen, och så föll han till golvet! Och liggande kunde han endast jämra sig: Om de voro döda åtminstone! Om...

De voro nämligen icke döda. De levde!

Det var det ohjälpliga, oförsonliga; och det här alltsammans var icke reliker, det var strandgods!

BILDHUGGAREN.

Även när mannen råkat ett skapelsens mästerverk i sin kvinna, så ävlas han att retuschera bort små fel i teckning och färg, och få sitt konstverk så felfritt som möjligt. Detta förstår hans lilla kvinna icke alltid, och hon blir oftast retlig:

— Du ser då bara fel på mig.

— Tvärtom, du är för mig det skönaste, men jag vill ha dig fullkomlig. Du skall till exempel aldrig vara vred, ty då bli dina vackra ögon fula, och det lider jag av. Du skall icke klä dig i ärggrönt, ty det är icke din färg, och du ser giftig ut, så att jag vänder mina blickar ifrån dig, o. s. v. Att äta är icke vackert och att se sin älskade skjuta in mat i den vackra munnen som skall tala vackra ord, le ljusa leenden och knyta de mjuka läpparne till något liknande en blomknopp att andas in i en kyss, det kan vara rent av fult! Därför brukar man dölja den osköna förrättningen med lätta samtal, så att man glömmer vad den sköna munnen nu har för sig.

— Alltid skall du anmärka på mig... Säg något vackert en gång!

— Kan du inte läsa i mina ögon att jag beundrar dig, inte behöver jag säga det med läpparne. Men jag vill att du skall vara fullkomlig. Det är hela saken!

PÅ TRÖSKELN (VID 5 ÅR).

En doktor Ogle meddelar i sin statistik att på 26 år hade fyra fall av självmord förekommit bland barn mellan 5 och 10 år.

När jag läste detta, mellan 5 och 10 år, så kom jag att tänka... Nej! 5 år! Är det möjligt? Och motivet? Jag kunde inte tänka längre, men jag såg en scen, två scener, tre...

Fem år var den lilla flickan; hon lekte inne hos modren, barn måste göra något, men modren var nervös emedan hon festat och flirtat över hövan.

— Gunga inte på hästen, mamma får ont i huvudet!

Den lilla tog och klämde en katt som skrek.

— Gör inte så, mamma är sjuk.

Barnet var snällt och ville icke göra emot. Vad skulle hon göra?

Hon satt sig vid salsbordet och teg för att icke göra mamma ont.

Men en liten barnkropp kan icke vara stilla, får inte heller, den rör sig av sig själv; och troligen måtte hon ha sjungit inom sig någon visa, ty de små ostyriga fötterna angav takten mot stolsbenen.

Modern rusar upp.

— Gå ut till Ellen i köket olydiga barn!

Barnet var icke olydigt, och dubbelt kränkt i sitt lilla hjärta gick hon ut i köket, snällt och lydigt.

Men strax därpå visade hon sig på tröskeln igen: Ellen diskade!

Där stod barnet, på tröskeln, utvisad från två håll, tillbakastött, utan att få vara någonstans.

Hon såg ut som ett förtvivlat barn, utan tårar, men med hela den ensammes fasa i sitt vackra ansikte. Stum, förstenad, som om ingen plats funnes i hela världen för henne, som om ingen ville ha henne, utan att hon visste varför. Sannerligen stod hon i det ögonblicket på livets tröskel, ty plötsligt ljus-

nade hon, och närmade sig det öppna fönstret, som låg högt från marken.

Till modrens heder måste jag bekänna, att hon i den största ruelse skildrat scenen för mig, och att hon sprang upp, tog barnet i famn, och lekte med det tills solen gick ner!

— Om det hänt barnet något, ja, då hade jag i evigheter levat i förebråelsernas helvete; och nu tänker jag: varje ögonblick jag icke skänkt mitt barn, varje liten glädje jag underlåtit bereda henne skulle, om hon gick bort, komma mig att gråta själen ur kroppen, eller tvinga mig att gå ut i rymden och söka henne bland stjärnorna för att be om förlåtelse; om det fanns förlåtelse! — — —

Vid 5 år, på livets tröskel, i alla fall!

HEMLIGA LAGAR.

Nyligen berättade en bekant följande lilla historia, som i sin enkla ryslighet kom mig att grubbla en tid efteråt.

En man råkade i fängelse för en förseelse. När han satt där inspärrad, mottog han följande underrättelse från hemmet.

Om direktören själv eller fängelsepredikanten hade modet frambära nyheten, minns jag inte, men den bars fram i alla fall, orden uttalades av en mänsklig tunga och nådde den olyckliges öra, för att intränga i hjärtat och göra sin verkan.

Den fångnes hustru hade tagit en älskare; och en dag, då de ville vara ensamma, hade de avlägsnat bar-

net, mannens barn. Barnet hade gått ut genom fönstret, och levde icke mer!

Det var allt!

När jag hörde den historien, kom jag att tänka på Lille Eyolf, som blev ofärdig, därför att makarna ville vara ensamma.

Och jag erinrade i samma drag en händelse i utlandet 1893, där ett barn »föll» ut genom fönstret under liknande omständigheter. Om det »gick» ut, vet jag inte, men vid sådana fall brukar retorikern få dra slöja över sorgen.

Detta kom mig att tänka på en scen för länge sedan, som jag icke förstod då. Barnet var anvisat köket till uppehållsort. Kokerskan tyckte icke om barn... Jag kom ut att söka den lilla, men hon var icke i köket. Hon stod i trappgången, vid ett öppet fönster, fyra trappor upp, lutad över räcket — jag tror att en dämon öppnat fönstret!

Jag bad Gud förlåta oss denna oförståndets synd! Och vi gjorde aldrig så mer!

Vad är detta? Finns det hemliga eviga strafflagar? Eller har barnet så utvecklat förstånd och känsla, att det av fasa för det hemlighetsfulla, som föräldrar tro sig kunna dölja, gripes av en skräck för livet självt, när det lekes med skaparkraften på otillbörlig tid!

Det veta vi icke, förstå icke, ha icke förstått, men så är det!

Bliv icke ond på mig nu, du moder, du fader, för att jag berättat detta opassande!

Kanske du tackar mig en gång, när du undgått det grymmaste lidande, som du kunnat ådraga dig av idel oförstånd eller okunnighet!

GOETHE OM BIBELN.

Eckermann hade köpt en engelsk bibel, där apokryferna saknades, och han beklagade detta inför Goethe, som bland annat svarade:

»Äkta eller oäkta, det är rörande bibeln helt underliga frågor... Jag anser alla fyra evangelierna vara alltigenom äkta, ty i dem finnes ett återsken av detta upphöjda som utgick från Kristi person och av så gudomlig art som någonsin det gudomliga uppenbarat sig på jorden. Frågar man om det ligger i min natur att visa honom tillbedjande vördnad (Ehrfurcht), så svarar jag: Ja fullkomligt i min natur (Durchaus!).»

Sedan kommer litet Voltairesvammel om solen och reliquier, om prästlisten och biskopslönerna, vilket hörde till tidens dåliga ton. Dessa dumma fritänkare kunde icke tänka sig att tre var lika med ett, och därför stupade de på Treenigheten. Visste de inte att tre (tredjedelar) var lika med en, och att en var lika med tre (tredjedelar)? Eller var deras förnuft så förmörkat av högfärd? Eller visste de icke att andliga ting skola andligen dömas, och att den Högste icke kan nås med den högsta matematiken, ty varken Laplace eller Poincaré, som dock arbetat med mécanique céleste, ha råkat himmelen, mycket mindre Gud.

GOETHE OCH KRISTENDOMEN.

I samtal med Eckermann om Schubert, säger Goethe: »Liksom Hegel drager också Schubert den

kristna religionen in i filosofien, som dock icke har något att göra där. Den kristna religionen är ett mäktigt väsen för sig, till vilket den sjunkna och lidande mänskligheten alltjämt arbetar sig upp; och i det man tillerkänner henne denna kraft, är hon upphöjd över all filosofi och behöver intet stöd av densamma. Sålunda behöver icke heller filosofen religionens myndighet för att bevisa somliga läror, till exempel den om livet efter detta. Människan skall tro på odödligheten, han har en rättighet därtill, det är naturenligt och han måste bygga på religiösa löften (Zusagen); men när filosofen vill bygga själens odödlighet på en legend, så är det hela svagt och betyder icke mycket.»

SUMMA SUMMARUM.

Då den skövlande vetenskapen visat sig vara så ihålig, bestående av gissningar, förklaringsförsök, falska slutsatser, självbedrägerier och hårdragningar, vad skall staten då hålla dessa arméer av gissare och spåmän?

Rousseaus första prisskrift om kulturens (lärdomens) förbannelse borde begrundas omigen.

En Cartesius skulle komma tillbaka och lära människorna betvivla vetenskapens osanningar.

Och en ny Kant kunde gärna skriva en ny kritik om rena förnuftet och omdömesgåvan, samt uppställa de kategoriska imperativen och postulaten, vilka dock finnas förut i dekalogen och evangelierna.

Och en profet måste födas som säger människan livets enkla mening i få ord, vilket dock är så bra

sagt förut: Frukta Gud och håll hans bud, eller bed och arbeta!

Alla felsteg och villfarelser man genomgått skola tjäna till grundläggandet av en livlig avsky för det onda och nya drifter till det goda, vilka man förer med sig på andra sidan, där de först kunna blomma och sätta frukt. Detta är väl livets mening, som de obotfärdiga med sina förhinder begrubbla för att komma ifrån obehagen.

Bed men arbeta; lid men hoppas; ena ögat riktat på jorden, det andra på stjärnorna; icke sätta sig fast och slå sig ner, det är ju en fotvandring; icke hem, utan gästgivargården, skjutshåll; söka sanningen ty den finns, men endast på ett ställe, hos en, som själv är vägen, sanningen och livet!